

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BİLİM

Doğa, Yasaları Çiğnediğinde

Tüylü Zanlılar

NEW YORK TIMES
BESTSELLER

Mary Roach

ÇEVİREN / NİLBERT YILMAZ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

FOL

“Mary Roach yine döktürüyor. Bilimle mizahın kaynaşması bize kahkaha olarak geri dönüyor.”
Lexi Pandell, *Wired*

Kırmızı ışıktaki geçen geyiklere ceza kesilir mi? Mülke izinsiz giren ayı tutuklanabilir mi? Ağaçlardan seri katil olur mu? Doğa, insanların yasalarını çiğnediğinde izlenecek yol nedir? Bundan üç yüzyıl önce yasaları çiğneyen hayvanlar mahkemelerde yargılanabiliyor, aforoz edilebiliyor, yuvalarından çıkmaları için tahliye emri alabiliyor, hatta sürgüne gönderilebiliyorlardı. Peki, bugün ne değişti?

New York Times'in en çok satılan kitaplar listesinin müdavimi Mary Roach, bizi bugün bu soruların yanıtını hukukta veya başka yerde değil bilimde aramaya davet ediyor. İnsan ile vahşi yaşam arasındaki bitmek bilmez çatışmayı çözmek için insan davranışı ve vahşi yaşam biyolojisi alanlarının kavşak noktasında yer alan 'insan/doğa çatışması bilimi'nin ışığında, trajikomik olayların yaşandığı 'sorunlu bölgelerde' çok eğlenceli ve şaşırtıcı bir yolculuğa çıkarıyor. Bu yolculukta ekip arkadaşları da en az kendisi kadar sıradışı: bir insan/fil arabulucusu, ayı yöneticisi, yırtıcı saldırıları ve adli tıp uzmanları, lazer korkuluk üreticileri ve daha kimler, kimler...

Roach, Aspen'in arka sokaklarından Hindistan'da leopardların terör estirdiği mezralara, Papa'nın Paskalya Ayini'nden bir gece önce martı saldırılarına maruz kalan Aziz Petrus Meydanı'na uzanan yolculuğunda, bilim ve okuru için hiçbir zahmetten kaçınmayıp sıçan yeminin tadına bakıyor, hatta yolda bir makağın saldırısına da uğruyor. Sorunu doğada değil kendimizde, yani insanda aramamızın belki daha iyi olacağını fısıldıyor.

	DOĞA, YASALARI ÇİĞNEDİĞİNDE	ISBN 978-625-8242-23-2	
KİTAP NO / 236	BASKI / 1		
 /folkkitap	 /folkkitap	 /folkkitap	

DOĞA, YASALARI ÇİĞNEDİĞİNDE

TÜYLÜ ZANLILAR

FOL 236

© Mak Grup Medya Pro. Rek. Yay. A.Ş.
Sertifika No: 44396

Bilim 17
Mary Roach Kitaplığı 01

Doğa Yasaları Çığnediğinde –Tüylü Zanlılar–
Mary Roach

Çeviren: Nilbert Yılmaz

Özgün Adı: *Fuzz –When Nature Breaks the Law–*
Edisyon: © 2021 Mary Roach, Her hakkı saklıdır.

Editör: İsmail Yılmaz
Yayına Hazırlayan: Kürşad Kızıltuğ
Redaksiyon: MAK Grup redaksiyon ekibi
Görsel Yönetmen: Nurullah Özbay
Grafik Tasarım ve Uygulama: Tavoos

ISBN 978-625-8242-23-2

Baskı: Ayrıntı Basım Yay. ve Mat. Hiz. San. Tic. A.Ş.
Matbaa Sertifika No: 49599

1. Baskı: Aralık 2022

İletişim Adresleri
Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4
06420 Çankaya Ankara
Tel.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
siparis@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

DOĞA, YASALARI ÇİĞNEDİĞİNDE

TÜYLÜ ZANLILAR

MARY ROACH

ÇEVİREN

NİLBERT YILMAZ

MARY ROACH

New Hampshire'ın Hanover kasabasında doğdu (1959). Wesleyan Üniversitesi'nde psikoloji alanında lisans derecesi aldı (1981). *Discovery Magazine*, *Vogue*, *National Geographic*, *Wired*, *The New York Times Magazine* ve *Journal of Clinical Anatomy* başta olma üzere sayısız dergi ve mecrada yazılar ve yorumlar kaleme almış, *Orion* ve *Undark* dergilerinin danışmanlığını da yapmıştır. Popüler bilimle mizahı kendine has üslubuyla bir araya getiren, sıradışı konuları ele almasıyla tanınan ve kitapları 21 dilde yayımlanmış Roach, *New York Times*'in en çok satılan kitaplar listesine giren *Stiff: The Curious Lives of Human Cadavers* (2003), *Spook: Science Tackles the Afterlife* (2005), *Bonk: The Curious Coupling of Science and Sex* (2008), *Packing for Mars: The Curious Science of Life in the Void* (2010), *Gulp: Adventures on the Alimentary Canal* (2013) ve *Grunt: The Curious Science of Humans at War* (2016) kitaplarının yazarıdır.

NİLBERT YILMAZ

İzmir'de doğdu (1975). Dokuz Eylül Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu (1997). Beymen, Vestel, Profilo gibi şirketlerde üst düzey yöneticilik yaptı. Beyaz yakalı hayattan ayrılmaya karar verdikten sonra eğitimini aldığı edebiyata kitap çevirmeni olarak geri döndü.

Başlıca eserleri: *Profesyonel Hırsız* (2022), *Don Kişot* (2018), *Pinokyo Kendisini Anlatıyor* (2018), *Küçük Kaçak Yolcu* (2019), *Eşyalarını Kaybeden Taşan* (2019), *Bir Filim Olsaydı* (2019).

Gus, Bean ve Winnie için. En uzak yıldız.

İÇİNDEKİLER

KISA BİR GİRİŞ | 11

1

PENÇE POLİSLERİ | 15

Katil "İnsan" Olmadığında Olay Yeri Adli Tıbbı

2

HANEYE TECAVÜZ VE YEMEK | 35

Aç Bir Ayıyla Nasıl Başa Çıkılır?

3

ODADAKİ FİL | 81

Darbeyle Adam Öldürme

4

KÜÇÜK BİR SORUN | 81

Bir Leoparı İnsan Yiyen Yapan Nedir?

5

MAYMUN DÜZENLEMESİ | 99

Yağmacı Makaklar İçin Doğum Kontrolü

6

FEVRİ PUMALAR | 121

Göremediğiniz Şeyi Nasıl Sayarsınız?

7

AĞAÇLAR DEVRİLDİĞİNDE | 141

"Tehlikeli Ağaca" Dikkat Edin

8

TERÖRİST FASULYELER | 153

Cinayetin Suç Ortağı Olarak Baklagiller

9

TAMAM BABALIK | 171

Kuşlara Karşı Beyhude Askerî Eylemler

10

YİNE YOLDA | 187

Kırmızıda Karşıya Geçen Hayvanlar

11

HİRSİZİ KORKUTMANIN YOLLARI | 207

Korkutma Aygıtının Ezoterik Sanatı

12

AZİZ PETRUS'UN MARTILARI | 219

Vatikan Lazer Deniyor

13

CLZVİT VE SİÇAN | 235

Papalık Yaşam Akademisi'nden Yaban Hayatı İdaresi İpuçları

14

ZARAFETLE ÖLDÜRMEK | 245

Bir Zararlı Kimin Umrunda?

15

YOK OLAN FARE | 267

Gen Dürtülerinin Korkunç Büyüsü

TEŞEKKÜR | 284

TÜYLÜ MÜTECAVİZ | 287

Ev Sahipleri İçin Kaynaklar

KAYNAKÇA | 289

KISA BİR GİRİŞ

26 Haziran 1659'da, Kuzey İtalya'nın bir eyaletindeki beş kasabadan birer temsilci, tırtıllara karşı yasal işlem başlattı. Şikâyetle konu bu yerel canlılar, insanların bahçelerine ve meyveliklerine izinsiz giriyor ve hırsızlık yapıyorlardı. Hemen bir mahkeme celbi çıkarılıp beş kopyası her bir kasabanın bi-tişigindeki ormanlarda bulunan bir ağaca çivilendi. Tırtılların 28 Haziran'da ve belirlenen saatte, kendilerine yasal bir temsilcinin atanacağı mahkemeye gelmeleri emrediliyordu.

Elbette belirlenen tarihte hiçbir tırtıl mahkemeye gelmedi. Yine de dava onların gıyabında görülmeye devam etti. Bugün elimizde bulunan belgelerden birine bakılırsa mahkeme, tırtılların özgür ve mutlu yaşama hakkını resmen tanımakla beraber buna “insanların huzurunu kaçırmama” şartını getiriyordu. Davanın hâkimi, tırtıllara beslenmeleri ve geçinip gitmeleri için alternatif bir arazi parçasının tahsis edilmesine hükmetmişti. Ayrıntılar üzerinde çalışılana kadar, sanıklar çoktan pupa evresine geçtiklerinden telef edilmekten kurtulmuşlar ve davanın tarafları böylece yargılamadan memnun ayrılmışlardı.

Bu dava, 1906 yılında yayımlanmış *Hayvanların Cezai Kovuşturması ve İdam Cezası* başlıklı sıradışı bir kitapta ayrıntılı olarak anlatılıyor. Ne yalan söyleyeyim, kitabın sayfalarını ilk defa çevirdiğimde bunun bir şaka veya cüretkâr bir sahtekârlık girişimi olabileceğinden kuşkulandım. Ne de olsa kitapta kiliseden resmen aforoz edilmiş ayılardan, “kovulma” cezası almadan önce çiftçileri kızdırmayı bırakmaları için üç uyarıda bulunulan sümüklüböceklerden söz ediliyordu. Fakat kitabın yazarı saygın bir tarihçi ve dilbilimciydi, kitaba 19'u özgün dilinde olmak üzere bir dizi yeniden üretilmiş özgün belgeyi eklemişti ve içinde

kaybolduğum bu ayrıntılar girdabı kuşkumu gidermeye yetmişti de artmıştı bile. Aralarında neler yok ki. Mesela elimizde bir domuzun zanlı olduğu cinayet davasını takiben 1403 yılında bir Fransız kâhya tarafından mahkemeye sunulmuş ayrıntılı bir maliyet raporu var (“onu hapiste tutmanın günlük maliyeti altı madeni para”). Elimizde sıçanlar için mahkeme tarafından düzenlenip dürülerek yuvalarına sokuşturulmuş tahliye emirleri var. 1545 yılında şarap üreticilerinin yeşilimsi bir ekin kurdu türüne karşı yaptıkları şikâyetle, sadece avukatların isimlerini değil, aynı zamanda oyalama denen şu eski yasal taktiğin ilk örneklerini bile görüyoruz. Anladığım kadarıyla bu davada yargılamalar sekiz ya da dokuz ay sürmüş ki her hâlükârda bu süre bir ekin kurdunun ömründen daha uzun.

Bütün bunları, eski hukuk sistemlerinin saçmalığının bir kanıtı olarak sunmuyorum, insan ile vahşi hayat arasındaki çatışmanın –onunla boğuşmayı meslek edinmiş olanların gayet iyi bildiği– inatçı doğasının bir kanıtı olarak sunuyorum. Doğa, insanın koyduğu yasaları çiğnediğinde izlenecek doğru yol nedir? İşte bu soruya yüzyıllardır doyurucu bir yanıt verilemedi.

Sulh hâkimlerinin ve piskoposların bu anlatılan eylemleri, elbette makul görünmüyordu çünkü sıçanlardan ve ekin kurtlarından, mülkiyet yasasını anlamaları veya insan uygarlıklarının ahlaki ilkelerine uymaları beklenemez. Burada amaç belli ki halkı korkutmak ve etkilemekti, “Bakın, doğa bile bizim egemenliğimize boyun eğmek zorunda!” diyorlardı. Bunun kendi meşrebince etkileyici olduğunu da itiraf etmem gerekir. Sonuçta minik yavruları olan köstebeklere hoşgörü gösteren bir 16. yüzyıl yargıcı, yalnızca otoritesini değil, ayrıca itidalini ve merhametini de cümle âleme göstermiş oluyordu.

Ortaçağda ve onu izleyen yüzyıllarda şöyle bir gezinirken, modern zamanın bu meselelerle nasıl başa çıktığını merak etmeye başladım. Daha doğrusu, hukuk ve dinin sunduğu acayip çözümleri gördükten sonra bu konuda özellikle bilimin heybesinde nelerin bulunduğunu, gelecek için bize ne gibi yanıtlar sunabileceğini görmek üzere yola koyuldum. Bu kez rehberlerim, daha önce hiç duymadığım unvanlara sahiplerdi:

İnsan-Fil Çatışması Uzmanı, Ayı Yöneticisi, Tehlikeli Ağaç Kesici. Yırtıcı saldırısı uzmanlarıyla, adli tıp dedektifleriyle, lazer korkuluk üreticileriyle ve hafif zehirleri test eden kişilerle zaman geçirdim. Colorado'daki Aspen'in arka sokakları, Hindistan'ın Himalaya Dağları bölgesinde leopar terörüne maruz kalmış mezzralar, Papa'nın Paskalya Ayini'nden bir gece önceki Aziz Petrus Meydanı gibi "sorunlu bölgelere" seyahat ettim. Tarihe karışmış profesyonellerin –ekonomik ornitologlar ve sıçan arayıcılar gibi– yanı sıra geleceğin bekçileri olan koruma genetiği uzmanlarının katkılarını düşündüm. Sıçan yeminin tadına baktım, hatta bir makağın saldırısına bile uğradım.

Bu kitap kapsamlı olmaktan çok uzak. İki yüz ülkede iki bin canlı türü düzenli aralıklarla insanlarla karşı karşıya gelmelerine neden olan eylemlerde bulunuyor. Her çatışmanın ortama, türe, çıkarlara ve paydaşlara özgü bir çözüme ihtiyacı var. Bu kitapta, iki yıllık bir keşfin önemli noktalarını ve daha önce varlığından bile haberdar olmadığım bir dünyaya yaptığım bir yolculuğu bulacaksınız.

Kitabın ilk yarısı ağır suçları ele alıyor: cinayet, adam öldürme, seri cinayet, ağır saldırı, hırsızlık, haneye tecavüz, ceset hırsızlığı, ayçiçeği çekirdeklerini çalmak gibi büyük ölçekli mülk hırsızlıklar falan filan. Failler arasında ayılar ve büyük kedigiller gibi olağan şüphelilerin yanı sıra daha az olağan sayılan maymunlar, karatavuklar, hatta Douglas kökнарları da yer alıyor. Sonraki sayfalarda daha hafif ancak daha geniş çaplı eylemleri ele alıyor. Mesela kırmızı ışıktaki toynaklılara, belirgin bir sebep olmaksızın mülkü tahrip eden akbabalara ve martılara, yere çöp atan kazlara ve mülke izinsiz giren kemirgenlere bakacağız.

Elbette bunların hiçbirisi gerçek suç eylemleri değil. Hayvanlar yasalara uymazlar, içgüdülerine uyarlar. Bu sayfalarda karşınıza çıkacak yaban hayatı, neredeyse istisnasız olarak hayvanların yaptıklarını yapan hayvanlar olacak: beslenmek, dışkılamak, yuva kurmak, kendilerini veya yavrularını savunmak. Sadece bu şeyleri bir insana veya o insanın evine ya da ekinlerine yapıyorlar. Bununla beraber, insanlar ve belediyelerin içine düştüğü ikilemler, vahşi yaşamın zorlukları ve birinin sıra dışı kitabı için malzeme olmak gibi çatışmalar söz konusu.

1

PENÇE POLİSLERİ

Katil “İnsan” Olmadığında Olay Yeri Adli Tıbbı

Geçen yüzyılın büyük bir kısmında, bir puma tarafından öldürülme ihtimaliniz, bir dosya dolabı tarafından öldürülme ihtimalinizle aşağı yukarı aynıydı. Kar küreme makineleri, boz ayıların öldürdüğünden iki kat daha fazla Kanadalıyı öldürmektedir. Son derece nadir görülse de, bir Kuzey Amerikalının vahşi bir Kuzey Amerika memelisi tarafından öldürülmesi durumunda, soruşturma, eyalet veya il balık ve av departmanındaki (veya av meraklılarının daha az bulunduğu benimki gibi eyaletlerin kendilerini markalaştırmak için kullandığı deyimle “balık ve vahşi yaşam“ departmanındaki) memurlara ve koruculara düşüyor. Böyle olaylar çok nadir yaşandığı için çok azı bu olaylarla ilgili deneyime sahiptir. Onlar kaçak avlanma vakalarına daha alışkınlardır. İşler tersine dönüp hayvan şüpheli konumda olduğunda farklı bir adli tıp ve olay yeri bilgisine sahip olmak gerekiyor.

Bu bilgi ve deneyim olmadığında, hatalar meydana gelir. 1995 yılında, boynunda yabancı cisim yaraları ile bir patikada ölü bulunan genç bir adamın, bir dağ aslanı tarafından öldürüldüğü varsayılırken, bir süre sonra gerçek katilin insan olduğu ve ceza almadan serbestçe dolaştığı anlaşılmıştı. 2015 yılında

bir kurt, bir adamı uyku tulumundan çekip öldürmekle haksız yere suçlandı. Bunun gibi vakalar, WHART, yani Yaban Hayatı-İnsan Saldırılarına Müdahale Eğitimi'nin (ve kurucularının kabul ettiği gibi bu "korkunç bir kısaltmadır") var olmasının bir nedenidir. WHART, Britanya Kolumbiyası Koruma Görevlisi Hizmeti üyeleri tarafından verilen beş günlük bir kursur (kısmen ders ve kısmen saha eğitimi).¹

Çünkü onlar bu konuda deneyimliler. Britanya Kolumbiyası'nda yaşanan dağ aslanı saldırıları, Kuzey Amerika'nın diğer tüm eyaletlerinde veya illerinde yaşananlardan daha fazladır. Ayrıca Alaska'da yaşayan 100.000 kara aya karşılık burada 150.000 kara ayı ve 17.000 boz ayı ve 60 yırtıcı saldırısı uzmanı yaşamaktadır ve 14'ü WHART eğitmeni olarak hizmet vermek için bu hafta Kanada'dan buraya geldiler (ayılar değil, uzmanlar). Buraya derken, Nevada Yaban Hayatı Müdürlüğü'nün ev sahipliği yaptığı WHART 2018 için, müdürlüğün ofislerinin bulunduğu Reno şehrine geldiler. Yerleşik tek yaban hayatının kumar makinesi Yeti Betti ve yüzme havuzunun bir günlüğüne kapatılmasının nedeninin ne idüğü belirsiz "biyolojik madde" olduğu bir kumarhane yerleşkesinde vahşi yaşam uzmanları için eğitim kursu düzenlenmesinin tek makul açıklaması da bu zaten. Bu hafta Boomtown Casino etkinlik ve konferans merkezindeki tek etkinlik WHART gibi görünüyor, otel yönetimiye yan salonda bingo oyunu oynatıyor.

Toplam 80 kişiden oluşan WHART kursiyerleri olarak, her birinin başında bir yırtıcı saldırı uzmanının bulunduğu küçük gruplara ayrıldık. Birçok Kanadalı gibi bu uzmanları da beyaz Amerikalılardan aksanları ve kuzeylilere özgü konuşma alışkanlıkları ayırıyor, hani insanlara sevimli görünen şu teklifsiz konuşmalarından ve cümleleri soruyla bitirme âdetlerinden bahsediyorum: "Kıtlıktan çıkmış gibi yemiş, değil mi?" "İki, üç tendonla bağlı duruyor, değil mi?"

Konferans salonumuz Ponderosa, slaytlar ve videolar için bir podyum ve bir ekran donanımıyla sıradan bir yer.

¹ Kanadalılar için "Balık ve Av Departmanı".

Oturumun katılımcıları ve salonun ön tarafındaki uzun masanın üstünde yan yana dizilmiş duran beş büyük hayvan kafatası ise o kadar sıradan değil. Ekranda bir boz ayı Cranbrook, Britanya Kolumbiyası'ndan Wilf Lloyd'a saldırıyor. Görüntüler “Bir Yırtıcının Bir İnsanı Tasarlayarak Öldürme Girişimi” başlıklı sunumun bir parçası. Eğitimci, Wilf'in damadının kayınpederi yerine ayıyı vurmaya çalışırken karşılaştığı zorluğu “Tüm görebildiği ayının koca gövdesi ve arada bir de Wilf'in bir uzvuydu” diyerek özetliyor. Sonuçta damadı Wilf'in hayatını kurtardı ama onu bacağından da vurdu.

Alın size başka bir zorluk: Adrenalinin etkisi altında nişancılık becerisi zayıflar. İnce motor beceriler buhar olup uçar gider. Böyle bir durumda bize kurbanı kazara vurmamak için “havaya ateş ederek saldırgan hayvana doğru koşun” diyor ama bunun da bir tehlikesi var, saldırı “yön değiştirebilir”. Bu da hayvanın avını bırakıp sizin peşinize düşebileceğini söylemenin daha nazik ve teknik bir yolu.

İkinci bir video, hayvan saldırısı kargaşası karşısında düzen ve disiplinin önemini gösteriyor. Burada erkek aslan bir safari avcısına hücum etmektedir. Av partisinin diğer üyeleri çil yavrusu gibi dağılıyor. Bir tüfek hem aslana hem de hemen arkasındaki avcıya doğrultulduğunda video çeşitli anlarda duraklatılıyor. Buradaki tavsiye “Sıkı durun ve iletişim kurun.” Bu tür şeyleri daha sonra, kumarhanenin altındaki Truckee Nehri yakınlarındaki çalılıklarda sürükleyici bir saha senaryosunda uygulayacağız.

İmleç tekrar Oynat okuna kayar ve aslan hücumuna devam eder. Eskiden bir hayvanat bahçesinde çalışırdım ve yemek saatinde Aslan Evi'ndeki kükreme tanrısalı. İç organlarım burkulurdu. Ve bu onların sadece yemek saati sohbetleriydi. Bu videodaki aslanın niyeti, korkutmak ve yok etmek. Bingo partisindikiler Ponderosa Odası'nda neler olup bittiğini merak ediyor olmalılar.

Bir diğer sunumun ardından öğle yemeği molası veriyoruz. Önceden sipariş edilmiş sandviçler, kumarhanedeki küçük şarküteriden alınmak üzere bizi bekliyor. Meraklı bakışları

üzerimize çekerek sıraya giriyoruz. Sanıyorum bir kumarhanede bu kadar çok üniformalı kanun uygulayıcı profesyoneli bir arada görmek olağandışı bir durum. Öğle yemeği torbamı alıp dışarıdaki çimenliğe giden küçük bir grup koruma görevlisini takip ediyorum. Yürüdükçe deri yürüyüş botları gıcırıyor. “Demek dikiz aynasına bakıyor,” diyor biri, “ve arka koltukta patlamış mısır yiyen bir ayı görüyor.” Yaban hayatı görevlileri bir konferansta bir araya geldiğinde, aralarında geçen iş konuşmaları olağanüstüdür. Dün gece bir adam, “Hiç elektroşok tabancası ile bir geyiği etkisiz hâle getirdiniz mi?” derken asansöre bindim.

Öğle yemeği molasındayken, eğitmenler sandalyeleri duvarlara dayadı ve her grupta birer tane olacak şekilde yumuşak dokulu erkek ve kadın eğitim mankenlerini masaların üzerine koydular. Sanata daha yatkın bazı eğitmenler, fotoğraflardan çalışarak, saldırılardan kaynaklanan gerçek yaraların ikna edici kopyalarını oluşturmak için boya ve görünüşe göre demir testereleri kullandılar. Yara, dişlerin ve pençelerin yapabilecekleri için kayıtsız bir kelimedir.

Her ne kadar yüzünün arda kalanından veya masaya iliştilirilmiş BUD yazan tabeladan bunu anlamak zor olsa da grubumun mankeni bir kadındı. Daha sonra, tualete giderken, kötü bir şekilde pençe yemiş bir LABATT ve boynu vurulmuş bir MOLSON’un yanından geçtim.² Manken istasyonlarını numaralandırmak yerine bira içildi. Bunu, havayı yumuşatmak için bir gayret, daha çok Kanada’ya özgü bir arkadaşlık çabası olarak görüyorum.

İlk görevimiz, yeni edindiğimiz adli tıp bilgimizi uygulamak ve parçalamayı yapan türün ne olduğunu belirlemektir. Saldırı adli tıbbında “kurban kanıtı” olarak bilinen şeye bakıyoruz: yaralar ve giysiler. Gözle görünür hasarın en kötü olduğu yer mankenimizin omzunun üstündeydi. (Yalnızca bir omzu kalmıştı.) Boynunun bir kısmı yüzülmüş ve kafa derisinin bir kısmı, soyulmuş sıva gibi gevşemiş durumdaydı. Göz kapağı, burnu, dudakları yoktu. Hepimiz bunun bir homo sapiensin işi gibi

² Labatt ve Molson, Kanada’da bulunan bira markaları (Yay. Haz.)

görünmediği konusunda hemfikirdik. İnsanlar nadiren kurbanlarını yerler. Bir katil vücut parçalarını kesecekse, parmak izi veya diş kayıtları ile eşleştirmeyi engellemek için bu parçaların eller veya kafa olması muhtemeldir. Katiller nadiren ganimet alırlar, ancak omuz veya dudak alışılmadık bir seçim olacaktır.

Kurbanın bir ayı tarafından öldürüldüğü konusunda fikir birliğine varıldı. Ayıların başlıca silahları dişleridir, hafif tüylü yüzleri ise onların zayıf noktalarıdır. Bu yüzden birbirleriyle boğuşurken kullandıkları taktikleri, boğuştukları insanlara da uygularlar. “Bir kere, diş diş girişiler. Bu yüzden içgüdülerine uyup yüzünüze doğru saldırırlar.” Genç ve dobra eğitmenimiz Joel Kline, 10 ayı saldırısı vakasında müfettişlik yapmış, bize “Doğrudan yüzünüze saldırılar, dolayısıyla tüm ağır yaraları yüzünüzden alırsınız” diyor. Hepimizin gözlerimizi dikip kulaklarımızı açarak pür dikkat dinlediği Joel masmavi gözlere ve bebek gibi bir yüze sahip. Onu o hâlde hayal etmemek için çok çabalıyorum.

Ayılar, kısmen hepçil oldukları için incelikten yoksun katillerdir. Yemek bulmak için düzenli olarak avlanmazlar, hâliyle evrim de onları buna göre donatmıştır. Fındık, çilek, meyve ve otlarla da beslenirler. Çöp ve leş toplarlar. Dağ aslanı ise ayının tam aksine gerçek bir etoburdur. Öldürdüğü hayvanların etiyle yaşar ve bu yüzden çok verimli bir şekilde öldürür. Dağ aslanları avlarını sinsice izler, iyi gizlenir ve arkadan saldırıp, enseye bir “ölüm öpücüğü” bırakır. Azı dişleri makas gibi kapanarak eti tertemiz şekilde keser. Oysa düz bir yüzeye sahip azı dişleri ve iki yana, yukarı aşağı hareket edebilen çenesiyle ayının ağzı, ezmek ve öğütmek üzere evrimleşmiştir.

Bu yüzden ayıların dişlerinin açtığı yaralar daha kabadır ve sayıca çok daha fazladır. “Ayıların istediği, daha çok ısırik, ısırik, ısırik ve ısıriktır” diyen Joel’e göre, mankenimizin “ahı girmiş, vahı bile kalmamış” hâli de bunun böyle olduğunu gösteriyor

Mankenlere baktığımda sadece ısıriklar ve çizikler değil, aynı zamanda belirgin bir şekilde yüzülmüş kafatasları ve deriler görüyorum. Joel bunun tekniğini açıklıyor. Bir insan kafatası, bir ayı ya da pumanın çenelerinin arasına yerleşip, onu ezmek

ya da ısırmak için ihtiyaç duyacağı baskı gücünü elde edemeyeceği kadar büyük ve yuvarlaktır. Bu yüzden dişlerini bir araya getirdiğinde, hayvanın dişleri kurbanının kafatasından kayabilir ve deriyi yırtabilir. Çok olgun bir eriği ısırdığınızı düşünün, dış zarı nasıl da soyulur.

Pumalar arasında popüler bir başlangıç yemeği olan geyik, bizden daha uzun, daha kaslı boyuna sahiptir. Bir puma bir insana alametifarikası olan öldürücü ısırığı vermeye çalıştığında, normalde kasın olacağı yerde dişleri kemikle karşılaşabilir. WHART'ın kurucu ortağı Kevin Van Damme, "Puma Saldırı Davranışı" adlı bir konuşmasında "Köpek dişlerini batırma-ya çalışıp dişlerini kavuşturuyorlar ve eti alıp koparıyorlar" dedi. Van Damme, bir astronotun görünümüne ve mikrofon olmaksızın Ponderosa Odası'nın arkasına kadar ulaşan bir sese sahip. Bir noktada telefonumda bir desibel ölçer uygulaması açtım ve çöp öğütme makinesinin seviyesi olan 79'a ulaştığını görmek beni çok etkiledi.

Temsilî kurbanımızdaki pençe izleri pumayı ihtimal dışı bırakıyor. Kedilerin pençeleri, köpeklerin aksine, avlarını kavramak için batarken bir yığın üçgen delik oluşturur. Bir ayı saldırısında, burada önümüzde olduğu gibi, kuvvetli bir darbenin paralel eğimlerini görme olasılığınız daha yüksektir.

Joel mankenin kafasına bir adım daha yaklaştı. "Kay, burada başka ne var? Eksik burun, dudaklar, değil mi? Yani daha sonra bunları içinde aramayı düşünmeliyiz...?"

Grup arkadaşlarımdan birkaçı "Aynın midesinin" diye bağırdı.

"Mide içeriği³, sağda." Joel çok fazla "Tam isabet" diyor.

³ Uzun zaman önce Ekonomik Ornitoloji Bölümüne mensup bilimciler, mide içeriklerini çiftliklere akın eden kuşların, çiftlik hayvanı avlayan ve ticari balıkçılık operasyonları yapmakla suçlananların vakalarında kanıt olarak kullandılar. 1936 ABD Tarım Bakanlığı raporlarından birinde böyle örnekler sunulur: Deniz tarağı yataklarını yok etmekle suçlanan deniz ördekleri, aslında kuşlar kerevitleri yerken baltacılar tarafından vurulan sarı taçlı gece balıkçıları, bıldırcın avladıklarını düşündükleri için bataklık şahinlerini öldüren avcılar. Her durumda, kuşlar mide içerikleri sayesinde temize çıktılar, elbette incelenip, midelerini başkalarının hayatta kalabilmesi için verenler dışında geri kalan herkes için mutlu bir netice. Maryland'deki Patuxent Yaban Hayatı Araştırma Merkezi, acil depolama

Bölümü daha sonra yazsam ”bingo”ları da hatırlardım ama bu duvarın diğer tarafından sızan bir anı da olabilir.

Odadaki manken gövdelerinin hiçbiri açıkta bırakılmamıştı. Van Damme’ın “iç organlardan beslenmek” dediği şeylerin hiçbiri yoktu. Öncelikli olarak buna şaşırdım. Daha önceki bir kitap için yaptığım araştırmalardan, yırtıcı etoburların, organlara –en besleyici bölüme– ulaşmak için ilk iş ola avlarının karnını yırtma eğiliminde olduklarını biliyorum. Eğitimcilerimiz, bunu insan kurbanlarda o kadar sık görmemenizin olası bir nedeninin, insanların kıyafet giymesi olduğunu söylüyorlar. Hem aylar hem de pumalar beslenirken veya silip süpürürken giyinik alanlardan kaçınır. Belki kumaşın verdiği hissi ya da tadını beğenmezler ya da altında et olduğunu fark etmezler.

Joel boyun ve omuzda birtakım yaraları gösteriyor. “Bunların ölüm anı mı yoksa ölüm sonrası mı olduğuna kafa yoruyoruz?” Başka bir deyişle, bu yaralar açılırken kurbanımız yaşıyor muydu yoksa ölü müydü? Bunu bilmek önemlidir, çünkü aksi takdirde cinayet sadece ortalığı silip süpüren bir ayının üzerine kalabilir. Yabancı cisim batmasından kaynaklı yaraların etrafındaki morluklara dayanarak, onların ölüm öncesi olduğuna kanaat ediyoruz. Ölü insanlar kanamaz veya morarmaz, morluk aslen cilt yüzeyinin altında gerçekleşen bir kanamadır. Kan pompalanmıyorsa, akamaz.

Joel bize ormanda arabasının yâkanında bulunan ve kemirilip, kısmen yaprakların altına gömülmüş bir cesedin hikâyesini anlatıyor. Dış izleri bir ayağa ait gibi görünüyordu ve yakınlarda bir ayı uzağa düşmüştü, ancak adamın vücudunda ve çevresinde çok az kan vardı. Müfettişler, ayak parmakları arasında iğne izleri ve arabanın zemininde kullanılmış bir şırınga buldu. Otopsi, adamın aşırı dozdan öldüğünü doğruladı. Ayı, Joel’in dediği gibi, “biraz kaliteli, yüksek miktarda yağ ve kalori elde etmek için bir fırsat gördü” ve onu arabadan çekti, birazını yedi ve daha sonra geri dönmek üzere cesedi zulaladı. Ayı serbest bırakıldı.

ihtiyaçları Patuxent çöplüğüne büyük bir boşaltımı tetikleyene kadar, binlerce cam kavanoz kuş mide içeriği koleksiyonunu barındırıyordu.

Joel, mankenimizi yüzünün üstüne doğru yuvarlayarak, bunlara ek olarak arka tarafında bulunan ölüm anında meydana gelmiş bir veya iki derin yarayı ortaya çıkarıyor. Omurga boyunca hiçbir morluk veya kan izi görülmeyen iki küçük çıkıntıya dikkat çekiyorum. Dünkü ölüm sonrası kemirgen hasarını gösteren bir slayta dayanarak, küçük bir orman yaratığının cesedimizi kemirmiş olabileceğine dair bir tahminde bulunuyorum. Joel, grup arkadaşlarımdan biri olan Coloradolul bir vahşi yaşam biyoloğuyula bakışıyor.

“Mary, onlar enjeksiyon kalıplama izleri...” Mankenin üretim sürecinin bir parçası demek istiyor. Daha önceki bir alıştırmada grup notlarını tutan kişi olarak, Jura döneminden beri görülmeyen uç uca köpek dişi açıklığına dair kanıtları girerken, yara ölçümlelerini milimetre yerine santimetre kısaltması kullanarak yazıya dökmeseydim, bu benim için daha az utanç verici olurdu.

Şimdi kurban kanıtlarından hayvansal kanıtlara geçiyoruz: saldırı mahallinin yakınında vurulmuş veya yakalanmış bir “şüpheli”nin üzerinde veya içindeki kanıtlara. Örneğin, Joel, kurbanın etini hayvanın (kıınıldayamaz hâle getirilmiş) diş eti boşluklarında arayabileceğinizi söylüyor. Bir ayının insanı dişlelerinin arasına sıkıştırdığını düşünmek tuhaf ama ne yaparsın ki.

Joel, pumalarda bazen kurbanın kanını veya etini bir pençenin iç kısmındaki yarıktan kurtarmanın mümkün olabildiğini ekliyor. “Yani, o içeri çekilebilen pençeleri dışarı itmen gerekiyor ki orada kanıt bulabilesin, değil mi?”

Pençe yaraları, saldırganın patisinin boyutunun göstergesi olarak yanıltıcı olabilir. Hayvan yere inip ağırlığını bir ayağa aktardığında, ayak parmakları açılır ve ayağın daha büyük görünmesini sağlar. Araştırmacılar, giysilerdeki pençe veya diş deliklerinin ölçümlelerinde de dikkatli olmalıdır, çünkü kumaş delinirken kırışmış veya katlanmış olabilir.

“Kay, başka ne arıyoruz?”

“Hayvanın kürkünde kurbanın kanının olup olmadığını?” diye öneriyor birisi.

“Aynen, tam isabet.” Joel, ayının saldırı mahallinde vurulması durumunda (sonrasında tuzaga düşmek yerine), kanının

kurbanın kanına karışabileceği ve DNA testlerini belirsizleştirebileceği konusunda uyarıyor. “Peki bunu nasıl önleyeceğiz?”

“Yarayı kapatarak!” İşte bu yüzden Britanya Kolumbiyası Koruma Görevlisi Hizmetlerindeki adamlar kamyonlarında bir kutu tampon bulundururlar.

Aradığımız şey, tüm bunlara sonuç olarak, bağlantıdır: katili kurbanı bağlayan olay yeri kanıtı. Joel, odanın ön tarafındaki masadan kafataslarından birini almaya gider. Mankenin omzundaki bir dizi yaranın üzerine üst dişleri kapatır. Bu Sindrella’nın cam ayakkabıyı denediği andır. Üst köpek dişleri ve kesici dişler mankenin omzundaki ısırık izlerine uyuyor mu? Ve eğer öyleyse, alt dişler vücudun diğer tarafında karşılık gelen bir dizi işaretlerle eşleşiyor mu?

Eşleşiyor. “Baskı ve...” Joel alt çene kemiğini mankenin arka tarafındaki yaralara yerleştiriyor. “Karşı baskı. İşte sana somut delil.”

Bu bölümün başında, yürüyüş yolunda ölü bulunan, boynunda delinme izleri olan bir adamdan bahsetmiştim. Müfettişler, birbiriyle eşleşen bir takım alt ve üst dişi işaret edecek hiçbir izlenim olmamasına rağmen, bunun bir puma saldırısı olduğunu varsaydılar. Yaraların birinin dişleriyle değil, bir buz kıracağıyla açıldığı ortaya çıktı. Katil, başka bir suçtan hapis yatarken bir mahkûm arkadaşına bununla övündüğünde, söz konusu olaydan paçayı yırtalı on iki yıl olmuştu.

Çok nadiren de olsa tam tersi oluyor. Bir insan, aslında vahşi bir hayvan tarafından işlenmiş bir cinayetten suçlu bulunur. En ünlüsü, 1980’de ailesi Ayers Kayası yakınlarında kamp yaparken bebeğiyle birlikte kaçan bir yaban köpeği gördüğünü haykıran Avustralyalı Lindy Chamberlain’dır. Yırtıcı saldırı uzmanlarımızdan Ben Beeststone (ve –sıkı durun– kendisi bir saldırıda hayatta kalmış biri) davadaki sunumlardan birini anlatıyor. Avustralyalı araştırmacılar herhangi birini veya herhangi bir yaban köpeğini gözaltına alamadıkları için bugün yaptığımız şeyi yapamadılar. Kurban kanıtlarını hayvan kanıtlarına bağlayamadılar. Bağlantı olmadan, dava varsayımlar (örneğin, bir yaban köpeğinin on kiloluk bir bebeği taşıyamayacağı veya taşıyamayacağı), insan hatası ve kamuoyunu etkileyen bir medya çılgınlığı üzerine döndü.

Chamberlain'ın mahkûm edilmesinden yaklaşık üç yıl sonra, bir kaya tırmanıcısının kalıntılarını arayan bir arama ekibi, bebeğin kıyafetlerinden geriye kalanlarla beraber bir yaban köpeği ini buldu. Chamberlain serbest bırakılıp beraat etti ve mahkûmiyeti bozuldu. Yaban köpeği gerçekten bebeğini yemişti.

Günümüzde bağlantı genellikle bir DNA eşleşmesi şeklini alır. Yakalanan (veya öldürülen) şüpheliden alınan DNA, kurbanın tırnaklarının altındaki saç veya deriden alınan DNA ile eşleşiyor mu? Hayvanın DNA'sı, kurbanın tükürüğünden alınan DNA ile eşleşiyor mu? Hayvan saldırısı vakalarında, leşçiller bu çabaları içinden çıkılamaz hâle getirebilirler. Örneğin kurbanın ceketinin üzerindeki diş izlerinin etrafında bulunan hayvan salyası saldıran hayvandan gelse de kurbanın derisinden alınan tükürük örneği daha sonra cesetle beslenen bir hayvandan gelmiş olabilir.

Kanada yaban hayatında, etrafta bir sürü ayı bulunur, bu yüzden iyi bir bağlantı hayati önem taşır. Van Damme, Lillooet, Britanya Kolumbiyası'ndaki bahçesinde bir ayı tarafından öldürülen bir kadın hakkında bir hikâye paylaştı. Ekibi, üçüncüyle bir eşleşme yakalamadan önce, "şüpheli" iki ayıya tuzak kurup, DNA testi yaptılar. Masum aylar serbest bırakıldı.

Bira saati (Kanada için 17.00 demek). Eğitimci masaları düzelterip, mankenleri konferans odasının arkasına taşıyor ve ikram masasının yanına, yere yığıyor. Kahvenizi son kez doldurmak için bir cesedi iki tarafından destekleyerek oturtmanız gerekiyor. Yukon Koruma Görevlisi Hizmetleri'nde çalışan ve grup arkadaşlarımdan bir olan Aaron Koss-Young'ı, WHART'ın kapsamadığı bir konuyu hızla özetlemesi için yolunu kesiyorum: insanların bir saldırı hâlinde veya sadece sürpriz bir rastlaşmada ne yapması gerektiği konusu. Aaron çok net cevap veriyor. Joel ile aynı türden, benzer güzel yüz hatlarına ve iyi aile terbiyesine sahip.

Şu sözü duymuş olabilirsiniz "Siyahsa, karşı koy. Kahverengiyse, boylu boyunca yat." Kahverengi aylar ölü gibi görünen bir kişiye olan ilgisini kaybedebilirken, boz aylar da onların bir alt türü olarak kabul edilir. Anında bir sorun ortaya

çıktı: Boz ayıların kürkü siyah olabilir ve bazı siyah ayılar kahverengi görünebilir. İkisini ayırt etmenin daha güvenilir bir yolu, pençelerinin uzunluğu ve eğriliğidir, ancak buna kanaat edebilecek konuma gelene kadar, bu bilginin kullanımı çok sınırlı olacaktır. Aaron, dikkate alınması gereken en önemli şeyin ne tür bir ayıyla karşı karşıya olduğunuz değil, ne tür bir saldırıya maruz kaldığınız olduğunu söylüyor. Yırtıcı mı yoksa savunmacı mı? Ayı saldırılarının çoğu savunma amaçlıdır. Onlar gerçek saldırı değil, blöftür. Ayıyı ürküttün ya da çok yaklaştın ve o geri çekilmeni istiyor. "Karşıdan olabildiğince iri ve korkutucu şekilde gelecektir. Kulakları yatık değil, dik olacaktır." Aaron burnunu sümkürmek için durakladı. Sefil bir yaz gribi geçiriyor. "Ayaklarıyla yeri vurup eziyor olabilir. Burnundan soluyabilir." Dişlerini birbirine vuruyor veya takırdatıyor olabilir. (Ama kükreme ya da hırlama değil. Bu daha çok filmlerde olur.)

Aaron, kâğıt mendili polarının cebine tıkıyor. "Sadece seni korkutup kaçırmak istiyor" Boz ayılar, kara ayılarına kıyasla ormanlık araziden ziyade, açık alanlarda üreyerek yayılırlar. Çoğunlukla ürkümüş bir kara ayının yapabildiği ve tipik olarak yaptığı gibi ağaçların arasında gözden kaybolamazlar. Yani bunu yapmak yerine seni koştururlar.

Bir blöfe karşılık önerilen yanıt, tehditkâr olmamaktır. Yavaşça geri çekilmeli. Hayvanla sakın bir sesle konuşulmalı. Karşındaki, yavruları olan bir dişi ayı olsa bile, muhtemelen her şey yolunda gidecektir. Britanya Kolumbiyası'nın tüm ayıları, ayı karşılaşmaları ve korumacı anne ayıların oluşturduğu tehlikeler hakkında duyduğunuz bütün o abartılı yaygaraya rağmen, eyalette bu türden yalnızca bir ölümcül saldırı görüldü. (O da bir boz ayıydı. Yavruları olan hiçbir kara ayı, Britanya Kolumbiyası'nda bir insanı öldürmedi.)

Bir yırtıcı saldırısı ile hayatta kalma stratejisi birbirinin tam tersidir. Nadir görülen yırtıcı ayı saldırısı, odaklanmış bir niyetle gayet sessizce başlar. Yaygın varsayımın aksine, fail sıklıkla bir boz ayıdan çok bir kara ayıdır. (Gerçi her iki türde de yırtıcı saldırılar nadir olur) Ayı kurbanı belli bir mesafeden takip ediyor, etrafında dönüyor, bir kaybolup bir ortaya çıkıyor

olabilir. Eğer ayı kulakları yatık bir şekilde saldırmaya başlarsa, korkutucu görünmesi gereken taraf sizsiniz. Kendinizi daha iri göstermek için ceketinizi iki yana açın. Bir gruptaysanız, bir araya gelin ve bağırın, böylece büyük, gürültülü bir yaratık gibi görünürsünüz. Aaron, "Savaşmadan pes etmeyeceğim" mesajını vermeye çalışın" diyor. "Ayağını yere vurun, taş atın."

Aynısı, saldırmaya kalkan bir puma için de geçerlidir. 1871 baharında bir bufalonun iskeletini incelerken, bir pumanın kendisine baktığını fark eden Kansas istihkâmından N. C. Fancher'dan ilham alın. *Pioneer History of Kansas*'ta anlatıldığı gibi, Fancher ayaklarını ölü bufalonun boynuzlarına soktu, yukarı ve aşağı zıplarken uyluklarını başının üzerine vurdu ve "umutsuzca böğürdü". Puma hızla oradan ayrıldı, gerçekten kim öyle yapmazdı ki.

Peki ya hayvan ilerleyip yine de saldırırsa? Aaron, "Karşı çıkmak için elinden geleni yap" diyor. Eğer bir ayıysa, yüzüne saldır. Aaron, kırmızı pütür pütür burnunu işaret ediyor. "Ölü rolü yapma." Bu noktada ölüyü oynarsanız, kısa süre sonra oyununuzun oyun olmaktan çıkma ihtimali yüksektir.

Bir yırtıcının saldırıya meyilli görüldüğü herhangi bir durumda yapabileceğiniz en kötü şey ona arkanızı dönüp kaçmaktır. Bu özellikle puma gibi etçil bir avcı için geçerlidir, çünkü kaçmak (veya dağ bisikleti sürmek) avcı-av tepkisini tetikler. Bu bir şalter gibidir ve bir kez açıldığında, bir ölüm gerçekleşmediği sürece şaşırtıcı derecede uzun bir süre açık kalır.

WHART eğitmeni Ben Beetlestone, saldırı modunda bir pumanın kararlılığını ve ısrarını ilk elden deneyimledi. Britanya Kolumbiyası'nın dağlık Batı Kootenay bölgesinde Koruma Görevlisi olarak, çoğu ayılar ve hafif yaralanmalar olmak üzere çok sayıda yırtıcı saldırı çağrısını yönetiyor. Birkaç yıl önce alışılmadık bir çağrıya cevap verdi. Bir deri bir kemik bir puma bir çiftin mülkünün etrafında sinsice dolaşıyordu. Beetlestone dünkü sunum sırasında bu deneyimini bizimle paylaştı. Bize silahsız bir şekilde kamyonundan indiğini ve kapıyı çalmak için yukarı çıktığını, pumanın o sırada pencerelerinden çifti izlediğini fark etmediğini söyledi. "Adam

bir odadan çıkıp diğerine girdiğinde” dedi bize, “puma da o pencereye gidiyordu.” Pencerelerde pençe izleri varmış.

Adam aniden kapıyı çarparak kapatır. Beetlestone döner ve bir buçuk metre ötedeki pumayı görür; çömelmiş, kulakları kafasının üstüne yatmış, kuyruğu sallamaktadır. ”İnsanlara yapmasını söylediğimiz tüm o şeyleri yapıyorum; bağırarak, çılgılık atmak ve tekme savurmak gibi. Hiçbiri işe yaramıyor.” Puma üstüne atlar. Beetlestone onu boğmaya çalışır ama o geri çekilir, döner ve dişlerini iş botuna batırır. Evin duvarına dayalı bir süpürgeyi kapar ve pumaya vurur, ama puma süpürgeyi bırakmaz. Süpürgeyi sapını hayvanın boğazından aşağı itmeyi başarır. Bu sırada evdeki çiftin tek yapabildiği olayı pencereden izlemektir. Beetlestone ucuz teneke bir süpürgeyle bir pumayı uzakta tutmaya çalışır ve bağırır, “Hey! HEY!”

“Sonunda yaşlı adam kapıyı açar ve ‘Ne var?’ der. Ben de ‘Bıçağa ihtiyacım var!’ diyorum.” Adam, sonradan bulaşık makinesinde olduğu ortaya çıkan belirli bir bıçağı aramak için mutfığa gider. Sonunda bıçağı bulur ve pumayı “Bates-Motel”⁴ yapan Beetlestone’a verir. (Sonrasında otopside, pumanın midesinin girişine sıkışmış, mideyi tıkayan ve hayvanı aç bırakan bir koşu ayakkabısı parçası çıktı.)

Aaron ve ben eşyalarımızı toplayıp konferans odasından çıkarken tombala oyunu sona eriyordu. Kevin Van Damme bir kolunun altında kanlı, yarı çıplak bir mankenle koridoru geçmek üzere yola koyulmuşken, çevik ama hafifçe kambur oyunculardan biri, erkekler tuvaletine doğru yürüyordu. Van Damme heybetli endamıyla, kararlı adımlarla ilerlemekteydi. Bingo oyuncusu duraksadı. Van Damme hiçbir açıklama yapmadan sadece “Müsaadenizle” dedi.

Boomtown Kumarhanesi otoparkından Truckee Nehri’ne kadar olan yaklaşık yarım kilometrelik yolu çok az araba kullanır. Bugün ise bu yolu kullanmak iyi bir fikir olmayabilir, çünkü birden fazla suç mahalli sarı polis şeridiyle kordon altına alınmış durumda. Neon yeşili Yırtıcı Müdahale Ekibi yelekleri olan üniformalı kadınlar ve erkekler, ellerinde tüfek-

⁴ Sapık filmindeki, garip ve korkutucu şeylerin olduğu motel. (Çev.)

ler ve ceset torbalarıyla bir o yana bir bu yana gidip gelmekte. WHART için saha senaryosu günü.

Grubumun suç mahalli, otoyol güvenlik bariyeri ile sarp, molozlu toprak setin dibi arasında yatıyor. Dün gece bir saldırı olduğuna dair tatbikat mesajı aldık. Bize nişanlısıyla kavga ettikten sonra, genç bir adamın Winnebago'sunu⁵ dışarıda, uyku tulumunda uyumak üzere terk ettiği söylendi. Sabah saat 4.00'te şerif adamın nişanlısından kayıp ihbarı almış ve kontrol etmek için oraya gitmiş. Boş uyku tulumuyla ve vurularak öldürülmüş bir kurt görmüş. Ardından soruşturmayı Yırtıcı Müdahale Ekibine devretti. Bu da biz oluyoruz.

İlk görevimiz bölgeyi emniyete alıp, pusuya yatmış büyük hayvanların olmadığından emin olmak. Pumalar ve ayılar bazen kurbanlarının cesetlerini saklar, onları yapraklar ve çalılarla hafifçe örterler ve daha sonra biraz daha beslenmek için geri gelirler. Bu, "suç mahallini" müdahale ekibi için potansiyel olarak tehlikeli hâle getirir.

Genç bir kadın, grubumuzdaki Olay Operasyon Şefi rolünü üstlenen adama yaklaştı. "Kardeşim nerede?" dedi. "Neler oluyor?" Onun rol yaptığını hemen anladım. Repliklerini sesinde en ufak bir endişe tınısı olmaksızın söylüyordu. Daha çok "Hey, n'aber?" der gibiydi. Bu arada, yolun yukarısındaki senaryodan, bazı N. C. Fancher tarzı umutsuz böğürmeler duyulmaktadır: "ONU BULMALISINIZ! O ON İKİ YAŞINDA BİR ÇOCUK!" Bu senaryolarda işler genelde böyle yürür. Elinizde bir Al Pacino vardır ama herkes C-SPAN2'yi⁶ izlemeye çalışır.

Operasyon Şefimiz elini kız kardeşin omzuna koydu. "Şey, bölgede bir hayvan olduğuna dair ihbar aldık."

"Ne tür bir hayvan?" diye sordu, sanki geri gidip dürbünü alabilirmiş gibi. Polis şeridinin üzerinden geçmek üzere bir ayağını havaya kaldırdı. "Aşağıda onu arıyor olmam gerek."

Operasyon Şefi kızın kolunu nazikçe tuttu. "Şimdi oraya

⁵ Winnebago; seyahat ederken içinde yaşamanız için yapılmış büyük tür bir aracın markası. (Çev.)

⁶ C-SPAN2; ABD Senatosu'ndan kesintisiz canlı yayın yapan televizyon kanalıdır. (Çev.)

inip, yaralanmanı istemiyoruz. Aşağıda elmas şeklinde güvenlik taraması yapan stratejik bir ekibimiz var.”

Elmas şeklindeki taramayı daha önce uygulamıştık. Dört kişi silahları hazır durumda, sırt sırta vermiş, bitişik olarak hareket ediyor. Silahlı bir insan ahtapotu. Herkes önündeki çeyreği tarar (kadrandaki saatler gibi adlandırılır: 12, 3, 6 ve 9) ve herhangi bir tehlike görmüyorsa ”Temiz” der. Sonra sağındaki kişi ”Temiz” der. Ardından bu minvalde daireler çizerler. Böylece etraf dört bir yönden gözlenmekle beraber, aynı zamanda kimsenin istemeden silahını başka birine doğrultmaması sağlanmış olur. Birisi bir tehdit tespit ederse bunu söyler, sonra her iki tarafındaki insanlar onun yanında yerini alır. Bu pozisyonda bir kişi arkayı gözetlerken, üç tüfek nişan almış ve hazır vaziyete geçmiştir. Bunun alıştırmasını daha önce yaptığımızda, Joel tehlikeli hayvan rolünü oynamıştı. Biraz pandomim, hatta belki bir kostüm giymesini beklemiştim ama o önümüze geçip “Ben bir ayıyım” demişti.

Takım arkadaşlarımdan dördü elmas tertibinde çalırların içinden geçiyordu. Aaron’ın öldürücü görünümü, tüfeğini destekleyen avucuna yerleştirmiş olduğu kâğıt mendil yüzünden biraz azalmış olsa da “ölümcül tepeden gözetleme” görevini üstlenmek adına bir kayanın üzerine tırmandı. Yine evrak işi ayrıntılarındayım (çünkü “sen bir yazarsın”).

“Ayı, saat üç yönünde!” Bu sefer bağırın Joel değildi. Baş avcılarını tarafından atış talimi için kullanılan sert köpükten, canlı gibi gözüken bir ayı mankeni duruyordu. Saat altı ve on iki, aşağı bakmadan ayaklarını engebeli zeminde kaydırarak saat üçün yanındaki pozisyonlarını aldılar. Silahlarını aynı anda havaya kaldırdılar. Bunlar baleye benzer hareketlerdi. Senkronize yüzerken tüfikle atıcılık yapmaya benziyor. Lütfen bunu bir olimpiyat etkinliği yapabilir miyiz?

Hızlıca üçe kadar saydıktan sonra, polietilen ayıya numaradan ateş ediliyormuş gibi yapıldı. İçlerinden biri tampon istedi ve heyecan sona erdi.

Dün gece şerifin vurduğu kurt hedef şaşırtmak için kullanılan, masum bir görgü tanığı mıydı? Bunu anlamak artık bizim görevimiz. Bu bir vahşi yaşam polisiye romanı.

Dünkü mankenlerden birinin canlandırdığı kurban, kısa bir süre sonra tepenin aşağısında, bir çalının altında boş uyku tulumunun içinde bulundu. Bir ekip üyesi, hızlıca cesedin fotoğrafını çekiyormuş gibi yaptı, çünkü Joel'in oynadığı cana yakın adli tabip, öğlen sıcaklığı bastırmadan önce onu oradan çıkarmak istiyordu. Daha sonra morg/Ponderosa Odası'nda cesedi inceleme şansımız olacaktı.

Olay yeri emniyete alındıktan sonra sıra delil toplamaya geldi. Televizyonda izlediğimiz polis prosedürlerinden bildiğimiz üzere, kanıt öğelerine delil denir. Cesetler, uyku tulumu, ayak izleri, pati izleri, sürüklenme işaretleri – bunların hepsi delil öğeleridir. Laboratuvara gönderilen öğelere numaralar verilir ve yerinde fotoğrafları çekildikten sonra kanıt torbalarına konur. Eşyanın bulunduğu yere karşılık gelen noktaya bir kanıt bayrağı yapıştırılır. Benim rolüm, tüm bunları –öğenin kısa bir tanımını, numarasını ve konumunu– bir Delil Raporu'na, okunaksız ve muhtemelen yanlış bölümlere not etmek.

Topraktaki hayvan izleri bir ayağa aitti. Bu iyi, çünkü derste kurt saldırılarını öğrenmedik. (Çünkü neredeyse hiç gerçekleşmez.)

Ekip şimdi ellerinin ve dizlerinin üzerine çökmüş, hayvan kılı ve kan arıyordu. Nahoş, rahatsız edici, sıkıcı bir iş ama çok önemli. Bir suç mahallinde bulunan kandan çok şey öğrenilebilir. Yerdeki yuvarlak damlalar bir “yerçekimi örüntüsü” ortaya koyar: bir yaradan kendi ağırlığıyla damlayan kan. Dikdörtgen yerçekimi damlaları, kurbanın kanı damlarken kaçtığını işaret eder. “Kuvvetle ilintili örüntü” ise –örneğin bir pençe darbesi veya ana atardamara basınç uygulanması sonucu dışarı atılan kan– kuyruklu yıldızın kuyruğu gibi uzar. Bu bir damlama değil, serpintidir.

Birisi bir damla izi buldu. Joel boyutlarına yakından bakmamızı söyledi. İz ilerledikçe kan damlaları küçülüyorsa, muhtemelen bir yaradan gelmiyordur. Hayvanın kürkünden veya katilin bıçağından damlıyor olabilir. Damlamaların boyutu sabit kalırsa –bir “yenilenen iz”– büyük olasılıkla “aktif kanama”dan geliyordur. Kan lekesi bir “temas örüntüsü”dür, muhtemelen kurbanın düştüğü veya kanlı elini koyduğu bir yerdir.

Bulunabilecek her şeyi bulduğumuzdan emin olduğumuzda, Joel uzanıp bir yaprağı çevirerek alt tarafındaki küçük bir kan damlasını ortaya çıkardı. Bunu kaçırmıştık. Pek çok şey kaçırmıştık – kayalardaki, bitkilerdeki, yerdeki kanı. Biri bilerek, “sıçratma örüntüsü” dedi.

Joel başını salladı, ancak sessizce ekledi, “Serpinti, serpinti.”

Kan ve topraktaki izler birlikte saldırının hikâyesini anlatır. Uyku tulumunun üzerine damlacıklar ve kan ilk ısırıklardan gelir. Adam uyku tulumundan çalılığın içine çekilirken bir sürüklenme işareti ve yenilenen damlacıklar meydana gelir. Adam kaçmaya çalışırken toprakta oluşan itiş-kakış izleri ve çamura bulaşan kan ve ardından bitkilerle kayaların üzerindeki, belki de ayının mücadeleyi durdurmak için adamı sarsmasından kaynaklanan bir sıçrama örüntüsü oluşur. Eğer ceset bir süre ölü olarak orada kaldıysa, çürümeye ait kimyasallar son bir kanıt, bir leke ya da kararmış bir bitki örtüsü bırakmış olur ve buna da “bozunma adası” denir. Orada güzel kumsallar yoktur.

Joel, kurbanımızın yaralarının mankenlerden birinde yeniden canlandırıldığını söyledi. Burada, olay yerinde değil ama ertesi sabah sınıfta bağlantı kurmaya çalışırken incelenecekti.

Bu da bizi tekrar bira saatine getiriyor. Joel sahne malzemelerini, kanıt bayraklarını ve polietilen ayıyı istifledi ve yol boyunca herkesi toparlayarak, kıyafetlerimizi değiştirmek üzere otel odalarımıza gittik. Aşağıya geri döndüğümde, grubum yirmi bir masalarının arkasındaki küçük bir spor barında toplanmıştı. Hokey maçına dalmışlardı, Oilers, Toronto Maple Leafs’e karşı oynuyordu.

“Hey, bunların adının Toronto Maple Leaves olması gerekmez mi?” diye sormaya yeltendim. Hokey ile rekabet edemeyecektim, bu yüzden yürüyüşe çıktım. Sonunda kendimi Cabela’nın Yeri adlı mağazada buldum. Avlanmam ama doludurmuş hayvan postları hoşuma gider. Bu outlet, olağanüstü bir dağ sahnelemesine ve soyunma odalarının üzerinde asılı bir misk öküzüne ev sahipliği yapmaktaydı. Ayrıca farkına

vardım ki burası, kitapların yerine kullanılmış silahların bulunduğu bir Silah Kütüphanesi'ydi.

Tezgâhın arkasındaki adam soru sorabileyim diye beni bekliyordu. Kütüphane kartını nasıl alabileceğimi sordum. "Bu silahları ödünç alamazsınız" dedi. "Onlar satılık."

"Öyleyse burası pek de kütüphane sayılmaz, değil mi?" Görünüşe göre geceyi sonlandırmam gerekiyor gibiydi.

Olay yerimizdeki manken bazı ilavelerle birlikte geri geliyor. Joel az önce ayıya ait olabilecek bir torba dolusu son gerçekçi, ceza kovuşturmalarında kullanılmak üzere alçı kalıptan yapılmış mide içeriğini masanın üzerine boşalttı: bir kulak, bir göz ve mohavk saç kesimli kısmı olan bir parça kafa derisi. Bunlar grubumuz arasında elden ele dolaştırıldı. Böyle şeyler için saat daha çok erkendi. Donatlara kimse elini sürmemişti.

Mide içeriği mankenimizin kafasında eksik olanlarla eşleşiyordu, bu da saldırının arkasındakinin aslında kurt değil ayı olduğunu gösteriyordu. Mohavk fantastik bir dokunuş gibi görünüyordu, ama öyle olmadığı ortaya çıktı. Joel, çünkü senaryomuzun gerçek bir saldırıya (gerçek ayı, gerçek adam, gerçek mohavk) dayandığını açıkladı. Joel bu vakayı 2015'te araştırmıştı. Aslında WHART mankenlerinin tamamı sadece gerçek yaraları değil, gerçek saldırı kurbanlarını da temsil ediyordu.

Joel, gerçek saldırı mahallinden fotoğraflar getirdi. Biri kurbanın arka tarafını gösteriyordu. En büyük yara olan, derisi soyulmuş, ağzı açık, dağınık ısırık, kalçalardaydı. Adam tek parça paçalı don içinde uyuyordu ve Joel, sarkan et parçasının ayı onu sürüklerken meydana gelmiş olması gerektiğini söyledi. "Demek bu yüzden tam orada beslenme var." Bir an sonra Joel ekliyor, "Üzerinde ayı pençesi izleri olanı biliyor musunuz? Popo kanadında⁷ olan?" Görünüşe göre bu Kanada'da yaygın kullanılan bir parça çünkü grup arkadaşlarımin çoğu başını salladı. "Giydiği şey buydu."

Mankenin omzunda temiz bir dizi ısırık izi vardı. Üst ve

⁷ Pantolonunuzun veya ceketinizin arkasına takılan ve sırtınızın alt kısmını kaplayan bir kumaş parçası. (Çev.)

alt köpek dişlerinin izlerinin konumundan, adamın sırtüstü yattığını söyleyebiliyorduk. Joel, ayının uyuyan şahısa rast geldiği ve belki derisindeki tuzları yaladığı varsayımında bulundu. Adam uyandı ve muhtemelen biraz gürültü çıkardı. “Yani ayı şöyle düşündü, ya bu işi bitireceğim ya da kaçıp gideceğim. Bitirmeyi seçti.”

Bu arada olay yerine geldiğinde şerifin vurduğu kurdun, yani diğer şüphelimizin midesinde ne vardı? Sakız paketleri ve alüminyum folyo. İnsan dokusu veya giysisi yoktu. Dava kapandı. DNA analizine gerek kalmamıştı.

Adli tıp prosedürleri tamamlandığına ve fail belirlendiğine göre, bundan sonra ne olacaktı? Bu ayı saldırı mahallinin yakınında vurulmasaydı, akıbeti ne olurdu? Kevin Van Damme bir konferanstan sonra bunun hakkında konuştu. Hapishane bir seçenek değildi. Kanada hayvanat bahçeleri, üç aydan büyük ayıları kabul etmezler çünkü onlar volta atma eğilimindedirler ve hayvanat bahçelerinde genellikle yeterli sayıda ayı mevcuttur. Olacak olan idam cezasıdır. Van Damme, “Bir ayı, bir insana yiyecek muamelesi yaparsa, bunu tekrarlayacaktır” dedi. “Yirmi altı yılını yırtıcı saldırı uzmanı olarak geçirdim. Bazılarınızın benimle aynı fikirde olmadığını biliyorum ama bir insanı incitiyorsa ölecektir.”

Herhangi bir kriminoloğun size söyleyebileceği gibi, önleme cezalandırmadan daha iyidir. Her iki tür için de en güvenlisi onları ayrı tutmaktır. Ayıların insanları kolay yemek olarak görmesine izin vermemeliyiz. Ayı memleketlerinde insanların çöplerini emniyet altına almasını şart koşmalıyız. Onların kuşları beslemesini ve köpek mamalarını verandaya koymayı bırakmalarını söylemeliyiz. Paçalı donlu adam, çöplerin toplanmadığı bir ormanda yaşıyordu. Çöpler büyük ihtimalle karavanın dışında birikmişti. Kurdun midesindeki alüminyum folyo ve sakız kâğıtları, buranın vahşi hayvanların artıklardan çöplenmek adını konforlu bir yer haline gelmiş olduğunu gösteriyor. Çöp katildir.

2

HANEYE TECAVÜZ VE YEMEK

Aç Bir Ayıyla Nasıl Başa Çıkılır?

Stewart Breck, uzun boylu, ince, kalas gibi bir adamdır. Yürürken kolları iki yanından fazla uzaklaşmıyordu ve uzayda işgal ettiği uzun dikey düzlemi kırmamak adına sırt çantası ya da çanta taşımıyordu. Bunları onun arkasından yürüdüğünüz zaman fark ediyorsunuz ki uzun adımları şehrin pek çok bloğunu katettiğinden bunu sıklıkla yapıyorum. Yakışıklı olsa da tavırları çekingen olmaya eğilimli biri. Onunla geçirdiğim eğitim günü boyunca sesini hiç yükseltmedi, akılda kalıcı el kol hareketleri yapmadı ya da biplenecek bir kelime kullanmadı. Sakin, düşünceli, mantıklı biri. Az önce Stewart Breck kolları iki yana fırlayıp ayu içleri gökyüzüne bakar şekilde evrensel bir öfke jestiyle, “*ULAN BENİMLE KAFA MI BULUYORSUN?*” diye sorduğunda nasıl sarsıldığımı anlayasınız diye anlatıyorum bunu.

Yine geride kaldığım için, Breck’in gördüğü şeyi ilk başta göremiyorum. Artık görebildiğimde ise: iki dolu çöp torbası yırtılıp açılmış, yemek artıkları kaldırıma dökülmüştü. Saat sabah 3.30, Colorado, Aspen şehir merkezinin derli toplu, restoran-yoğun arka sokaklarında ayı zamanı. Breck’in yaklaşmakta olan SUV’unun sesi, çöplenmesinin tam ortasındaki bir ayıyı korkutmuş olmalı. İnsan-ayısı çatışması jargonunda,

kompost ve çöp »cazip madde” olarak bilinir. Aspen belediye yasası, her ikisinin de ayıya dayanıklı konteynerlerde emniyete alınmasını emreder.

“Bana biraz izin ver” dedi. Şimdi daha sessiz, elleri iki yanındaki yerlerini aldı. “Bunun için yüzbinlerce dolar harcadık” Bu şu demek: Ayı bölgesinin ortasındaki insanların cazip maddeleri düzgün bir şekilde kilit altına almasının en iyi nasıl sağlanacağına ve bunu yaptıklarında ne kadar büyük fark yaratacağına dair çok yıllı, çok şehirli bir araştırma. Bu çalışma, Breck’in insan-yaban hayatı çatışması üzerine ders verdiği Colorado Eyalet Üniversitesi; Breck’in işvereni olan, merkezi Fort Collins, Colorado’da bulunan Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi (NWRC); ve emniyet altına alınmayan insan yiyeceklerini yağmalarken, mülke zarar verildiğindeki çağrılarını alan Colorado Parklar ve Vahşi Yaşam (CPW) tarafından finanse edildi.

NWRC, ABD Tarım Bakanlığı’nın (USDA) bir parçası olan Yaban Hayatı Hizmetleri’nin araştırma koludur. ”Hizmetler” esas olarak, geçimleri vahşi yaşamla ilgili sorunlar nedeniyle kesintiye uğrayan çiftlik sahiplerine ve çiftçilere sunulur; ve nadiren vahşi yaşamı ortadan kaldırma olarak şekillenir. Breck, ölümle sonuçlanmayan alternatifleri araştırmak için NWRC tarafından işe alındı. İş on takdire şayan soğukkanlılığını sergilemesi adına pek çok fırsat veriyor. Oyunu bozduğu için ondan nefret eden Yaban Hayatı Hizmetleri’ndeki muhafazakârlar kadar; yeterince bozmadığı için ondan nefret eden hayvan sosyal yardımlaşma aktivisti bulunmakta. On dan hoşlanıyorum çünkü iki uç arasında durarak imkânsızı yapmaya çalışıyor.

Atık araştırmalarının gösterdiği şey, sağlamlaştırılmış, kilitli ayıya dayanıklı konteynerlerin sağlam bir fark yarattığıdır – insanların onları düzgün bir şekilde kilitlemek için zaman ayırması şartıyla. Konteynerlerin %80’inin olması gerektiği gibi kullanıldığı bir alanda, müfredat programı boyunca 45 tane insan-ay çatışması yaşandı. Yalnızca %10 uyumluluğa sahip benzer bir alanda 272 çatışma meydana geldi. Bunun bize söylediği şey, konteynerlerin yeterli olmadığıdır. Ayırı-

ca, insanların bunları kullanmasını gerektiren yasalara ve bu yasaları görmezden gelenlere para cezası uygulanmasına ihtiyacımız var. Aspen bunların hepsine sahip, ancak para cezalarını takip etme konusunda ayak sürüme söz konusu. Özellikle de burada, şehir merkezinde. Breck'e aradan geçen yıllarda durumun düzeldiği söylenmiş.

Şu anda, pek de öyle görünmüyor. Bu telaşsız, sevimli çarpık şekilli ara sokaktan aşağı doğru yetişkin bir kara ayı iniyordu. Breck ve ben, dağınıklığın yirmi metre gerisine park etmiş olan aracının yanında duruyorduk. Ayı, o ana kadar odak noktası olan çöpün yanına geldi ve sonra bize baktı. Çenesini gıcırdattı, ki bu da huzursuz olduğunun bir göstergesiydi. Çünkü burada, gece insanların nadiren ortalıkta olduğu bir anda, biri ona göre uzunca olan iki tane hareketsiz insan duruyordu. Diğer yanda ise: Campo de Fiori'nin mutlak artıkları! Ayı durumu bir an daha gözden geçirdi, sonra yemek yemek için başını öne eğdi.

Çünkü tüketilecek çok yemek vardı. Sonbaharın başlarıydı, kara ayların kış boyunca inlerinde yaşayacakları yağış inşa etmek için o amaç doğrultusunda yemek yiyip, el etek çektikleri zamandı.¹ Hiperfajik² bir kara ayı günlük kalori miktarını ikiye hatta üçe katlar, 20.000 kaloriye kadar çıkar. Hepçil olarak aylar, hiperfaji evresinde çok çeşitli yiyecekleri mutlu mesut bir şekilde tüketirler; en etkili biçimde yöneldikleri yerler yoğunlaşmış kaynaklardır. Kalori aramak için etrafta dolaşırken

¹ Merak ediyor olabilirsiniz: Kendi vücut yağınızla geçinirken tualete gitme ihtiyacı duyar mısın? Eğer bir ayıysan, duymazsın. Kış uykusundaki aylar idrarlarını yeniden soğuturlar ve bir "dışkı kapağı" oluşturur. Öte yandan yavrular, inin içine salıverirler. Sorun olmaz, çünkü anne ayı onları yer – kısmen temizlik için, ama çoğunlukla da yiyecek olarak. Sonuçta emziriyor. Hem de kış uykusunda. Kara ayının kış uykusu, uyku ile aynı şey değildir. Onlar sadece bir çeşit yavaşlarlar ve yoksunluk çekerler. Gerçeküstü bir şekilde, kara ayı yavrularını kış uykusunun ortalarında doğurur. Birkaç yavru dünyaya getirir, plasentadan atıştırır, sonra kış uykusuna geri dönerler, yavrularını emzirir ve ilkbahara kadar yarı uyanık hâlde onlara bakarlar. Kış uykusuna yatan kara aylardan kan örnekleri alan bir bilim adamına göre, uyku nefesleri ve inleri kokmuyor. Ağaç kökü ve toprak gibi kokuyorlar ve hepsi bu.

² Hiperfaji; yemek yeme isteği sıklıkla aşırı yemeye yol açan anormal derecede güçlü bir açlık hissidir. (Çev.)

çok kalori yakmak zorunda kalmadan çok fazla kalori almak isterler. Aspen çevresindeki dağlar her zaman bunu sağlamıştır: palamut döken meşe çalıları, meyve veren kaya armudu ve yabancı kirazları, olağanüstü verimlilikteki yaban elması ağaçları. 1950'ler ve 60'lara gelindiğinde, kayakçılar burayı ele geçirmeye başladı. Ayılar kabuklu yemişlerinde ve meyvelerinden başlarını kaldırıp gittiler, Hrrrrr? Ağaçta asılı kuş yemi mi? Verandada duran bir torba kuru mama mı? Evet, lütfen. Kısa süre sonra insanları takip ederek kasabaya girmeye cesaret ettiler çünkü insanlar tüm bunları temin ediyordu. Aspen'in pek çok restoranının arka sokakları, konsantre gıda kaynağının nirvanasıdır.

Breck beni dürttü. Ara sokaktan başka bir ayı daha geliyordu, bu daha koyu renkli ve biraz daha küçüktü. Açık renkli, baskın olan ayı, dikkatini yeni gelene çevirdi ve alçak, gümbürtülü bir ses çıkardı. *O marul göbeklerini ve ıspanaklı gnocchi'yi³ alabilirsin, ancak ızgara edilmiş sürdürülebilir Skuna Körfezi somonumun yanına asla yanaşma.*

Breck bir fotoğraf çekmek için telefonunu kaldırdı, ki bu beni şaşırttı. Bu, kış uykusuna yatan bir kara ayının izleme tasmaını değiştirmek için elle ok atma eylemini tanımlamak için "rutin" kelimesini kullanan bir adam. Ayıları fotoğraflamadığı anlaşıldı. İroniyi fotoğraflıyordu. "Kapağa bak" dedi. El fenerini yan yatmış, kapağı açık duran tekerlekli kompost arabasına doğrultmuştu. Kalıplanmış plastik kapağın üzerinde bir ayı yüzünün resmi vardı ve bu dekoratif ayı yüzünden birkaç inç uzakta, ona direnç gösteremeyen, dayanıklılık sertifikası sahibi konteynerin içeriğinin tadını çıkaran ise gerçek bir ayının yüzüydü.

"Ayılar bunların üzerine atlıyorlar," dedi Breck, "ve hemen açılıyorlar."

Veya kilitleme Mekanizması bozuktu. Bu, günün erken saatlerinde gördüğümüz, ara sokaktaki aynı kompost arabası modelinin bir diğeri için de geçerliydi. Breck yürüdü ve üzerinde elli tane kokuşmuş muz olan kapağı kaldırdı. "Man-

³ Patatesten yapılan bir tür makarna (Çev.)

dalladığınızdan emin olun” diye azarlayan bir etiket vardı. “Bir ayının hayatı buna bağlıdır.” Bir sonraki sokakta, Breck beni üstü açık bir kullanılmış yemeklik yağ fıçısına götürdü. Bir su çeşmesi kadar uzun ve büyüktü ve ayılar bazen onu öyleymiş gibi kullanıyordu. Breck, ara sokaktan aşağıya inen yağa bulanmış pati izlerini gördü.

Aspen’in “Yaban Hayatı Koruma” başlıklı katı atık yasasının 12.08 Bölümü, komşu kayak ve dağ bisikleti tatil köyü Snowmass’inkinden modellenmişti. Orada da benzer fiyaskolar yaşanıyordu. Snowmass Hayvan Hizmetleri/Trafik Kontrol ekibi, Tina White ve Lauren Martenson’dan ibaretti ve onlar konuyla ilgileniyorlardı. Dün tanıştığımızda White bana “Herkes ceza kesiyoruz” demişti. Yakın zaman önce, çoğu, insanlar onları kilitlemeyi ihmal ettiğinde çöp bidonlarına akın etmeye başlayan aylara ne olduğunu fark etmemiş olan restoran mutfak personeli için İspanyolca bir slayt sunumu hazırlamıştı. Onun çabaları işe yarıyordu. Snowmass’ta en son bir ayının sorun çıkarmasının üzerinden birkaç yıl geçmişti, yani White’ın deyimiyle “karmaşadan el ayak çekmesinden”. Ziyaretim esnasında, Aspen yılda dokuz olaya çıkmıştı. Ama bunun yanında Aspen, restoran sayısı olarak dört, nüfus yoğunluğu olarak üç katı daha kalabalıktı.

Aspen’in çöp ihlalleri, toplamda beş kişi olmak üzere toplum müdahale görevlileri tarafından ele alınmaktadır. Breck ve ben dün sabah Aspen Polis Departmanındaki bir konferans odasında temsilcileri Charlie Martin ile görüşmüştük. Charlie, siyah ve sarı bir üniforma ve üzerinde birbirini takip eden gökkuşağı ve tek boynuzlu atların yer aldığı bir çift çorap giyiyordu. Çoraplarına yorum yaptığımda gizemli bir şekilde, “Bugün Cuma değil ve bisiklet devriyesinde değilim,” dedi. Charlie, ayıyla ilgili çöp ihlalleri listeye eklendiğinde ekibinin zaten yetişmek için hali hazırda mücadele ettiği bazı şeyleri sıraladı: trafik ihlalleri, havlayan köpekler, rölantide çalışan inşaat araçları, 911 aramaları, kuduz yarasalar, kayıp eşyalar, kaldırımlardaki kar, takviye akü ile araç çalıştırma, araç grevleri, kamu piknikleri ve ölü geyikleri yollardan kaldırmak gibi.

Charlie ara sokakların durumu hakkında küçük bir savunma yaptı. “Bu yıl neredeyse on bin dolarlık ceza kestik.” Çöp veya kompostu kilitlemeden bırakmanın cezası 250 ila 1.000 dolar arasında değişiyordu. Breck ve ben yılın toplamını bir günde bulabilirdik. Bunun dışında, Charlie’nin de belirttiği gibi, para cezaları dayatılamıyordu. Charlie, hem apartman arazilerinin hem de restoranların arka sokaklarındaki konteynerlere atıfta bulunarak, “Bir çöpü paylaşan birden fazla taraf var” dedi. “Birine bir ceza yazarsınız ve ‘Bunu yapan bir başkası. Biz akşam 10’da çöpümüzü bıraktık ve konteyneri kilitledik. Biz ayrılırken kilitli olmadığını bana kanıtlamalısınız’ derler.”

Aspen’in atık yönetimi şirketleri, kanunen, her kompost ve çöp konteynerine bir numara atamak ve bu numaraları içeriğin güvenliğini sağlamaktan sorumlu kişi veya şirkete bağlayan bir veri tabanı tutmak ve aksi takdirde para cezası ödemekle yükümlüdür. Aspen bu şirketlerden beş tanesiyle sözleşme yapmaktaydı ve hiçbirisi böyle bir sistem kurmamış gibi görünüyordu. (Snowmass kendi çöpünü toplamaktaydı. Ayrıca, Tina White büyük bir mutlukla çöp kutusuna tırmanıp, çöp poşetlerini karıştırıp isim ve adres içeren postalar arayabilirdi. İnsanların ondan ve Lauren’den “ayı cadalozları” diye bahsettiğini duymuştu.)

Aylara dayanıklı konteynerlere geçmeye çalışan topluluklarla ilgili bu tür şeyleri defalarca okudunuz. Genel olarak konuşursak, atık yönetimi şirketleri, ayların refahı ile o kadar da ateşli şekilde ilgilenmezlerken, kendi kârlılıkları ile dehşetle ilgilenirler. Konteynerlerin kamyonlardaki asansörlere uyması gerekiyor, bu da çöp kutusu masraflarına ek olarak yeni veya yenilenmiş kamyon masraflarının doğacağı ve her iki durumda da şirketlerin harcamamayı tercih edeceği para anlamına geliyor. Ve ayı çağrılarına cevap veren kişiler, yönetmelikleri hazırlayanlar ya da çöp şirketlerini yönetenler değil. Bu kokuşmuş bir karmaşa.

Bu öğleden sonra ara sokaklarda dolaşırken, Breck SEDECE MUKAVVA yazılı bir çöp kutusunun üzerinden şöyle bir baktı. En altta patates kızartması, bir zeytin ve birkaç sıkılmış yarım limon vardı. Şehir kanunlarında yazılı olduğu üzere, geri dönü-

şüm kutularının ayıya dayanıklı, kilitli veya hatta kapalı olmasını gerektirmez ve insanlar genellikle çöplerini torbalarıyla atarlar. Konut bölgesinde, ev sahipleri mülklerini kiraya verdiğinde ve tatilcilere çöp yasaları iletilmediğinde, hatırlayamadıklarında veya umursamadıklarında sorunlar ortaya çıkmakta.

Charlie, Aspen'in elden geçirilmesi gerektiği konusunda Breck ile aynı görüşteydi. Şehir merkezinde kompost ve çöpler için konulmuş, ayıya dayanıklı bozuk arabaların değiştirilmesi gerekiyordu. Paylaşılan çöp kutuları konusundaki yasal boşluğun giderilmesi gerekiyordu. En önemlisi, bilgi sahibi olmak için yeterli sayıda personelin işe alınması gerekiyordu.

Breck, bunun Aspen için ağır bir yük olmayacağını ekledi. İlçe, aylar kadar milyarderlere de ev sahipliği yapıyordu. Koch kardeşlerin burada mülkü vardı. Bezos'un ebeveynlerinin. Lader kardeşlerin. Petrol parası, yatırım fonu parası, kozmetik parası, teknoloji parası, iç çamaşırı parası, alüminyum folyo parası, sakız parası vardı. Breck, Aspen'e yaptırım çabalarının tökezlemesinin, şehrin meclisi üyelerinin alfa sakinlerine boyun eğmelerinin bunun bir parçası olabileceğine inanıyordu.

Tabii ki restoranları milyarderler işletmiyordu. Bu kısım Charlie'nin hatası olabilir. Bir noktada bize "Ben de bu kasabada yaşayabilmeliyim" dedi. "Ben de bir restorana gidip yemek yemek istiyorum. Az önce onlara bin dolarlık bir ceza kestim ve şimdi onların restoranına mı gideceğim?" Aspen'in ayı cadolozlarına ihtiyacı var.

Açık renkli ayı, bir yengeç bacağı üzerinde çalışırken, meslektaşı lahana yapraklarına burnunu sokuyordu. "Bu aylar az önce ne öğrendi?" dedi Breck. "İnsanlar ayakta benizlerken çöp yiyebilirim ve kötü bir şey olmaz." Breck, Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi'ne ilk katıldığında, Yosemite Ulusal Parkı'nda bazı insan-ayı çatışması araştırmaları yaptı. Parkın ilk günlerinde, personelin çöplük etrafına açık tribünler ve ışıklar kurup, gösteri için ziyaretçilerden ücret alacağını söyledi: yirmi veya daha fazla siyah ayı kursağı dolana kadar yemek yiyip ve itişirken.

Şu anda tribünlerdeki biz insanlarız. Bu ikisine insanlar

hakkında endişelenmeleri için biraz daha az sebep verdik. Sonuç olarak, ara sokaklara daha erken girmeye veya orada daha uzun süre kalmaya başlayabilirler. Büyük ihtimalle sonları 316 No'lu Et Lokantası'nın arkasındaki çöplükte yemek yiyen ayı gibi olacaktır. Kısa bir süre önce bir gece, restoranın müdürü Roy, hayvanı defetmek için dışarı çıktı. Çöp kutusu duvardaki nişe yerleştirildiğinden, ayının kaçıışı üç taraftan engellenmişti. Dördüncü tarafta Roy vardı. Tek çıkış yolu olan ayı hamle yaptı ve Charlie'den alıntı yapıyorum "Roy'u kışından ısırdı". Calgary Üniversitesi'nden fahri profesör ve ayı saldırısı araştırmacısı Stephen Herrero'ya göre, insanları yaralayan kara ayıların %90'ı, onlara alışmış, yani onların varlığına alışmış ve korkularını yitirmiş ve insan yiyeceklerine karşı damak tadı geliştirmiş ayılardır.

Roy'un verdiği ayı tarifine göre, hayvan bulundu, tuzağa düşürüldü ve birini yaraladığı için öldürüldü. (Tarifin "koyu renk tüylü" ve "iri yapılı"nın ötesinde ne içerdiğini hayal edemiyorum; ancak Roy'un pantolonundaki tükürük DNA'sı ayınıninkiyle eşleşiyordu.)

Roy ve ekibi çöp bidonunu kilitli tutmak konusunda daha dikkatli olabilirlerdi ve bu da onu kışından ısırdı. Kasaba halkı, ayının ölümünün ardından et lokantasını gözetlemeye başladı. İnsanlar, başkalarının ihmali yüzünden ayıların yok edilmesini istemiyordu – "çatışmacı ayılar" ile ilgili en çok duyduğunuz öldürücü olmayan iki yaklaşım. (Elektrikli çitler de bir alternatif, ancak hapishane görünümüne yerleşim alanları oluşturmak pek de akıllıca bir hareket olmaz.)

Taciz, hayvanın memnuniyetsizliğini, korkutucu veya acı verici bir deneyim kazanmış olduğu uygulamasına dair, konum veya davranışla ilişkilendireceğinden, gelecekte bundan kaçınacağına işaret eder. Bu iki ayının söz konusu olduğu durumda, geç saatlerde bir kişiyi, daha az öldürücü sayılabilecek tatsız bir aletle⁴, büyük olasılıkla kauçuk mühimmat

⁴ Taser Uluslararası, bazılarının umut vaad eden, zihni bulandıran bir araç olarak gördüğü vahşi yaşam elektroşok tabancası olan X3W'yi kısa süreliğine sattı. Cihazlar, aynı insanlarda olduğu gibi, tehditkâr bir durumda ölümcül silah

veya içi dolgulu plastik top ateşleyen bir silahla bu ara sokağa yerleştirmeniz gerekir. Benim gibi kanun uygulayıcı bir cahil iseniz, bunları elde dikilmiş renkli eşyaların uzaktaki deliklere atıldığı veya palyaçolar tarafından jonglörlük yapıldığı şeklinde kafanızda canlandırabilirsiniz. Bu içi dolgulu plastik toplar daha küçüktür, ceviz büyüklüğündedir. Cildi delmezler veya çizmezler, ancak can yakarlar.

Breck, “Taciz bu durumu asla çözmeyecek” dedi. Büyük olan ayı, önündeki çöp torbasına biraz daha gömüldü. “Elde edilecek çok şey var.” Tacizin ne kadar iyi çalıştığı, risk ve faydanın itme-çekme kuvvetine bağlıdır. Bu aylar, bu ara sokağa yapılan ziyaretin kalori açısından beklenmedik bir kazanç sağlayacağını öğrendiler. Bu kalorilere karşı, yanağa bir tokat daha alma riski, alınmaya değer bir risk olurdu. Breck, “Yakınlarda çok fazla başka kaynak var” diyor. “Eğer bu ayları burada taciz edersen, bir sonraki sokağa giderler.”

Taciz işe yaradığında, genellikle uzun sürmez. 2004 yılında, Nevada yaban hayatı biyologlarından oluşan bir ekip, kentsel bir bölgede kara ayları taciz etmenin etkinliğini değerlendirdi. Bir grup ayı, plastik mermiler, biber gazı ve yüksek sesle pusuya düşürüldü ve tüm bunlara ek olarak başka bir grup,

kullanılmasını gerektirmeden kontrolü ele geçirmek için satın alındı. Bir şirket temsilcisi bana, ürünün çok pahalı olduğunu ve yalnızca çok uzun boylu memelilerde (bir Amerikan geyiği veya ayakta duran bir ayı) ve 7 metre mesafeden daha kısa bir mesafede işe yaradığı için az satıldığını söyledi. (Aksi takdirde, iki namlusundan biri, aşağı doğru hedef alan yeri vuruyordu.) X3W’in etki gücü, buzağıları açık bir inşaat temeline sıkışmış, bir amerikan geyiğineydi. Geyik, Alaska Balık ve Av Hayvanları Departmanından Larry Lewis’i ve başka bir eyalet polisini devriye arabasının etrafında üç kez kovaladığında, asker elektroşok tabancasını çıkardı. Geyik sersemletildi, kurtarıldı ve kaçtı, bu da Lewis’in buzağıları güvenli bir şekilde çıkarmasına imkân sağladı. Etkilenmişti, Taser firmasından insanlarla temasa geçti ve Kenai Amerikan Geyiği Araştırma Merkezi’nde (“geyik biliminde dünya lideri”) güvenlik testinden geçmeyi başarmış, bir vahşi yaşam versiyonu tasarlamak için onlarla birlikte çalıştı. Elektroşok tabancasının, uyuşturucu ilaçlara göre hayvanı sakinleştirmek için çok daha az stresli olduğu ve aşırı dozda onu öldürme riski olmadığı için daha güvenli olduğu bulundu. (İğneler hayvanın tahmini ağırlığına göre doldurulur.) Bu nedenle, durum hızla geliştiğinde ve hayatlar tehlikede olduğunda veya bir geyiğin “başı bir tavuk yemliğine sıkıştığında”, umut verici bir alternatif gibi görünüyordu – Lewis bu örneği Alaska Balık ve Yaban Hayatı Gazetesi için belirtmişti.

havlayan bir Karelya ayı köpeğiyle onları kovaladılar. Bir denetim grubu taciz edilemedi. Ayıların geri dönmesinden önce ne kadar zaman geçtiğine bakılırsa, iki grup da taciz edilmeyen gruptan hatırı sayılır ölçüde daha uzun süre uzakta kalmadı. Araştırmada izlenen altmış iki ayıdan beşi hariç tümü eninde sonunda tekrar ortaya çıktı ve %70'i kırk günden daha kısa bir sürede geri döndü.

Breck, Yosemite kamp alanlarındaki arabalara zorla girme salgını sırasında birçok geceyi ayıları taciz etmeye çalışarak geçirdi. 2001 ve 2007 yılları arasında bin yüz otomobil ayılar tarafından zorla girildi. (En fazla minibüsler hedef alındı. Bazı yapısal zayıflıklarının duruma katkıda bulunmuş olması mümkün olsa da Breck minivanların genel olarak barındırdığı şeylerle daha fazla ilgisi olduğuna inanıyor: çocuklar, pek çok hem de meyve suyu döküyor, kırıntıları yere düşürüyor, ayak boşluklarında cipsleri eziyorlardı. Ayıları bu "mikro çöp" kokularının coşturduğunu düşünüyor.) Taciz çabaları boşa çıkmıştı. "İçinde ne olduğunu öğrendiklerinde ise...neyse unut gitsin." Ayılar, Breck'in kamyonunun sesini kısa sürede tanıdılar. Geldiğini duyduklarında gidiyor ve uzaklaştığını duyduklarında geri dönüyorlardı.

Beş ayının hırsızlıkların çok azının arkasında, dişi ayılar ve yavrularının olduğu ortaya çıktı. Bu çok tipik. Yılın başından Eylül ayına kadar olan ziyaretim sırasında, ayılar Snowmass'te kilitli olmayan kapılardan veya pencerelerden altmış eve girdi. Yaban hayatı kamera görüntüleri sadece dört ayı içeriyordu. Minnesota Doğal Kaynaklar Departmanı'nda ayı araştırmacısı olan Dave Garshelis, ayıların MRE adı verilen askerî erzak paletlerini yağmaladığı ve görünüşe göre askerlerden daha çok keyif aldığı Ulusal Muhafız kampından aldığı bir telefonda bahsetti. Ona yaklaşık yüz ayının erzaklara baskın yaptığı söylendi. "Adam, 'Seni tamamen ayı inleriyle dolu, çukurlu bir bayıra bakan bu yere götüreceğim' dedi. 'Bu kulağa hoş geliyor' dedim." "İnler" in doğal yeryüzü örtüsü ve "yüz ayı"nın da aslında üç tane olduğu ortaya çıktı.

Harika, yani sadece birkaç haydudu tuzığa düşür ve onları

ormanın derinliklerine yolla ve sorunların sona erecek, öyle mi? Yer değiştirmenin hayal kırıklığı yaratan gerçekliğine ‘merhaba’ deyin. Yetişkin kara ayılar nadiren serbest bırakıldıkları yerde kalırlar. 228 kilometre kadar yolculuklarda evlerinin yolunu bulmayı başarırlar – bir tanesinde 9 kilometrelik okyanus yüzüşü de dâhil. Göç eden kuşların aksine, yollarını bulmaya yardımcı olan için içsel tarama aygıtlarına güvenemeyecekleri göz önünde bulundurulduğunda, bu dikkate değer bir başarıdır. Duyusal ipuçlarına göre mi (mesela okyanusun kokusunu veya bir havaalanının sesini) ilerliyorlar, yoksa bir şeyler tanıdık gelene kadar farklı yönleri mi deniyorlar bilinmiyor, ancak harekete geçiyorlar ve bunda iyiler.

2014 yılında yapılan bir çalışmada, Colorado Parklar and Yaban Hayatı tarafından altmış altı ayıya radyo vericili tasma takıldı ve yerleri değiştirildi. Yetişkinlerin %33’ü yakalandıkları yere geri döndüler ve yetişkin olmayan ayıların hiçbiri bunu başaramadı. Bunlar oldukça iyimser istatistikler olarak okunsalar da başarıyı geri dönememek değil, yeni evlerinde bir yıl hayatta kalmak olarak tanımlarsanız, tablo daha az umut vericidir. Yerleri değiştirilmiş ayılar genellikle salıverildikleri yere yakın yeni bir kasabaya giderler ve başlarını aynı türden bir belalara sokarlar. Yellowstone Ulusal Parkı’nda yerleri değiştirilen ayıların %40’ı ve Montana’dakilerin %66’sından fazlası iki yıl içinde başka bir “rahatsız edici olaya” karıştı. Yosemite korucuları, arabalara giren ayıları parkın diğer tarafına taşımaya çalıştı. Sonuç; parkın diğer tarafındaki arabaların yağmalanması oldu.

Kararda bir başka faktör daha rol oynuyor. Bir kişi yeni yerine taşınan bir hayvandan ciddi şekilde zarar görürse, onu oraya getiren kurum kısmen sorumlu tutulabilir. Arizona Av Hayvanları ve Balık Departmanı, yer değiştirdikleri bir ayının genç bir kızı kamp alanında hırpalamasının ardından 4,5 milyon dolar ödeyerek mahkemeye çıkmadan karşı taraf ile uzlaştı.

Dave Garshelis, neredeyse kırk yıldır insanlarla ve ayılarla çalışıyor. Telefonda yer değiştirme hakkında ne hissettiğini sordum. “İnsanlar bunun kibar bir hareket olduğunu düşü-

nüyor, ancak bunun o kadar da iyi bir şey olduğundan emin değilim” dedi. Çoğu zaman, en fazla yiyeceğe onlar ihtiyaç duyduğu için başı belaya girenler yavrusu olan dişi aylar oluyor. “Burada kendi yaşam alanlarında yaşıyor, yavrularına yiyeceklerin nerede olduğunu öğretiyorlar. Şimdi birdenbire onu tamamen yabancı olduğu başka bir yere atıyorsunuz. Yemek için rekabet ettiği bir sürü başka ayıyla beraber. Onları aşına olmadıkları bir sosyal sisteme enjekte ediyorsunuz.” Washington eyaletinden ayı biyologları kırk sekiz ABD yaban hayatı kurumunda anket yaptıklarında, %75’i bazen sorunlu ayların yerini değiştirdiklerini söyledi, ancak sadece %15’i sorunu çözmenin etkili bir yolu olduğuna inanıyordu. Medyanın dikkatinin hayvanı ve kurumu ön plana çıkardığı yüksek profilli vakalarda daha sık oluyordu. Genel olarak konuşursak, yer değiştirme halkı yönetmek için ayları yönetmekten daha iyi bir araçtır.

En umut verici adaylar, ”suç” kariyerlerinin başlarında yerleri değiştirilen genç aylardır. Bunun nedeni kısmen bir yaşından küçük yavruların dönüş yollarını bulmaya daha az meyilli veya daha az yetenekli olmaları, ancak esas olarak çöp karıştırmanın suç işlemeye giriş olmasıdır. Daha sonrasında haneye tecavüz, hırsızlık, ev istilası gelir. Çöp yiyiciler insanlara alıştıkça, onları büyük ikramiyelerle ilişkilendirmeye başladıklarında, risk-fayda oranı değişir. Daha az öngörülen riske karşılık aile yardımı. Restoranın arka sokaklarındaki metal kutularda neden durasın ki? Neden tepelerdeki, baştan çıkarıcı yemek kokularıyla dolu büyük kutuların içine girmiyorsun? Nisan ayında, kış uykusunun sona ermesinden bu yana, Colorado Parklar ve Yaban Hayatı, Pitkin County aylarının insanların yemeğinin peşinden giderken mülke zarar vermesi ile ilgili 421 çağrı aldı. Bu aramaların çoğu, Breck ve benim ertesi gün buluşacağımız Bölge Yaban Hayatı Müdürü Kurtis Tesch’e gitmekteydi.

Belki de baskın ortağı tarafından rahatsız edilmekten bıkmış olan koyu renkli ayı, bir torbayı kaptı ve bir dizi kısa adım attı. Onu takip edip bir köşeyi döndük, gösterişli bir

mini alışveriş merkezinin üst katına çıktık. Normalde, Louis Vuitton butiğinin önünde duran bir ayının alakasız optik görüntüsünden zevk alırdım. Burnunda burrata olan, masum ve olası akıbetinden tamamen habersiz bu zavallı sersem, bende ağlama isteği uyandırıyor.

Kurtis Tesch'in bazı ayı hikâyeleri var ama belki de beklediğiniz türden değil. Onun aklında kalan şeyler, güç veya şiddet gösterileri değil, zekâ ve nadiren temasın beklenmedik hafifliğidir. Hershey's Kiss çikolatasının üzerindeki folyo-yu açan ayı gibi. Ayağa kalkıp, kapıyı iki tarafından tutup, çerçevesinden çıkardıktan sonra dikkatlice evin duvarına dayayan ayı gibi.

"İçeri girip buzdolabından yumurta ve benzeri şeyler çıkarıp, kırmadan bir kenara koyarlar." Kurtis, Breck ve ben, bir bayır yolunda gerçekleşmiş haneye tecavüzün olay yerine, Kurtis'in darmadağınık, gümbür gümbür CPW kamyonunda virajlarda yalpalayarak, döne döne gidiyorduk. Bir yumurta buna uzun süre dayanamaz.

Kara aylar bu yıl Kurtis'i alışılmadık şekilde meşgul ediyorlar. Bu beklenmedik bir durumdu, çünkü bahar yağmurlu geçmişti; insan-ayısı çatışmalarının genelde aşırı yağmurda değil, kuraklıkta şiddetlendiği düşünülür. Ancak önceki yıl çok kuraktı ve Kurtis, kuruyan dalların bazı bitkileri aşırı üreme maddesi veya "palamut" (meyve, tohum, çilek, meşe palamudu) üretmeye teşvik ettiğini ve sonraki yıl daha azını verdiklerini duyduğunu söylüyor. "Ölmek üzere olduklarını düşünerek tohumlarını yaymaya çalışıyorlar. Ve sonra yağışlı bir yıl geldiğinde, büyümekle daha çok ilgileniyorlar." Burada olan bu mu bilmiyorum ama endişelenen, öncelik veren ve ölümlerini planlayan ağaçların bu dünya görüşünü seviyorum.

Breck, arka koltuktan kendi kendine, daha yüksek sıcaklıklara ilerleyen genel eğilimin, ayların kış uykusunun süresini kısaltarak da olaya katkıda bulunduğuna söylüyor. 2017 yılında yapılan bir çalışmada, o ve altı CPW biyoloğu, 51 yetişkin kara ayıya radyo vericili tasma takıp, çevresel faktörlerle birlikte kış uykusunun zamanlamasını ve süresini izlediler. Sıcaklıktaki

her 1,8 derece Fahrenheitlık artış için, kış uykusu yaklaşık bir hafta kısaldı. Mevcut iklim değişikliği tahminlerine göre, 2050 yılında kara ayıları şimdikinden 15 ila 40 gün daha az kış uykusuna yatacak. Bu, tabiatla yiyecek aranan 15 ila 40 gün daha demek oluyor. İklim değişikliğinin olası sonuçları listesine "daha fazla ayı haneye tecavüzü"nü ekleyebilirsiniz.

Besin tedarigi de kış uykusunu etkiler. Besinin bol olduğu bir yılda, aylar daha kısa süreler için kış uykusuna yatar. İnsan kaynaklı gıdalara bel bağlamaya başlayan bir ayı için her yıl bereketli bir yıldır. Breck, çoğunlukla kentsel alanlarda yiyecek arayan ayların, tabiatla arayan aylardan tam bir ay daha az kış uykusuna yattığını keşfetti. Bol gıdanın bir başka endişe verici sonucu, üreme oranlarının artmasıdır. Kara dişi ayların, gecikmeli aşılama adı verilen üreme seçeneği vardır. Döllenmiş yumurtalar, yaz boyunca rahimde oyalanan blastokist adı verilen hücre kümeleri haline gelir. Yerleşmiş olanların düşüp düşmeyecekleri –ve kaç tanesinin bunu başarabileceği– annenin sağlığına ve ne kadar iyi beslendiğine bağlıdır.

Variş noktamızın garaj yoluna girdik. Buradan, ev ortalama büyüklükte görünüyordu. Bunun nedeni, baktığımız şeyin çoğunun garaj olmasıydı. Ev dağın yamacından aşağı süzülüyordu, iki, üç, kaç katlı bilmiyordum. Breck kamyonundan indi ve asfalt yolun kenarına doğru yürüdü. Manzaraya hayran kaldığını varsaymışım, ama yanından geçerken, evin çevresinde yabani olarak büyüyen çalılar ve ağaçların adlarını saydığını duydum, kara ayların beslendikleriydi bunlar: yabanmersini, yabani kiraz, meşe.

"Evet" diyor Kurtis. "Burası, Colorado'daki en iyi ayı habitatlarının bir kısmı. Biz onların yaşam alanlarına taşındık. Anlıyor musun?" Kurtis, onunla birlikte olduğumuz süre boyunca gözünden turuncu renkli aynalı güneş gözlüklerini çıkarmadı. Açık renk saçlı, fit ve sağlam çene hattına sahip biri; ve size anlatabileceklerim bundan ibaret.

Evin sahipleri şehir dışındaydı. Ev sahibi Carmen, eve girdiğini fark etmiş ve polisi aramıştı, polis de Kurtis'i aradı. Carmen bizi içeri aldı ve alt kata, giriş noktasına götürdü:

burası kendi terası olan, yerden tavana kadar pencereli bir yatak odasıydı. Pencerelerin kilitli olduğunu söyledi, ancak aylar pençelerini pencere çerçevesindeki herhangi bir küçük boşluğa sokabilir ve üniteyi yerinden kaldırabilirler. Halının üzerinde bir iç seyir penceresi duruyordu. Duvardan duvara halı beyazdı, ama ayı hiç iz bırakmamıştı. Carmen, üst kattaki buzdolabına giderken herhangi bir şeye çarpıp düşürmediğini de söyledi. El altında bir paspas olsa, mutfağın zeminini temizleyeceği hissine kapılıyordunuz.

Bu ayı, Breck’e, bu bölgede çalışmaya devam ederken Aspen evlerine giren birini hatırlattı. Ona Şişko Albert derlermiş. “Oldukça rahat ve geniş bir tipti. Yavaşça bir kulübenin kapısını açar, içeri girer, biraz yemek yer ve çıkardı. İnsanlar ‘Vay canına, evime en ufak bir zarar vermemiş’ derlerdi. “Bu yüzden şişmandı ve bu yüzden hayattaydı. Bu tip bir ayağa daha fazla tolerans gösteriliyor. Mekânın altını üstüne getiren veya bir şekilde ev sahiplerini taciz edilmiş ve tehlikede hissettiren agresif bir ayı, Breck’in deyimiyle, hızla indirilecekti. Bunun tam tersi ise, eğer öyle bir şey olduğu söylenebilirse, doğal seleksiyonun Şişman Albert’leri kayırmasıdır. Agresif ayların, genlerini aktarma fırsatı bulamadan önce öldürülmeleri muhtemeldir.

Şişman Albert’lerin artan yüzdesiyle birlikte, bir arada yaşam eninde sonunda bir olasılık haline gelebilir miydi? Hatta bir ilke olabilir mi? Rakunlar ve kokarcalarla yaşadığımız gibi arka bahçede aylarla yaşayabilir miyiz? Bu soruyu Lake Tahoe bölgesindeki California Balık ve Yaban Hayatı Departmanında (CDFW) ayı uzmanı olan Mario Klip’e yönelttim. Bölgesindeki birçok insan zaten yaşıyor, dedi. Diyelim ki birkaç ev sahibi verandanın altında bir ayı buldu. Balık ve Yaban Hayatı aramak yerine, yerel bir müdafaa grubu olan Ayı Ligi’ni arayabilirler. “Dışarıya birilerini gönderirler, sürünerek verandanın altına girer, ayağa yaklaşarak onu sopayla dörter ve kaçmasını sağlar; ve sonra da sizin için boş alanı tahtalar çakarak kapatmaya yardım ederler.”

Klip, Ayı Ligi ile birlikte yaşamayı yöntemini uygular. “Onlar,” diye belirtti, “bir boşluğu dolduruyorlar.” Gittikçe daha

fazla insan, evlere izinsiz giren veya haneye tecavüz eden aylar için ölümcül olmayan seçenekler istemekte. Ve sadece Kaliforniyalılar da değil. Dave Garshelis, çoğu insanın silah sahibi olduğu ve ayı sorunlarını kendilerinin çözmesine izin verildiği, hatta cesaretlendirildiği kuzey Minnesota kırsalında çalışıyor. “Otuz altı yıldır buradayım,” dedi Garshelis. “Aylara karşı tutumda büyük bir değişiklik olduğunu hissedebiliyorum.”

Yaban hayatı yöneticileri hiçbir şey yapmasa, sabıkalı ayları yok etmeyi bıraksalar neler olurdu? Korkulan şudur ki: O ayların yavruları, evlere girmeyi ve o yavruların yavruları da aynı şeyi tekrarlamayı öğrenecekler. Haneye tecavüz arttıkça tolerans yavaş yavaş yok olacaktır. Garshelis’in dediği gibi, “Mutfağınızda bir ayı olmasına tolerans göstermek zordur.”

Üst katta, Carmen olay yerini bulduğu şekli tarif etti. Ayı doğruca buzdolabına gitmiş gibi görünüyordu. Kapıyı açmış, yerinden çıkarmış ve bir leğen süzme peyniri yuvarlamış, bir şişe akçağaç şurubu ve bir kavanoz balı kırıp, bunları yalamış ve sonra da dondurucuda duran yarım litrelik Häagen-Dazs’a⁵ geçmişti. (Pitkin County ayları tutarlı bir biçimde birinci sınıf markaları tercih ediyordu. Tina White, “Western Family marka dondurmaya dokunmazlar” diyor.)

Arkamızdaki bir dizi Fransız kapı başka bir verandaya çıkıyordu. Carmen bu kapıları açık bulmuştu ve davetsiz misafirin evi terk ettiği noktanın burası olduğunu varsayıyordu. Kilitli veya kilitsiz Fransız kapı kollarını siyah ayların açması o kadar kolaydı ki bunlar “ayı kolları” olarak da bilinirler ve yerel bina yönetmeliği tarafından bu kapı kollarının kullanılması yasaklanmıştır. Ancak insanlar onları sever ve tadilat işlerini kendi yapanlar, bina yönetmeliğinin ince noktalarını ya bilmezler ya da umursamazlar ve Kurtis bu kolları her yerde görüyordu. İçi boş kapı tokmakları da aynı şekilde yasaktı; aylar onları dişleriyle ezer, kavrar ve kolayca döndürür. (Bazı işletmeler işleri daha da kolaylaştırır. Otomatik kapılar aylar için kendiliğinden açılır.)

⁵ Häagen-Dazs; çok meşhur bir dondurma markası. (Çev.)

Kurtis, iki farklı ayının çalışmasına bakıyor olabileceğimizi düşündü. İlki alt kattaki yatak odasının penceresinden girip çıktı, ve diğer bir ayı mutfak verandasındaki Fransız kapılara geldiğinde, ilk yağmanın kokusunu aldı veya gördü. Varsayımı, Carmen'in bulduğu gibi kapıların konumuna dayanmaktaydı: içeri doğru açılmışlardı. Bir ayının geçmek için bir kapıyı içeriye doğru çekmesinin olağandışı olacağını söyledi. Aynı ayının ikinci kez olay yerine dönmesi de olasılık dâhilindeydi. Kurtis, çoğu durumda en az bir kez geri geldiklerini söyledi.

İnsan hırsızlar gibi, ayılar da genellikle ev sahipleri evde yokken içeri giriyordu. Aspen mülklerinin büyük bir yüzdesinin yılın belli bir bölümünde tatil amaçlı kiralandığı göz önüne alındığında, boş evleri bulmak ayılar için çok kolaydı. Daha cesur ayılar hırsızlıktan haneye tecavüze geçiş yapabiliyordu. Ayıların genelde insanlar uyurken içeri girmesi durumu, özellikle de diyor Kurtis, hava sıcaksa ve birileri pencerelerini açık bıraktıysa oluyordu. Veya sürgülü kapı açık kilitlenmediyse. Bazen ev sakinleri uyumuyor da olabiliyordu. "Masada oturmuş akşam yemeği yiyen insanlar var ve ayı içeri giriyor, masadan biraz yiyecek alıyor, sonra da koşarak dışarı çıkıyor. İnsanlar yatak odalarında ya da banyolarında saklanırken, ayıların kapıları ya da pencereleri söktüğünü gördük."

Kurtis, Carmen'e kartını verdi ve hayvanı canlı yakalamak için bir tuzak kurulmasını isterlerse, ev sahiplerinin onu aramasını söyledi. Carmen tuzağa düşen bir ayıya ne olacağını sormadı. Colorado Parklar ve Yaban Hayatı departmanı, birçok eyalet vahşi yaşamı ajansı gibi, iki-saldırı ilkesini uygular. Kurtis, birinin çöpüne burnunu sokan veya arka bahçede takılan bir ayı hakkında telefon aldığı anda, varsayım olarak, onu tuzağa düşürmeye çalışacak ve başarılı olursa, kulak etiketini takacak ve ormana götürüp serbest bırakacak ve geri gelmemesini umacaktı. (Yanlış ayıyı yakalama olasılığını azaltmak için bir tuzak en fazla üç gün yerinde bırakılıyordu.) Tuzak genellikle boş kalırdı. "Onları eskisi gibi yakalayamıyoruz" dedi Kurtis daha sonra. "Daha mı akıllandılar ya da neler oluyor bilmiyorum."

Buraya giren ayıya ikinci bir saldırı hakkı tanınmaz. Kilitli

pencerelereden girdiğinden ve muhtemelen bunu yapmaya devam edeceğinden – ve eğer bir dişi ayıysa, yavrularına bunu yapmayı öğreteceğinden – teşkilat bunu kamu güvenliği için bir tehdit olarak görecektir. Kurtis, aramalarının ayı için ölüm cezasını harekete geçirebileceğini bildiklerinden, insanların genellikle haneye tecavüz olaylarını bildirmeyi reddettiğini söylüyor. Kara ayı gülünç derecede sevimli bir türdür. Çocukların oyuncak keçilere veya yılan balıklarına değil de oyuncak ayılara sahip olmasının bir nedeni vardır.

“Peki bu ayıyı tuzağa düşürürsen ne olur?” Bunu söylerken şehre geri dönmek için kamyonu geri dönüyorduk. Kapının iç kısmında, sanki bazen arabanın ön koltuğunda ayılar oturmuş gibi bir tüy toplama rulosu fark ediyorum.

Kurtis, “Doğru olanı yakalayıp, ortadan kaldırdığımızda, bölgedeki hırsızlıklarda hafif bir azalma olduğunu fark ediyorsunuz” diyor. “Kısa bir süreliğine. Ama eninde sonunda başka bir ayı gelir ve diğerinin yerini alır. Yani...”

Breck, “Bu geçici bir çözüm” diyor. “Sen sadece otları biçmiş oluyorsun.”

Sorduğum tam olarak bu değildi. Ben daha çok “ortadan kaldırmak” ile ilgili sormuştum sorumu. Daha doğrudan sormam gerekecek. “Ve bir ayıyı etkisiz ortadan kaldırmak zorunda kalmak eğlenceli olmamıştır.” Tüm bu usturuplu söyleme şekilleri⁶; ortadan kaldırmak, indirmek. Bir hayvan mı öldürüyoruz yoksa kamyon mu boşaltıyoruz?

“Hayır, değil,” dedi Kurtis düz bir sesle. “Geçen hafta bir dişi ayı ve bir yavruyu indirmek zorunda kaldım.” Bu çift defalarca evlere girmişti. “Ve bu hiç eğlenceli değil. Hem de

⁶ Bu fiilden kaçınmak için işi bazen bir hayvanı öldürmeyi gerektirenlerin bu arzusunu anlıyorum. “Öldürmek” sözcüğünde bir cinayet lekesi var. Çok sayıda edebi tabir, doğru yolu bulmak için uzun süredir devam eden bir mücadeleye işaret ediyor. Bir müddet o sözcükleri biriktirdim: ıskartaya çıkarmak, almak, göndermek, kaldırmak, öldürücü şekilde ortadan kaldırmak. Bir kelime insanı olarak, acıların dindirilmesi anlamına gelen “ötanaziye” ve hayvanların sanki mısır koçanlarıymış gibi kulağa çalınmasına neden olan “hasata” karşıyım. SWAT operasyonlarına ve Gary Busey filmlerine daha yakışır görünen, “ölümcül güç uygulamasını” kullanan sadece bir kişi duydum.

hiç.” Telsizin boğazını temizlemesiyle aralıklı olarak bozulan kasvetli bir sessizlik içinde ilerliyorduk.

“Bu durumda,” diye ekledi Kurtis, “Tam olarak nasıl yapacağım konusunda kendimle mücadele ediyordum. Yavruyu indirip, annesine bunu izletmek istemedim. Anneyi indirip, bebeğin bunu görmesini istemedim. Sonunda bebeği iğneyle bayılttım, böylece uyudu. Anneyi indirdim ve sonra bebek uyurken onu da indirdim. Böylece ikisinden biri diğerini görmek zorunda kalmadı. Yani...”

Kurtis ”yani” dediğinde, bu işin içinde barındırdığı pek çok hayal kırıklığının kısaltılmış hali demek olur. Kanunlara uymaya zahmet etmeyen kayıtsız ev sahipleri, sonrasında bir ayı çizgiyi aştığında ve ortadan kaldırıldığında onu suçlayıp ve kovarlar. Devlet kurumları para harcamaktansa suçu başkasına atmayı tercih ederler.

Az önce ayrıldığımız evde yaşasaydım nasıl hissedeceğimi hayal etmeye çalıştım ve bir ayının içeri girmesinin ne kadar zahmetsiz olduğunu görmüştüm. Kurtis’e insanların genellikle nasıl tepki verdiğini sordum. “Bazıları çok korkar,” diye yanıtlıyor. “Bazıları soğukkanlılığını korur.” Şu ana kadar, bu haneye tecavüzlerden biri sırasında bölgede kimse ölmemişti. Kara aylar, her şey göz önüne alındığında saldırgan hayvanlar değildir. Yine de bazen insan hırsızlar evlere girdiğinde olan şeyin burada olmamasına şaşırıyorum: ev sahibi veya ev sahibinin köpeği hırsız gafil avlar, ev sahibi ve/veya köpek hırsızın peşine düşer, hırsız panikler ve ev sahibini öldürür.

”Ah, işte geliyor” diyor Kurtis. Kara aylar rakunlardan daha agresif olmayabilirler ama çok daha iriler.

Ya bu riski almayı kabul edersek? Ya sadece mutfakta ara sıra bir ayıyla yaşamayı değil, bir noktada birinin o aylardan biri tarafından öldürülme ihtimaliyle yaşamayı seçersek? Uçakların ara sıra düşmesine ve insanların ölmesine rağmen çalışmalarına izin veriliyor. Bir fark, havayollarının satış gelirinin dava ve sigorta masraflarını karşılayabiliyor olmasıdır. Bir ayı bir kişiye zarar verdiğinde veya onu öldürdüğünde, eyalet yaban hayatı kurumu sorumlu tutulabilir ve aylar, uçakların

aksine, masrafları karşılamak için gereken geliri sağlayamazlar. Son zamanlarda, biri Utah, diğeri Arizona’da olmak üzere, kurbanların ailelerine büyük ödemelerin yapıldığı birkaç dava açıldı. Kurumlar, bölgede ayının varlığından haberdardı ancak tuzak kurmak yerine durumu izlemeyi tercih etmişti.

Breck penceresini indirdi. “Yani bu fikir üzerindeki sınırlayıcı faktörün bu olacak.”

Arka sokaklardan uzaklaştığında, Aspen resmedilmeye değer ve el değmemiş bir yerdi. Neredeyse pencereler kadar çok pencere çiçeklikleri vardı ve Ekim’in sonuna gelmiş olmamıza rağmen, henüz içlerinde solmaya veya kahverengiye dönmeye başlayan bir şey görmemiştim. Sanki bu kasabanın o kadar çok parası ve gücü vardı ki doğa kanunları bile omuz silkip teslim oluyordu. Çiçekler sonbaharda açar, kadınların saçları yaşlandıkça küllü sarıya dönerdi.

Benim güzelliği gördüğüm yerde, Breck cezbedici olanı görüyordu. “İşte tam şurada?” Breck, başımızın üstünde, uygun fiyatlı öğle yemeği aradığımız yaya geçidini çevreleyen küçük ağaçlardan birini işaret ediyor. “Yaban elması. Belediye yaban elması ağaçları dikmiş.” İnsanlar pembe bahar çiçeklerinin bolluğunun tadını çıkarırlar. Bunlar daha sonra, üzüm salkımlarıyla resmedilen çizgi film imparatorları gibi, ayların doğrudan dalından tek lokmada ısıırıp alabildiği büyüklükte elmalara dönüşür. Kara aylar, Aspen şehir merkezinde öğlen vakti düzenli olarak ortaya çıkar, bu yüzden belediye, nöbet tutan CPW memurunu görmezden gelerek, bir ayının yanına gidip bir selfie çekmeyi cezaya tabi suç haline getiren bir yasa çıkardı. Kurtis Tesch’in selefi, belediye meclisini yaban elması ağaçlarını değiştirmeye ikna etmeye çalıştı, ancak başarısız oldu. Eve geldiğimde, yerleşim yerlerine ağaç seçimi ve dikimi hakkında çevrimiçi bir Aspen Ağaçlandırma Kılavuzuna rastladım. Önerilen türler arasında: yaban elması, meşe, yabani kiraz ve kaya armudu ağaçları vardı. Breck’e söylemeye çekindim. Köpürüp, patlayabileceğini düşündüm.

Bu haftanın Aspen Times gazetesinde, çöpleri güvence

altına almayıp para cezasına çarptırılan ve uluorta ayıplanan on sekiz restorandan biri olmayan, makul fiyatlı bir restoran bulduk. Deşinerek hazırladığım soru listemi çıkardım, temelde şunlardan ibaretti: Burada neler oluyor ve bir yanıt var mı? Şehre geri dönerken Kurtis 'Tesch'in söylediği bir şeyi gündeme getirdim. Colorado'nun bahar avını yasaklayan halk oylamasının, (çünkü yavrular yetim kalıyordu) ayı çatışmalarının sayısında artışa neden olduğuna dair bir teoriyi paylaştı. Breck bu iddiayı sıklıkla duyduğunu söyledi. "Birçok avcı topluluğunda, park ve vahşi yaşam çalışanlarında, bundan kurtulmanın bir yolunun avlanarak olduğuna dair bir düşünce var. Ancak ayı popülasyonunu düşürmenin çatışma sayısını azaltacağını söyleyen kesin bir bilgi yok."

Birincisi, diyor, avcıların gittiği yer ile çatışmaların olduğu yer arasında bir uyumsuzluk var. "Av kotaları av hayvanı yönetim birimlerine göre belirlenir." Tüm detayları yakalayamadım çünkü bizimkinin yanındaki büyük bir masaya bazı ünlü isimlerin uğramasıyla dikkatim dağıldı. "Bu av hayvanı yönetim biriminde Aspen, Snowmass, Carbondale var..." "... Reese Witherspoon..." "“Tamam, bu birimin içindeki x sayılı hasat-’ diyecekler” “O halde, o Reese..."

Breck, avlanmanın avlananın davranışını bir şekilde değiştirdiğini, çünkü korkuyu ve insanlardan kaçınmayı kalıcı hâle getirdiğini söyledi. Ancak Colorado'da hâlâ sonbaharda bir ayı avı var, bu nedenle daha az avlanmanın ayı çatışmalarındaki artışın bir nedeni olması savını yutmuyordu.

Devletin balık ve vahşi yaşam kurumu bütçelerindeki çoğu kalem gibi Kurtis'in maaşının da kısmen avcılık ve balıkçılık ruhsat ücretlerinden ve ekipman vergilerinden geldiğini belirtmekte fayda var. "Bu modeli eleştirmek için burada değilim," dedi Breck, "ama tüm bunların altında yatan sebebin bu olduğunun farkında olmalısın."

Farkındaydım. Biraz rahatsız edici bir şekilde. Bu kitaba dair araştırma yaparken, bu kurumlarda pek çok iyi, zeki insanla, işlerini hem insanları hem de hayvanları korumak olarak gören profesyonellerle tanıştım. Ancak finansal model

nedeniyle, kurumsal önceliklerin söz konusu olduğu yolundaki rahatsız edici hissi bir kenara bırakmak zor olabiliyordu. Para büyük ölçüde avcılardan geliyordu ve bu da kurumların herkesin güvenini kazanmasını zorlaştırıyordu. (Ve "Nevada'nın Yaban Hayatını Destekleyin... Avcılık ve Balıkçılık Lisansı Alın" gibi kafa karıştırıcı sloganlar yaratıyordu.)

Breck peçetesini silkeleyerek açıyor. Yaban hayatı kurumları kasalarına federal fonlardan milyarlarca dolar ekleyecek, Kongre'den geçen yasalar var. Para, koruma amaçlı projeler için ayrılacaktı. "Bu dinamikleri değiştirebilir."

Menüyü gözden geçirdik. Yan masada Miley Cyrus'tan bahsediyorlar. ("O harika." "O gerçekten harika.") Breck, dikkatinin dağılmasına yapısal olarak bağışıklı. Yolda giderken ona Aspen ünlülerini sormuştum. Aldığım yanıt: "Jack... Nicholson. Nicklaus? Golfçü olan hangisiydi?" oldu. Kevin Costner'ın orada bir evi olduğunu biliyordu çünkü Kevin Costner bir zamanlar bir ayı sorunu yaşamıştı.

Breck menüyü bırakıyor. "Yeterince konuşulmayan şey şu. Geçen yüzyılın başlarında güçlü bir şekilde baskı altına alınmış, yeni yeni kendine gelmeye başlamış bir ayı nüfusumuz var." Yirminci yüzyılın başlarında Amerika'nın vahşi yaşamına yönelik hâkim tutum, yerleşimciler bu ayrımı ilk kez aştıklarından bu yana çok az değişmişti. Batıya ilk yönelenler çiftçiler, geçimlik tarımla uğraşanlar, sığır yetiştiricileri ve kürk avcılarıydı. Vahşi hayvanlar ya bir emtiaydı ya da istenmeyen yırtıcılardı. Ödüller yaygındı. Ayılar 1970'lere kadar düzenli olarak zehirlendi. Breck, "Her şeyi silip yok ettik" dedi.

Devlet yardım etmek için oradaydı. Breck'in işvereni olan Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi, son yüz elli yılda pek çok defa enkarne oldu ve pek çok isim aldı, ancak her zaman tek bir hedef vardı: etkili, düşük maliyetli yaban hayatı hasar kontrolü. Yabani hayvanlar, ister besi hayvanlarını çalan yırtıcılar olsun, ister ekinleri aşırıan kuşlar ve kemirgenler; kapıdaki isim ister İktisadi Ornitoloji ve Memeliler Anabilim Dalı, isterse İmha Yöntemleri Laboratuvarı veya Yırtıcı Hayvan ve Kemirgen Kontrolü Anabilim Dalı olsun, amaç

çiftlik sahibine ve çiftçiye yardım etmekte. Saf vahşi yaşam biyolojisi gibi görünen şey –hayvan davranışları, beslenme alışkanlıkları, göç kalıpları üzerine yapılan çalışmalar– refahın hizmetinde olan biyolojidi.

1960’larda ve 70’lerde çevre ve hayvan refahı hareketlerinin doğuşuyla birlikte ulusal bir bilinç oluşmaya başladı. Aktivistler, yırtıcı hayvan inlerine ateş açma ve havadan atılan striknin⁷ bağlı yemler gibi uygulamaları protesto ettiler. 1971’de Yaban Hayatı Savunucuları, Sierra Kulübü ve ABD İnsani Cemiyeti, yırtıcı kontrolünde zehir kullanımına son vermek için dava açtılar. Ertesi yıl, Çevre Koruma Ajansı (EPA), striknin ve diğer iki ölümcül kimyasal ilacın tescillerini iptal etti. Savunma grupları, zaman içinde görmezden gelinmesi imkânsız ve siyaset dışı hâle gelen kamu duyarlılığında bir değişime yol açtı.

Amerikalıların artan bir yüzdesi vahşi hayvanlara karşı güçlü bir duygusal bağ hissetmekte ve ekonomik nedenlerle onların yok edilmesini onaylamamaktadır. 1978’de, üç bin Amerikalıdan yirmi altı farklı hayvan ve böcek türünden hoşlanıp hoşlanmadıklarını derecelendirmeleri istendi. 2016’da Ohio Eyalet Üniversitesi’ndeki araştırmacılar aynı anketi yeniden tatbik ettiler. İlk turla karşılaştırıldığında, kurtları ve çakalları sevdiğini bildiren katılımcıların oranı sırasıyla %42 ve %47 arttı. (Hamam böceğinin popülaritesi de yükselmişti, en çok hor görülenken (bu onur şimdi sivrisineklerle geçmişti), en çok hor görülen ikinci böcek olmuştu.)

Bu, havalı bir şekilde: ayılar geri döndü demenin bir yoluydu. Ta ki insanların dünyalarında ayaklanmaya başladıkları noktaya kadar. Breck, salatasını çatallarken “Bu, vahşi yaşam biyologları için yeni bir alan” dedi. “Ve biz bu konuda pek iyi değiliz. Ben bir lisans öğrencisiyken, olay, ‘Bu popülasyonları nasıl geri getirebiliriz?’ idi. Onları nasıl sayarız, nasıl idare ederiz? Şimdi her şey insan-yaban hayatı etkileşimleri ile alakalı. Peki bunu nasıl idare edeceğiz? Yaban hayatı biyologlarının

⁷ Striknin; diğer adı kargabüken özü. (Çev.)

gittiğini görüyoruz...” Breck başını masaya vurur gibi mimik yaptı. “Oyun değışti.”

O anda, bu oyun kazanılamaz gibi geldi. Daha fazla ayı, daha fazla kurt ve çakal ve onların menziline giren çok daha fazla insan var. Ve bu hayvanlardan biri bir mutfağı yağmaladığında veya bazı koyunları öldürdüğünde veya bir et lokantası sahibinin sırtını ısırdığında ne yapılması gerektiği konusunda kültürel bir fikir birliği yok. İnsan-yaban hayatı çatışması ve insan-insan çatışması var. Bu ülkede siyaset kadar derine gömülü kültürel bir anlaşmazlık, birbirinden nefret eden çiftlik sahipleri ve çiftçilerle, hayvanseverlerimiz var. *‘Hepsini öldür!’ ‘Bir tanesine bile zarar verme!’*

Breck ve insan-yaban hayatı çatışmasında görev yapan diğer uzmanlar, odaklarını hayvan biyolojisi ve davranışından insan davranışına kaydırmaya başlıyorlardı. Bir bilim olarak buna insani boyut denir. Bilimsel olmayan bir şekilde ifade edildiğinde amaç, uzlaşma ve çözüm yolları bulmaktır. Genellikle aynı odada olmayan insanları bir araya getirerek ve birbirlerini dinlemelerini, hatta empati kurmalarını sağlayarak başlar. Breck kısa süre önce İnsan-Etçil Birlikte Yaşam Merkezi’ni kurdu. 2020’nin başlarında merkez, Colorado’daki kurtların yeniden kazandırılması hakkında konuşmak için avcılar, tuzakçılar, çiftlik sahipleri, ile doğal alanı koruma ve hayvan refahı gruplarının temsilcilerinden oluşan bir grupta iki günlük bir toplantı düzenledi.

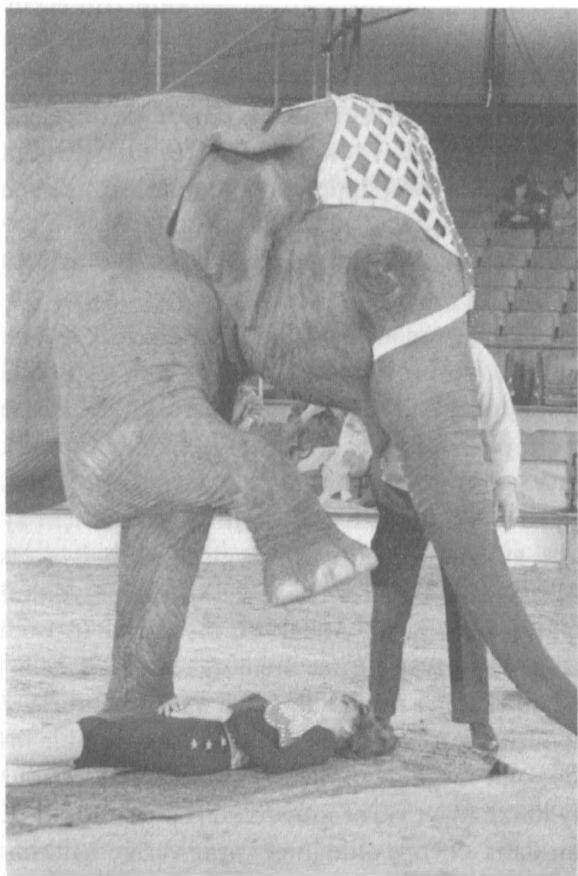
Breck buradan umutlu ayrıldı. İkinci günün sonunda, insanların düşmanca olmayan ve kulağına verimli gelen şekillerde konuştuklarını duyuyordu. “Şimdi soru şuydu: Herkes kendi köşesine döndüğünde ne olacaktı?” Breck’in umudu, devletin izlediği yol ne olursa olsun, bunun arka odadaki birkaç yasa koyucudan ziyade böyle bir grubun alacağı bir karar olacak olmasıydı.

Son zamanlarda Breck, Doğal Kaynakları Savunma Konseyi’nde Etçil Koruma Direktörü Zach Strong ile vakit geçiriyordu. Bugüne kadar NRDC’nin Yaban Hayatı Hizmetlerine standart yaklaşımı, onları dava etmek olmuştı. Breck,

Strong'u Montana'daki Yaban Hayatı Hizmetleri müdürü ile bağlantı kurmaya teşvik etti. Kısmen bu mümkün görünmeyen eşleşmenin bir sonucu olarak, Yaban Hayatı Hizmetleri bünyesinde ikisi Montana'da ve biri Oregon'da olmak üzere üç ölümcül olmayan –veya “yaban hayatı çatışmasını önleme”– uzman pozisyonu oluşturuldu. Bu işe alımların etkinliğini sergileyerek, NRDC ve Yaban Hayatı Savunucuları, diğer on eyalette benzer pozisyonlara işe alım ve değerlendirme için federal fonları güvence altına almayı başardılar. Breck, Yaban Hayatı Hizmetlerindeki yeni gelişmelerin oradaki kültürde bir değişime işaret etmesinden dolayı umutluydu. Bu arada, Idaho'daki Balıkçılık ve Avcılık Departmanı, öldürülen kurtlara ödül veren avcı ve çiftlik sahibi dostu bir sivil toplum kuruluşuna hâlâ fon sağlamaktaydı.

Tüm devlet kurumları bir konuda hemfikirdi: insan öldüren vahşi bir hayvanın kaderi. Bu bile bir gün değişebilir mi? Bu dünyada, özellikle savunma amaçlı saldırı durumunda, hayvanın hayatını koruma konusunda fikir birliğinin olduğu yerler var mı? Ayı biyoloğu Dave Garshelis, kahverengi ayıların yaz mevsiminde hayvanlarını otlatmak için ayrılan çobanların evlerine düzenli olarak girdiği Tibet yaylasında vakit geçirdi. “Geri dönerlerdi ve evi tamamen yıkılmış bir enkaz olarak bulurlardı. Ancak bu insanlar katı Budistler ve herhangi bir cezalandırma istemezlerdi.” Garshelis bana hayvan saldırılarına müdahale eden yerel memurla yaptığı bir konuşmadan bahsetti. “Ona sordum, ‘Ya bir insanın tepesinde, onu hırpalayan bir ayı gördüğünüz bir duruma çağrılıydınız? Ayıyı vurur muydunuz?’ o da dedi ki ‘Kimin hayatının daha önemli olduğuna karar verme hakkım yok, insan veya ayı.’”

Hindistan'da her yıl vahşi fillerle karşılaşan yaklaşık beş yüz kişi ölüyor. Hükümet politikası aileleri tazmin etmek, ama birkaç istisna dışında fili yok etmek söz konusu değil. Son beş yılda 403 ölümlle en yüksek sayıya sahip eyalet Batı Bengal'dir. Belki orada bazı cevaplar da vardır.

3

ODADAKİ FİL

Darbeyle Adam Öldürme

Hindistan’da “farkındalık kampı” denen bir şey var. Bu terimi ilk olarak Hindistan Yaban Hayatı Enstitüsü’nde filler ve leoparlar için farkındalık kampları işleten bir araştırmacıdan duydum. Amerikan tarzı, ranzalar ve şekerlemelerle dolu bir kamp hayal ettim ve zihnimde bunu büyük ve tehlikeli hayvanlarla birleştirmeye çalıştım. Doğal olarak oraya gitmek istedim. Görünen o ki, farkındalık kampı daha çok ulusal farkındalık gününe benzer bir şey. Listelerde Dang humması farkındalık kampları, diyabet farkındalık kampları, trafik güvenliği farkındalık kampları ve yatak odamızdakine benzer seslerin duyulduğu, en az bir tane de Horlama ve Uyku Apnesi Farkındalık Kampı gördüm. Bu kamplar insanları, hakkında fazla bir şey bilmeyebilecekleri veya düşünmemeyi tercih edebilecekleri tehlikelerden haberdar etme ve bunlardan en iyi nasıl kaçınabilecekleri veya hayatta kalabilecekleri konusunda rehberlik etme amacıyla yapılan bilgilendirme toplantılarıdır.

Her Aralık ayında, araştırmacı Dipanjan Naha, Dehradun’daki ofisini kapatır, dört çeker bir arabaya Hindistan Hükümeti’nin görev başındaki afişini asar ve bir tür farkın-

dalık kampı yolculuğuna çıkar. Bu yıl kuzeni Aritra asistanı olarak onunla gidiyordu ve ben de arabadaydım. Vahşi fillerin her yıl ortalama 47 kişiyi öldürdüğü ve 164 kişiyi daha yaraladığı, kafa karıştırıcı bir şekilde Batı Bengal'in bir bölgesi olan Kuzey Bengal'den yola başlıyoruz. Connecticut büyüklüğünde bir bölgede yılda kırk yedi kişi. Hindistan'ın orman departmanında bu vakalara dâhil olan yaban hayatı korucuları vardı ama onlar fili öldürmezlerdi. Naha'nın Bamanpokhri köyündeki ilk farkındalık kampında birkaç korucu hazır bulunacaktı. Ne yaptıklarını öğrenmek için can atıyordum.

Araba penceresinin dışında, tarım alanları yanımdan geçip gidiyordu; çay tarlaları, kadife çiçeği çiftlikleri, toprağa diş fırçası kılları gibi yerleştirilmiş düzgün sıralar halindeki pirinç bitkileri. Küçük köyler tarlaların ve arazilerin arasına giriyordu – oluklu metal ve sazdan evler, bir tapınak, önü açık birkaç yerel dükkân. İnekler yollarda aylak dolaşırken, küçük kara keçiler de yanlara paralel park etmişler ama ben bunlardan başka bir hayvan, filler için de uygun bir ortam göremiyordum.

Filler! Naha, çok uzakta olmadıklarını garanti etti. Kış, yılın sürülerin hareket halinde olduğu zamanıydı. Bir zamanlar Hindistan'ın Assam eyaletinden Kuzey Bengal'e ve Nepal'in doğu sınırına kadar uzanan ormanların kalıntıları olan tik ve lal arazilerinde geceleyip ve gündüzleri uyurlardı. Bu "fil geçidi" o zamandan beri, önce İngilizler tarafından dikilen çok sayıda çay tarlası ve daha yakın zamanda Nepal ve Bangladeş'ten gelen mülteci ve göçmenlerin askerî üsleri ve yerleşkeleri tarafından parçalandı ve küçüldü. Odun kesmek ve hayvanlarını otlatmak için, bu ormanlara giderek daha fazla insan geliyor ve fillerin habitatını insan yaşam alanına dönüştürüyordu. Filler araziyi geçme girişiminde engeller, tehlikeler ve çıkmaz sokaklarla karşı karşıya kalıyorlardı. Geçit artık bir langırt oyunu haline gelmişti. Sürüler ormanın bir kesiminde çembere alınabilirlerdi. "Çembere alınmış

filler” haline gelirlerdi. Filleri çemberde tutmak, kulağa geldiği kadar düşüncesiz bir davranış. Bu durumda gen havuzu hiç gelişmez ve nüfus yoğunluğunda ani dalgalanmalar olur. Yakında onları geçindirecek yeterli yiyecek kalmayacak. Bulabildiklerini yemek için köylere gidiyorlardı ve buldukları şey de insanların ekinleri ve tahıl ambarları oluyor. Merhaba, insan-fil çatışması.

Biz bir sapağı geçerken Aritra pencereden bir yeri işaret etti. “O yolun iki kilometre yukarısında bir adam bir fil tarafından öldürüldü. Birkaç gün önce. Üç kişi yolda çalışıyordu. Fili görünce kaçtılar, bir adam gruptan ayrıldı ve fil de onu takip etti.”

Bunu hayal etmek benim için zordu. Ben, Babar ve National Geographic ile büyüdüm. Orada filler nazik ve yavaş hareket ediyorlardı. Tozluk ve parlak yeşil elbise giymişlerdi. Asla korkulacak bir varlık değillerdi. Bu, kendim ve sunucum arasında küçük bir kopukluk yarattı. Yoldaki ilk gecemizde, fillerin geçiş bölgesini gösteren bir tabelanın hemen altındaki tik ormanında devlete ait bir bungalovda kaldık. Bungalovun aşçısı, biz gelmeden önceki gece girişin yanında bir tane gördüğünü söyledi. Bu bilgiye tepkim, yürüyüşe çıkma niyetimi ilan etmek oldu. Filler yiyecek aramak için yola çıktıklarında iki saat geçmişti ve Dipanjan Naha ile kuzeni ormanın yakınlarına gitmeyi bıraktıklarında saat 19.00 civarındaydı.

Aritra, “Çok uzağa gitme Mary,” dedi. Verandada oturmuş kelerlerin ve gece keleklerinin altında çay içiyorduk. Aritra’nın yuvarlak bir kafası ve arkadaş canlısı, kısmen kıkır kıkır gülen bir yaradılışı vardır. Naha’nın asistanı rolünden, daha tanıdık gelen genç kuzen rolüne kolayca geçiş yapabiliyordu.

Naha da planımı beğenmedi. “Lütfen çok dikkatli ol.”

Birbirlerine baktılar, sonra bardaklarını bırakıp bana eşlik etmek için ayağa kalktılar.

Garaj yolunun sonundaki tren raylarına kadar geldik. Naha, Hindistan’daki dar hatlı demiryolunun tarihi hakkında

birkaç şey söyledi. Bir tren bekler gibi birkaç dakika durduk. Aritra, kırıışlerin arasındaki çakılları ayak parmağıyla dūrterken “Hadi içeri dōnelim” dedi.

Bir fil ile hesapta olmayan bir karřılařmanın tehlikesini daha iyi anlamak için ۆlūmleri arařtıran biriyle konuřmanız gerekir. Saroj Raj, 2016’dan beri her yıl birilerinin bir fil tarafından ۆldūrōldūđū, yerel orman birimine ait Bamanpokhri Beat’in atıř hakemidir.

Memur Raj, insanlarla konuşmak ve soruları yanıtlamak için Bamanpokhri’nin mavi duvarlı, tek odalı ortak salona (bugōnkū farkındalık kampının olduğu yere) geldi. řu ana kadar sadece ben soru soruyordum. Farkındalık kampına tam zamanında gelen bu insanlar, ۆyle gōrōnōyor ki zorunda olan insanlardı. Bugōn, ekose ũniformalı bir grup okul çocuğu ve yerel vahşı yaşam ekiplerinden yarım dūzine korucu vardı. Naha durumdan rahatsız değildi. Bu hafta Diwali’ydi –bir tatil haftası– ve ayrıca ۆđle yemeğinden sonra toplanılmıştı. “Yani gelmeye ũřendiler.”

Memur Raj bana en son ۆlūmlerin ayrıntılarını veriyordu. Her seferinde kesin tarihle sōze başlıyordu. Çok fazla evrak iři olduğu hissine kapılıyordunuz. ”Otuz bir Ekim 2018. Yolda ũ iři.” Daha ۆnce geçtiğimiz yerdı. “Aniden bir fil ortaya ıktı.”

Bir tanesi pek çoğundan daha korkutucu olabilir. Sūrōler, ocukluđumun barışsever devleri olan dişilerden ve genç fillerden oluşur. Genelde yalnız biri erkektir ve erkekler sorun çıkarabilir. Yetiřkin erkek filler, testosteron seviyelerinin diğer zamanlardan on kat daha yōksek olduğu, “mest”¹ adı verilen periyodik, hormonal bir kargaşadan geçerler. Bu onlara diğer erkeklerle ve sūrōnōn baskın dişisi ile rekabet etme avantajı sağlarken, aynı zamanda bir dereceye kadar geliřiđōzel havailik katar. Mest evresi ruh hali aralıkları; Asyalı fil uzmanı

¹ mest: Mest erkek fillerde gōrōlen ve aşırı saldırgan davranışlar ile birlikte testosteron hormonunun salgılanmasında artış gōrōlen periyodik bir durumdur.

Jayantha Jayewardene'nin deyimiyle, diğer fillere, insanlara, hatta cansız nesnelere karşı "aşırı sinirlilik"ten "saldırgan veya yıkıcı bir dürtü"ye kadar uzanır. Köylüler bunu biliyordu. Memur Raj, "Adamlar çalılıklara kaçmaya çalıştı" dedi. "Ama maalesef biri yere düştü."

Memur Raj, Aritra'nın dâhil etmemeye özen gösterdiği ayrıntıyı verdi. Fil adamın kafasına basmıştı. 2.700 kg ağırlığındayken, bir kişinin üzerine basmak ya da diz çökmek – ya da 1992'de Janet adındaki öfkeli sirk fili örneğindeki gibi, kişinin üzerinde amuda kalkmak – etkili bir öldürme yöntemidir. Ancak çevredeki bitki örtüsünde bulunan ayak izlerine ve bozulmalara dayanarak, Memur Raj'ın bu davadaki saptaması, ölümün tesadüfi olduğuydu.

"On altı Ekim 2016. Yine bir kaza." Bir adam nehir kıyısına tırmanırken bir fil ile karşılaşmıştı. Memur Raj, "Zemin kaygandı" diye hatırladı. "İkisi de yamaçtan aşağı kaydı. Fil adamın üzerine yuvarlanmıştı." Filler bazen arabaların öldürdüğü gibi öldürürler: kendileri büyük, çarptıkları veya üstünden geçtikleri şey çok daha küçüktür. (Fil bakıcıları duvarla fil arasına girmemeye özen gösterirler.)²

Memur Raj, "Bu filler öldürme niyetinde değildi" dedi. O bunu nasıl biliyor? Çünkü cesetler tek parçaydı. "Eğer bir fil öfkeli moddaysa, vücut bütün hâlde kalamaz. Parçalara ayrılmış olur." Jayantha Jayewardene'nin kitaplarından biri, kızgın veya mestten kafası karışmış bir filin bir insanı öldürdüğü kayıtlara geçmiş dokuz yöntemin listesini içerir. "Ön ayağıyla kurbanın bir uzvuna basmak ve hortumuyla diğerini koparmak" 3 numaradadır. (Filler, yemek için kökünden koparılmış bir ağacın uzuvlarını ve yapraklarını soymakta

² Yirmili yaşlarımda çalıştığım hayvanat bahçesinde, fil bakıcısının maaşı, diğer hayvanlara bakan işçilerden biraz daha yüksekti – gerçi her ne kadar riskler yüzünden olmasa da. Aşırı miktarda pislik küremek zorunda kaldığı için ona "bok farkı" ödenirdi. Hak edilmiş bir kazanç: 1973 Smithsonian Zoolojiye Katkıları raporuna göre, bir Asya fili günde 18 ila 20 kez dışkılıyor ve günlük 180 kg'dan fazla bir dışkıdan bahsediyoruz ki; her bir birikinti yaklaşık 1,8 kg ağırlığında "4 ila 7 top"tan oluşuyordu.

benzer çapala-çek tekniğini kullanırlar.) 1600’lerde Seylan’ı yönetenlerin (şimdiki Sri Lanka) bu doğal davranıştan yararlandığı ve filleri cellat olarak hizmet etmek üzere eğittikleri söyleniyor. *Seylan Adasının Tarihsel İlişkisi*’nde bulunan bir gravür, çatışmaya girmiş bir fili tasvir etmektedir. Ön ayaklarından birini, suçlunun gövdesine koymuş ve hortumunu da adamın havada duran sol bacağına sarmıştır. Başlık (“Bir Fil Tarafından İnfaz”) ve ön plandaki parçalanmış kol olmasaydı, Seylan hükümdarlarının filleri fizik tedavi uzmanı olarak hizmet etmeleri için eğittikleri izlenimini edinebilirdiniz.

Naha’nın farkındalık sunumu, bir filin keyfini kaçırmamanın önemini vurgulayacaktı. Bu, Aritra’nın daha önce ortak salonunun duvarına astığı İnsan-Fil Çatışmasını Azaltmak için En İyi Uygulamalar posterindeki 20. maddede özetlenmişti: “Rambo Tarzı Eylemlere Yer Yok!” Bir fili vurmak sadece yasa dışı olmakla kalmadığı gibi, aynı zamanda silahın kalibresine bağlı olarak anlamsızdır. Bizim Janet; Florida, Palm Bay’den polis memurlarının 9 mm’lik beylik tabancasından çıkan elli beş atışa ve ayrıca izinde olan bir SWAT subayının, zırhlı personel taşıyıcılarını delmek için tasarlanmış cephane zulasıyla açtığı ilk yaylım ateşine dayandı. (Onu ikinci tur durdurabildi.)

Bölgede bir fil veya sürü gördüğünde bir köylünün yapması gereken en güvenli şey, 7/24 yardım hattını aramak ve Memur Raj’ın fil ekibinin olayı halletmesine izin vermektir. Ekip, fillerin sosyal hayvanlar olduğunu bilir, bu nedenle arazi dışına grup halinde güdüldüklerinde daha sakin kalırlar. Korucular, kovboylar gibi onlara yanlardan yaklaşır ve tüm grubu geldikleri ormanın istikametine doğru hareket ettirirler. Hayvanlar artık fil ekibinin araçlarının sesini tanıyorlardı. “Biz bölgeye giriyoruz, onlar da gidiyorlar.” Memur Raj hafifçe gülümsedi. Çok gülen bir adam değildi. “Bu da bizim işimizi kolaylaştırıyor.”

Memur Raj, fil devriyesinden alışveriş merkezi güvenliği gibi bahsediyor, ancak görünüşe göre bu iş çok daha riskli.

Bizimle oturan bir görevli memuru dört kez saldırıya uğramıştı. "Size kaçmamanızı söylüyorlar" dedi. "Sana söylemek isterim ki bir fil dosdoğru sana geliyorsa, bunu yapmak çok zor!" İkinci isteğim olan, birlikte yolculuk etme talebim geri çevrildi. Memur Raj'ın yüzündeki ifade, "rahatsız edici bir olay" haline geldiğimi gösteriyordu, bu yüzden ısrar etmedim.

Ölümler, ekibin olay yerine gelmesi yarım saat veya daha fazla sürdüğünde meydana gelme eğilimi gösteriyordu. Fillerin ekinlerine baskın düzenlediğini fark eden köylüler, bağırarak, taş atarak, meşaleler yakıp ve kestane fişekler ateşleyerek evlerinden fırlarlar.³ Bir köyde, mızrak kullanan ve başka "En İyi Sayılmayan Uygulamaları" gerçekleştiren serbest çalışan "fil avcıları" olabilir. İri erkekler ile baskın dişiler savunma için saldırıya geçebilir ve normalde sakın olan diğer dişiler ve buzağılar panikleyip, izdiham yaşanabilir. Yakılmamış araziler ve çeltik tarlalarının karanlığında insanlar tökezleyip düşerler, filler önlerini göremeden koşmaktadırlar; ve annemin deyiimiyle birilerinin canı yanabilir.

Memur Raj, "Filleri kolaylıkla yönlendirebiliriz" diyor. "İnsanlara rehberlik etmek için zor kısımdır. Sözümüzü dinleyecek durumda olmazlar." Buna üzülmüyorlar ve bu çok anlaşılabilir bir durum. Köylü çiftçiler çok çalışıyor ve çok az şeyleri var. Tek bir Asya fili günde üç yüz kilo bitki tüketebilir. Akın edip, ayaklarıyla çiğneyerek, küçük bir sürü, bir sezonun emeğini ve geçimini çabucak ziyan edebilir.

Ekinler arasında dolaşan bir fil, akılsızca harekete geçmek için kuvvetli bir itici güçtür. Naha, sinir krizi halinde durum değerlendirmesi ve kısılmış dürtü kontrolünü bir yana koysan bile, sonuçların korkunç olabileceğini söyledi. Bir hoparlörün

³ Fillerin istisnasız ateşten ve ani yüksek seslerden korkması, savaşta kullanımını sınırlandırır. Kılıçlar hortumlarına bağlanmış, zırhlı bir savaş fili birliği belli bir mesafeden psikolojik bir avantaj sağlasa da iki taraf birbirine yaklaştıkça bu durum hızla uçup yok olurdu. Fillerin tüfek sesi veya alevli okların görüntüsü karşısında dönüp sıralarını bozduklarına dair kayıtlar mevcuttur. Firar ederken, kılıç sallayarak kendi taburuna saldıran bir fil, muhtemelen düşmanı maruz bırakacağı kadar çok zarara yol açardı.

önünde çömeldi ve arapsaçına dönmüş bir tel yığınına çözdü. “Gördüğümüz şey bu. Bir grup sarhoş insan. Biri kahraman olmak ister, bu yüzden hayvanın önüne geçer, onu taciz eder ve o hayvan da nefsi müdafaa için...” Naha da niyeti fısıldarken öldürmek fiilinden kaçınır. “Bir kaza olmuş.” Kendi verilerine göre, 2006-2016 yılları arasında Kuzey Bengal’de filler tarafından öldürülen insanların %36’sı sarhoştur. Sonrasında Hindustan Times’da şu manşeti gördüm: “Sarhoş Adam Fil Sürüsüne Meydan Okudu, Jharkhand’da Ezilerek Öldü.” (Jharkhand Batı Bengal ile sınır komşusudur.) Bir orman korucusu muhabire “Onlarla savaşmaya çalıştı” demiş. “Onlar” dediği on sekiz fildi.

Tehlikeli bir şekilde, filler de bir fırtınayı sever. Kuzey Bengal’de filler köylülerin içtiklerini içerler: haaria, bir fili sarhoş etmeye yetecek miktarda fermente edilmiş ve depolanmış ev yapımı biradır. (Filler etanolü parçalayan ana enzimden yoksun olduğundan, düşündüğünüzden daha kısa sürer.) Memur Raj’a göre, filler içki tükettiğinde olay iki şekilde sonuçlanır. Çoğu sadece sendeleyerek sürüden uzaklaşır ve uyuyarak atlatır. Ama her sürünün agresif bir sarhoşu vardır – genellikle bu baskın bir dişi ya da kızışma döneminde bir erkek olur. Bu hayatta ne yaparsan yap, kızışma dönemindeki sarhoş bir erkek filden uzak dur.

Memur Raj’ın gözlemlerini destekleyecek veriler var. 1984 yılında, UCLA Psikiyatri ve Biyodavranış Bilimleri Departmanında yapılan bir araştırmanın parçası olarak, “bilinen bir alkol kullanımı geçmişi olmayan” üç Asya filine ve Lion Country Safari’den yedi Afrika filine “büyük kalibreli bir fıçı” tahıl alkolü katılmış su verildi. Hayvanlar, sürüden uzaklaşmaya eğilimi gösterdiler. Gözleri kapalıyken ayağa kalktılar, kaykıldılar ya da “hortumlarını kendi bedenlerine sardılar”. Öğün atlادılar. Banyo yapmaya tenezzül etmediler. Baskın dişi, Kongo adlı bir erkeğin yaptığı gibi, daha gürültücü ve daha agresif hâle geldi.

Filleri içmekten alıkoymak için köylüler içkiyi içeriye

alabilirler. Korkunç bir fikir. Çünkü artık endişelenmeleri gereken sarhoş filler değil, sarhoş olmaya kararlı fillerdir – yani, evin içinden gelen içki kokusunu alan ve ona ulaşmak uğruna duvarı yıkmamak için hiçbir neden görmeyen fillerdir. Naha'nın araştırmasına göre, filler tarafından öldürülen Kuzey Bengalliler'in %8'i olay olduğunda evlerinde uyumaktaydı.

Artık sandalyelerin çoğunlukla dolmuştu ve Naha konuşmasına başlamak için mikrofonu eline alıyordu. Tabii ki Hintçe konuşuyordu, bu yüzden Aritra söylediklerini çeviriyor, aralıklı olarak eğilip bir elini kulağıma götürerek her bir cümleyi teker teker kararlı, harikulade bir ahenk içinde bana iletliyordu. “Sarhoş olduğunda, filin önüne geçmemelisin.” “Daima filin arkasından sürün.”

Naha, akıcı el hareketleri lügatine sahip etkileyici bir konuşmacıydı. Bunu kesinlikle beklemiyordum. Sahne dışında, hareket ve sözcük tasarrufu olan biriydi. Omuzları dik ve ayakları sanki sabit bir taban oluşturmak için dışa doğru açılı olarak duruyordu. Ambuja Çimento reklam panolarında sürekli gördüğüm adama benziyordu, kollarında gürleyen bir hidroelektrik barajıyla sağlam ve pervasız bir şekilde duruyordu. Sizin ya da benim “Bir zamanlar Omaha'daydım” diyebileceğimiz aynı gündelik ses tonuyla “Bir zamanlar bir kaplan tarafından kovalandım” dediğini duydum.

Bir farkındalık kampının arkasındaki felsefe basittir. İnsanlarla iletişim kurmak istiyorsanız, onlarla rahat ve akıllı başındayken konuşun. Onları oturtun ve Aritra'nın onlara bir fincan çay ile samosa⁴ ikram etmesine izin verin. Fillerin biyolojisini ve sürülerin davranışlarını ne kadar çok insan anlarsa, karşılaşmalar o kadar güvenli olur. Çoğunlukla sakın kalmak ve hayvanları kendi haline bırakmak olarak özetlenebilir. Özellikle yavrusu olan anneleri ve daha da önemlisi kızışma dönemindeki ekstra güçlü yalnız erkekleri. (Jayantha

⁴ Baharatlı patates, soğan, bezelye, tavuk ve diğer etler veya mercimek gibi lezzetli bir dolgu ile Güney Asya'nın kızartılmış veya fırınlanmış bir hamur içidir. (Çev.)

Jayewardene'nin sayesinde, kızışmanın bazı ayırt edici özellikleri şöyle sıralanabilir: şakaklardaki bezlerden bol miktarda sızma, sık görülen ereksiyonlar ve “düzensiz hareket eden gözbebekleri ile açılmış bakan arzu dolu gözler.”)

İnsanlara vurgulamak gereken bir nokta daha var. Memur Raj daha önce sohbet ederken bundan bahsetmişti: “Biz insanlar, onları rahatsız ediyoruz.”

Garip bir şekilde, buna Memur Raj gibi profesyonellerin eylemleri de dâhildir. Filleri en yakın ormanlık alana sürmek, yerel köylüler için anında fayda sağlıyordu, ancak uzun vadede, Naha'nın sonrasında bana söylediği gibi sorunu daha da kötüleştiriyordu. Çünkü bu filleri kızdırıyordu. İnsanları; yemek yemeye çalışırken kovalanma kaygısı ve yoksunluğu ile ilişkilendirmeye başlıyorlardı. Yerlerinden kıpırdamamaya başlıyorlardı. Komşu Assam eyaletindeki çatışma bölgelerinden gelen ve dişi fillerin de erkekler kadar saldırgan olmaya başladığını söyleyen raporlar vardı.

Naha, daha iyi bir sistem olan, bir sürünün yaklaştığını algılayan sensörlerin işin içine dâhil edilmesi olduğuna inanıyor. Köy muhtarlarına ve durumu izleyecek ve mahsuller çığnımeden ve kaos patlak vermeden önce müdahale etmeye çalışacak eğitimli yerel müdahale ekiplerine bir uyarı gönderilirdi. Naha, her ikisi de diğer memeliler tarafından tetiklenebilecek olan, hareket veya ısı sensörlerini kastetmiyordu. Bahsettiği sismik sensörlerdi: Sadece bir filin ayak sesinin (veya küçük bir depremin) yaratabileceği kadar güçlü titreşimlerle tetiklenen sensörler. Bu arada, insanların ağır ayak seslerini azaltmak için de elinizden geleni yapmalısınız: ormanları yeniden canlandırmak ve doğal koruma alanlarını feshetmek için çalışmaya devam etmeliyiz.

Gopalpur Çay Bahçesi'nin müdür yardımcısı, takım elbise kumaşından uzun, ince bir şort ve bombeli neon spor ayakkabılar giyiyordu. Baş, uzak duruyormuş gibi ya da belki de yeni bir gözlük reçetesine ihtiyacı varmışçasına geriye doğru eğilmişti. Arabayla içeri girerken bizi karşılamaya geldi.

Bu haftaki ikinci durağımız olan, işçiler için bilinçlendirme kampının yarım saat içinde başlaması planlanıyordu. Ama önce bir bardak çay.

Müdür yardımcısı sayı adamıdır. Arazi 1.200 dönümlük bir alanı kaplıyor, diyor önümüze bardakları koyarken. İki bin yüz işçi çay yapraklarını topluyor. Dinledik, çayımızı yudumladık, sonra bizi kapıdan dışarı çıkardı ve yolun karşısına, Naha'nın konuşacağı açık çeperli bir çardağa götürdü.

İşçiler çoktan gelmişti. Kilitli şeffaf plastik bir poşetin (markası: My Clear Bag'di) içinde her bir sandalyeye yerleştirilmiş broşürlere baktılar. Kadınlar erkeklerden ayrı olarak diğer tarafa oturdular. Naha, soyluların hafta sonu eğlencesi için getirdiği canlı gruplara ait, film yayınından önceki günlerden kalma ses sistemiyle oynuyordu.

Hava sıcaktı ve yoğun bir nem vardı. Çay bahçesi yöneticileri geç kalmıştı. İşçiler kilitli şeffaf poşetlerle kendilerini yelliyorlardı. Zaman geçti. Biri, müdür yardımcısının evinden bir tepsi getirdi. Daha fazla çay! Bizimkiler çini fincanlarda tabaklı olarak servis ediliyordu. İşçiler kâğıt bardaktan yudumluyorlardı çaylarını – bir shot bardağından daha büyük olmayan küçük bardaklardan. *Yok artık, demek istiyordum, bin iki yüz dönüm çayımız var.*

Sonunda yöneticiler geldi! SUV'lar ekip arabaları gibi geldi, ani kalkışlar ve sert frenler eşliğinde. Kapılar açılıp çarpıldı ve toplam beş yönetici sahneye çıktı. İşçiler hep birlikte oturdukları yerden kalktılar. Yöneticiler, Aritra ve bana seyirci koltuklarında katılmak yerine, sahnede dizilmiş masalara oturuyorlardı. Not defterleri ve kalemlemlerle birlikte yerleştirilmiş su şişelerinin kapaklarını çevirerek açtılar. Sahnede muhteşem bir bıyık çeşitliliği vardı.

Yöneticiler sırayla mikrofonu ellerine aldılar. Aritra, dans salonu hoparlörlerinin patlaması eşliğinde çevirilerini haykırıyordu. İlk yönetici, işçileri kulak vermeye çağırdı, çünkü nehir ve ormanın yakınındaydık ve bu yüzden fil sorunlarımız vardı. Mikrofonu yanındaki yöneticiye verdi, o da arazinin

şu anki filleri caydırma stratejisinin ana hatlarından bahsetti: Traktörle devriye gezen ve gerektiğinde havai fişek atan bir ekip. Mikrofon gezmeye devam etti. Sıradaki yönetici başka bir istatistik adamıydı. Burada çalıştığı on iki yılda yedi ya da sekiz kişi filler tarafından öldürülmüştü.

Sonunda mikrofon Naha'ya verildi. Aslında işçiler o kadar yakından ilgileniyorlardı ki başka tarafa bakmanın bir cezası olup olmadığını merak ediyordum. Yöneticiler birbirleriyle fısıldaşıyor ve kucaklarında duran telefonlarına bakıyorlardı. Yöneticilerden biri gelen bir aramayı yanıtladı, sanki bir gaz çıkarmış gibi elini cihazın üzerinde tutuyordu, bu şekilde davranışı daha az kaba görünüyordu.

Sunum bittiğinde Naha, işçileri soru ve yorumlarla katılma-ya davet etti. Bir çay toplayıcı hemen sandalyesinden kalktı. Kadın pek çoğundan daha yaşlıydı, ellili yaşlarda olabilirdi ve o da tüm kadınlar gibi, çay tarlalarında çalışmak için giydiği renkli, desenli sari⁵ giyiyordu. Aritra mikrofonu getirmek için birden ayağa kalktı ama kadının ihtiyacı yoktu. Öfkesi hoparlörüydü. Bıyık sergisi koltuklarında kımıldandı.

Aritra çeviriye devam etti. Kadın, işçilerin koruduğu küçük bahçelere atıfta bulunarak, "Bize ekinleri değiştirmemizi söylüyorsunuz" dedi. "Mısır ya da pirinçten, fillerin sevmediği zencefil ya da acı biber gibi bir şeylere. Ama biz kendimizi beslemek için mısır ve pirinç yetiştiriyoruz. Ayrıca araziden traktör bir kere geçtikten sonra filler geliyor, geliyor, tekrar geliyor. Fillerin çok fazla yiyeceğe ihtiyacı var." Kadın tekrar yerine oturdu. "Farklı önlemlere ihtiyacımız var"

Kadın haklıydı, ancak iyi çözümleri bulması zordu. Sezgisel olarak bariz görünen önlemler, pratikte, maliyetleri ve yarattıkları yeni sorunlarla sınırlıydı. Elektrikli çitler buna bir örnekti. Sürüleri dışarıda tutmak için yeterli sayıya ihtiyacı-

⁵ Hindistan'da ve Pakistan'da kadınların giydiği, ipek ya da pamuktan, belirli boyutlarda dokunmuş, dikiş ya da iğne kullanılmaksızın gövdeye uydurulan, tek parçalı ulusal giysi. (Çev.)

nız vardır, ancak göçlerini engelleyecek kadar olmamalıdır. Boylu boyunca uzanan çitlerin bakımı ve onarımı vakit alır ve maliyetlidir, ve çoğu zaman yapılamaz. Veya yanlış yapılıır. Voltaj bir filin cesaretini kıracak kadar yüksek olmalı ama onu elektrikle öldürecek kadar yüksek olmamalıdır. Hindistan'da yılda ortalama elli fili elektrik çarpmaktadır.

Üstelik fil zekâsı yadsınamaz bir engeldir. Elektrikli çitle karşı karşıya kalan bir Hint fili, kısa zamanda tellerden çarpılmadan nasıl geçeceğini çözecektir. Ahşabın elektriği iletmediğini anlayacaktır. Direkleri iterek devirecek veya bir kütük alıp diğerlerinin geçmesi için kabloları aşağı bastırmakta kullanacaktır.

Filin zekâsı ona her zaman iyi yönde hizmet etmemiştir. Filler, tarihte Hint ordusu tarafından, ve daha yakın zamanlarda kereste endüstrisi tarafından çalıştırılmıştır. Orman departmanı, çalışma kayıtlarında fillerin çalışma saatlerinin kaydını tuttuğu için, çalışan gibi muamele görürler. Bu "görevli fillere" elbette maaş ödenmez, ancak Naha bana, elli yaşına geldiklerinde emeklilik lojmanı olan bir pilkhana'da⁶ yemeklerinin verildiği ve günlük banyolarının ardından yağ masajı yapılan bir "konaklama hizmeti" aldıklarını söyledi.

İnsanlar ayrılmak için sandalyelerinden kalkarken, Aritra'dan beni konuşmaya cüret eden kadınla tanıştırmasını rica ettim. Adı Padma'ydı. Sinirli olmak için haklı sebepleri vardı. Bir hafta önce sabah 4.30'da uyanmış ve bir filin işçi kolonisindeki küçük bir yerel dükkânda sattığı tahılı, duvarı yıkarak yediğini görmüştü. Henüz çay arazisinden kendisine borçlu olunan tazminatı da alamamıştı.

Yöneticilerin arasından bir grup, iştirme mesafemiz içinde dolanıyordu. Biri yanaşarak konuşmayı amacından saptırdı. "Merhaba, siz Amerikalı'sınız, oğlum Memphis'in en iyi otelinde çalışıyor, Memphis otelindeki ördekleri bilir misiniz?" Aslında bu oteli biliyordum, ayırt edilebilir bir ördek veya

⁶ Urdu dilinde fil ahırını anlamına gelir. (Çev.)

otel olduğundan değil, lobiye merdivenlerden inen ördekler olduğu içindi. Padma'ya odaklanmaya devam ettim.

Aritra çevirmeyi sürdürdü. “Bu onun başına ikinci kez geliyor.”

Yöneticinin yayını hâlâ devam ediyordu: “Saat beşte ördekler aşağı iniyor...”

Naha bize katıldı. Padma'nın dükkânının enkazını görmek için işçi kolonisine gitmemizi önerdi. Yöneticiler hızla bize baktılar ama artık çok geçti. Padma ile arabamıza sıkışıp geri döndük.

Küçük yerel dükkân, dümdüz edildiği kadar yağmalanmamıştı. Oluklu metalden duvar, beton bir destek kirişinin altında buruşmuş hâlde uzanmaktaydı. Başka bir olayda, Padma içerde uyurken evine bir fil girmişti. Burası “odadaki fil”in bir metafor olmadığı, fil şakalarının şaka olmadığı bir yer. Bir fil çitinize oturduğunda saat kaçtır? Muhtemelen 23.00 civarı.

Filler vejetaryendir, ancak seçici yiyiciler değillerdir. Bir bitkinin çoğu parçasını yerler – tohumlarını, otlarını ve yapraklarını, saplarını, dallarını, kabuğunu. 2017 yılında Assam'ın Sonitpur bölgesindeki bir çay arazisinde, üç vahşi fil, bir işçi atölyesine sabah saat 2.00'de girdi ve rupi olarak bilinen pamuk liflerini aşındılar. Kasayı kırıp açtılar ve büyük banknotlar halinde 26.000 rupi tükettiler.

Hint fillerinin yemeyeceği tek şey çay yapraklarıdır. Buradaki herkes çay içmeyi sever ama insan ya da hayvan, çok azı onu yemekten hoşlanır. Yapraklar çok acıdır. Filler bir araziden geçerken bitkileri çiğnediklerinde küçük miktarda mahsul kayıpları meydana gelir, ancak genel olarak zarar görenler arazi sahipleri ve yöneticiler değil, işçiler olur.

Yine de Padma ve komşuları fillere karşı hiçbir öfke duymadıklarını söylediler. Naha'nın köylerine gelen filler hakkında görüştüğü kişilerin %75'i, onlar için olumlu duygular besliyordu. Kuzey Bengal'deki fillerin neden olduğu ölüm ve yıkım miktarı göz önüne alındığında, misilleme niteliğinde

cinayetler şaşırtıcı derecede nadir görülür. Naha yılda sadece üç ila beş fil olduğunu söyledi.

Aritra'nın yardımıyla Padma'ya Birleşik Devletler'de insanları yaralayan veya evlere giren büyük memelilere neler olduğunu anlattım. Ona tanıdığı insanların evlerine veya dükkânlarına giren bir fili öldürme arzusunu gösterip göstermediklerini sordum. Fil başlı Hindu tanrısı Ganesh'e atıfta bulunarak "Neden bir tanrıyı öldürürsün ki?" dedi. "Biz sadece 'Namaste ve lütfen uzaklaş' diyoruz."

Padma bizi o anda hasat edilen çay tarlasına götürdü. Yaprak toplayıcılar, bel hizasındaki çalışanlarla uğraşırken, sıralar boyunca dağılmışlardı. Sadece taze, yumuşak, parlak yeşil yapraklar toplanır. İşçiler bana, kolları çılginca hızlı hareket eden çelik davulcularını hatırlattı. Hızlılar çünkü öyle olmak zorundalar. Belirlenmiş bir kotayı karşılamazlarsa, maaşlarından kesilir.

Naha bana çay çalışanlarının altındaki boş alanı göstermek için eğildi. Yaprak toplayıcılar bazen yavrularıyla birlikte gölgede dinlenen bir dişi leoparı şaşkınlığa uğratabilirler. Hayvan panik içinde uyanabilir, köşeye sıkıştırıldığını veya tehdit edildiğini hissederse işçinin üzerine atlayabilir. Ölüm nadiren gerçekleşir, ancak yaralanmalar olur. Kuzey Bengal'deki leopar saldırılarının %90 çay arazilerinde olmaktadır.

Kadınların çalışmasını izledik. Elleri dolar dolmaz, başlarının arkasına uzanır ve yaprakları alınlarına asılan bir bez çuvala dolduruyorlardı. Padma'nın daha önce neden sırt çantama yoğun ilgi gösterdiğini şimdi anlıyordum. Yöneticilerin, ergonomik olarak görevlerine uygun çantalar bulabileceklerini düşünebilirsiniz. Bunu Naha'ya söyledim.

Kollarını sıvadı. "Onlara günde yüz elli rupi ödeniyor." Bu, Delhi havaalanında bir kapuçinonun fiyatından daha az. "Bu bir sömürge zihniyetidir. Onlar, İngilizlerin Orta Hindistan'dan getirdikleri kabile işçileriyle aynı. Çalışkan ve itaatkâr kabul edildikleri için kullanıyorlar."

Naha bana hayvanların çalışma kayıtlarından, emekli filler

ve banyo sıklığından bahsettiğinde, başta çok etkilendim. Burada, çalışan hayvanlara, normalde insan işçilere sağlanan imtiyazların bazılarını garanti eden bir hükümet vardı. Şimdi, çay toplayıcılarına nasıl davranıldığını, yasal olarak nasıl davranılmasına izin verildiğini görünce, görüldüğünden daha az moral verici buldum. Türünüze, dininize, cinsiyetinize ve kastınıza bağlı olarak, Hindistan insan olmaktansa hayvan olmanın daha iyi olduğu bir yer olabilir. 2019’da Delhi hükümeti, şehirde serbest dolaşan, trafiği tıkayan kutsal ineklerin bakımı için mevcut beş mabetten birini yenileme planlarını duyurdu. Kentin Hayvancılık Bakanı, kentin ineklerine vatandaşlarından daha iyi bakım sağladığı yönündeki eleştirilere yanıt olarak, ”Yaşlıların ineklerle kalmasına izin verileceği benzersiz bir birlikte yaşama programı planlıyoruz” dedi.

Son zamanlarda işler daha da uç noktalara geldi. Mevcut Başbakan Narendra Modi, Hindu milliyetçiliğinin yükselişiyle iktidara gelmişti. Bu, Ganj’a kişilik statüsü vermiş olan bir adamdır. Bir nehir insan hakları korumasına sahipken, Padma gibi kadınlar günde 150 rupi kazanmakta ve Müslümanlar sığır eti sattıkları için linç edilmektedirler.

Gitmek için arabaya bindiğimizde, müdür yardımcısı kucak dolusu Mylar çantasıyla hızla yanımıza geldi: her birimiz için birer kilo çay. Aritra ona teşekkür etti, sonra araba hareket ederken Naha’ya döndü. “Bu CTC.” (Bir çeşit çay işleme yöntemini tanımlayan bir kısaltma) Bana dönüp” En ucuz tür” diye açıkladı.

Bu gece kaldığım, devlete ait Jaldapara Turist Köşkü’nün teması yaban hayatı. Binanın etrafındaki arazi, yerel vahşi yaşamın gerçek boyutlu alçı modellerine ev sahipliği yapıyordu. Bazı figürlerin, bakımlı çimenlerin üzerine uygunsuzca düşmüş, devrilmiş veya kırılmış uzuvları vardı. Tüm avlu, sarhoş golfçülerin oynarken hedefini şaşırmış toplarla veya belki de golf sopalarıyla heykeltıraşlık yaparak süslediği minyatür bir golf sahasının parti sonrası hali gibiydi.

Bu tür yerleri seviyorum, gerçeküstü harabeliğini seviyo-

rum, kahvaltının nerede servis edildiğini veya kahvaltının yapılıp yapılmadığını bile bilmeyen kâtibi seviyorum, balkondaki sıçan pislikleri dışında gerçekten her şeyi seviyorum. Yiyecek olmayan, yuva yapacak hiçbir şeyi olmayan, hatta fazla manzarası bile olmayan bir balkonun, bir sıçan için ne kadar çekici olabileceğini hayal etmeye çalıştım. Bana sıçanların sadece pislemeye gittikleri bir yer gibi görünüyordu. Jaldapara sıçan tuvaleti.

Köşkün yeniden modellenmesi planlanıyordu, çünkü Batı Bengal orman bakanı, komşu ormanda bir gergedan koruma alanı oluşturmak için Batı Bengal Turizm Geliştirme Şirketi ile birlikte çalışıyordu. Bu, Naha, Aritra ve benim bundan sonra gideceğimiz orman oluyordu. Bir buçuk yıl önce, arazi bir yaban hayatı koruma alanı olarak tahsis edildiğinde buraya taşınan, radyo vericili tasması olan bir “çatışma leoparını” –leopar 26279– izleyecektik. Hayvan o zamanlar tam gelişmemişti ve Naha radyo vericili tasmanın küçük gelmediğinden emin olmak istiyordu.

Naha buradayken ormanın sınırında yaşayan köylülerle konuşacaktı. Radyo vericili tasma, harita üzerindeki noktaları verir, ancak bir yırtıcı insanların arka bahçesine salındığında sorulması gereken soruları yanıtlayamaz. Leopar keçilerinizi mi aldı? İnsanlar için leoparın burada olması bir sorun mu? Naha, koruyucu aile yerleştirme konusunu bir sosyal hizmet görevlisi gibi takip ediyordu. Bu leoparı uzaktan takip ediyor ve evlere doğru hareket ettiğini fark ederse telefon ediyordu.

Bu sabah yeni bir şoförümüz vardı, Ashok. Tüm dikkatini sürüşe vermeyi tercih ederek sohbete nadiren katılıyordu. Ashok, uyuyakalmamak için akıllı telefonunu ön camın iç kısmına vantuzlayıp, sitcom izlemeye başlayan son sürücünün yerine gelmişti. (Naha endişe etmemişti. ”Bir gözü telefonda, bir gözü yolda.”)

Asfalt yoldan çıkıp, giderek kalınlaşan çalılıkların arasından toprak bir yola girdik. Dallar arabanın kenarlarını sıyrıyordu. Ashok gitgide sessizleşmişti. Gergin görünüyordu.

Yanlış bir şey mi söylemiştim? Arabanın boyasındaki çiziklere mi takılmıştı?

Bir grup evi geçtikten sonra, karnabahar tarlasını sırt çantasındaki bir tanktan, pestisit ile ilaçlayan bir adamın yanına yanaştık. Naha arabadan indi, adam püskürtücüyü kapattı. Bir gözü bulanıktı. Etrafta dolaşan üç adam vardı. Aritra konuşmalarına kulak misafiri oldu. Kayda değer bir şey yoktu. Leoparı bir süredir görmemişlerdi.

Devam ettik. Kaçak avcılıkla mücadele ekipleri tarafından kullanılan bir gözetleme kulesinin yanından geçiyorduk. Naha tırmanıp daha iyi bir sinyal alabilmek için Ashok'tan durmasını istedi. Aritra, Ashok'la arabanın içinde kalmamı söyledi.

Naha kule merdivenlerinden indi ve arabaya geri döndü. Artık leopardan sadece bin metre uzakta olduğumuz haberini verdi.

Devam ettik. Yolun sonu geniş bir nehre çıkmıştı. Naha tekrar dışarı çıktı. Başının üzerinde meşale gibi tuttuğu antenle, kumlu nehir kıyısında yürüdü. Diğer tarafta, bir grup adam beline kadar suda, su sümbüllerinin büyümüş kısımlarını temizliyordlardı.

Naha, leopardan 150 metre uzakta olduğumuzu söylemek için arabanın camına eğildi. Alıcıdan “*Dut-dut-dut-dut*” diye sesler geliyordu. Daha fazla yaklaşamıyorduk çünkü kedigil nehrin diğer tarafındaydı. Naha eliyle işaret etti. “O adamların olduğu yerin hemen ötesinde.”

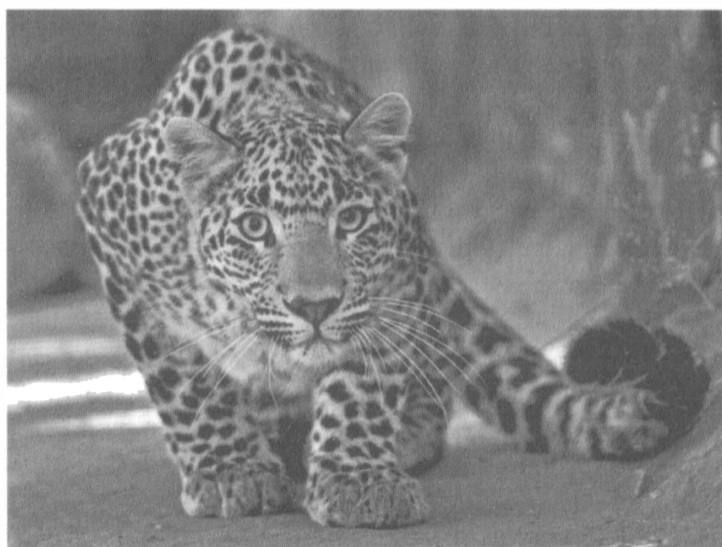
Yakınlarda bir köprü yoktu, o yüzden de geri döndük. Yolun son birkaç kilometresinde Ashok sessizliğini bozdu. Naha ile kendi aralarında Hintçe konuşuyorlardı. Ashok bizi bıraktıktan sonra Naha'ya ne hakkında konuştuklarını sordum.

“Babası bir leopar tarafından öldürülmüş.”

Babası odun toplamaya gitmiş. Eve dönmeyince, o zamanlar on iki yaşında olan Ashok, bazı arkadaşlarıyla onu aramaya çıkmış. Onu hâlâ hayatta, bir nehir yatağında bulmuşlar. Bugün adamların çalıştığı gibi bir yerde, bir leopardan

birkaç metre ötede. “Onu hastaneye götürmüşler,” diyor Naha, “ama kurtulamamış. Çok fazla yara almış. Gözleri falan. Çok kötü hırpalanmış olmalı.”

Ashok, yolculuğumuzun bir sonraki ayağında şoförümüz olmayacaktı ve bu en iyisiydi. Leopar saldırılarının yoğun olduğu Pauri Garhwal’a gidiyorduk. Bunlar, bir işçinin bitkilerin altında uyuyan bir leoparı gafil avlamasıyla çay tarlalarında gerçekleşen türden karşılaşmalar değil. Bunlar takip ederek taciz etme ve kasten işlenen cinayetlerdi.

4

KÜÇÜK BİR SORUN

Bir Leoparı İnsan Yiyen Yapan Nedir?

Pauri Garhwal'a giden yol, gezginlerin güzergâhını Orta Himalaya'dan geçirir – Büyük Himalaya'nın boğucu beyaz canavarları ile alçak eteklerinin arasındaki seyrek yerleşimli, hafif dağlık olan bölgeden. Güzel bir seyir ama yol işaretlerinin de belirttiği gibi, KAZA ORANI YÜKSEK. Heyelanlar o kadar sık olur ki bazı dağların kenarları uzaktan kayak alanları gibi görünür. Ne kadar yükseğe sürerseniz, yokuşlar o kadar dikleşir ve virajlar o kadar keskinleşir ki her virajı körlemesine dönmek zorunda kalır, korna çalar, çarpışmaya hazır olursunuz.

Yol, Hindu tapınaklarını Ganj nehri boyunca birbirine bağlayan eski hac yolunu izler. Geçmiş yüzyıllarda, adanmışlar yolu çıplak ayakla yürümüş ve basit saz barınaklarında uyumuşlar. O zamanki tehlike çarpışma değil de güvenli olmayan bir menfezden sıyrılıp geçen leoparlarmış. 1918 ve 1926 yılları arasında, hükümet zabıt memurları, o günün küresel medyasında Rudraprayag'ın İnsan Yiyen Leoparı olarak bilinen tek bir leoparı 125 ölümle ilişkilendirmişti.

Tapınaklar duruyor ve insanlar hâlâ geliyor, ama şimdi artık araba kullanıyorlar ve otel rezervasyonu yapıyorlar.

Yol üzerinde mütevazı konaklama yerleri sıralanıyor: Hotel Nirvana, Om Hotel, kulağa pek rahat gelmeyen Shiv Hotel. Bugünkü şoförümüz Sohan, arkadaş canlısı ve görünüşte soğukkanlı, Hindistan’da yolumuzun düştüğü her şeye karşı ifadesi istikrarlı: inekler, kayaların kayması sonucu oluşan molozlar, hız yapan motosikletçiler, külüstür dokuma ttezgâhı. Sadece bir defa bariyerlerin üzerine işeyen bir adam gördüğünde dinginliğinin kaybolduğunu gördüm. Sohan o kadar ustaca sürüyordu ki Naha’nın çok eğlenceli bulduğu Hint arabalarının arka koltuklarındaki işlevsiz emniyet kemerleri hakkında endişelenmeyi bıraktım. (Naha hava yastıklarına da: “Şu aniden çıkıveren balonu mu kastediyorsun?” demişti.)

Bugün ve yarın üç dağ mezrasını ziyaret edecektik, hepsi de leopar saldırısına maruz kalan sıcak noktalardı. Vakit kalırsa, artık küçük bir şehre dönüşen Rudraprayag’a gidecektik. Ünlü insan yiyicinin, ünlü bir insan yiyici avcısı olan Jim Corbett tarafından öldürüldüğü yerde bir anıt duruyordu. Naha geçen yıl Rudraprayag köylülerinin torunlarını aramak için kendi hac yolculuğuna çıkmıştı. Bana fotoğrafları göstermek için arka koltuğa eğildi. Corbett anıtının onarılması gerekiyordu. Kaide çatlamış ve usta avcının bıyığı pul pul kalkmıştı. Naha, Corbett’in birlikte çalıştığı köy rahibinin bir torununun izini sürmeyi başarmıştı. Adamın ona söylediği şeylerden biri, bir leoparın üç ya da dörtten kişiden fazla insanı takip edip öldürmesi durumunda, köylülerin onu bir iblis olarak gördüğüydü.

Şeytanlara inanmam ama bu leoparlara neler olduğunu merak ediyordum. Geldiğimiz yer olan Kuzey Bengal’de leopar saldırıları elde olmayan karşılaşmalardı. Hızlı bir itiş kakışın ardından şaşırان kedi kaçır giderdi. Yaralanmalar olabiliyordu, ancak nadiren ölümle sonuçlanırdı. Burada, Uttarkand’ın Pauri Garhwal bölgesinde, leoparlar insanları av olarak takip ediyordu. Her yıl, Delaware’den daha küçük bir bölgede leoparlar genellikle üç veya dört insanı öldürüyordu. Naha, 2000 ile 2016 yılları arasında leoparların insanlara 159

kez saldırdığını belirtti. Bu saldırıların büyük çoğunluğunun avlanmak için olduğunu söyledi.

Bir türün menüyü güncellemesine ne sebep olur? Pauri Garhwal'da ne olmuştu?

Corbett, 1918'deki grip salgınına suçladı. *The Man-Eating Leopard of Rudraprayag*'da [*Rudraprayag'ın İnsan Yiyen Leoparı*] yazdığına göre, o kadar çok insan o kadar çabuk ölmüştü ki Hindu cenaze geleneğinin bir parçası olan ölünün yakılmak üzere Ganj'a taşınması bir süreliğine daha kestirme bir ayinle değiştirilmişti. Ağzına yanan bir kömür yerleştirilen ceset, nehrin akış yönüne doğru yamaçtan aşağı bırakılıyordu. Bir leopar hemen anında yemeği silip süpürürdü ve Corbett, Garhwal etoburlarının insan etinin tadına olan düşkünlüğünün bu bedenler olduğunu varsayıyordu. Aynı şekilde, başka bir Jim Corbett projesi olan Panar'ın insan yiyicisi, bir kolera salgınının ardından cinayet serisine başlamıştı. Corbett, kendisi devreye girene kadar bu hayvanın dört yüz insanı öldürdüğünü iddia etmişti. (Bu rakam, *Leopards in the Changing Landscapes*'de, [*Değişen Manzaralarda Leoparlar*] eskiden Gujarat eyalet orman departmanından H. S. Singh ve Naha da dâhil olmak üzere diğerleri tarafından sorgulanmıştı. Corbett kitap satış rakamlarını, büyük kedileri takip ettiği kadar ustaca gerçekleştirmişti.)

Kuzey Bengalliler'in lehine olabilecek şey, leoparlarının İngiliz Raj'ı ve nüfuzlu Hintli yandaşları tarafından yoğun bir şekilde avlanmış olmalarıdır. Singh, 1875 ile 1925 yılları arasında av partilerinde 150.000 leopar öldürüldüğünü yazmıştı. Naha, "İnsanlara hâlâ korkuyla bakabilirler" dedi. Artık yaşadığım eyaletin dağ aslanları (diğer adıyla pumalar)¹

¹ "Dağ aslanı", "panter" ve "puma" aynı türün bölgesel isimleridir. Florida'da onlara "panterler" deniyor ve Güney Carolina'da "yaban kedisi". "Zorba" adı, 1937'de bir av gezisinde Clark Gable tarafından yakalanan bir yavruya verilmişti. Zorba, Gable'in ona şaka yollu bir şekilde "bir ya da iki yaban kedisi" getirmesini söyleyen sevgilisi Carole Lombard'a sürpriz yaparak götürmeyi amaçladığı iki yavrudan biriydi. The Puma'nın yazarlarından Stanley P. Young'a göre, Zorba ilk gece üzerine isim kazanmış yeni tasmaıyla kaçtı (sadece bir yıl sonra, tasma

ödül avı olmadıklarına göre, insanlara karşı daha az ihtiyatlı hâle mi gelmişlerdi? Soruyu e-posta ile California dağ aslanı araştırmacısı Justin Dellinger’a (kısa bir süre sonra tanışacaksınız) yönelttim. Bu fikirde değildi. Dağ aslanları, muhtemelen onları başarılı avcılar yaptığı için çağlar boyunca gelişen bir özellik olan sinsilikleri kadar ihtiyatlı değillerdi.

Pauri Garhwal’ın tepeleri teraslı, düğün pastası gibi bir görünüme sahiptir. Teraslama, yamaç tarımı için düz alanlar yaratmıştı, ancak etrafta hiç çiftçi göremedim ve daha yakından baktığımda ekin de yoktu. Naha, bölgenin oldukça büyük bir dış göç geçirdiğini belirtti. Köylüler şehirlerde iş aramak için ayrılmışlardı, çünkü geri kalan hemen her şey tepelerde çiftçilik yapmaktan daha kolay ve daha kârlıydı. Terasları sulamak zordu ve mahsuller olgunlaştığında maymunlarla yaban domuzları onları yağmalamak için ortaya çıkıyorlardı. 2001 ile 2011 arasındaki on yılda 122 köy terk edildi. Bunu arazide görebiliyordunuz: nadasa bırakılmış kilometrelerce uzunlukta teraslama. Topografik bir haritadan geçmek gibiydi. Yer yer, doğal bitki örtüsü geri geldikçe kontur çizgileri yumuşamaya başlamıştı. Bu “yeniden yabanlaşma”, avlanan leoparlar için koruma görevi gören çalılıklar yaratmaktaydı. Naha’nın PLOS ONE’da yayınlanan bir makale için görüştüğü köylülerin yaklaşık %99’u, bunun leoparları insanların evlerine yaklaştırdığına inanıyordu. Pauri Garhwal sakinlerine yapılan leopar saldırılarının %76’sı, orta düzey veya yoğun çalı örtüsü olan bir yerde meydana gelmişti.

İnsanlar göç ettikçe, daha fazla hayvan korunmasız otlanmaya terk edildi, yani leoparlar için kolay kazanç haline geldi. Naha, dik yamaçlarda av peşinde koşmanın, çiftçilik yapmak gibi zorlu bir görev olduğuna parmak bastı. Keçiler

zarar görmemiş şekilde gizemli bir avcı tarafından ele geçirilmişti). Zorba’nın kardeşi Lombard’a hediye edildi ve kısa süre sonra MGM Stüdyoları hayvanat bahçesine bağışlandı. Lombard daha önce Gable’a, sarılı olduğu ambalaj kağıdına yüzünün resmini bastırttığı kocaman bir jambon vermişti, bu yüzden puma, yanlış yönlendirilmiş bir hediyenin üstüne çıkma çabasına kurban gitmiş gibi görünüyor.

ve buzağılar aniden akşam yemeği haline gelebilirler. Geyikler ve diğer doğal avlarla karşılaştırıldığında, evcil hayvanlar daha yavaş ve daha az temkinlidirler.

Tıpkı çocuklar gibi. Naha'nın araştırmasına göre, leopar saldırılarında öldürülen Pauri Garhwal köylülerinin %41'i, bir ile on yaş arasındaydı. Buna ilave olarak öldürülenlerin %24'ü, 11 ile 20 yaş arasındaki gençlerdi.

Bu noktada Sohan sohbe katıldı. Aritra uyukluyordu, bu yüzden Naha benim için çeviri yapıyordu. "Şuna şahit olmuş." Yıl 1997. On üç yaşında bir kız tarlada tek başına otları orakla kesiyormuş. Saat 16.00 civarıymış. Leopar ortaya çıktığında, Sohan birkaç metre ötede arabanın içinde dinleniyormuş. Naha, "Her şey gözlerinin önünde cereyan etmiş" dedi. "Leopar arkadan saldırmış. Kızın sırtına atlamış ve şahdamarını delmiş. Kan fışkırmaya başlamış. Çok ürkütücüymüş."

Sohan'a leoparın fiziksel durumunu sordum. Topallıyor muydu? Yaşlı veya zayıf mı? Jim Corbett, anılarından bir diğerinde, insan yiyen Bengal kaplanları hakkında hasta veya yaralı olduklarında insanların peşinden gittiklerini, çünkü parçalayabildikleri tek şeyin bu olduğuna dair bir teori ortaya koymuştu. (Ben Beetlestone'a saldıran puma gibi.) "Pauri Garhwal'ın leoparlarında," dedi Naha, "durum böyle değil." Yüzünün kenarını kaşıyor. Bir zamanlar belirgin sakal çizgisi olan yer yeniden yabanlaşıyordu.

Sohan bu görüşe katıldı. Cinayetden sonra, kızın ailesini cesedi kısa bir süreliğine yattığı yerde bırakmaya ikna etmişler. Leopar avına geri dönecekti ve yerel avcılar çağırılmıştı. Cesedi demir bir direğe zincirlediler ve avcılar beklemeye başladılar. Leoparın cesedini otopsi için orman departmanına götüren Sohan'dı. Kurşun yaraları dışında hayvanda başka herhangi bir yara yoktu ve dişlerinden herhangi biri kırık ya da eksik değildi. "Mükemmel durumdaydı" dedi.

Naha, insan yiyen hayvanların çoğu zaman beslemesi gereken yavruları olan dişiler olduğunu söyledi. Singh kitabında

”insan yiyici” terimine karşı çıkıyordu, çünkü bu akla “çıldır-mış” bir hayvanı getiriyordu. Bu ifade insan ırkının yarattığı değişikliklerden, ormanların ve içinde yaşayan avların hızla ortadan kaldırılmasından ziyade leoparları suçluyordu. Ayrıca, bir etobur için etin sadece et olduğuna dikkat çekmiştir. ”Büyük kedigiller her tür eti yerler... O hâlde neden insan yemesinler? Bu muhteşem büyük kedigillere kim bu onur kırıcı etiketi verdi?” diye sorar. Ve sonra da cevaplar: Jim Corbett.

Naha’nın aynı zamanda bir vahşi yaşam biyoloğu olan karısı Shweta Singh, gezinin bu ayağında için bize katıldı. Çift, her ikisinin de çalıştığı Hindistan Yaban Hayatı Enstitüsü’nde bir araya geldi, ancak Shweta’nın bize eşlik etme sebebi kendi çalışmaları değildi. Buraya gelmişti çünkü burası güzeldi ve hava daha temizdi ve Diwali bu haftayı kocasıyla geçirmek istiyordu. Shweta, Naha’dan biraz daha genç ve neşeliydi. Karıkoca, araştırma tutkusunu ve bu tutkunun onları getirdiği vahşi yerleri paylaşıyordu. Shweta ve ben, yol kenarındaki her yerel dükkânda bulabileceğiniz, birbirine bağlı sosisler gibi şeritler halinde asılı duran, Hindistan’a özgü rengarenk paketli atıştırmalık yiyeceklerin peşine düşmüştük.

Sohan küçük bir kasabada arabayı kenara çekti. Çay içmek (ve iki paket Masala Munch²) için durduk. Kafenin penceresinin altından, dik bir yokuş ile Ganj’a iniliyordu. Nehrin buzul kökenleri, kireçli suya rağmen kendini belli ediyordu. Bulunduğumuz yer fark edilir şekilde daha soğuktu. Kadınlar sarilerinin altına hırka giyiyorlardı.

Naha, insanlara zarar veren veya onları öldüren leoparlarla ilgili orman departmanının politikası hakkında bana bilgi veriyordu. Hayvanın, “ölümcül şekilde ortadan kaldırılma gerekliliği” söylemi, ABD ve Kanada’dan farklı olarak, Hindistan’da savunmacı veya yırtıcı davranış olarak ayrılıyordu – ya da Naha’nın belirttiği gibi, kışkırtılmış veya kışkırtılmamış şeklinde bir değerlendirme yapılıyordu. Belirli bir leoparın üç veya

² Hindistan’a özgü bir tür cips. (Çev.)

daha fazla insanı öldürdüğü ve beslendiği biliniyorsa, ancak o zaman devletin yaban hayat korucularının şefi, onu resmi olarak "insan yiyici" ilan ediyor, ancak bunun üzerine avcılar veya orman departmanı personeli onu vurabiliyordu. Olayın bir leoparın işi olduğunu nereden biliyorlardı? Bölgeye vahşi yaşam kameraları kuruyorlar, yerel kedileri ve onların etki alanlarını tanımlamayı öğreniyorlardı. (Onları beneklerine bakarak, kontrol altında tutuyorlardı. Bir leoparın kürkünün deseni benzersizdir, tıpkı bir insan parmak izi gibi.)

Tanımlanmış insan yiyiciler artık yer değiştiremiyordu. Buradaki düşünce şekli, Kuzey Amerika vahşi yaşam kurumlarının düşüncelerini yansıtıyordu. Bir leoparın yerini değiştirirseniz ve yeni yerinde birini öldürürse, o zaman siz, orman departmanı olarak sorumlu tutulabilirsiniz. İnsan-leopar çatışması araştırmacısı Vidya Athreya, yer değiştirmenin kendisinin saldırıları daha olası hâle getirdiğini belirtiyordu. 2001 yılında Maharashtra'daki ormanlık bir alana kırk leopar yerleştirildikten sonra, saldırı sayısı yılda ortalama dörtten on yediye fırlamıştı – ve bu durum sadece bölgede daha fazla leopar olduğu için değildi. Athreya, sayıdaki yükselişi iki faktöre bağlamıştı. Birincisi, leoparlar, yerleri değiştirilene kadar süren esaret döneminde insanlara karşı korkularını kaybetmiş ve ikinci olarak, yakalanma ve yabancı bölgelere bırakılma stresi onları daha da saldırgan hâle getirmişti.

Her şeyin ötesinde, kara ayılarda olduğu gibi, yer değiştirme muhtemelen geçici bir çözüm olacaktır. Bir leoparı etki alanından çıkarttığınızda, çok kısa sürede yerini yenisi alacaktır. Genellikle yeni gelen, annesinden yeni ayrılmış bir yaklaşık erin olacaktır. Bu deneyimsiz avcılar, kolay av peşinde koşmaya daha meyilli olduğundan sorun anlamına gelebilir.

Yer değiştirme çare değilse, o zaman çare ne? Bir orman departmanı, sadece bir kez öldürmüş olan veya çiftlik hayvanlarını avlayan bir leopara ne yapmalıdır? Naha, dikkatini kafenin duvarına monte edilmiş, başımızın üstünde duran te-

levizyonda gösterilmekte olan doğa programına verdi. Spiker, sivri fareler hakkındaki bulguları anlatıyordu.

Naha, "Yakalanıp ve esaret altında tutulabilir" dedi. Nerede diye sorduğumda "hayvanat bahçeleri" kelimesini kullandı. Birini ziyaret etme olasılığımı sorduğumda aldığım cevap, "Halka açık değiller" oldu.

Yani, bahsedilen gerçek bir hayvanat bahçesi değildi. Kafamda canlandırmaya çalıştım. "Çitlerle çevrili, koruma alanı gibi açık alanlar mı? Yoksa kafesler mi?" diye sordum.

Naha ellerini saçlarının arasından geçirdi. Kafasının bir yanı, dört saat boyunca açık bir araba camının rüzgarıyla şekillenmişti. "İkisi birden. Bir süre kapalı tutuluyorlar ve daha sonra hareket edebilmeleri için daha büyük bir alana bırakılıyorlar."

"Bir hapisane gibi." Naha karşılaştırmama itiraz etmedi. Leoparlar hapis cezası çekeceklerdi.

Daha sonra internette dolaşırken, bu bahsettiğine benzer gibi görünen, iyileştirilmiş bir yerin ana planlarını buldum – Batı Bengal'deki Güney Khairbari Kurtarma Merkezi, önceki hafta bulunduğumuz yerden çok uzakta değildi. Bir padok alanına açılan yirmi beş "gece barınağı" vardı. Burası başlı başına çatışmaya girmiş leoparlar için değildi, burada kurtarılmış sirk kaplanları, yetim kaplanlar ve leopar yavruları da tutuluyordu. Bu tesis de halka kapatılmıştı.

"Katı ve Sıvı Atıkların Bertarafı" başlığı gözüme çarptı. "Dışkı" konusu, Kemik Toplama Birimine giden kadvralardan farklı şekilde ele alınıyordu. "Toplanan kemikler satılmak suretiyle imha edilir" diyordu. Batı Bengal hükümeti "tıbbi" yaban hayat parçalarının yasa dışı ticaretinde mi yer alıyordu? Kaplan ve leopar kemiklerinin yüksek fiyatı göz önüne alındığında, müebbet hapis cezasını ölüm cezasına çevirmenin cazibesini merak ettim.

ABD'de olduğu gibi, burada da hükümetin politikalarına karşı çıkan ve meseleleri kendi çözmeye çalışan insanlar var. Ama örneğin Kaliforniyalılar'ın ayları, Balık ve Yaban

Hayatı suyu tuzaklarından kurtardığı yerde, burada Pauri Garhwal'da öfke diğer tarafa yöneliyordu. Köylüler “insan yiyicilerin” öldürülmesini istiyor, ve ikinci ya da üçüncü kurbanı beklemek istemiyorlardı. Mafya zihniyeti hızla kök salabilirdi. Rotamız üzerindeki mezarlardan birinde, bir leopar geçenlerde iki kişiyi öldürmüştü. Sakinler orman departmanı ile iletişime geçmemiş, onun yerine kendileri bir kafes tuzağı kurmuşlardı. Biraz İngilizce bilen genç bir adam bizi hayvanın kapana kısıldığı yere götürdü. “Çok fazla hiddet vardı” dedi. “Bu öfke yüzünden leopar yakıldı. Kafesin içindeyken.” Hüzün sandığımı bir sessizlik anından sonra akıllı telefonunu kaldırdı. “Selfie yapabilir miyim?” dedi.³

Shweta bu olayı biliyordu. Hindistan Yaban Hayatı Enstitüsü'ndeki adli tıp laboratuvarı, kanıtları ve kalıntıları almıştı – bu durumda, “küller ve kanlı taşlar” oluyordu. Orman departmanı personeli, doğru leoparı yakaladıklarından emin olmak için gerekli çabayı gösterecek, ancak köylüler tuzağa adım atanı öldürecek. Shweta, “Doğru hayvanı yakalayıp yakalamadıklarını bile bilmiyorlar” dedi. “Sadece adaleti sağlamak istiyorlar.” İşler düzgün yapılmış olsaydı, yetkililer önce kapana kısılan leoparın DNA'sını kurbanın derisinde veya tırnaklarının altında bulunan DNA ile eşleştirmeye çalışacaklardı. (Bağlantı!)

Naha kafeye göz gezdirdi. “Bu konuyu konuşmak için uygun bir yer değil.” Burada çok az kişi İngilizce konuşsa da L- kelimesini biliyorlardı. O sabah, ön camdaki hükümet kimlik levhasının ortadan kaybolduğunu fark etmiştim.

Benzer bir muammayla, aynı suçtan iki veya üç defa ceza alınca müebbet hapis cezasına dönüştüren Amerikan eyaletlerinin vahşi yaşam yöneticileri de karşı karşıya bulunmakta. Devlet kesinlikle öldürmeme politikası benimsemiş olsaydı,

³ Tibet/Çin sınırının yakınlığı ağır bir askerî varlık demektir, ve bu da askerî destekli baz istasyonları ile modern Hindistan'ın pek çok ilginç karşıtlığından biri anlamına gelmektedir: örneğin; iç mekânlarda mutfakları olmadan önce akıllı telefonları olan köylüler gibi.

korucular büyük olasılıkla yırtıcıları kendilerini öldürmek geri döneceklerdi – ki bu da vahşi yaşam uzmanları arasında ”ateş et, öldür ve çeneni kapat” olarak bilinen bir uygulamadır.

Yine: çok fazla hiddet. Aspen’deyken Stewart Breck, “Eğer bir çiftlik sahibiyseniz, hayatınız koyun demektir,” demişti. “Güçlü bir duygusal unsur.” Breck’in altı laması vardı. Hayatının lamalar olduğunu söylemezsiniz belki ama evinin arkasında yürürken komşunun iki köpeğini lamalarından birinin boynuna yapışmış gördüğü günü asla unutmayacaktı. Burada, Himalaya’da, insanların yalnızca hayvanları değil, aile üyeleri de öldürülüyordu.

Naha ceketini sandalyesinin arkasından aldı. “Hadi gidelim.”

Öğlen olduğunda, leoparlar ülkesinin derinlerindeydik. Naha, on bir yaşındaki bir çocuğun okuldan eve yürürken saldırıya uğradığı ve öldürüldüğü yeri arabanın camından gösterdi. Son sekiz kilometre, Naha’nın akıcı monotonluğunda dur-kalk bir ölüm anlatımı olmuştu.

Kolkhandi köyü yakınlarındaki ıssız bir yoldaki otobüs kulübesinde: “Orada yaşlı bir adam oturuyordu ve saldırıya uğradı” dedi.

Bir sonraki hedefimizi olan Ekeshwar yolunda: ”Burada iki saldırı oldu. Yaşlı bir kadın, saat sabahın beşinde. Ve aynı noktada, üç yıl önce, otuz sekiz yaşında biri. Tarladan dönüyordu” dedi.

Ekeshwar yakınlarındaki Maletha’da ormana bitişik bir tarlanın karşısında: “Orada on beş ya da on altı kişi vardı, hepsi ot biçiyordu. Çok cüretkâr bir saldırıydı. Bir bayan avlandı. Hem de güpegündüz” dedi.

Sohan aracı yamaca doğru park etti. Ekeshwar’a giden yol aracımız için çok dardı, bu yüzden oraya park etmiştik. Naha arkadan çantasını aldı ve kapıyı kapattı. Köye doğru inen yamacı işaret etti. ”Burada bir bayan saldırıya uğradı ve onu yediler. Akşamın geç saatleriydi. 2015” dedi.

800 metrelik yürüyüş boyunca elinde orakla yürüyen bir

kadının yanından geçtik. “Şu hanımefendiyi görüyor musun?” dedi Naha, sanki tatlı bir köy dedikodusu paylaşmak üzereymiş gibi başını ona doğru çevirerek ama işaret etmeyerek. “Ormana gidiyor. Risk almış, ot biçmeye tek başına gidiyor.” Başka seçeneği yoktu ki. Kar geliyordu ve ineklerin yemek için samana ihtiyacı olacaktı.

Pauri Garhwal’daki yerel yönetim, bir tür “liderlik sistemi” şeklinde işlemekteydi. Köy muhtarının ve/veya rahibin güvenini ve desteğini kazanırdınız ve işiniz çok daha kolaylaşırdı. Naha bu bölgeye birçok kez gidip gelmiş ve her ikisiyle de ilişkiler kurmuştu, bunun karşılığını da alıyordu. Önce Ekeshwar’ın köy muhtarının evinde durduk. Kendisi evde yoktu, ama soğuğa rağmen bizi uzun boylu, ayrık dişli, biri bordo biri gri parmak arası terlik giyen kardeşi Narender karşıladı. Bizi içeri davet etti, daha doğrusu yukarıya. Yılın o zamanında o kadar seyrek yağmur yağıyordu ki çatılar yaşam alanı haline geliyordu. Kırmızı biberler güneşte kurumak üzere serilmişti. Uydu anteni, bir dizi taşın yardımıyla dik konuma getirilmişti.

Shweta benim için tercüme ediyordu. ”Bazen hayvanlarını alsalar da leoparları seviyor. Hayvanların onların doğal avı olduğunu söylüyor ve bunu kabul ediyor. Leoparları öldüren kimseyi desteklemiyor.” Geçen yıl tanıştığım ve aynı zamanda muhtemelen bir dağ aslanı aktivisti olan Amerikalı bir korucunun söylediği gibi, “Hayvanlarınız olduğunda, bir miktar ölü stok olacaktır.”

Naha, Narender ve kardeşinden bir vahşi yaşam müdahale ekibi için köylüleri aday göstermelerini istedi. Bu, Naha’nın Kuzey Bengal’de kurulmasına yardım ettiği erken müdahale ekibiyle aynı türden olacaktı, ancak burada ekibin kontrol etmeye çalıştığı hayvanlar değil, insanlardı. Adayların çoğu asker gazileriydi, çünkü toplumda saygı görüyorlardı ve “bir çeteyi kontrol etme yeteneğine sahipler” diye açıkladı Naha. Ekip üyelerinin ekipman listesini görmüştüm. 5–3” mm kalınlığında polikarbonat polis kalkanı” ve ”Polis Departmanı tarafından kullanılan fiber cop” içeriyordu.

Shweta, halkın öfkesinin leoparlara olduğu kadar hükümete de olduğuna dikkat çekti. Okul otobüsleri olsaydı, çocuklar leopar saldırısı riskinin en yüksek olduğu alacakaranlıkta yaklaşık 3 kilometre yürümek zorunda kalmayacaklardı. Hastaneler ve ambulanslar olsaydı, bir saldırı eşittir bir can kaybı anlamına gelmeyebilirdi. Ama bunlar yoktu. Bir leopar, öfkelerini dışa vurmak için uygun bir çıkış noktasıydı.

Naha, bu köylerin çoğunda farkındalık kampları düzenlemişti. Ebeveynleri, çocuklarının okuldan eve gruplar halinde yürümesini sağlamaya teşvik ediyordu. İnsanları ölü hayvanlarını akbabalar için yola sürüklemekten caydırmaya çalışıyor, çünkü leşler leoparları da çekiyordu. Böyle küçük bir köyde tutum ve davranışlar yavaş yavaş değişiyordu. Naha, yirmi yıl önce, geceleri tuvalet ihtiyacını gidermek için çalılıklarda çömelmiş Pauri kadınlarının leoparlar tarafından yakalandığını hatırlıyordu. Sonunda kapalı tuvaletler yapıldı, ancak insanlar başlarda onları kullanmadı. "İçeride sıçmanın sorun olmadığını yavaş yavaş anlıyorlar."

Naha daha önceki bir ziyareti sırasında yerleştirdiği bir ışığı kontrol etmeye gitti. "Tilki ışıklarının" leoparları insanların evlerinden uzak tutmaya yardımcı olup olmadığını değerlendirmek için yapılan kontrollü bir çalışmanın parçasıydı. Bunlar, uzaktan el fenerleriyle devriye gezen insanların görüntüsünü taklit etmek için rastgele açılıp kapanan, güneş enerjisiyle çalışan ışıklardır. Geçici de olsa etkili bir çözüm olacak gibiydi. Alışmalarını önlemek adına, ışıklar aralıklı olarak kullanılmalıydı. Naha, insanların bunu anlamasını sağlamanın zor olduğunu söyledi. Sürekli açık bırakmak istiyorlardı. Stewart Breck, çakalları ve kurtları korkutmak için çiftlik hayvanlarının çitlerine çırpınan kurdeleler gibi görünen flama zinciri bağlamayı deneyen bazı korucularla aynı zorluğu yaşamıştı. İşe yaradığını gördüklerinde, bu uygulamayı buzağılama mevsimi ve diğer ağırlıklı saldırı dönemleriyle sınırlamak yerine, flamaları sürekli yerinde bırakıyorlardı.

Bu yıl Naha, köy başkanlarını Mahatma Gandhi Ulusal

Kırsal İstihdam Garanti Programından fon başvurusunda bulunmaya teşvik etti. Para, köyün, evlerin etrafındaki çalıları budanması için birini tutmasına ve çiftlik hayvanları için gece güvenli çitli alanlar inşa etmesine izin verecekti. Bunlar, daha yenilikçi USDA Yaban Hayatı Hizmetleri uygulayıcılarının, çiftlik hayvanlarını veya evcil hayvanlarını avladığı için bir dağ aslanının öldürülmesini istedikleri için onları arayan mülk sahiplerine verdikleri öneri ile aynıdır. Yaban Hayatı Hizmetleri bunları bir öneri yerine bir gereklilik haline getirdiyseydi nasıl olurdu? Daha da iyisi, çalıların temizlenmesi ya da inşa edilecek çitli alanlar için ödeme yapsalardı? Ya da yenilikçi olmayan uygulayıcıların yenilikçi olmaya başlaması gerekiyorsa? Bunu eve geldiğimde telefonla Stewart Breck'e anlattım. Bunun amaca yönelik bir prosedür haline gelebileceğini düşünmüyordu. "Bu daha çok bir felsefe."

Bıkkın, küçümseyen bir şekilde nefes verdim. "Bu Yaban Hayatı Hizmetleri, sözde hizmet mi veriyor?"

"Gemi yavaş yavaş dönüyor diyelim. Ama dönüyor."

Gün, vahşi yaşam enstitüsünün bir ev kiraladığı Khirsu köyündeki bir tepede sona erdi. Eşyasız ve ısıtmasızdı, ancak vadinin karşısındaki manzara, arabada geçen saatler sonra bir teselliydi. Evin hemen arkasındaki yamaç ormanlıktı ve insanlar, serbest dolaşan ineklerin erişemeyeceği yerlere, ağaç gövdelerinin etrafına kuruması için ot demetleri bağlamıştı. Aritra bir balkonda yanımda duruyordu, havai etekli ağaçlara odaklanmıştı. Bir şey duydu.

Naha kuzenini izliyordu. "Aritra, bir leoparın tepeden aşağı atlamak üzere olmasından korkuyor" dedi. Evin bir tarafında bulunan kumlu bir alanı işaret etti. "Etrafta bir leopar olsaydı, orada pati izleri olurdu" diye ekledi.

Kara suratlı ve bir baban kadar etli, iri bir uzun kuyruklu maymun, ağaçtan atladı ve bir andan bayırın karşısına geçti. Aritra'yla benim ödümü patlattı. "İşte orada," dedi ruhsuz bir sesle Naha, "Aritra'nın 'leopar'ı." Shweta'ya akşam yemeğini hazırlakta yardım etmek için içeri girdi.

Manzaranın tadını çıkarmak için (ve tabi masamız ya da sandalyemiz olmadığı için) evin önündeki bir beton parçası üzerinde dışarıda yemek yedik. Shweta yemek için ateşi yaktı ve etrafını dallardan yapılmış bir tepecikle donattı. Biri litrelik Godfather Super Strong⁴ şişesi açtı. Yemeğimizi bitirdiğimizde saat onu geçiyordu. Shweta ateşi söndürmedi. Naha, ayın sırasında yamyamlık uygulayan Hindu rahipleri Aghori'den bahsediyordu. Sözleri bir feryatla kesildi, çığlıktan daha yüksek ve keskindi, bir insana aitti ama zar zor ayırtdediliyordu. Bu, korku filmi ses efektleri için insanların arzu ettiği ancak nadiren elde ettiği türden bir şeydi.

“Leopar!” dedi Aritra. “Leopar!” Bir leoparın bu sesi çıkarıldığını kastetmiyordu. Bir leoparın birine saldırdığını söylüyordu. Bunu kastettiğini biliyorum, çünkü bu kesinlikle benim de bir leopar tarafından öldürülen bir insandan çıkmasını hayal edebileceğim bir sestir – terör, artı acı, artı kenetlenmiş çenenin ses tellerini sıkıştırması. Tam altımızda, tepenin eteğinde, köy dükkânlarının yolunun bir grup evle bulunduğu yerde oluyordu. “Kalk kalk!” Dediyini yaptık, ayağa kalktık, orada korku içinde sesleri dinleyip, neler olduğunu anlamaya çalıştık. Leopar mı? Deli bir insan mı? Bir sarhoş mu? Aghori mi? Aşağıda gürültüye başka sesler de karışıyordu, ancak leoparın komşusunu öldürmesini izleyen ya da onu durdurmaya çalışan insanlar gibi değildi. Maruz kalan varlık alıp götürülürken veya taşınırken, sesler de kısa süre içinde uzaklaştı.

Geç olmuştu, yol dik ve ışıksızdı. Sabaha soruşturacaktık.

Kahvaltıdan sonra toparlanıp eşyalarımızla birlikte patikadan arabaya doğru tehlikeli bir yürüyüşe başladık. Aşağıdaki evlerden yemek pişirmek için yakılmış ateşlerin dumanıyla ve Himalaya'nın sabah melodisi – etrafı süpüren kadınlar, öksüren erkekler, inek çingiraklarının sesi yükseliyordu. Aşağı inince Naha, önceki gece burada neler olduğunu öğrenmek için kapısının önünde duran bir kadınla konuşmak için durdu.

⁴ Bir bira markası. (Çev.)

Bize arabanın orada yetiştii. Bir leopar ya da sarhoş değildi. “Şeytani bir ele geçirme vakasıydı,” dediğini duydum, sanki burkulmuş bir ayak bileğinden daha dikkat çekici bir şey değilmiş gibi, Naha tarzında bir çırpıda konuşmuştu.

Bu tür şeyler buralarda sık sık olur muydu?

Aritra, bir yığın uyku tulumunu Sohan’ın arabasının bagajının arkalarına doğru tıktırdı. “En az ayda bir,” diye yanıtladı biraz düşündükten sonra.

Rudraprayag’lı rahibin Naha’ya üç defa öldüren leoparlar hakkında dediklerini düşünüyordum – onların iblis olduklarını söylüyordu. Yani belki de bir leopardı.

O günkü hedefimiz, Naha ve Shweta’nın ve Hindistan Yaban Hayatı Enstitüsü’nün evi olan Dehradun şehriydi. İblisleri geride bırakmıştık, ama elbette leoparları değil. 2009’da Dehradun’da bir deri bir kemik kalmış bir leopar ortaya çıkmıştı. Hayvan vurulmadan önce on dokuz kişi yaralandı.

Şehrè inen çoğu Hint leoparı bunu geceleri yaptığından, bir sokak köpeğini yakalayıp veya çöpleri eşeleyip, şafaktan sökmeden ormana geri döndüğünden, bu ziyaretler çoğunlukla fark edilmeden meydana gelir. Büyük kedi şafaktan önce savsaklandığında sorun başlar. H. S. Singh’in kitabı kırk üç tane “şehirlerde başıboş dolaşan leopar” vakasının özetini içerir. İnsanların yaptığı şeyleri yaparlar. Tapınakları ziyaret ederler, üniversite kampüslerini gezerler ve hastaneye giderler. Bir öğleden sonra Merkez Pamuk Araştırma Enstitüsü’nde bir leopar belirmişti. Chandigarh dışındaki bir kasabada, bir kadın eve geldiğinde bir leoparı bir televizyon programının önünde yatağında uyurken bulmuştu. 2007 yılında, Guwahati şehri ve çevresinde birkaç gündür görülen bir leopar, sonunda lüks bir alışveriş kompleksinin içinde sıkışıp kalmış ve burada sanki nakit parasız kalmış gibi “bir ATM’nin yanında sinsi sinsi gezindiği” gözlemlenmişti.

İşler yolunda gittiğinde, leopar çabucak uyuşturulur ve yakınlardaki ormana bırakılır. Daha sıklıkla ise hikâye, Bollywood yıldızı Hema Malini’ye ait büyük kapılı yerleşkesinin

duvarından atlayan leopar örneğinde olduğu gibi ortaya çıkıyor:

1. Hayvanla ilk karşılaşan kişi kaçır veya saklanır. ("Bahçıvan ve bekçi kendilerini bir odaya kilitlediler.") Yaygın bir olasılık ise, yatak odasına veya banyoya kilitlenen leopar olur.
2. Polis çağrılır, uyuşturucu iğne ve eğitimden yoksun oldukları için çok az yardımları olur. ("Polis ekiplerinden biri eve girmeye çalıştığında, leopar onlara hırladı, ardından orman departmanının gelmesini beklediler.") Adil olmak gerekirse, bazı memurlar yetenekli doğaçlamacılar olduklarını kanıtlamışlardı. Delhi banliyösünde bir kontrplak fabrikasında, leoparla ilgili bir çağrıya yanıt veren polis, kriket vuruşu çalışmak için yapılmış ağı antrenman kafesini kaldırıp, kedinin üzerine atmıştı.
3. Orman departmanı gelmeden çok önce (Hema Malini vakasında bekleme süresi dört saatti), leopar tüyer. Malini'nin leoparı yara almadan kurtulmayı başarmıştı.

Hindistan Yaban Hayatı Enstitüsü, küçük bir ormanın çevresinde yer alıyordu, ancak Naha, Dehradun leoparını hatırlamıyordu. Enstitüde dolaşan şey hint şebekleriydi, hem de düzinelercesi. Ve bazılarıyla ertesi gün görüşmeyi planladığım bir grup şebek araştırmacısı vardı.

Dehradun'a giden yolu yarılamıştık. Shweta kulaklıklarını takmış, çalan şarkıya başını sallayarak tempo tutuyordu. Aritra bana Hinduizmi açıklamaya çalışıyordu. Tepelerden aşağı inerken, çatılarda ve ağaçlarda gördüğümüz siyah yüz-lü sarı-gri uzun kuyruklu maymunlar gitmiş, onların yerini daha küçük, açık kırmızı kürklü pembe yüz-lü maymunlar – hint şebekleri almıştı. Bu maymunlar yola doğru iniyorlardı. Korkuluk görevi gören beton plakaların üzerinde oturuyor, araba camlarından atılan bağışları veya çöpleri bekliyorlardı.

Kuzey Hindistan'daki herkesin makaklarla bir hikâyesi vardı. Naha bir sabah uyandığında göğsünde oturan bir tane

bulmuştu. Kısa, yoğun bir bakışmanın ardından aralarındaki battaniyeyi yukarı kaldırmış, böylelikle maymun kaçmıştı. Başka bir seferinde, apartmanlarının arka merdivenlerinden bir makak tırmanmış ve mutfak tezgâhına atlamıştı. "Birkaç şey yiyip gidebilirdi, ama hayır. İndüksiyonlu ocağı aldı ve yere fırlattı. Sadece geldi, fırlattı ve gitti. Gününe renk kattı. "

Güneş gözlüklerini kapıp kaçtıklarını duymuştum. "Evet," dedi Naha. "Ya da cep telefonlarını. Sonra ağaçtan düşürürler. Hayattaki asıl amaçları insanları taciz etmektir."

Shweta kulaklıklarını çıkarttı. "Bunu yapıyorlar çünkü bu davranış ödüllendiriliyor. Bir maymun telefonu aldığı anda, telefonun sahibi gelir ve ona yemek uzatır, çünkü maymunun yemeği alacağını ve telefonu bırakacağını bilir."

Naha bunu kabul etmedi. "Shweta, o zaman terasa geldikleri ve saksıyı ters çevirdikleri olayı hatırlıyor musun?" Bana döndü. "Daha sonra tam da oraya gidip sıçtılar. Taciz ettiklerinde kendilerini iyi hissediyorlar."

Shweta kulak içi kulaklıklarını geri taktı.

Naha arabanın penceresinden dışarı baktı. "Kesinlikle iyi hissediyorlar."

5

MAYMUN DÜZENLEMESİ

Yağmacı Makaklar İçin Doğum Kontrolü

Hindistan Yaban Hayatı Enstitüsü, açık hava yürüyüş yollarıyla birbirine bağlanan, bir grup beton bina kümesidir. Bu yolların duvarları olmadığı için, komşu ormandan gelen hint şebekleri bazen insanların arkasında veya yanında yürürken görülebilirler. Sanki maymunların da toplantıları ve çekilecek fotokopileri varmış gibi, iki tür de birbirine pek aldırılmaz. Bu kayıtsız bir arada yaşam şekli, Hindistan'ın başka yerlerindeki insan-maymun ilişkilerinin durumuna taban tabana zıttır.

Geldiğim hafta Times of India'da "Maymunlar Agra'yı Kuşattı" diye bir manşet çıktı. Bol resimli, tam sayfa yayınlanan özel bölüm, O harfi yanıp sönen bir maymun kafası şeklinde, iki renkli kendine özgü MONKEY MENACE grafiğiyle tamamlanıyordu. Baş haberde, bir hint şebekesinin bir bebeği annesinin göğsünden kaptıktan sonra ölümcül şekilde yaralamasından bahsediyordu. Bir başka Times makalesi, "Bu ayın başlarında bir grup maymun 72 yaşındaki birini taşıyarak öldürdü" diyordu. National Herald, Agra'nın maymunlarından "bir bölgeden diğerine yürüyen ordular" diye bahsediyordu. Google'da Delhi ve Agra'daki maymun

haberleri için uyarı açtığım on bir ay boyunca, Hint gazeteleri sekiz ölümcül makak “saldırısı” haberi yapmıştı.

Son on yılda, maymunlar yüzünden balkondan düşen insanlara ilişkin küçük çaplı bir salgın görüldü. Sadece son üç yıla ait altı ölüm haberi buldum. En ünlüsü, Delhi belediye başkan yardımcısı S. S. Bajwa’nın 2007’deki düşüşüydü. Bajwa, hava almaya çıkmışken, yiyecek aramak için eve hücum eden bir grup makak tarafından ürkütülmüştü. Onları durdurmaya ya da onlardan uzaklaşmaya çalışırken (hiç görgü tanığı yoktu) dengesini kaybetmiş ve hızla korkuluklardan aşağı uçmuştu.

Saldırı kelimesinin ima ettiği düşmanca niyeti sorgulamama rağmen, bir maymunun haneye tecavüzü kesinlikle sinir bozucu bir deneyimdi. Udaipur’a yaptığım son ziyaret sırasında, her akşam şehrin çatı katı restoranlarından birinde oturur, akşam yağmalarına başlamak üzere alacakaranlıkta ortaya çıkan uzun kuyruklu maymunları ve makakları izlerdim. Yangın merdivenlerini koşarak çıkıp Tom Cruise’un haklı kovalamacalarındaki gibi binadan binaya atlıyorlardı. Bir gece, sıradan bir Hint yemeği yerken, masamın üzerindeki dekoratif kirişin üstünde sıçrayan uzun kuyruklu maymunu görebilmek için yukarı baktım. Garsonlar, maymunları korkutmak için ellerinde bir sopa bulundurmasalardı, yemek çabucak unutulmaz hâle gelebilirdi. Yirmi kiloluk bir maymun aniden ziyaretine gelse, düşünmeden hareket edebilirsin. Bir balkonda veya çatıdaysanız, kısa süre sonra aşağıya inen siz olabilirsiniz.

Makalelerin birçoğuna göre, Yaban Hayatı Enstitüsü doğum kontrol aşısı üzerinde çalışıyordu. Times of India, hayvanı birkaç dakika içinde “kısırlaştıracak” bir iğneden bahsetmişti. İşte hayal buydu! Aşırı nüfusa sahip, sorunlu vahşi yaşam için kolay uygulanan, uzun süreli doğum kontrolü. Hindistan’a gitmeden önce, enstitünün araştırma direktörü Qamar Qureshi ile e-posta yoluyla bir randevu tarihi ayarlayamamıştım ve kendisi Diwali tatili sebebiyle ofis dışındaydı. Naha, Dehradun’a döndüğümüzde, adamın şahsen kafasını ütüleyebilmem için bana işyerine kadar eşlik etmeyi kabul etmişti.

Pazartesi sabahı saat dokuzu on geçiyordu. Ön kapıda

Naha'yı bekliyordum. Muhafız ofis koltuklarından birini benim için güneşe doğru sürükledi. Sanki koruması altındaki vahşi yaşam biyologları değil de kraliyet ailesiymiş gibi püsküllü kuşağı ve muhteşem kırmızı tüylü bir bereden oluşan üniforma giymişti. Kapının hemen yanında, etrafı zincirlerle birbirine tutturulmuş çitlerle çevrili, tepesinde akordeon şeklinde dikenli teller bulunan küçük bir arazi binası vardı. Bir makak, dikenli halkaların arasında gelişigüzel yürüyor.

Naha beni almak için enstitünün bahçesinden geçti. Ana binaya doğru yürürken, Qureshi'nin pazartesi sabahı toplantıları olduğunu söyledi. Bana Qureshi'nin ofisine kadar eşlik etti ve beklediğimi ona bildireceğine söz verdi.

Qureshi'nin masasında duran aksesuarlar vahşi yaşam temalıydı: zebra çizgili kalemlik, kaplan çizgili su şişesi. Sol tarafımda duran, sürgülü cam kapı, yani, makakların iki kez erişim noktası olarak kullanıp, havada uçan kâğıtlar ve ofis malzemeleri kargaşası içinde masaüstlerini yağmalayıp, sonrasında yenilebilir hiçbir şey bulamayınca geldikleri yoldan dışarı fırladıkları bir terasa açılıyordu. Qureshi'nin ofisinin arkasındaki masada oturan bir adam, çoğunlukla pantomim yaparak, bana olayları anlattı. İngilizce bilmiyordu ve görevini de net olarak anlayamamıştım. Çizgili kısa kollu bir gömlek ve yine çizgili bir yelek giyiyordu. Burada her zaman her şey çizgiliydi.

Bir sekreter içeri girdi ve Qureshi'nin masasına kapağı açık iki dosya klasörü yerleştirdi. Formlara, yapışkanlı not kâğıtları iliştilmişti. "Aksi takdirde her yeri imzalar!" Güldü. "Beyefendi burada olduğunuzu biliyor mu?"

"A evet. Toplantıdaymış."

Hayra alamet olmayan bir gıdıklama sesi çıkardı. "Onun görüşmelerinin süresi belirsizdir. Size iyi şanslar diliyorum." Arkasında duran, çizgililer içindeki adam uykuya daldı. Bir makak avlunun uzak ucundaki bir çatının kenarından kırılarak seğırtti.

Qureshi, birkaç araştırmacısıyla birlikte saat 11.00 civarında geldi. Zayıf ve uzun boyluydu; sıcak ve girişken bir tavır

vardı. Yarım yamalak bir” Nasılsın” yerine bana ”Hindistan’ı nasıl buluyorsunuz? Mideniz nasıl?” dedi.

Bilim konuşmaya dalmadan önce, genel olarak Hindistan ve hayvansal açmazlar hakkında sohbet ettik. Qureshi, ”Neredeyse bütün ülke bir ibadethane” dedi. Konuşurken bir yandan evrakları imzalıyor, yapışkanlı kâğıtlar sayesinde yolunu bulmaya çalışıyordu. ”Yasalarımızın oldukça katı olması anlamında.” 1972’de Yaban Hayatı (Koruma) Yasası’nın yürürlüğe girmesinden bu yana, belirli bir türün ”zararlı hayvan” olduğuna dair bir izin veya devlet beyanı olmadığı takdirde vahşi hayvanları öldürmek veya yakalamak yasadışıydı. Qureshi okuma gözlüğünün üzerinden baktı. ”Ve insanlar bunun için var.”

Hindu tanrıları genellikle bir hayvan forumundadır veya kısmen hayvandır, ya da birkaç hayvanın parçalarından oluşur veya eşleri bir hayvandır, bilemedin bir hayvana binerek dolaşırlar. Delhi’ye ilk ziyaretimin hikâyesini, canlı bir farenin yukarıdan düşüp, kaldırımından sekip ayağıma iniş yapısını paylaştım. ”Sen kutsanmışsın!” diye ilan etti birlikte yürüdüğüm adam. ”Sıçan, Lord Ganesha’nın taşıyıcısıdır.”

Qureshi’nin araştırmacıları dikkatle dinliyorlardı. ”Her şey bir tanrıdır!” dedi, Uddalak Bindhani adındaki proje arkadaşları kahkahalar ile gülerek. ”Fesleğen bir tanrıdır! Vişnu’nun eşlerinden biridir.”

Genç bir davranışsal ekolojist olan Divya Ramesh, ”Düşünürseniz, bu gerçekten güzel bir şey, çünkü insanların doğayla harika bir ilişkisi var” dedi.

Ancak Hindu hoşgörüsünün bile sınırları vardı. Özellikle söz konusu kişi bir çiftçi ise. Hindistan’ın en fazla zirai zararlısı da kutsal hayvanlardı. Filler tanrı Ganesh’i ve maymunlar Hanuman’ı temsil ediyordu. Yaban domuzu, Vishnu’nun dünyevi enkarnasyonuydu. Hint ceylanı (Nilgai) veya mavi boğa aslında bir tür antiloptu, ancak ”gai” inek anlamına gelmekteydi ve inekler kutsaldı. Devlet yetkilileri hayvanı avlamaya başlamak istediklerinde, önce bir isim değişikliğine gittiler. Hint ceylanlarına artık roj veya ”orman antilopu” deniyordu.

Sürekli tekrarlanan ”maymun tehdidi” medya köpüğüne rağmen ne Agra ne de Delhi hükümeti makakları zararlı hayvan ilan etmedi. Öyle yapsalardı bile, imha edici bulmakta zorlanırlardı. Yeni tanıştığım, Delhi’de yaşayan bir gazeteci olan Nilanjana Bhowmick, ”Maymun öldürecek kimseyi bulamazsınız” demişti. Delhi belediyesinin Veterinerlik Hizmetleri departmanı, şu anki stratejisi olan makakları taşıma için bile onları yakalayacak insan bulmakta yeterince zorlanıyordu. Maymun avcıları sık sık taciz edilip tehdit edildiğinden, Hindu olmayanlar bile bu işten kaçınıyordu.

Sorunu derinleştirecek olursak: hayvanlara sunulan yiyecekler. Salı ve cumartesi günleri, adanmışlar tapınmak için Hanuman tapınaklarını ziyaret ediyordu. İçerideki dini heykellere hindistancevizi ve kadife çiçeği çelenklerini sunulurken; dışarıda dolaşan canlı temsilcilereyse, muska börekleriyle mangolu dondurma veriliyordu. Bildiğimiz üzere, vahşi hayvanları beslemek, çatışmaya giden en hızlı yoldur. Yiyecek vaadi, normalde insanlardan çekinen hayvanları risk almaya motive eder. Risk almaları ödüllendirildikçe, bu tür davranışlar artar. Utangaçlık korkusuzluğa, korkusuzluk saldırganlığa dönüşür. Eğer taşıdığınız yemeği vermezseniz, maymun onu kapar. Qureshi, yemeği bırakmazsanız veya hayvanı iterseniz, size tokat atabileceğini söyledi. Ya da sizi ısırabilirdi. Times of India, 2018’de Delhi hastaneleri tarafından bildirilen maymun ısırıklarının sayısının 950 olduğunu yazmıştı.

Qureshi, bir vahşi yaşam toplantısı için gittiği Himachal Pradesh’teki bir Hanuman tapınağını ziyaretinden bahsetti. Ev sahipleri onu değerli bir şey taşımaması konusunda uyarılmıştı, çünkü makaklar o değerli şeyi yiyecek karşılığı fidye olarak alabilirdi. Qureshi telefonunu ve cüzdanını arabasının torpido gözünde kilitli bırakmıştı. ”Yaratıklardan biri geldi ve...” Qureshi ayağa kalktı ve ceplerinin içini dışarı çıkardı. ”Yok artık! Ellerini cebine sokuyorlar ve seni adam akıllı arıyorlar!” dedi.

Benim de bir makak hikâyem vardı. Benimki, Rajasthan’da, Bundi yakınlarında, şehrin tepesinde on dördüncü yüzyıldan kalma bir kalenin kalıntılarına giden bir patikada vuku

bulmuştu. Yukarıda maymunlar olduğunu biliyordum, çünkü alacakaranlıkta siluetleri korkuluklar boyunca seçilebiliyordu. Sabah gittiğimde, yanımda muz vardı. Kendim kaşınmıştım. Maymunlar tarafından soyulmanın nasıl bir şey olduğunu öğrenmek istiyordum. Arkadaşım Steph, sıkıca kavranmış olduğu bir iPhone ile suçu belgelemek için beni arkadan takip ediyordu. İlk karede ben varım, aşağı bakarak ayağımla meşgul olurken, bir elimde de turuncu plastik torba sallanıyor. Ama daha yakından bakarsanız, patikanın aşağısındaki bir kayanın arkasından çıkmış bronz bir kafa çıktığını görebilirsiniz. Kameranın görüş alanının dışına başka bir maymun daha gizlenmiş. Posta arabasını bekleyen haydutlar gibiler. Kayalıklara yaklaştığımda, ilk makak kadraja giriyor. Biz orada birbirimizi tartarken, diğeri arkamdan fırlayıp muzları kapıyor. Mükemmel! Ben buna saldırı demezdim. Daha çok bir kapkaççılıktı, korku yaratamayacak kadar hızla olup bitmişti.

2008 yılında, Delhi şehri hükümeti vahşi maymunların beslenmesini yasaklayan bir yasa çıkardı, ancak bir habere göre herhangi bir ceza da uygulanmamıştı. Delhi'deki Connaught Place iş merkezinde bulunan Hanuman tapınağının dışında, bir adamın bir grup makak maymununa yaklaşmasını izledim. Sanki maymunlara değil de fahişelere yaklaşıyormuş gibi sinsice yan yan bakıyordu. Onlara çabucak bir torba domates verdi, iri yapılı dişinin kalçalarının üzerine oturup domatesin posasını ustalıkla boşaltıp kaldırım kabuklarla kaplamasını izledi. Bir tapınak çalışanı bu olan biteni izledi ama hiçbir şey yapmadı.

Çünkü diye vurguladı Qureshi, tapınak çalışanı bu jestin önemini biliyordu. “Cennete mi gitmek istiyorsun? Onları beslersin. Orada bir mevki, güzel bir ev rezerve etmek ister misin? Sen de besle.”

“Ve bunlar aynı insanlar,” diye ekliyor Ramesh, “‘Bu maymunlardan kurtulun!’ diye bağırırlar.”

Qureshi bir dosyanın kapağını kapattı ve kalemını bıraktı. “Birçok insan, onlarla röportaj yaptığınızda, ‘Onları öldürmeyin!’ diyorlar. Sadece onların ortadan kaybolmasını istiyorlar.”

Her yerde aynı: vahşi yaşam nimbizmi.¹ Parktaki sincaplar çok sevimlidir. Saksılarınızı kazan sincaplar ise bir felaket.

Qureshi, hükümet kontrolündeki itlafla ilgili diğer sorunun –ki burada yaban domuzu ve hint ceylanlarının vurulmasına atıfta bulunuyordu– onları öldürmeye izin verilirken, yasanın et yemeyi yasaklaması olduğunu ekledi. “Ve burada” –Hindistan’ı kastederek– “öldürmüş olmak için bir türü öldürmezsiniz. Bunu ancak bir psikopat yapar” dedi.

Büyük beklenti, bilimin sorunlu hayvanlara doğum kontrolünü dayatmanın bir yolunu bulmasıydı. Qureshi’nin ekibinin makaklar için immünokontraseptif bir aşı üzerinde çalıştığı doğrudu, ancak *Times of India*’nın bildirdiği gibi, hayvanı “birkaç dakika içinde” kısırlaştıracağı doğru değildi. Diğer haber kaynaklarının bildirdiği gibi, ağızdan uygulanmayacaktı. Qureshi dirseklerini masaya dayadı. “Maymunlar için bir doğum kontrol hapi, çok uzak bir hayaldir” dedi. Yeterli sayıda hayvanın düzenli olarak ilacı aldığından emin olmanız ve bir şekilde diğer türlerin de aynı şeyi yapmasını engellemiz gerekir² diye ekledi.

Ağızdan alınan doğum kontrol hapları, denetim altındaki tek tür durumunda tatbik edilebilirdir. Örneğin kanalizasyonlar gibi. Norveç farelerini kontrol etmek için bazı ABD şehirleri, iki aktif bileşene dayanan Contra-Pest adlı bir oral kontraseptif kullanmaya başladı. Birincisi, VCD (4-vinilsikloheksen diepoksit), yumurtalıklardaki yumurtaları tüketir.

¹ NYMBism; kişilerin yaşadıkları yerde gerçekleşecek, ve onları olumsuz etkileyecek olan olaylara itiraz etmesi. (Çev.)

² Birleşik Krallık’taki araştırmacılar, elbette maymunlarla olmasa bile, bunu denemeye hazırlanıyorlar. Onlarca yıl süren kitlesel imha çabalarından sonra, yürütülen Gri Sincap Karşıtı Ulusal Kampanya ve bir Parlamento emri, “bu en istenmeyen yabancıyı” ortadan kaldırmayı başaramadı – lord hazretleri Mansfield Kontu’nun 29 Haziran 1937’deki Lordlar Kamarası toplantısındaki sözlerinden alıntı yapmak gerekirse, bilim hızlanıyordu. Araştırmacılar, gri göçmenlerin sürekli istila ettiği, ülkenin sevgili kızıl sincaplarını dışarıda tutmak için tasarlanmış ağaç kutularına yerleştirilmiş immünokontraseptif yemi test ediyorlardı. Şimdiye kadar, yemdeki biyogöstergeler tarafından belirlendiği üzere, test ormanlarında hedeflenen sincapların çoğu dozu alıyor gibi görünüyordu. İyi şanslar, Britanya. Amerikan işgalcilerinin sayısı milyonları bulurken, geriye sadece 120.000 Hindistan balığı kalmıştı.

VCD, kariyerine endüstriyel bir plastikleştirici olarak başladı, ancak insan sağlığı ve güvenlik testleri bunun bir endokrin bozucu olduğunu ortaya çıkardığında, kemirgenlerin doğum kontrolü amacıyla kullanım alanı değiştirildi. VCD'nin çalışması zaman aldığından, ikinci bir bileşik eklendi, bu da erkeklere yönelikti. Triptolid, hayvanlar tükettiği sürece sperm ve yumurtanın normal olarak büyüyüp gelişmesini etkiler. İkisinin birlikte bir sıçan topluluğuna güvenilir bir şekilde kalıcı kısırlaştırma sağladığı henüz net değil, ancak birkaç Amerikan şehri bu uygulamaya şans tanıyor. Ancak maalesef bu uygulama, bol bol yemek seçeneği bulunan ve her yerde dolaşabilen maymunlar için bir çözüm gibi görünmüyor.

Hindistan Yaban Hayatı Enstitüsü, PZP (domuz zona pellucida) adı verilen enjekte edilebilir bir immünokontraseptif aşı denemesi yürütüyordu. Zona pellucida, yumurtayı çevreleyen sperm reseptörlerine sahip bir protein kaplamadır. Dişiye yabancı (örneğin domuz) zona pellucida aşısı yaparsanız, bağışıklık sistemi kendi zona pellucidasına karşı antikolar üretmeye hazır olacaktır. Bu antikolar reseptörlere yapışarak spermin yumurtaya erişimini engeller. Döllenmenin yoluna taş konmuş olur.

Çok sayıda lojistik engel bulunmaktadır. Pek çok aşı gibi, PZP de bağışıklık sistemini tetikte tutmak için destekleyici aşılara ihtiyaç duyar. Bu, elbette, serbest dolaşan hayvanlar söz konusuken çok zorlu bir iştir. İlk seferde belli bir hayvan popülasyonunu toplamak ve aşığı enjekte etmek zaman alıcı ve fazlasıyla maliyetlidir. Güçlendiriciler uygulamak, zaman ve masrafa katkıda bulunur ve bunun üzerine, ilk dozun kime yapıldığı ve kime yapılmadığını bilmelerini sağlamak ve güçlendiriciyi etkinleştirmek için bir tür kalıcı işaretlemeye –bir tür dövmeye– ihtiyacınız vardır.

ABD'de, özellikle coğrafi olarak sınırlandırılmış hayvan popülasyonları üzerinde, bir zona pellucida denenmişti. Assateague Adası'nın vahşi atları bu işlem için iyi adaylardı çünkü sürüler halinde hareket ediyorlardı ve burası küçük bir adaydı, bu yüzden tüm enjeksiyonları tek seferde yapmak nispeten daha kolaydı. Daha sonra üç ila altı hafta içinde bu

işlemi tekrarlayıp, ardından yıllık bir güçlendirici uygulamak işi halleniyor gibi görünüyordu. Hint şehirlerinde dolaşan on binlerce yabani al yanaklı maymun için bunu denemeye kalkışmak bile pek mantıklı değildi.

Maymunlar için zona pellucida aşlarıyla ilgili diğer bir sorun ise; hamile kalmayan dişiler hızla tekrar çiftleşme dönemine giriyor, her seferinde de erkekler buna üreme mevsimi davranışıyla karşılık veriyorlardı. Yani çoğu zaman sadece diğer makaklara karşı değil, inanışa göre insanlara karşı da daha agresiflerdi. Bu, ABD'deki bazı PZP denemelerinde beyaz kuyruklu geyiklere de oldu. Erkek geyikler insanlara karşı saldırgan değildi ama daha çok ortalıkta dolaşüyor, seks arıyorlardı ve bu arayışları onları yollara ve otobanlara götürüyordu, ne var ki bu geyikler için de sürücüler için de hiç iyi değildi. Kısmen bu nedenle, ABD'deki immünokontraseptif araştırmalar, seks hormonlarının etkilerini bloke eden bir aşıya odaklandı. GonaCon, kadınların döngüsünü engeller. Ön enjeksiyon ve tek bir güçlendirici atıştan sonra, Kuzey Dakota'nın at yoğunluğu yaşayan Theodore Roosevelt Ulusal Parkı'ndaki kısırakların %92'si yedi yıl sonrasında hâlâ kısır. Araştırmaya devam edilmekte ve kısırlığın kalıcı olması umut edilmektedir.

Tek bir doz ile kalıcı kısırlık sağlayabilecek herhangi bir immünokontraseptif aşı var mıydı? Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi ve ABD Arazi Yönetimi Bürosu, şu anda, meralarının destekleyebileceği miktarı aşan vahşi at popülasyonunun bir alt kümesini test etmektedir. Doz iki aktif bileşen içerir (BMP-15 ve GDF-9). Bu bileşenlere karşı antikorlar, yumurtanın onu çevreleyen ve destekleyen hücrelerle iletişim kurma yeteneğini engeller, bu nedenle asla olgunlaşmaz. Bu aşı, hayvanları işaretlemeyi ve güçlendirici yapabilmek için onları takip etmeyi gerektirmeyeceğinden, şehir makaklarını tedavi etme konusunda umut vaat edici gibi görünüyor.

Qureshi, immünokontrasepsiyon veya herhangi bir maymun kontrasepsiyon şekli ile ilgili daha büyük bir sorun olduğunu düşünüyordu. O da insanlar, tedavi başlar başlamaz sorunun

ortadan kalkmasını bekleyeceklerdi. ”Sonuçta hayvanı öldürmüyorsun” dedi. “Normal hayatlarını yaşamaya devam edecekler.” Şehir makakları on iki ila on beş yıl yaşarlar. Qureshi, etkilerin ortalama makak mağduru bir Hintli tarafından fark edilir hâle gelmesi için nüfusun yeterince azalmasının yedi veya sekiz yıl alacağını tahmin ediyordu. “İnsanlar, ‘O kadar para harcadın ve sorun ortadan kalkmadı öyle mi?’ diyecekler.”

Qureshi kibarca izin istedi. Gitmesi gereken başka bir toplantısı vardı. Ramesh bir triportör çağırmak için benimle dışarı çıktı ve otelime doğru yapacağım kısa yolculuğa eşlik etmek üzere yanıma bindi. Yol boyunca insanların çöp dök-tüğü kuru bir dere yatağından geçtik. Buradan her geçişimde, domuzlar ya da maymunlar çöpleri karıştırıyor oluyorlardı. Colorado’da olduğu gibi atıkları kontrol altına alma çabaları var mı diye sordum.

Ramesh, bir temizlik kampanyasının devam ettiğini söyledi. Eskiden sadece umumi çöplüklerin varken, şimdi belediye-nin bina bina dolaşıp çöp kamyonları vardı. Belirli bir bölgede, kamyon ilham verici bir mâni tutturmuştu.

Nasıl gittiğini sordum. Ramesh güldü. “Binalar çok ama çok katlı, bu yüzden kimse aşağı inip çöpünü kutuya atmaya zahmetine girmiyor. Çöp torbalarını pencereden aşağı atıyorlar.” İnsanlar...

Hindistan’daki “maymun tehdidinin” kısmen tatmin edici yanı, etkilenenlerin en azından bir kez olsun, üst sınıftan olmasıdır. Kent maymunları, ağaçlı parkları ve diğer peyzajlı alanlarını, yani hali vakti yerinde olanların yaşam alanlarını tercih ediyordu. Dallardan ve yeşilliklerden atlayarak, bir çırpıda çatılara ve teraslara ulaşan bir yol bulup, açık pencerelerden binaya giriyorlardı. Avukatların, hakimlerin konaklarına ve ofislerine baskınlar yapıyorlardı. Maymunlar başbakanın lojmanında ve –gazete manşetlerini yazanları sevindirecek şekilde– parlamento salonlarında ortaya çıkıyorlardı.

“Makam odalarında dolaşıyorlar!” diye haykırdı maymunlarla dolu lüks bir konut projesinin sakinlerini savunan avukat Meera Bhatia. Bir öğleden sonra Delhi’de kahve içerken

Bhatia ile tanışmıştım. Bana Başbakan Narendra Modi'nin üye olduğu özel bir sağlık kulübüne üye olduğunu söyledi. "Yeni bir havuz açtılar ve maymunlar suya girmeye başladı!"

Bhatia, söz konusu site adına kamu davası açtı ve 2007'de Delhi Yüksek Mahkemesi, şehrin veterinerlik bölümünün bir eylem planı geliştirmesi gerektiğine karar verdi. O an, en ağır yük tek bir adamın üzerindeydi: yarım saat içinde randevum olan baş veteriner R. B. S. Tyagi.

Tyagi'nin ofisi, Delhi'nin bürokratik kalbi olan Güney Delhi Belediye Kurumu'nun (SDMC) on sekizinci katındaydı. Sanki ziyaretinize için uygun zihniyeti bahşedercesine, asansörlerin gelmesi on dakika sürüyordu. Tahrik edilmiş memurlar, "Yukarı" düğmesine o kadar sık ve sert bir şekilde basmış olmalıydı ki bir noktada bozulmuştu. Duvara bir uyarı yapıştırılmıştı – TEKRAR TEKRAR BASMAYIN.

Bekledim. Bir hademe lobide paspas itekliyordu. Kusursuz bir çizgi üstünde, yavaşça, neredeyse törensel bir edayla, mihraba giden bir gelin gibi yürüyordu. Başka bir adam ön kapının dışındaki siyah mermer döşemeyi paspaslıyordu. Delhi hükümeti hakkında ne söylerseniz söyleyin, ama o tozlu zemin olayının üstesinden gelmişlerdi.

Tyagi beni içeri buyur etti. Diğer sandalyede hâlâ oturan adamın Tyagi ile işi görünüşe göre tamamlanmamış olmasına rağmen, masasının önüne yerleştirilmiş iki sandalyeden birine oturmamı söyledi. Belki de diğer adam bir süre daha orada oturmak istiyordu. Tyagi'nin arkasındaki duvarda çerçeveli bir koala fotoğrafı vardı. Tyagi konuşmaya başladığında kendimi zar zor tanıtmıştım. "Delhi Yüksek Mahkemesi'nin talimatları doğrultusunda maymunları tuzağa düşürdük. Şu anda iki maymun avcımız var. Tuzağa düştükten sonra bu maymunları Asola Bhatti madenlerine yerleştiriyoruz. Bu konudaki ayrıntılar, Delhi hükümetinin yaban hayatı baş sorumlusu Dr. Ishwar Singh'den alınabilir. Onunla tanıştınız mı?"

Denemiştım. Hindistan'a gitmeden haftalar önce, orman departmanının internet sitesinde Ishwar Singh için verilmiş olan numarayı aramıştım. Günler boyunca kimse telefona

cevap vermedi. Sonradan öğrendim ki yalnızca bir sapık, hükümete ait internet sitesindeki bir telefon numarası aracılığıyla Hintli bir yetkiliye ulaşmaya çalışmış.

Tyagi ve Singh –yani SDMC ve Orman Departmanı– yıllardır sorumluluğu diğer birime vermeye çalışıyorlarmış. SDMC, maymunların vahşi hayvanlar olduğu için kontrollerinin orman departmanının sorumluluğunda olduğunu savunuyordu. Orman departmanı ise şehirlerde bağışlarla yaşayan maymunların artık vahşi olmadığını ve bu nedenle onların yetki alanına girmediğini iddia ediyordu.

Delhi makaklarını cerrahi olarak kısırlaştırma planını duymuştum. Ayrıntıları Tyagi’ye sordum.

“Bu da yine, Delhi hükümetinin yaban hayatı baş sorumlusu Bay Ishwar Singh’in konusu” dedi.

Cevabı bilmeme rağmen, Tyagi’ye tapınaklarda maymunları besleyenlere neden para cezası verilmediğini sordum.

“Bildiğiniz gibi, maymun meselesi dinidir. Konuyu vahşi yaşam müdürü Bay Ishwar Singh ile tartışmanızı rica ediyorum...”

Cümlesini onun yerine tamamlıyorum. “... Delhi hükümeti yetkilisi olan.”

“Evet. Sana bu konuda bilgi verecektir.”

“Beslemek yasaya aykırı, değil mi?”

“Bu, yaban hayatı koruma şefinin konusu.” TEKRAR TEKRAR BASMAYIN.

Tyagi ve Singh neyin kimin görevi olduğunu tartışırken, Delhi’nin hali vakti yerinde sakinleri meseleleri kendi ellerine almışlardı. Ticari binalar ve varlıklı aileler, tasmalı, uzun kuyruklu maymunlar ile devriye gezen maymun işçileri tuttular. Hint uzun kuyruklu maymunları, Pauri Garhwal ve Rajasthan’da gördüğüm ürkütücü kara suratlı türlerdi. Hint şebeklerinden daha büyüklerdi ve makaklar onlardan uzak duruyordu. Bundi’de patikanın kenarında oturmuş uzun kuyruklu bir maymun vardı ve kaleye giden tepeye çıkarken makak görmememin asıl nedeni kesinlikle buydu. Gözlerinin içine baktığımda üst dudağını kaldırmış ve bir an için köpek dişlerini göstermişti. Silahı çekmek

için paltoyu geri itmek gibi, bu jest de istenen etkiye sahipti. Bakışlarımı yere indirip yoluma devam etmiştim.

“Uzun kuyruklu maymunları kullanmak yasak.” Diğer sandalyedeki adam sohbete katkıda bulunmuştu! Kendini tanıttı. Tyagi’nin veterinerlerinden biriydi. “Yasadışı.” Sebebi Yaban Hayatı (Koruma) Yasası’ydı. Meera Bhatia, çevresindeki insanların bunu sessiz sedasız yapmaya devam ettiğini söylemişti. “Başbakan’ın evinde tam olarak kaç tane uzun kuyruklu maymun olduğunu öğrenebilir miyiz bilmiyorum, ama...”³ Sonra da All India Tıp Bilimleri Enstitüsü’ne giren, hastaların kollarındaki serumları çıkarmaya başlayıp gazlı içecek şişesinden pipetle içermişçesine glikoz emen bir makakla ilgili bir hikâyeye dalmıştı.

Maymun işçilerine yönelik baskıdan sonra, SDMC on adam tuttu ve onları uzun kuyruklu maymun çağrılarını cevaplayabilmek üzere eğitti. Onları iş başında görmek ve dinleyebilmek için internete girebilirdiniz. Bir gazete haberinde yer aldığı gibi, uzun kuyruklu maymun kostümleri giydikleri doğru değildi. (Ancak, Sardar Vallabhbhai Patel Uluslararası Havaalanı’nın, uzun kuyruklu maymunları pistlerden uzak tutmak için korkutmak ve rötarları önlemek adına ayı kostümü giyen bir adam tuttukları doğru gibi görünüyordu.)

“Peki ya taklitçiler? Bu nasıl işe yaradı?” Sorularımı doğrudan diğer koltuktaki veterinerine yöneltmeye başlamıştım.

“Sorun çözülmüş değil. En iyi ihtimalle, hayvanlar kolaylıkla bir yerden başka bir yere taşınacak. Kalıcı bir çözüm değil” dedi. Aynı şey Avi-Simian Şok Bandı, sapan takımları, plastik pervaz yılanları, uzun kuyruklu maymun idrarı (bir adam New York Times’a “bazı seçkin evlere işemek üzere 65 uzun kuyruklu maymunu olduğunu” söylemişti) ve gerçek boyutlu “uzun kuyruklu maymun kuklaları” için de söylenebilir.

Tyagi okuma gözlüğünü çıkardı ve oturduğumdan beri ilk kez tüm dikkatini bana verdi. “Anlatın bana. Hindistan’daki bu

³ Donald ve Melania Trump 2020’de Tac Mahal’i ziyaret ettiğinde, güvenlik ekibine paramiliter güçler, Silahlı Zabıta birimleri, Ulusal Güvenlik Muhafız komandoları ve beş uzun kuyruklu maymun dâhil olmuştu.

durumla başa çıkmak için çözümünüz ne olurdu?” Maymunları seven ve maymunlardan nefret eden, can sıkıcı kamuoyunu yatıştırabilecek iyi bir öneri, taze bir fikir, bir şey, herhangi bir şey duymayı gerçekten, umutsuzca istediğine inandım.

Ona bazı ABD kasabalarında çöpleri kilit altına almaya çalışırken elde ettikleri başarıyı anlattım. Bunu söylerken bile, Delhi gibi büyük ve kaotik bir şehirde bunun nafile bir çaba olacağını biliyordum. Tyagi bakışlarını kaçırdı. ”Genellikle çöplere gitmiyorlar. Bunu köpekler yapıyor.” R. B. S. Tyagi köpekler hakkında konuşacaktı. Sokak köpekleri tam olarak onun işiydi. Delhi’de maymun ısırtığı vakasından daha çok köpek ısırtığı vardı ve köpekler, maymunların aksine, ciddi bir kuduz tehdidi taşıyordu. Ancak köpek saldırıları, maymun saldırıları kadar gazete sattırmıyordu. (Halbuki Hindistan’da hayvanlardan kaynaklanan ölümlerin birinci sıradaki nedeni yılanlardı. Hindistan’da her yıl yaklaşık kırk bin insan yılan sokmasından ölüyordu. Yılanlar ve Delhi hakkındaki Google haber uyarım tek bir sonuç vermişti: O da bir makağın yılan oynatıcısının yılanıyla kaçışını gösteren bir videoydu.)

Tyagi gözlüklerini değiştirdi ve masasının üzerinde duran bir çıktıya uzandı. “Bu sabah ABD’deki sokak köpekleri hakkında bilgi topluyordum.” Yüksek sesle okudu: ”‘Sokak köpekleri Amerikan şehirlerindeki en ciddi kamu yönetimi sorunlarından biri haline geldi.’” Bildiğim şehirleri ve onları rahatsız eden pek çok sorunu düşündüm.

“Başiboş köpekler mi?”

Okumaya devam etti. “‘Yaban köpekleri sürüleri Amerikan şehirlerinin sokaklarında dolaşıyor.’ Bu doğru mu?”

Makale, Grand Forks (Kuzey Dakota) Herald’da birkaç Kızılderili rezervasyonu ile ilgili bir sorunla ilgili bir hikâyeye atıfta bulunuyordu. Bir tür aceleyle sonuca varmaydı bu. Bu da beni meraklandırdı: Hindistan’daki medya sorunları ne ölçüde abartıyordu, hatta maymun saldırısı hikâyeleri uyduruyor muydu? Times of India’nın “taşlama” haberini referans alabilirsiniz. Farklı bir gazetenin haberinde, bir polis müfettişi, ölen kişinin maymunlar üzerine atladığında çöken bir tuğla yığınının yanında

uyuduğunu belirtmişti. Maymunların taşlar vasıtası ile ölüme sebebiyet verdiği doğrudur, ama taşlama lafı geçmiyordu.

Basının bu vakalardan bazılarını köpürttüğünden şüpheleniyordum, ancak makaklar konut komplekslerinin bazılarında kesinlikle yaşam kalitesinden ödün verilmesine sebep oluyorlardı. Hindistan'ın Ulusal Tüketici Şikâyet Forumu'nda "maymunlar" anahtar kelimesi aratıldığında, yetkililere sekiz yüz kadar talep geldiği ve sıklıkla "lütfen gereğini yapın" ifadesi içerdiğini göstermekteydi. Bölge 46'dan Ravi Choudhary'nin "günlük olarak karşılaştığımız bazı sorunların listesi" içerikli örnek mektubunda şöyle ifadelere yer vermiştir:

1. Saksıların kırılması
2. Kapı ve lamba direklerinin kırılması
3. Çocukların ısırılması
4. Meskenlerde terör yaşanması
5. Elektrik kablolarının koparılıp, su depolarının kirletilmesi

Geçici olarak herhangi bir uzun kuyruklu maymunun bölgede dolaşmasına izin verilmelidir. Teşekkürler.

Tyagi'ye yılda 950 adet maymun ısırığı olduğuna dair istatistiğin doğru olup olmadığını sordum.

"Maymun ısırıkları hastanelerde kayıt altına alınıyor. O başka bir departman."

Bu adamın cevap verebileceği herhangi bir soru var mıydı?

"Dr. Tyagi, maymunları sever misin?"

"Evet elbette. Ben bir veterinerim."

"Bence koalaları seviyorsun."

Tyagi koala fotoğrafına bakmak için arkasına döndü. "Tatlı hayvanlar. Çok şirinler. 2010 yılında Avustralya'ya gitmiştim. O fotoğrafı ben çektim." Anılar onu rahatlatıyor gibiydi. Deftere bir şeyler yazdı, sayfayı kopardı, ikiye katladı ve bana uzattı. Bu yaptığı bir tür nezaket, küçük bir merhamet ifadesi gibi geldi. Kâğıdı açtım. Kâğıtta yazan şey, Delhi hükümeti vahşi yaşam sorumlusu Dr. Ishwar Singh'in cep telefonu numarasıydı.

On iki yıl boyunca, Tyagi'nin maymun avcıları, Delhi'nin güneyindeki terkedilmiş alçı madenine 21.000 makak götürüldü. Asola Bhatti Doğal Hayatı Koruma Alanı olarak isim verildi ve etrafına fiberglas duvarlar dikildi. Maymun sakinlerini beslemek için meyve ağaçları dikme planları vardı, ama bu olmadı, bu yüzden oraya kamyonlarca yiyecek götürüldü. Çürüyen ürünleri yiyen tozlu maymunlarla dolu çorak toprakları hayalimde canlandırmaya çalıştım.

Maymunların alanı halka kapalıydı. Girmek için izin istediğinizde, bir yığın evrak işiyle uğraşmadan ya da araya torpil koymadan bunu başaramıyordunuz. Beni SDMC'den uzaklaştıran triportörde, daha önce tanışmış olduğum gazeteci Nila Bhowmick'e mesaj attım: "Yolculuğa çıkmaya var mısınız?"

Meydan okumam ona cazip gelmişti. Habersiz oraya gidip, ne bulacağımızı görmeye karar verdik.

Personel çetin ceviz çıktı. "Koridorun karşısına geçmeli ve orman memuruyla konuşmalısınız." "Doğal tarih merkezinden Bayan Prasad'ı görmelisiniz." "Çamurdan dolayı yollar kapandı." Nila neşeyle arayışımızı devam ettirdi, karşılaştığımız herkese yaklaştırmaya çalıştı. İdari binanın dışında, otoparktaki bir kadın, beyazlar içinde zarif görünümlü bir adamı işaret etti: beyaz tunik ve pantolon, beyaz sarık, uçları süslü el yazısı gibi helezonik beyaz bir bıyığı vardı. Adının Gurji olduğunu söyledi ve maymun bölgesinden çok uzakta olmayan bitki fidanlığına gitmek için araca ihtiyacı vardı. İşte böylece, olaya dâhil olmuştuk. Nila, biz yol boyunca anlattıklarını tercüme etmeye devam etti.

Gurji kreşte çalışıyordu ama üç yıldır makak bakıcılığı yapıyordu. Tyagi'nin söylemediği şeyi Gurji'nin bunu yapmaktan dolayı memnun olduğuydu. Belediye makaklar için günde 40.000 rupi harcıyordu: elma, mısır, salatalık, lahana, filiz, muz. "Muz hep vardır" dedi.

Maymun bölgesine giden yol, 9 kilometrelik bir araba yolculuğuydu. Yol derin tekerlek izleriyle doluydu, hatta çamurluydu. Kutsal alan, alçak meskit ağaçları ve gür akasyalarla muazzam, güzel ve vahşiydi. Hint ceylanlarının ve benekli

geyiklerin yanından geçtik. Maymun olmak için güzel bir yer gibi görünüyordu, ancak henüz hiçbirini görememiştik. Gurji, Nila'ya onlarla çalışmayı özlediğini söyledi.

“Onlar senin arkadaşlarındı” dedi Nila.

Gurji güldü. “Maymunlar kimsenin dostu değildir. Gelirler ve yemeklerini alırlar. Hepsi bu.”

Basit, yükseltilmiş platformun yanına yanaştık – makakları beslemek için yapılmış bir yerdi. Yarım düzine kadarı kenarlara tünemiş, mısır ve lahana yiyordu.

Tapınak duvarları, maymunları tutmak adına kötü bir tasarıma sahipti. Kolayca tırmanabiliyor ve yakınlarda yaşayan insanları rahatsız edebiliyorlardı. Onca yiyecekleri ve kocaman alanları varken neden hâlâ kaçıyorlardı? Yer değişimi ile ilgili olağan bir sorundu bu. Bir hayvan uzay boşluğuna yerleştirilmez. Başka bir hayvanın bölgesine bırakılır.

Gurji, “Yeni gelenlerle kavga ediyorlar” dedi. “Onları kovalıyorlar. Zayıf olanlar gidiyor.”

Gurji'yi bakımevine götürdük. Uzun kuyruklu bir maymun tarafından korunan tek odalı bir yapıydı. Yemek zamanıydı, menüde mısır ve salatalık vardı. Uzun kuyruklu maymun, salatalığı görmezden geldi ve mısırı yağmaladı, taneler ağzının iki tarafından saçılıyordu. Gurji, bir zamanlar maden işçileri için yerleşim kolonisi olan ve şimdi küçük bir köye dönüşmüş olan yolun karşısındaki bir dizi basit binaya bizimle birlikte yürüdü. İri yarı bir erkek makak, onu dışarıda tutmak için fiberglas duvara hızla tırmandı. Joaquin Phoenix'i andıran alçak kaşlara ve kızgın bir ifadeye sahipti. Zayıf görünmüyordu. Neden tapınaktan ayrılmak istiyordu ki?

Gurji, “Hepsi girip çıkıyor” dedi. “Benim köyümde, bir maymun gelip sizden almadan bir gözleme bile yiyemezsiniz.” Omuz silkti. “Onlar maymun. Ne diyebilirsiniz ki?”

Dr. Ishwar Singh üçüncü çalışta cevap verdi. Orman departmanının Delhi'deki makaklar hakkında ne planladığını sorduğumda, “Laparoskopik kısırlaştırma!” dedi. Sanki özel bir misafirini tanıtıyormuş gibi büyük bir gösterişle söylemişti. Ve sonra telefonu kapattı. Yaptığım en kısa röportajdı. Geri

aradım. Mesaj attım. E-posta gönderdim. Cevap alamadım. Ben spermdim ve o da bağışıklık aşısı olan bir yumurtaydı. Tüm reseptörler bloke edilmişti.

Hindistan Yaban Hayatı Enstitüsü'ndeki tanıdıklarım ile iletişime geçtim. Proje bilimcisi Sanath Muliya ilginç bir cevap verdi. Delhi'de cerrahi maymun kısırlaştırmaları için herhangi bir planlama olmadığını biliyordu, ancak Himachal Pradesh ve Uttarakhand eyaletlerindeki sekiz Maymun Kısırlaştırma Merkezinde (MSC) laparoskopik vazektomi ve dişiler için de tüplerin bağlanması işlemi yapılıyordu. 2006'da (ilan edilmeden) "zararlı" statüsüne eriştiğinden beri toplam 150.000 makak yakalanıp, halledilip tahminime göre bir kimlik numarası veya bir onay işareti veya başka bir şey için dövmelendi. 150.000 maymun çok gibi mi geldi? Orman Bakanlığı öyle düşünmüyordu. Mart 2013'te Himachal Pradesh Orman Departmanı baş koruyucusu MSC personeline bir iç yazışma gönderdi. "Maymun kısırlaştırma hızının tatmin edici olmadığı fark edilmiştir" yazıyordu. Personele, "her MSC'de günde yaklaşık 90-100 maymun" olacak şekilde hızlanmaları emri verilmişti.

Himachal Pradesh Maymun Kısırlaştırma Merkezi'nin çevrimiçi olarak yayınlanan fotoğrafları, aynı anda iki ameliyat masasında aynı anda çalışıldığını gösteriyordu. Günde sekiz saat çalışıldığını varsayarsak, bu cerrahların yapması gerekenin saatte altı ameliyat ve dövme demektir. Maymun başına on dakika!

Ama tempoyu düşüren veterinerler değildi. İç yazışma ormanlık yetkililerine tıbbi personelin değil, maymun avcılarının sayısını üçe katlamalarını emrediyordu. Maymun Yakalama Ekibi'nin süslü unvanına rağmen, kimse bu işi istemiyordu. Yetkililer daha sonra halkı toplu olarak işe almaya çalıştı ve makakların başına 500 rupi ödül koydu. Tepkiler doğmaya başladı. Bir aktivistin BBC muhabirine söylediği gibi, "Maymunlar ilkel bir şekilde yakalanacaklar.... Birçoğu yaralanabilir."

Muliya, halkın bile vazektomiler konusunda kendilerine sorun çıkardığını söylüyordu. "İnsanlık dışı olduğunu düşünüyorlar." Ayrıca maymunlar kesiklerini kaşıyor ve dikişler

açıyorlardı. Bana gönderdiği bir e-postada “PZP’yi bir seçenek olarak devam ettirmemizi sağlayan şey buydu” diye yazdı.

Eve döndükten altı ay sonra Hindustan Times yeni bir yaklaşımı açıklayacaktı. “Maymun tehdidini kontrol etmek için Delhi hükümetinin orman departmanı tüm umutlarını enjekte edilebilir bir doğum kontrol yöntemine bağlıyor.” Ama bahsedilen PZP ya da başka bir aşı değildi. Spermin yolunu tıkamak için sperm kanalına enjekte edilen bir jel olan RISUG (kılavuz kontrolünde, spermin geri döndürülebilir şekilde engellenmesi) idi. Makalede, “Delhi orman departmanının vahşi yaşam genel müdürü Ishwar Singh tarafından Delhi Yüksek Mahkemesi önünde alınan yeminli beyandan” alıntı yapılmıştı. “STK’ların laparoskopik kısırlaştırılmayı gerçekleştirmek adına yaptığı üç başarısız girişiminin ardından, RISUG’un uygulanabilir bir seçenek olduğu” belirtilmişti. Laparoskopik kısırlaştırma! Ünlem işareti artık gitmişti.

Hindustan Times makalesi, RISUG’un avantajının enjekte edilmesi olduğunu söylüyordu. Böylece kaçınacak ve açılacak bir dikiş olmayacaktı. Ama bu doğru değildi. Sanath bana prosedürün orman departmanı tarafından yapılan, ”ve bölge dikilecek” ile biten açıklamasını gönderdi. RISUG’un vazektomiye göre avantajı, geri dönüştürülebilir olmasıydı. Bu elbette Hindistan makakları için bir avantaj değildi, sadece insan erkekler (ve şu anda çocuk doğurmakla ilgilenmeyen kadınlar) için bir avantajdı. RISUG’un al yanaklı maymunlar üzerinde çalıştığını bilmemizin nedeni, işlemin insan versiyonunun yakın zamanda onlar üzerinde test edilmiş olmasıydı.

Testleri yapan kadın, California Ulusal Primat Araştırma Merkezlerinde üreme endokrinolojisi ve kısırlık bölüm direktörü Catherine VandeVoort’tu. Telefonla konuştuk ve kesilerin gerekli olduğunu doğruladı. Makaklar hakkında konuşmak için aramış olmama rağmen, (insan) erkek doğum kontrolünün geleceğini merak ediyordum. RISUG’un bir farklı türü, ABD’de klinik deneylere yönleniyordu. İnsanlar buna güvenilebilir miydi?

VandeVoort, gidişatın son derece umut verici görüldüğünü

düşünüyordu. "Bir erkek maymunun doğurganlığını engellerebilirseniz, başarılısınızdır" dedi. On milyonlarca spermin bir erkek için saygıdeğer bir boşalma sayıldığı yerde, bir makak bir seferde yüz milyonlarca sperm atar" dedi. Ve insan spermiyle karşılaştırıldığında maymun spermi, jet pervaneli gibi görünür. Laboratuvara insan spermi değerlendirmeleri yapmaya alışkın insanlar getirdim, maymun spermini incelediler⁴ ve 'Aman Tanrım, onları sayamazsın bile, o kadar hızlı hareket ediyorlar ki' dediler. Başka bir deyişle, bir makak üzerinde işe yarıyorsa, bir insan üzerinde kesin çalışması gerekir.

Yine de vahşi hayvan popülasyonunu azaltmanın bir yolu olarak, herhangi bir erkek doğum kontrol yöntemi yetersiz kalıyor. Tedavi edilmemiş, faal tek bir erkek, kısırlaştırılmış arkadaşlarının yarattığı boşluğu şaşırtıcı ölçüde doldurabilir. Erkek kısırlığının vahşi popülasyon üzerinde önemli bir etkisi olması için erkeklerin % 99'unu tedavi etmeniz gerekir. Kadınlarda ise yaklaşık %70'i tedavi etmek sizi sonuca götürebilir.

Kısmen bu nedenle, seks hormonu baskılayıcı GonaCon sadece kadınlarda kullanılmak üzere tescil edilmiştir. İlave nedenler "Erkek Ak Kuyruklu Geyiklerde GNRH Aşısı GonaCon™ Kullanımına İlişkin Gözlemler" bölümünde belirtilmiştir. Erkek geyiklerin testosteronu baskılandığında, testis torbalarının küçülmüş, boynuzlarının tuhaf bir şekilde almış ve "kızışma dönemindeki olgun erkek geyiklerin kaslı görünümünü" geliştirmede başarısız olmuşlardır. Kısa ve kalın boyunluların yanında resmedildiklerinde, zayıf ve güçsüz

⁴ Maymunları çiftleştirmek için VandeVoort'un ekibi düşük yoğunluklu penis elektro ejakülatörü geliştirdi. Neden sadece bir vibratör kullanmıyorsun? diye sordum. "Ah, denedik. Aman tanrım, denedik. İyi bir ereksiyon elde edebilirsin ama asla boşalmazlar." Ayrıca yapay vajinaya sahip kukla bir binek hayvanı kullanmayı denemişlerdi. Olmuyordu. "Maymun ondan ne istediğimizi anlayacak kadar zeki değil, ama bir kuklayla seks yapamayacak kadar da akıllıdır." Cihazın onlara zarar vermediğinin veya yakmadığının altını çizdi. Tam tersiydi aslında. Bana cihazın sesini duyunca koşarak gelen bir orangutanından bahsetti. Unutamayacağım derecede rahatsız ediciydi: "Düzenegî hazırlamaya çalışırken gözlerinize özlemle bakan bir orangutan olması" diye açıkladı.

görünüyorlardı. Aşağılanma, geyiklerin hissedebildiği bir duygu muydu? Bu soruyu Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi'nde doğurganlık kontrolü araştırma projelerini yöneten ve müdür yardımcısı olarak görev yapan Doug Eckery'ye sordum. "Bilmiyorum," dedi mantıklı bir şekilde.

Muliya'ya Himachal Pradesh eyaletinin çatışma bölgelerindeki dişi makakların %70'ini kısırlaştırmaya ne kadar yaklaştığını sordum. Bilinmiyor, dedi, çünkü kimse nüfus sayımının takibini yapmamıştı. Kapı kapı dolaşmadan veya form postalamadan nüfus sayımı yapmanın nasıl mümkün olduğunu hayal etmeye çalıştım. Aynı bireyi birden fazla saymadığınızı nereden bilebilirdiniz? Şehirdeki Presidio ormanlıklarının yüzlerce çakal barındırdığına inandıkları için endişeli olan San Francisco'luların durumu gibiydi.⁵ Gerçekte bunlar geniş bir alanda yaşayan tek bir çift ve onların yavru-larıydı. İnsanlar bu hatayı nasıl yapmıştı?

⁵ Ve muhtemelen, duydukları şeylerdi. R. Kyle Brewster ve meslektaşları tarafından 2017 yılında yapılan bir çalışmada, deneklerden bir ila dört adet arası çakalın uluduğu ve havladığı ses kayıtlarını dinlemeleri ve ardından sesleri çıkaran hayvanların sayısını tahmin etmeleri istendi. Arka plandan bağımsız olarak (kentsel, kırsal, banliyö), denekler çakal sayısını iki katı fazla tahmin ettiler. Muhtemelen "çakalların gerçekte olduğundan daha fazla olduğu yanılgısına" ve yerel ve ulusal yetkililerin çok sayıda endişeli havlamasına sebep olmaktadır.

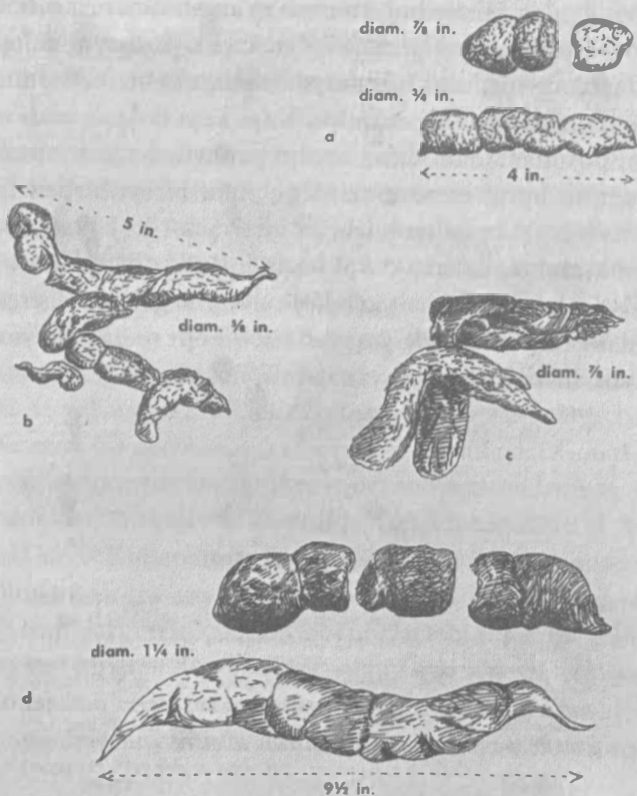

Fig. 53. Scats of the cat family

- a. Bobcat. b. Ocelot. c. Jaguar.
 d. Mountain lion (upper sample, Chisos Mts., Tex.; lower, Olympic Mts., Wash.).

6

FEVRİ PUMALAR

Göremediğiniz Şeyi Nasıl Sayarsınız?

Elli yedi yıl boyunca, Kaliforniya'nın dağ aslanlarının başlarına konmuş bir ödül vardı. Çiftlik sahipleri, kedigiller çiftlik hayvanlarını öldürdükleri için, avcılar da geyikleri avladıkları için şikâyet ettiler. Ve devlet seslerini duydu. 1906'dan 1963'e kadar California, ilçe adliyesine getirilen veya Balık ve Av Komisyonu'na gönderilen her post, kafa derisi veya bir çift kulak için bir ödül parası ödedi. Ödemeler, şu anda Sacramento'daki devlet arşivlerinde bulunan ciltli, çizgili deri kayıt defterine tükenmez kalemle kaydedilmişti. Her bir kayıt defterinin iç kapağında, bir yıl içindeki toplamlar kaleme alınmış ve katlanır bir haritayla ilçe ilçe ödemelerin sayısı gösterilmişti. California ölü dağ aslanlarını saymakta çok başarılıydı.

Canlı olanları saymak her zaman daha zor olmuştur. Kumsallara yönelen antilop veya mors sürülerinde olduğu gibi, tepeden uçup fotoğraflarını çekemezsiniz. Bir geyik sürüsünü, miskin bir hayvan türünün dağılımını ya da Audubon Noel Kuşu Sayımını yapabilmek için ormanda dolanacak gönüllüler getirebilirsiniz, ancak herhangi bir kedigilin görülmesi olası değildir. Pumalar bulunması zor münzevilerdir. Varlıkları çoğun-

lukla "işaretlerinden" anlaşılır – pati izleri, dışkıları ve arazide bıraktıkları diğer benzersiz belirtilerden. Kaliforniya tarihindeki en verimli aslan avcısı Jay Bruce, eyalet maaşıyla geçindiği yıllarda 500'den fazla puma öldürmüştü, ancak tüm bu süre içinde yalnızca bir kez, tazıları tarafından takip edilmeyen bir hayvan görmüştü. 1970'lere kadar, ödül günlükleri ve ilçe ölüm haritaları, California'nın eyalet çapındaki pumaların sayımına dair yapmış olduğu en yakın şeydi. Birkaç ölü kedigilin olduğu bir ilçe, az sayıda kedigilin bulunduğu bir ilçeydi, nokta...

İronik olarak, bugün bir vahşi yaşam kurumu, idaresi içinde kaç tane puma yaşadığını bilmek istiyorsa, bir zamanlar onları alaşağı eden aynı uzmanlığı kullanabilir. Bu nedenle, dağ aslanlarının avlanmasını yasaklayan tek eyalet olan Kaliforniya'da hâlâ bordrolu devriyeler vardı: sayım yapmak için, öldürmek değil. Aynı hünerler şunlara da hizmet eder: "kesim" işaretlerini arama ve yeni izler bulunduğunda, kediyi ağaçlara çıkarmak için izlere tazi kokusu yaymak gibi. Buradaki fark, köpeklerin geride beklemesini sağlayıp, aslanın uyuşturucu iğne ile vurulup, ağaçtan indirilmesidir. California, yalnızca aslanların bölgesel sayılarını hesaplamayı değil, aynı zamanda genetik sağlıklarını değerlendirmeyi ve habitat kullanımlarını izlemeyi de amaçladığından, bölge başına bir avuç hayvana GPS tasmaları takılacak ve DNA örneği alınmış olacaktır.

Eyalet Çapında Dağ Aslanı Projesi, Kaliforniya Balık ve Yaban Hayatı Departmanı tarafından yürütülmektedir. Yani Justin Dellinger tarafından. Dellinger'in unvanı, hayvanlara gönül vermiş on yaşındaki bir çocuğa, "Büyüyünce ne olmak istiyorsun?" diye sorsanız duyacağınız cevaba benziyordu. Dağ Aslanı ve Gri Kurt Araştırmacısı. Kartvizitinde böyle yazıyordu. Dellinger'in vahşi yaşam biyolojisi alanında doktorası vardı, ancak ona bu işi sağlayan sadece akademik konumu değildi. Aynı zamanda onun yetişme tarzıydı. Oduncuydu. Zamanını ormanla, büyükanne ve büyükbabasına ait at ahırları arasında geçirdiği Güney Carolina'da büyümüştü. Büyüdüğü yer o kadar küçüktü ki Dellinger ne zaman bir kızla

ilgilense, onunla bir ilişkiye başlarsa nasıl olacağını” gidip ninesiyle ve dedesine sormak” zorunda kalmıştı. Ailesinde üniversiteye giden ilk kişi olarak, ebeveynlerinin gurur ve biraz da melankoli kaynağıydı. Onlara ”genetik amaçları için oradan ayrılması gerektiğini” söylemişti.

Dellinger’la ilk kez CDFW Yaban Hayatı Araştırmaları Laboratuvarı’nda tanıştım, burada nadiren ve pek de keyifle oturmadığı bir masası vardı. Her aradığınızda yerinde bulamıyordunuz, bu yüzden bekleme alanında, adlarında balık ve vahşi yaşam, av ve orman olan tüm devlet dairelerinde bulmayı beklediğim doldurulmuş hayvan postu örnekleri eşliğinde oturdum. Bir dağ aslanı, resepsiyon görevlisinin üzerindeki sahte bir kaya çıkıntısına çömelmiş hırıliyordu. Avlanma üzerine bilgilerle dolu bir rafın yanında bir şahin inişe geçmiş, pençeleri broşüre uzanıyormuş gibi duruyordu. Sonunda biri beni Dellinger’in ofisine götürdü, burası sıkışık ve dardı, döşeme üzerindeki boynuz yumağı tarafından daha da daraltılmıştı. Bunları ve diğer “minik yaban hayatı biblolarını” dağ aslanının avlanma bölgelerinde, yani aslanların avlarını yuttuğu yerlerde buluyordu. Dellinger ganimet toplayıcısıydı, ancak ganimet avcısı değildi. Boynuzları için erkek geyikleri öldürmek, “kesinlikle anlayabildiğim bir şey değil” dedi. Açık hava takipleri ve “dondurucusunu doldurmak” için avlanıyordu. Mezbahe işçilerinin yemek için kuşları ve hayvanları öldürmesine izin veren biri olarak, buna saygı duyuyordum.

O anda, Dellinger’in tüketmek üzere olduğu et, Alturas, California’da öğleden sonra 4.30’de açık olan tek restoranın pizzasındaki pepperoniydi. Kahvaltı saat sabah 3.30’da yapıldığında ve öğle yemeği bir granola bar ile bir mandalınadan ibaret olduğunda, akşam yemeği öğleden sonra 4.30’da yenen şeye deniyordu. Kıyafetlerinde ve yüzünde, sabah bir pumayı kömürleşmiş çam ağaçlarının arasından takip ettiği andan kalma kurum vardı. Yıkayıp üstünü değiştirecek zamanı olmadığından değildi. Bence bunu yapmak aklına gelmemişti.

Dellinger dışarıda, çadırda yaşamaktan rahatsız olmasa da – muhtemelen çadırda yaşıyor olmaktan en memnun olan kişidir– kesinlikle bir keşiş de değildi. Medeniyeti reddetmiyordu; sadece ondan etkilenmiyordu. Evi San Francisco’ya iki saatten daha az mesafedeydi, ama evine hiç gitmezdi.

Sipariş vermeyi beklerken Dellinger’den sayımı nasıl yapıldığını açıklamasını istedim. Kendimi matematik işlemlerine hazırladım. Klasik hayvan popülasyonu tahmin yöntemi; yakalama –işaretleme– yeniden yakalama, orantılama ve matematik problemlerine tahammüle dayanır. Diyelim ki bir biyolog bir ormandaki dağ sıçanlarının sayısını bilmek istiyor. Tuzaklar kurar ve yakaladığı tüm dağ sıçanlarını bacak bantlarıyla işaretleme (M). 50 tane yakaladığını varsayalım. Onları ormana geri salar. Bir hafta sonra, tuzakları tekrar kurar ve bu sefer kaç tane yakaladığını not eder (C). 41 diyelim. Ayrıca kaç tanesinin bacak bandına sahip olduğunu, yani kaçının Yeniden Yakalanan (R) olduğunu da not eder. Diyelim 27 tane. Onları da ormana salar. Hesap makinesini çıkarır. $M \times C$ bölü R formülünü¹ kullanıp, biraz çalışarak, ormanda kaç tane dağ sıçanı yaşadığını tahmin edebilir. Bu örnekte sayımız 76. (Tekniğin daha yüksek teknolojili bir versiyonunda, hareketle tetiklenen kameralı tuzakları kullanılarak ilk defa yakalanan ve yeniden yakalanan hayvanların görüntülerinin kullanılmasıdır.)

Eyalet Çapında Dağ Aslanı Projesi daha niceliksel bir araştırma olduğundan, Dellinger’in yöntemi eşsizdir. Kendisi buna, Güney Carolina lehçesinde peşinden gitmek anlamında takip kelimesini kullanarak, “tasma ve takip” diyordu. Lokmalarının arasında, sayma faslının nasıl yapıldığını anlattı.

“Diyelim ki biz tam burada bir hayvan bulduk, bir erkek.” Parmağını hayali bir haritaya koydu. Erkeğe bir izleme tasmalı takılıyordu. “Farz edelim ki sonra başka bir erkek

¹ “Bir ağaçkakan ağaç kakacak olsaydı ne kadar ağaç kakardı”, bunun formülünü hesapladığınızda yanıt 0 x’dir (ağaçkakan (ing. woodchuck) adı, bölgesel bir Algonquian kelimesi olan “wuchak”ın İngilizcede bozulmuş halidir).

kedigil izine rastladık. Telemetri ekipmanını çıkarıyoruz ve ilk kediyi kontrol ediyoruz. Buralarda bir yerde olmadığını görüyoruz, işte bu yüzden bu farklı bir erkek olmalı. Ertesi gün bir dişi izi buluyoruz. Şimdi elimizde üç hayvan var.” Ve böyle böyle devam ediyordu.

“Dürüst olmak gerekirse, birkaç iyi iz sürücünüz varsa ve temel akıl yürütmeyi kullanırsanız, onların hiçbirine tasma takmak zorunda değilsiniz. Diyelim ki bu tepede bir erkek izine denk geldiniz.” Masanın kenarındaki yağ ve sirke şişesinin arası, tepe oluyordu. “Şimdi yaklaşık beş tepe geride” –sandalyemin arka tarafı– “takipçim başka bir kedi izi buluyor ve aynı tarafa yönlenecek kadar yakın bile değiller ve her iki iz de dün gecedен. Muhtemelen, bunlar iki farklı erkektir.”

İz sürmekte usta biri için, herhangi bir izin olmaması da çok şey anlatıyordu. Bir bölgeye vardığında Dellinger, aslanların olup olmadığını çok çabuk anlıyordu. Eğer yoklarsa, yoluna devam ediyordu. Yine de tüm eyaleti taramak sekiz yıl alacaktı. Ona neden daha fazla insanı yardım etmeleri için işe almadığını sordum. Bir garson salata tabaklarını toplamak için masamızdaydı.

“Ne demiştin? Dikkatim dağıldı da.” Masayı toplayan el ve kalan son pizza dilimi tarafından... “Sonuncuyu bırakmak istemedim.”

Devletin daha fazla iz sürücü tutmamasının bir nedeni, onların var olmamasıdır. Şu anda aktif çalışan iz sürücüler haricinde, Dellinger eyalette birlikte çalışabileceği sadece iki kişi tanıyordu. İkisi de seksenlerindeydi. Yaban hayatı biyologlarına sorsanız: “Belki %2’si bu işi yapabilir” derlerdi.

“Bu iş” ile ilgili sorularım vardı. Bir dağ aslanının cinsiyetini izlerinden nasıl anlayabilirdiniz? Bakmaya nereden başlayacağınızı nereden biliyordunuz? Bir izin önceki günden veya önceki haftadan değil de önceki gecedен kalma, taze bir iz olduğundan nasıl emin olabilirdiniz?

Bunları göstermek, açıklamaktan daha kolay olduğundan, ben de kahvaltımı sabah saat 3.30'da yapacaktım.

Vahşi hayvanları takip etmek bana her zaman sessiz ve gizemli bir şeymiş gibi gelirdi. Yoğun bir konsantrasyonla, başı eğik, derin ormanda yürüyen birini hayal ettim. Kırık bir dalı incelemek için duruyor, sulama kanalının yanında diz çöküyordu. Mokasen giyiyor olabilirdi.

O ana kadar hayal ettiğimden daha gürültülü ve daha az yeşildi. Dellinger, ATV'nin gidonunda durarak, toprak bir yoldan yavaşça aşağı inerken iz arıyordu. Araba sürmek, zemini yürümekten daha hızlı kaplıyordu ve izler ince taneli toprakta daha iyi görünüyordu. (Kış karı, izler için temiz bir tuvali yaratan diğer unsurdur.) Bir ormanın derinliklerindeydik, ancak çamlar alazlanmış ve çıplaktı. Geçen yıl Modoc Ulusal Ormanı'nın yirmi bin dönümlük kısmı yanmıştı ve Dellinger'ın o hafta aslanları aradığı yer burasıydı.

Cansız, تنها bölgede benim kararmış gövdeler gördüğüm yerde, Dellinger yangından bu yana ortaya çıkan, yeni yeni doğan güneş ışığında, gelişmekte olan parlak yeşil sürgünleri gördü. Hassas taze sürgünler, geyiklerin yemeyi en sevdiği şeydi ve geyik de dağ aslanlarının yemeyi en sevdiği şeydi. Dellinger onlar için "geyik uzmanları" terimini kullanıyordu. Kartvizitlerinde böyle yazıyordu.

Dağ aslanlarını bulmak için, Dellinger'ın söylediği üzere, onlara çekici gelecek yerlere gidilmeliydi. Dağ aslanları hem kendileri hem de avları için yiyecek ve suyun olduğu yerleri ve bölgelerinden geçen çok zorlu olmayan güzergâhları tercih ediyorlardı. Bir erkek puma, avlandığı veya dişi aradığı bir gecede on kilometreden fazla yürüyebilirdi. Tepeler veya sıra dağlar arasındaki bir asma köprü veya geçit, arazide hareket etmek için daha kolay ve daha hızlı bir yol sağlıyordu. Dellinger, pumaların tembel olduğunu söylemeye yeltenmişti ki sonra sözlerini düzeltti. Verimliydiler. Özellikle "dişi" bir puma, kalorileri boşa harcamayı asla göze alamazdı. Nere-

deyse her daim, dişiler ya hamiledir ya da besleyecek yavruları vardır. Erkek bir yavru, kendi başına dolaşmaya başladığında neredeyse dişi kadar veya ondan daha iri hâle gelmiş olabilir. Dellinger, “Bir batında doğan yavrularının sayısına bağlı olarak, her gün öldürmesi gerekebilir” dedi. “Bu durumu olumsuz etkiler.” Yeni bir ilçeye vardığında, topografik bir harita açıyor ve asma köprüleri, su kaynaklarını ayıran tepelikleri ve çöküntüleri (dere yataklı küçük vadiler) arıyordu.

Ve ulusal orman tomruk yollarını... “Bunun gibi bir yol,” dedi omzunun üzerinden, “oldukça düz, onları A noktasından B noktasına oldukça çabuk ulaştırır – bunu sevecekler. Ve burası, oradaki suyun etrafında, bu yüzden onlar için iyi bir av alanı olur.” Ulusal bir ormanda neden tomruk yolu vardı? Çünkü ulusal ormanlar, başlangıçta ulus için yönetilen ağaç çiftlikleriydi ve bir dereceye kadar öyle de kaldılar. 1897 tarihli Organik İdare Yasası’ndan alıntı yapmak gerekirse, “Birleşik Devletler vatandaşlarının kullanımı ve ihtiyaçları için sürekli kereste tedariki sağlamak için” kısmen bir kenarda tutuldular. (Ve sığırlar için serbest otlak alanları olarak. O sabah, o ana kadar ormanda gördüğüm tek hayvan ineklerdi.)

Sağımızda, güneş bir tepenin üzerinden yükseliyordu. Güle güle ay parçası ile Nivea mavisi gökyüzü... California’nın yabani şafağı görkemli bir şekilde aydınlanırken, kuş cıvıltıları da sıraya girmişti. Dellinger manzarayı kaçırıyordu. Akli topraktaydı. Bugün, arka koltukta oturan şehir sakini için ilginç parkurları gösterebilmek adına normalde olduğundan daha fazla duruyordu. Bana bir dizi porsuk izi göstermek için motoru rölantide bıraktı. Porsuklar, kendi halinde, sahiplemini yemek için yer sincabı yuvalarında zorbalık yapmakta uzmanlaşmış, gelincik ailesinin gelinciğe benzemeyen üyeleridir. İzlerine cılız Edward Makaseller² görünümü veren

² Tim Burton’ın 1991 tarihli *Edward Makaseller* isimli filminin başkarakteri. (Yay. Haz.)

uzun, sağlam kazma pençeleri geliştirmişlerdir. Bir sabahı izleri takip ederek geçirmek, hayvanlar âlemindeki gerçeküstü çeşitlilikteki ayak ve dans adımlarına hayran olmayı da beraberinde getirir. Öncesinde bir katır geyiğinin ayak izlerini görmüştük. “Stot” fiili, aynı anda dört ayağıyla tamamen havaya sıçramak ve yere inmek anlamına geliyordu. (Geyik ve antilobun neden sıçradığına dair çeşitli teorilerin yanı sıra, bu yaptıkları hareket için yazarın favorisi olan “zıplama” haricinde birkaç tabir daha kullanılıyordu)

Dellinger, bu seferde yer sincabı pençelerinin ince dişli izleri için tekrar durdu. Her yerde koşuşturup duruyor, belki de Tim Burton manikürüyle kim bilir kimlerin rüzgârına kapılmıştır. Yer sincapları, zıplamanın kuzeni sayılabilecek bir hareket sergilerler, dört ayağını bir araya getirerek sıçrar ve sonra yere inerler, böylece büyük bir pençe tarafından yapılmış gibi görünen bir iz bırakırlar. Dellinger, insanların aslanın izi üzerinde olduğunu düşünerek, yer sincabı takip ettiğine şahit olduğunu söyledi. Patronu periyodik olarak “yardımcılar” gönderiyordu; çoğu, gözden kaçırdıkları izlerin üzerinden araçlarıyla geçmekten veya izleri ezmekten korktukları için, Dellinger’ın puma bulunmadığını bildiği bir bölgede sessiz sedasız iz sürmeye postalanıyorlardı. Dellinger’a eşlik etmek için defa ilk e-posta gönderdiğimde, “İz sürmede nasılsın?” diye yanıtlamıştı. E-postaya iki fotoğraf iliştilmişti: toprakta bir dağ aslanı izi olarak tanımam beklenen şeylerin örnekleriydi bunlar. Ölçeklendirmek için izin yanına Leatherman marka çok amaçlı bir çakı yerleştirilmişti. İlk bakışta hiçbir iz göremediğim için kafam karışmıştı. Leatherman markası için gerçekleştirilmiş bir fotoğraf çekimine benziyordu.

O gün öğrendiklerimden sonra, artık geyik ve porsuk ayak izini tanımlayabiliyordum. Kesinlikle bir ineği takip edebilirdim. Ve çakal ile tilkiyi, vaşak ve pumadan ayırt edebilirdim. Köpekgillerin izleri daha uzundu ve pençe izleri içerebilirdi, çünkü kedilerin pençelerinden farklı olarak köpeklerin pençe-

leri içeri çekilmiyordu. Bir puma veya vaşak izi için söylenecek şey ise, patilerinin merkezindeki geniş tabanın arka tarafında bulunan bir çift belirgin çentikti (iz sürücü dilinde “kamalar”). Bunlar, genellikle yolun daha çok çakıllı bölümlerinde, kısmi bir iz olsa bile çoğunlukla gözle görülebilen izlerdir. Kamalar için fren yaptık.

Dellinger durmak için yavaşladı. Bana ATV’de kalmamı söyledi, bu da dağ aslanı izleri bulduğunun ve atlayıp onlara basacağımdan endişe ettiğinin göstergesiydi. Tek dizinin üstüne çömeldi ve yüzünü yola doğru aşağı indirdi. Kargo pantolonun yan cebindeki mandalina, bir tümör gibi şişmişti.

Gerçekten de bir dağ aslanıydı. Dellinger izin yanına küçük bir cetvel koydu. Bir puma izinden cinsiyet belirlemek basit bir ölçüm meselesidir. 48 milimetreden genişse, bu bir erkektir. Daha azı dişi olduğu anlamına gelir. Peki bir dişinin izini tanıyıp, onun genç bir erkeğe ait olmadığını nasıl biliyordu? Veya etrafta başkalarının olup olmadığını... Eğer bir yavruysa, annenin izleri de yakınlarda bir yerde olmalıydı. Bu baktığı iz bir erkeğe aitti.

Dellinger karşılaştırma yapmak için yumruğunun yanını izin yanındaki çamura bastırdı. “Bakın bu” –son derece taze olan yumruk izi için– “çok daha net değil mi?” Nemli toprak çok daha iyi tutunuyordu. Netice olarak aradaki fark, kumdan kale ile kum saati kumu arasındaki farktır. Yaz sıcağında, sabah on veya on birde, önceki geceki çiyden gelen nem çoğunlukla kurumuş olur ve önceki gecenin izleri netliğini kaybeder. Bu da sabah 3.30’da yataktan kalkmak için başka bir nedendi. Ayrıca sabahın erken saatlerindeki yan taraftan gelen güneş, izin kenarlarına gölgeler düşürdüğünden, etrafındaki çizgiler daha belirgin görülür. Eğer öğlen gelseydik Dellinger bile bu izi gözden kaçırabilirdi.

Dellinger, bu izin bir hafta önce burada elektronik tasma taktığı erkeğe ait olduğuna inanıyordu. Bugünkü hedef, dün Dellinger’den kaçan dişiye bulup yakalayabilmektir, bu yüz-

den dört tekerlekli araca tekrar tırmanıp, toprağı bakarak yolumuza devam ettik.

Dellinger önümüzde uzanan yolu gösterdi. “Bu viraja geldiğimizde izlere ne olduğuna dikkat et. Adımlarını nasıl tasarruflu atıyor gördün mü? Kestirmeden gidiyor.” İzleri okuyabiliyorsan, bir hayvanın niyetini o izlerinin dizilişinden çıkarabilirdin. Eğer dağ aslanı avını kovalıyorsa, izleri dağınık ve aşındırıcıdır, ayrıca bazıları da üst üste biner. Eğer aklında belirli bir varış noktası varken seyahat ediyorsa, izler temiz ve geniş aralıklı olur. Bu aslanın adımları daha kısaydı. Dellinger, “O sadece başıboş dolanıyor,” dedi. Yiyecek bir şeyler arıyordu.

İnsanlara yönelik puma saldırılarının son derece nadir olduğuna dair istatistiksel olarak ayrıntılı bir bilgi olmasına rağmen, bu izlerin beni tedirgin ettiğini kabul etmem gerek – o an ATV’nin arkasında değil, yarım saat sonra, yoldan ayrılıp işlemek için ağaçların arasına girdiğimde... Dellinger asla endişelenmiyordu. Onun deyimiyle, “Menüde değiliz.” Pumalarla insanların karşılaşma oranlarının arttığına da inanmıyordu. “Kaliforniyalılar, ‘Aslanlar artık her yerde!’ deyip duruyorlar.” Artan şey ev güvenlik kameralarının sayısıydı. Kapı zili kameraları, vahşi yaşam biyolojisinin mamogramları haline gelmişti. Dellinger derin bir iz görünce yavaşladı. “Olan tek şey, teknolojideki değişiklik.” Birisi pumanın kapı zili kamerasından çekilmiş görüntüsünü sosyal medyaya ekliyordu. Aynı içerik yeniden gönderildiğinde, viral oluyordu. Bunun üstüne haber ekipleri geliyordu. Bütün mahallede bu konuşuluyor, bir görüntü sanki beş farklı görüntü varmış gibi yayılıyordu.

Son düzlükte Dellinger vites yükseltti. “Onlar her zaman oradalar. Sadece biz onları hiç görmüyorduk.” Yılın her günü en az bir düzine Kaliforniyalı’nın, bir dağ aslanının saldırı mesafesine gelip, bundan asla haberinin olmadığına dair maaşının üstüne bahse gireceğini söyledi.

Saat neredeyse 10.00 olmuştu. Kesintisiz esintiye rağmen ce-

ketimin fermuarını açacak kadar sıcaktı. Taze izler bulsak bile, kokusu ısı ve rüzgâr tarafından bir tazının takip edemeyeceği kadar uçmuş olurdu. (İz sürücü başka bir tomruk yolundaydı; o ve Dellinger cep telefonundan haberleşiyorlardı.) Güneş havayı ısıttıkça, koku molekülleri daha enerjik hâle geliyor, birinden diğerine sıçrayıp ve yayılıyor, dağınık, seyreltilmiş bir koku bulutu haline geliyordu. Rüzgâr kokuyu daha da dağıtıyordu. İdeal koku alma koşullarında bile, bir tazının kokuyu kaybettiği bir nokta, hatta birçok nokta olacaktır. Evet buna da “kaybetmek” denir. İyi tazılar kokuyu yeniden yakalayabilmek için bir zikzak çizerek, geniş bir alanı sağa-sola giderek kokuyu tekrar alana kadar tararlar. Bunu ofisimin yakınındaki bir sokakta, Axe deodorant kokan genç bir adam geçtikten sonra denedim. Köşeyi dönüp gözden kaybolmasına izin verdim, sonra birkaç dakika bekledim. Av köpeği tarzında zikzaklar çizerek, onu hedefine, yani bir sonraki blokta bulunan etli-peynirli sandviç büfesine kadar takip edebildim.

Dellinger faaliyeti bitirmeye hazırdı. Yarın yeniden başlayacaktı. Ancak öyle olmadı. Bir “kurt toplantısı” için Redding’e gitmesi gerektiğini söylemeyi ihmal etmişti. Büyük köpek dişlerini, gündelik işlerin içinde hayal ettim. Hayal kırıklığımla sezen Dellinger, uyuşturucu iğne yapılmış bir dağ aslanına ulaşp, onu nasıl aşağı indirdiğini göstermek için ağaca tırmanma teçhizatını nasıl kullandığını göstermeyi teklif etti. Aslan olmadan, bu çok da ilginç değil. Ayrıca beni ondan önceki gün keşfettiği bir “toplu iz”e götürmeyi teklif etti. Erkeklerin bölgelerinin örtüştüğü ya da tepelerden, aynı geçişi kullandıkları bölgelerde, deyim yerindeyse aslanlar kartvizitlerini bırakacaktır. Nasıl ki mahallemdeki köpekler bahçemizdeki aynı hüznü çalıya idrar püskürtüyorlarsa, pumalar da arka pençeleriyle toprağı geriye tekmeleyerek, yerdeki çam iğnelerine ve diğer orman döküntülerine koku bırakırlar. Dellinger büyük ağaçların altındaki sıyrıkları tarıyordu. Ağaç ne kadar büyük olursa, toprak da o kadar derinde oluyordu.

Olay yerine vardık ve yerdeki bazı sıyrıklara baktık. Görsel olarak göze batmayan bir sıyrık, düsturu bilenlere gösterdiği şeyler açısından ilginçtir. Dağ aslanları süründüklerinde genellikle gittikleri yöne dönük olurlar; ki bu, eğer onları arıyorsanız size yardımcı olur. Ve izlerde olduğu gibi, burada da üstüne kaç tane yeni çam iğnesi düştüğünü not ederek, sıyrığın ne kadar taze olduğunu söylemek mümkündür. Dellinger, “bir sıyrıktan nasıl cinsiyet tespiti yapılabileceğini” açıklıyor. Bir dişi, arka bacaklarıyla birlikte geriye doğru tekme atarak toprakta iki paralel yarık bırakırken, bir erkek “anatomisi nedeniyle” yana doğru açılıp her seferinde bir ayağıyla toprağı sıyırmaktadır. Anatomisi nedeniyle derken” onun testis”lerini kastediyordu. Dellinger kısa süre önce bir basın röportajında dikkatsizce konuştuğu için eleştirilmişti. Söylediği diğer şeylerin yanı sıra, uyuşturucu iğneyle sersemletilmiş haldeyken ağaçtan atlayan bir pumayı yönlendirmeye çalışmanın, “iki eliyle aracın kapısını tutup, direnen sarhoş arkadaşını taksiye bindirmeye çalışmaya” benzetmişti.

Doğal dünyayı bu şekilde okuyabilen insanları kıskanıyorum. Kitaplarımın Çince baskılarını karıştırdığım gibi ormanda ilerliyordum, şekiller ve desenler görüyordum ancak ne anlama geldiklerine dair hiçbir fikrim yoktu. Daha önce, Dellinger bana toprakta yolun bir tarafından diğerine uzanan bir çizgi göstermişti, tıpkı bir çocuğun sopayı sürüyerek zeminde bıraktığı iz gibiydi. Aslında bir “sürüklenme işaretiydi” ama buradan hiçbir çocuk geçmemişti. Çizgi, dağ aslanının ağzında, yenilmek üzere daha تنها bir yere taşınan ölü bir geyik yavrusunun sallanan toynaklarıyla oluşturulmuştu. Elbette yolun her iki tarafındaki izleri de gözden kaçırmıştım.

Dellinger ile ilk tanıştığımda, ona Dağ Aslanı Projesi hakkında ilginç bulduğum noktanın, modern vahşi yaşam biyolojisini doğal tarihteki kökleriyle harmanlaması olduğunu söylemiştim. İlk başlarda doğa bilimcileri haftalarca sahada, davranışları izleyerek, gözlemleyerek, deşifre ederek ve yeni

türler keşfederek geçirmişlerdi. Günlük gazetelerin başlıklarından yaşanan heyecanı hissedebiliyordunuz. “İki Yaban Tavşan Arasındaki Dövüştür Anekdöt.” ”Zanzibar’da Yeni Bir Küçük Antilop” “Asya Kutu Kaplumbağalarının Koruma Filogenetiği (Geoemdidæ, Cuora): Mitokondriyal İntrogresyon, Nükleer Mitokondriyal DNA ve Çoklu Çekirdekli Gezeneklerden Çıkarımlar” yazarlarının da heyecanlandığına eminim, ama vahşi doğada yalnız başına uzun, muhteşem yürüyüşler yapmıyorlardı.

Dellinger yeni yöntemleri biliyordu, ancak özünde atalarının izinden gitmekten mutluydu. Bir geyiğin iskeleti üzerinde dikilen Dellinger, eyaletin daha az kurak bölgelerindeki dağ aslanlarının önce geyiğin bağırsaklarını çıkarıp, uzağa sürükledikten sonra cesetten beslendiklerini nasıl fark ettiğini anlattı. Ve eyaletin daha kuru bölgelerindeki aslanlar böyle yapmıyor gibi görünüyordu. Toynaklı hayvanın bağırsağı, tükettiği bitkisel maddeleri parçalayan bakterilerle doludur; Dellinger’in teorisi, bu davranışın cesedin çürümesini yavaşlattığı ve bunun da etin daha çabuk bozulabildiği nemli iklimlerde hayvanın hayatta kalma şansını artırabildiği yönünde.

Doğa bilimcileri özgün biyologlardır, avcılar ile tuzakçılar da özgün doğa bilimcileridir. Hiç kimse bir tür hakkında – onun karadaki ve mevsimlerdeki hareketlerinin nerede, ne zaman ve neden olduğunu, avları, rakipleri ve eşleriyle ilişkileri hakkında– geçimi bu bilgiye bağlı olan kişilerden daha fazla bilgi sahibi olamazdı. İlk doğa tarihi müzeleri, Cabela’daki³ üç boyutlu modellere benziyordu. Doğa tarihi resmîyet kazandıkça ve bilim paralı bir kariyer haline geldikçe, rekabetler ve kırgınlıklar büyüdü. 1941’de, daha önce bahsi geçen iz sürücü Jay Bruce, Balık ve Av Bölümü’nün yöneticisine bir mektup yazarak “Pumaların Komşularıyla İlişkileri” adlı yeni raporunu

³ Avcılık, balıkçılık, yatçılık, kampçılık, atıcılık ve diğer açık hava eğlence ürünlerinde uzmanlaşmış bir Amerikan perakendecisidir. (Çev.)

paylaşmamasını talep etti. Mektupta, “Doğa bilimciler keşiflerimin çoğunu zaten çaldılar ama bana asla itibar etmiyorlar” diyordu. “Zaten bilmeleri gereken, ama kesinlikle bilmedikleri her şeyin kendi bulguları olduğunu ima ettiler.”

Yaban hayatı biyolojisi her zaman bir tür gizlice gözetleme eylemi olmuştur. Bilim adamları, vahşi yaşam kameralarıyla hayvanları gözetlemeden veya vericili tasmaları ile onları takip etmeden çok önce, dışkılarını kurcalıyorlardı. Aynen insan casusluğunda olduğu gibi,⁴ gizlice yapılıyordu çünkü açıkça isteyemezsiniz. Bir hayvana ne yediğini, ne kadar sağlıklı ya da stresli olduğunu soramazsınız, ancak bazen cevapları dışkısından alabilirsiniz.

”Hayvan dışkısı analizi” 1930’larda yaygınlaşmıştı. On yıl boyunca, sıradan orman yaratıklarının tuvaletini gözetleyen eğitilmiş insanların istikrarlı bir ilerlemesine tanık olundu:

⁴ CIA’nın Bilim ve Teknoloji Müdürlüğü başkanı müteveffa Sayre Stevens, Sovyetler Birliği devlet başkanı Nikita Kruşçev ülkeyi ziyaret ederken, cumhurbaşkanının ziyaretçileri için konaklama yeri olan Blair House’un tuvaletinin altındaki sıhhi tesisata bir tuzak yerleştirmişti. Toplanan dışkı, hangi bilgileri ifşa edebileceğini görmek için CIA’nın tıbbi istihbarat programında çalışan hekimlere götürüldü. Mısır kralı Faruk ve Endonezya Cumhurbaşkanı Sukarno’nun (bu örnekte uçak tuvaletinden getirilen idrar) numuneleri aynı şekilde test edilmek için alınmıştı. Bu taktiğin, klinik DNA analizi kullanılmaya başlanmasından daha önce uygulandığı göz önüne alındığında, BM acaba gerçekten ne kadar istihbarat sağlayabiliyordu, diye düşünmeden edemiyor insan. Kahverengi senin için ne yapabilir? Soruyu, hâlihazırda gizli operasyonlar için bilimsel tıbbi destek tarihçesi üzerine çalışan ve *Uluslararası İstihbarat ve İstihbaratla Mücadele Dergisi*’ne katkıda bulunan, pratisyen hekim Jonathan D. Clemente’e yönelttim. Yanıtı “çok bir şey değil” oldu. “Dışkıda kan arıyorlardı veya belki de parazit. Herhangi bir yararlı bilgiye sahip olup olmadıklarından şüpheliyim.” Clemente, CIA hekimlerinin yabancı devlet başkanlarının bazen tedavi için gittikleri tanınmış tıp merkezlerinde takma isimler kullanarak çalıştıklarında daha verimli sonuçlara ulaştıklarını söyledi. Haklı. Adamın kendisine ve tıbbi kayıtlarına doğrudan erişiminiz varken neden dışkısıyla uğraşasınız ki? Clemente’in bildiği kadarıyla o güne dek sadece bir kez düşman tuvaletinden hayati bilgiler edinilmişti. Rus askerlerinden oluşan bir saha kampında casusluk yapan bir ABD Askerî İrtibat görevlisinin hikâyesini benimle paylaştı. Bir noktada, askerlerin tuvalet kâğıdı bitmiş ve şifre defterlerinin sayfalarını kullanmaya başlamışlardı. Askerî İrtibat ajanları, askerlerin çöplerini karıştırmış ve kahverengiye dönmüş sayfaları zafer edasıyla Ulusal Güvenlik Teşkilatı’na teslim etmişlerdi.

Hamilton büyük kahverengi yarasaların, Murie çakalların, Dearborn tilkilerin, minklerin ve çakalların, yine Hamilton kokarcaların, Errington porsukların ve gelinciklerin perhizinin peşindeydi. Ondan önce bir türün ne yediğini bilmek istediğinizde, birkaç yüz mideyi kesip açmanız gerekiyordu. Geçerli sonuçlara varmak için, yeterli sayıda organ biriktirmenin pek çok biyolog ve kesinlikle tüm hayvanlar için ne kadar itici bir olasılık olacağını hayal edebilirsiniz. Albert Ken-rich Fisher'ın 1900 tarihli "Cüce Baykuşlara Ait 255 Midenin İçerik Özeti" başlıklı yazısı, beni yormuş ve üzmüştü ama yazarın "Noelin Oniki Günü" tarzı sunumu sayesinde, aynı anda belli belirsiz bir bayram neşesi yaratmıştı: 91" mide fare içermekteydi. ... 100 midede böcek vardı ... 9 midede kerevit bulunuyordu ... 2 midede akrep vardı..." Dışkılar daha zarif, daha az yıpratıcı bir alternatif olmuştü.

Hâlâ yapıyorlar. Dellinger'in yüksek lisans tezi, gri kurtların perhizleri üzerineydi. "Çok zaman harcadım," diye anımsadı, "etrafta kaka bulmak için dolaşıyordum." ("Kaka"! California Balık ve Yaban Hayatı Departmanı yine konuşmaya başlamıştı.) Eski alışkanlıklar zor ölür. Geyik avlama sahasında dolaşırken, yerden bir şey almak için eğildi ve "İşte biraz vaşak pisliği" dedi. Bana uzattı ve sonra çabucak durumu yeniden değerlendiren, yere düşmesine izin verdi.

Sonunda biri, belli bir türün popülasyonunu tahmin etmek için dışkı yığınlarını sayma fikrini ortaya attı: dışkılayana vekil olarak bokları kullanmak. Teknik, bir topak sayımı olarak bilinir hâle geldi: yani daha fazla sayıda biyoloji odaklı insan vahşi doğada dolanıyor, yüzeye bakıyordu. Sayım görevlileriniz taze dışkıyı bayattan ayırt edebiliyorsa ve söz konusu türün günde ortalama kaç kez dışkıladığını biliyorsanız, belirli bir alanın dışkı sayımının kaç bireyi temsil ettiğini bulmak mümkündür. Mümkün, ama kolay değil; muhtemelen o kadar isabetli de değildir.

İlk olarak, topak sayım görevlileriniz boklarını iyi bil-

melidir. Örneğin, rakun dışkısı, keseli sıçan pisliğinden en hatasız şekilde koku ile ayırt edilebilir, ikincisi kötü bir kokuya sahiptir. Toynaklı hayvanlar genellikle gruplar halinde dolaştıkları ve yürürken ”dışkıladıkları” için bir ikileme sebep olurlar. Emin olmak zordur: İki farklı bireyin dışkısına mı bakıyorsunuz yoksa –dışkı uzmanı Ernest Thompson Seton’ın değimiyle– bir “gezgin dışkılayıcıya” mı?

Dışkının taze veya eski olduğuna karar vermek de basit bir mesele değildir. Bunu bir fare araştırmacısından daha iyi kimse bilemez. Bunlar, diğer görevlerinin yanı sıra İngiltere limanlarında gemilere binen ve geminin ne kadar “sıçanlı” olduğunu tahmin etmek için taze toprakları sayan “sıçan alışkanlıkları konusunda özel eğitilmiş”⁵ adamlardı. Kulağa basit bir iş gibi geliyor ama öyle değil. Sıcak makine dairesindeki taze pislikler yanıltıcı şekilde büzüşüp kuruyabilirler ve yine ıslak güverteadaki eski pislikler yanıltıcı şekilde dolgun ve taze görünebilirdi. Liverpool’un liman sağlık görevlisi yardımcısı tarafından 1930’da yapılan bir çalışmanın kanıtladığı gibi, küf güvenilirmez bir göstergedi. Bazı beslenme düzenlerinde –örneğin ayçiçeği tohumu ve buğday kepeği– dışkı toprakları 24 saat içinde küflendirirken, “diğer tür beslenme düzenlerinde, tamamen benzer koşullar altında tutulan dışkı birkaç gün boyunca hiçbir küf belirtisi göstermemiştir.” Ayrıca, kargo ambarında ne tür yiyecekler bulunduğuyla ilgili olarak, bir farenin dışkısının başka bir hayvandan düşmediğini söylemek de zor olabilir. Pirinçle beslenen bir sıçanın küçük, sert siyah dışkısı kolaylıkla bir fareninkiyle karıştırılabılırdi. Bütün bu karmaşaya rağmen fare araştırmacılarının tahminleri, dezenfeksiyon sonrası toplananlarla karşılaştırıldığında etkileyici

⁵ Ve bu iş için etkileyici bir şekilde iyi giyinmişti. İnternette 1930’da çekilmiş bir fotoğrafta, Batı Hintli bir fare araştırmacısı, sekiz pirinç düğmeli kruvaze bir ceket ve daha çok ticari havayolu pilotlarıyla ilişkilendirilebilecek türden bir şapka giydiği görülmekteydi. İçinde fare mi yoksa sandviç mi olduğu anlaşılmayan havalı metal bir kutu taşıyordu, hangisi olduğunu bilmiyorum.

bir şekilde doğruydu ve bu da "insanlar arasında sağlıklı bir rekabet"e yol açtı.

Bir tür için günlük dışkılama oranını hesaplamak, kendi içinde birtakım zorlukları da beraberinde getirdi. Bazı araştırmacılar, bir tür "dışkı koşumu" imal etmeyi ve bir dizi örnek hayvanı bunlarla donatmayı denedi. (Koşum, "dışkı torbasını" –besleme torbasının tersi– yerinde tutuyordu.) Sonuçlar beklenmedik şekilde yolundan saptı. Bir araştırmacının çalılıklarda otlayan keçiler için kullandığı koşum takımının çok kısıtlayıcı olduğu ortaya çıktı; hayvanlar, daha yüksek yapraklara ulaşmalarına izin veren ve tercih ettikleri iki ayak üstünde yeme pozisyonunu alamıyorlardı. Daha sonra bir keçi perhizi araştırmacısı, on dokuz tane deri kayışı olmasına rağmen, keçilerin arka ayakları üzerinde durmasını sağlayan geliştirilmiş bir koşum takımı için yaptığı planları yayınladı. Küçük bir aksilik, koşumsuz keçilerin birkaçı, keçi oldukları için, arkadaşlarının deri kayışlarını yediler. Bilim asla basit değildir.

Vahşi doğada hayvanlar arasında casusluk yapmak da bir seçenektir. Yine bu da düşündüğünüz kadar basit olmadı. David Welch, 1982'de "nüfus oranını değerlendirmek için gübre hacmini ölçme yöntemi" üzerine yaptığı bir çalışmada, "gübre" sıklığının günün saatlerine ve mevsimlere göre farklılık gösterdiğini yazmıştı. Galler'deki tavşanlar, yiyeceklerin bol olduğu Nisan ayında günde ortalama 446 topak düşürürken, sayı Ocak ayında günde sadece 376'ydı. Oran, hayvanın hangi yiyecekleri yediğine göre değişiyordu. Bunu sadece dışkı çantamdan uydurmuyorum. Liverpool çalışması, farklı beslenen sıçanların "çok çeşitli" dışkı çıktısını detaylandırmaktadır. Pirinçle beslenen bir sıçan günde ortalama 21 topak dışkı-larken; kepekle beslenen bir sıçan günde ortalama 128 ("çok büyük, devetüyü renkli, silindirik") topak bırakmaktadır.

Bu noktada, dizüstü bilgisayar ekranımda bir JSTOR açılır penceresi belirdi. "Topaklar konusunda önde gelen uzmanlarla bağlantı kurmak ister misiniz?" isterdim tabii. Nasıl

insanlar olacaklardı? Kaç kişiydiler? Ben de şimdi onlardan biri miydim?

Tezek biliminin geleceği parlak. Hayvan pisliğinden genetik analiz yapmak, yakala-işaretle-yeniden yakala işleminden daha hızlı, daha az maliyetli bir versiyon olmayı vaat ediyordu. İşaretli hayvanların yeniden yakalananlarını saymak yerine, toplanan tezekteki genetik parmak izlerinin tekrar ortaya çıkış sayısı sayılacaktı. Dağ aslanı tezeğini koklamak için eğitilmiş köpekler, yakında Dellinger'in araştırmakta olduğu bölgeye getirilecekti. Bakıcıları, köpeklerin bulduğu dışkıyı toplayacak ve genetik analizler için CDFW Yaban Hayatı Araştırmaları Laboratuvarı'na götürecekti. Tezek ayrıca farklı bölgelerdeki pumaların sağlığı ve genetik çeşitliliği hakkında bilgi verebilirdi.

Genetik çalışması, Dellinger'in izleme ve tasmlama çalışmasından elde ettiğine benzer nüfus verilerini ortaya koyarsa, bu, gelecekteki araştırmalarda sonuç almak için tezek tespit köpeklerine ve gen dizilimine güvenilebileceği anlamına gelirdi. Her şey umulduğu gibi giderse Justin Dellinger'in yerini bir bok yığını alacaktı.

Bence ne kadar hayır dese de burada olmayı özleyecekti. Dağ aslanlarını insanlardan uzak tutmanın diğer yollarını ve taciz tekniklerini araştırmaya daha fazla zaman harcamak için serbest kalacağını söylüyordu. Çünkü iki yol kesiştiğinde, en azından Kaliforniya'da, tartışmalar kızıdır. Dellinger'in dediği gibi, "Bazı insanlar için on çok fazla. Bazıları için ise on bin bile yetmez." İlginçtir ki Kaliforniya'nın dağ aslanı tahribat (öldürme) izni talep edenlerin çoğu ticari çiftlikler değildir. Bu izinlerin %70 ila %90'ı arka bahçe çiftçilerine –iki ila on hayvanı olan insanlara– veriliyor. (Eyaletin birkaç büyük ticari çiftliği var.) Uzaktan bakıldığında, bir pumanın öldürülmesi, benim eyaletimdeki birçok kişi için bir hakarettir. Hayvanlarınız için geceleri güvenli olan çitli bir alan oluşturun! Evcil hayvanınızı geceleri içeride tutun! Bir tazi ya da keçinin hayatı, nasıl olur da vahşi bir dağ aslanının hayatından daha değerli

olabilir? Los Angeles otoyol sistemi tarafından tecrit edilen bir puma kovuğuna medyanın yoğun ilgi göstermesi, bu türün eyalet çapında tehlikede altında olduğuna dair, yangına kö-rükle giden ortak bir kanıya sebep oluyordu. California'daki pumaları ne yok olma tehlikesiyle ne de herhangi bir tehditle karşı karşıyaydılar. Yine de pumalar büyük ve güzel hayvanlar ve bunlar insanların uğruna en çok savaştığı türlerdir. Bu, karizmatik makrofaunanın sonu gelmeyen politikasıdır.

Hatta makroflora. Ağaç ne kadar büyük olursa, döküntüsü o kadar derin olur. Ya da başka bir şey.

7

AĞAÇLAR DEVRİLDİĞİNDE

“Tehlikeli Ağaca” Dikkat Edin

Bir Douglas köknarı, yaptığı her neyse bunu çok yavaş yapar. Ölmek de buna dâhildir. Dokuz yüz yıllık bir ömrün muhtemelen en az çekici özelliği, ölmekle geçen on bir veya iki yüzyıldır. Çürümesi de bir yüz yıl kadar sürer. Ağaç, “daha ölü” nitelmesi sıklıkla ve doğru bir şekilde kullanılan nadir canlılardandır. Yakın zamanda ölmüş veya “ölüme meydan okuyan” kozalaklı bir ağaç, önce “süngerimsi ölü”, sonra “yumuşak ölü” aşamasına geçer, ardından dalları ve üst kısım çürümeye, düşmeye başlar, ta ki ayakta duran son parça olan gövdesi devrilinceye ve ağaç son sınıflandırma olan “devrilmiş ölü” evresine geçene kadar. Uzun süren alacakaranlığının bir noktasında, bir yolun veya patikanın veya binanın yakınında duran bir ağaç yepyeni bir sınıflandırma kazanabilir: “tehlikeli ağaç”. Çünkü düşerse, üzerine düştüğü kim olursa olsun ölmek için çok çok kısa bir süre harcayacaktır.

Ağaçların cinayetlerinin kurbanları, faillerin aksine epey genç olabilir. *Avustralya Açık Hava Eğitimi Dergisi*, 1960’dan bu yana, okul kampı gezileri sırasında düşen dallar veya ağaçlar tarafından öldürülen çocukların (ayrıca iki olayda öğretmenlerinin de) vakalarının bir özetini yayımladı: altısı çadırlarında uyurken, biri bir okaliptüs korusunun yakınında

yüzerken ve altısı yürüyüş sırasında öldürüldü, bunlara bir üvez ağacının tepesi kırılıp patikada bir tepeden aşağı yuvarlandığında ezilen iki genç de dâhil.

Rüzgâr çok rastlanan bir suç ortağıdır. *Doğal Tehlike* dergisi, 1995 ile 2007 yılları arasında ABD’de kuvvetli rüzgârlar tarafından devrilen ağaçların yaklaşık 400 kişinin ölümüne neden olduğunu yazmıştı. Eşim Ed ve ben de benzer bir kadere sadece 20 metre uzaktık, rüzgârlı bir sabahın erken saatlerinde, büyük bir dalın meşe ağacından kopup çadırımızın yanına konmasıyla uyanmıştık.

Bazı ağaçlar hayatın normal seyrinde öldürür. Coulter çamı, bir bowling topu kadar ağır kozalaklar düşürebilir. “Hindistan cevizi ağacı kaynaklı yaralanmalarla ilgili en geniş incelemeye” göre, 1994-99 yılları arasında Solomon Adası’nın 16 sakinine ağaçtan düşen hindistancevizi isabet etmişti. Bali gazeteleri son yıllarda durian ağaçlarının altında ceset bulunması vakalarıyla ilgili üç kez rapor yayınladı. Durian ağacının meyvesi mükemmel bir cinayet silahıdır: büyüktür, ağırdır ve sert dikenlerle kaplıdır. Cinayet “şüphelisi” bir ağaç, silahını gizleyemez; kurbanlardan birinin başının yanında kanlı bir meyve durur. Yetkililerin ihtiyatlı olması veya endişe taşıması zordur. “Çam Kozalağı Düşebilir, Devam Etmeniz Halinde Risk Size Aittir” işaretiyle karşı karşıya kalanların çoğu uyarıya rağmen yoluna devam edecektir.

“Tehlikeli ağaç” teriminin kendisi biraz gülünçtür. “Tehlikeli eldiveni” gibi. Vancouver Adası’ndaki “miras sayılan” kozalaklı ağaçlara ev sahipliği yapan MacMillan Vilayet Parkı’nın personeli bunda gülünecek bir yan bulamıyordu. Çünkü en yaşlı ağaçlar aynı zamanda en uzun ve en heybetli olanlardır. Bunlar, insanların altında yürümek ve araba sürmek için para ödediği, dahası” halkın şiddetle kesilmesine karşı çıktığı ağaçlardır. Bu bir ikileme ve çok nadiren de bir trajediye sebep olmaktadır.

2003 yılında, Alberta’lı bir çifti, bölgeyi şiddetli bir kar fırtınası vurduğunda, devasa, asırlık kozalaklı ağaçların bulunduğu MacMillan Katedral Korusu’ndan geçiyorlardı. Beklemek için kenara çektiler. Karın aşırı yük bindirdiği ve

çürümeden ötürü zayıflayan eski köknarlardan biri, arabalarının üzerine düştü ve onları öldürdü.

O zamandan beri MacMillan, yetkili bir tehlikeli ağaç değerlendiricisiyle çalışmayı sürdürmektedir. On beş yıldır, senede iki kez ve her büyük fırtınadan sonra, Dean McGeough ormanda tehlikeli yıpranma belirtilerini bulmak üzere dolaşmaktadır. O gün altı ayda bir yaptığı teftişlerden biriydi. Gün boyunca, Dean hafifletilmeye ihtiyacı olduğunu düşündüğü ağaçları işaretleyecekti: sarkmış bir dal, bir ağacın tepesi veya daha sert bir müdahale. Bu, istatistiksel olarak, cinayetlerin sayısının düşürüldüğü kısımdı. Açık ara farkla, ağaçların en fazla öldürdüğü insanlar onları ya da onların bazı parçalarını kesen insanlardır. Bilindiği üzere, bu bölgelerde motorlu testere kullanan kişilerin düşen bir ağaç yüzünden iş başında ölmesi olasılığı, genel işlerde çalışan işçilerin ölme olasılığından altmış beş kat daha fazladır. Bunlar, büyükannemin kâğıt mendil taşıdığı gibi, ceplerinde sargı beziyle gezen adamlardır. Bunlar kumaş seçimi pamuklu Kevlar¹ olan erkeklerdir. Gerçi ölüme sebebiyet veren genelde bıçaklar olmaz. Ağaçlardır. Bazen kestikleri ağacın ta kendisidir, ancak genellikle ölen, olayı kenardan izleyen kişi olur. Ağaç, yere düşerken bir komşusunun dalını büküp, ölümcül bir hızla geriye savrulmasına neden olabilir. Dallara takılmış başka ağaç parçaları –“sallanan bir budak” veya “tekinsiz bir parça”– yerinden kurtulup, yerdeki kişinin üzerine düşebilir.

Britanya Kolumbiyası’nın aktif bir Orman Güvenliği Konseyi var ve o gün iki üye oradaydı. Kartvizitlerinde yazan unvan Düşüş Güvenlik Danışmanı’ydı. Erken saatlerde Düşüş Supervizörü ile tanışmıştım. Düşüş kelimesi, tomruk endüstrisindeki insanlar için gülünçlüğünü kaybetmiş durumdaydı. Birisi uzun zaman önce çalışan bir adamdan bahsedecek ve diğeri “Hâlâ düşüyor mu?” diyecekti.

Devrilmesi en tehlikeli ağaçlar tehlikeli ağaçlarıdır (hadi canım!). Sağlam keresteli, sağlıklı bir ağaç istenen her yöne

¹ Kesilmeyen, yüksek sıcaklıklardan zarar görmeyen çok güçlü bir yapay malzemenin marka adıdır. (Çev.)

düşürülebilir. Örneğin: Kesici, gövdeyi düz kesmek yerine yarı yolda durur, öbür tarafa geçer ve alttan eğimli kesim yapar. Sonra, kesimi bitirmeye geldiğinde, gövde, alttan kesimin yaptığı eğime doğru yatacak ve o yöne düşecektir. Çürüyen bir ağacı bu şekilde kontrol etmek zordur, düşüşünü kesin olarak tahmin etmek imkânsızdır. Bir kozalaklı ağaç yukarıdan aşağıya çürüyorsa, ağaç eğilmeye başladığında yumuşayan kısım kırılabilir ve kesicinin üzerine düşebilir. Veya çürümüş gövdenin tamamı “iç içe geçebilir” – doğrudan kendi içine göçebilir. Veya gövdenin çürümüş bir kısmı aniden parçalanıp düşme yönünü değiştirebilir. Kemikleri o kadar gözenekli hâle gelmiştir ki bir gün ağırlığını farklı tarafa verdiği zaman kalçaları kırılan osteoporozlu yaşlıları hayal edin. (Bütün bu “fazlasıyla olgunlaşmış” ağaçlar, bir zamanlar koruya sahip olan kereste şirketinin onu ilk etapta neden eyalete bağışladığını açıklayabilir: bir sürü düşük kalite kereste.)

İdeal olarak, ağaç düştüğünde hiç kimse bu tehlikeli ağacın yakınında olmamalıdır. Bu yüzden çok uzun, çok yaşlı, çok tehlikeli ağaçlar kesilmez, daha çok havaya uçurulurlar. Patlayıcılar tam olarak çocuk oyuncuğu değildir, ancak güvenli bir mesafeden patlatılabilirler. Yani ne düşerse düşsün ne yönden gelirse gelsin, hiçbir kesici düşmez.

Dean teftişlerini bitirdikten sonra, patlayıcı düşürme uzmanı Dave “Dazy” Weymer işe başlayacaktı. (Takma adı yirmili yaşlarında verilmişti ve çiçeklerle değil yabani otlarla ilgiliydi.) Dazy, altmış sekiz yıllık hayatının otuz beş yılında ağaç patlatmıştı. Hem babası hem de büyükbabası tomrukçuydu. Kereste toplama kamplarında büyümüştü. Kendi deyimiyle, “keresteci olmaya mahkûmdu”. Dazy’yi ilk olarak bir YouTube montajında görmüştüm, ısrarcı yaylılar ve orkestra davullarından oluşan gümbürtülü bir film müziğine karşı, patlamalar ve çığlık atan elektrikli testerelerin altını çizen kısa bir videoydu. Onun videolarını izleyebilmek için koruyucu kulaklığa ihtiyacınız vardır.

Katedral Korusu’ndaki ormanın zemini pek de zemine benzemez. Çürüyen dalları ve kütükleriyle bir engelli parkurdur, yüzey ve ana hatları nemlidir, süngerimsi yosunlar ve eğrelti

otlarıyla örtülmüştür. Ayağınızın ne zaman yere değeceğini ve değdiğinde ne olacağını tahmin etmeniz zordur. Bir kütüğün üzerinde denk gelebilir ya da kütük gibi görünen ama aslında ufalanan, kütük şeklindeki lapanın içinden geçebilir. Tökezeleyip düşebilirsiniz ama incinmezsiniz, sadece ıslanırsınız. Yani “nemli düşüş”.

Dean işini yaparken, Dazy ile ikisi beni temel ağaç anatomisi konusunda bilgilendirdiler. Ağacın insandan tamamen farklı olmadığını öğrenmiştim. Ağacın merkezinden geçen daha yaşlı, daha sert kereste, ağacı destekleyen iskelet görevi görüyordu. Bu “öz odun” omurgayı çevreleyen “diri odun”du, içinden yavaşça, muhtemelen başka bir fiil gerektirecek kadar yavaşça, ağacın kanının –özsuyunun– aktığı et parçasıdır.

Kabuk elbette ağacın derisiydi. Bedeni korumakla beraber, yine bizim cildimiz gibi hem enfeksiyonlar için bir giriş noktası, hem de bağışıklık sisteminin bir parçasıydı. Kozalaklı ağaçların kabuğu, yaraları kapatan, kabuk böceklerini yakalayan ve patojenleri öldüren kalın, tutkal gibi bir yapışkan olan reçine (diğer adıyla “zift”) salgılar. Yine tıpkı bizim gibi: Bir ağacın tepesi yaşlandıkça incelir ve çapının en geniş olduğu noktaya popo denir. İşte tam o noktada benim ağaç-insan karşılaştırmam tekleyip stop etti.

“Burada patlattıklarımın biri var.” Dazy’nin istediğinde duyurabileceği kadar derin bir sesi vardı, bunu çok sık yapıyordu çünkü ya ağaçlık korunun karşısından veya boşta çalışan bir elektrikli testerenin sesini aşacak şekilde konuşmaya çalışıyordu. Bir Douglas köknarını işaret etti. Bu ağaçlar, derin dikey yarıklara sahip kalın kabuklarıyla diğerlerinden ayırt edilebiliyordu.

On metre öteden bakıldığında yanmış köknar, etrafını sarmış canlı, bozulmamış yaşlı ağaçlardan farklı görünmüyordu. Sadece en üstteki üçte birlik kısım gitmişti ve eskiden 55 metre uzunluğundaki bu ağacın en üstteki üçte birliğini görmek için başınızı son noktaya kadar kaldırmanız gerekiyordu. Sadece üstteki üçte birlik kısmın çıkarılması, ağacı daha hafif ve daha istikrarlı –daha az tehlikeli– hâle getirmiş ama aynı zamanda korunun turizm profesyonellerinin “ziyaretçi cazibesi” dediği şey

olan, Ortaçağ'dan kalma Sherwood Ormanı havasını korumuştur. Göz hizasında, hayatta olanlar, ölümler ve patlatılmışlar aynı görünüyordu: devasa yosunlu ağaç gövdeleri hâlinde. Dazy'nin dediği gibi, "Onu güzel bir ağaçtan ayırt edemezsiniz."

Yaşlı ağaçlar, Dazy'nin yaptığığın daha incelikli hâlini kendi kendilerine gerçekleştirirler. Bunun adı "kemer sıkma"dır. Ağacın gövdesinin çevresi ve kökleri büyümeye devam eder ama uzamayı durdurur ve tepesindeki uzuvları ölüp düşer. Bu, gövdenin ağırlığının azalmasını sağlar. Daha da önemlisi, "yelken" alanı azalır ki bu da rüzgârın yakalayabileceği daha az yüzey, ağacın tepe kısımları etrafında daha az esinti ve orman insanların "ağaçların sökülmesi" diye adlandırdığı, güçlü rüzgârlar tarafından kökünden sökülüp devrilen ağaç riskinin azalması anlamına gelir.

Dazy'nin köknardaki eserini görmek için arkama yaslandım. Bu, ayağımı bastığım yeri kaybetmeme ve bir kütüğe takılıp geriye doğru düşmeme neden oluyordu. Düşen Yazar. Dazy elini uzattı. Yaşına göre belirgin bir şekilde kırışıklıydı, çünkü muhtemelen dışarıdayken genelde eldiven giyiyordu. Diğer düşürücüler bunu okursa, güzel ellerinden bahsettiğim için üzülecekti ama Dazy adında bir adamın bununla başa çıkabileceğine inanıyordum.

Tehlikeli ağacı bir kütüğe çevirmemek için başka bir neden daha vardı. Ölmekte olan ve çürüyen ağaçlar, vahşi yaşam için yaşayan genç ağaçlardan çok daha fazla gayrimenkul vazifesi görüyordu. Çürüme sebebiyle oluşan gövde olukları aylar için in haline geliyordu. Ölü ağaç dalları yırtıcı kuşlar için tünek oluyordu. Yumuşak, çürüyen iç kabuk, ağaçkakanlar ve oyuklara yuva yapan diğer türler tarafından kolayca oyulabiliyordu. Bu yüzden, bir "tehlikeli ağaç" da genellikle "yaban hayatı ağacı" olarak sınıflandırılıyordu. Ağacın üst tarafındaki üçte birlik kısmının patlatılması işlemi buna olanak sağlıyordu. Yağmur suyunun, patlamanın meydana geldiği nokta olan pürüzlü, açık uçtan içeriye sızmasına yol açarak, gövdenin kalanının çürümesini hızlandırıyordu. Dazy geçebilmem için bir dalı kenara çekti. Açıklıktan içeri adımımı

atarken, “Biyologlar patlamış tepeleri sever,” dedi. Bu işin, kimsenin yuvalama mevsiminde yapılmaması şartıyla tabii.

Dean harekete geçmek için büyük bir Douglas köknarını işaretledi. Kabuktan çıkan deri görünümlü yarım düzine kadar diskten birini kırdı. “Bu bir ağaç mantarı,” dedi ve belli belirsiz gülümseyerek bana uzattı. Dean’ın yüzünde sürekli bir tebessüm vardı, ancak hiçbir zaman gerçekten memnun görünmüyordu. Ağaç mantarı, buzdağının görünen kısmıydı. Mantar istilasının semptomları, hastalık iyice yerleşene kadar genellikle gizli kalırdı. Ağaç mantarı bir ağacın dışında görünene kadar, içerisi çoktan çürümüş olurdu.

yine de, harekete geçmek için aceleye gerek yoktu. Bu ağaçta, Dean’ın onu gözlemlediği on beş yıldır ağaç mantarı vardı. Kabuk, bir mumun kenarından damlayan balmumu gibi dikey parçalar halinde kolayca çıkıyordu. Dean ağaç kabuğundan bir parça kopardı ve parmaklarının arasında ufaladı. Böcekler, içeri girip yumurtlamak için çürük tahtalardan yararlanıyorlardı. Daha fazla çürük tahta olmasına katkıda bulunmak için. “Şu beyaz tozu görüyor musun?” dedi Dean. “Bu larva dışkısı.” Larva dışkısı, böceklerin dışkısıdır ve o gün öğrendiğim en favori yeni terimdi. Testere bıçağıyla yapılan bir kesimin bıraktığı boşluğun genişliğini ifade eden ve Scrabble için kullanışlı bir kelime olan çentiğin yerini almıştı.

Dean, tepedeki dalların en uzak noktası olan, ağacın su damlatma hattına doğru yürüdü. Bu genelde, bir ağacın köklerinin yeraltındaki bitiş noktasını göstermektedir. Ağaç eğildiği için, kök kütesinin ağacın bir tarafından, nereden kalkmaya başladığını gösterdi. Tehlikeli ağaç! Dean onu ertesi günkü yapılacaklar listesine ekledi.

Son zamanlarda, Katedral Korusu’nun ağaçları, yeraltına yayılan Armillaria adlı bir kök çürümesine yenik düşüyordu, enfekte olmuş ağaç, mantarı köklerinin dokunduğu diğer komşularına bulaştırıyordu. Sedirler baskın çıkabiliyordu. Mantar çürüklerinin çoğuna direnebilen kimyasallara sahiptiler (bu ağacın kullanım alanı olarak, çatı kiremitleri ve dış mekân mobilyalarındaki popüleritesinin sebebi). Korudaki mevcut durum sedir ağaçları için idealdi. Yeterli miktarda ışığa ihti-

yaçları vardı, dolayısı ile çürümeye karşı daha az dayanıklı komşuları yok olup ve yıkılırken, sedir ağaçları girmesi için yer açılan güneş ışığından faydalanıyorlardı. Dean, her şeyin dönüşel olduğunu söylüyordu. Bir noktada kuraklık sedirleri alıp götürecektir ve başka türler öldükleri yerden tekrar çıkacaklardı.

Dean, iç çürüme derecesini ölçmek için bol bol ağaçlara vurup, ses çıkarıyordu. Latince isimleri, yanlış yazabileceğimden daha hızlı ardı ardına sıralıyordu. Dazy olayı basit tutuyordu: kalp çürümesi, popo çürümesi, kök çürümesi. Dean ve Dazy eskiden birlikte düşürme güvenliği dersi veriyorlardı. Dazy teknik hakkında bilgi veriyor, Dean ise mevzuata ilişkin konuları ele alıyordu. Dazy, öğrencileri rahatlatmak için ilk dersini biraz tiye alacaktı. Dean kontrolsüz biri değildi. Donanımı kusursuzdu, evrakları hızlı ve okunaklı bir şekilde dolduruyordu. İnsanların üzerine devrilebilecek, düzinelerce iki tonluk ağacın kaydını tutmak için isteyeceğiniz kişi oydu.

Bu iki adam ne kadar farklı olsalar da benim oduncu klişeme uymama dereceleri bakımından birbirlerine benzemektedirler. Birkaç dakika önce grup, yaptıkları diyetlerle ilgili notlarını karşılaştırıyordu. Dean'ın her biri keto diyetinde olan, yirmi kilo vermiş iki arkadaşı vardı, domuz pastırmasını "modası geçiyormuş gibi" yiyorlardı.

Düşüş güvenliği danışmanı sersem sersem, "Dostum, bunu yapabilirim," dedi.

Dazy, kalbi için yüksek yağlı/düşük karbonhidratlı yiyecekler tüketmeye gönüllü olmuştu, ancak domuz pastırması konusunda dikkatli olmaya devam ediyordu. "Avokado üzerinde çalışıyorum. Ve balık."

"Balık," diye onayladı Dean. "Al işte."

Dean, ertesi sabah patlatmak üzere altı ağaç daha etiketledi. Aynı yerde buluşmak için bir zaman belirledik ve paydos ettik. Kimse bira içmeye gitmedi. Veya karbonhidrat ve benzeri şeyler tüketmeye.

Patlayıcılar, toprak bir yolun 8 km yukarısındaki ormanda, fark edilmeyen gümüş bir kulübede saklanıyordu. Kulübe yanlış kelimeydi. Teknik olarak, patlayıcı depolama yapısı bir

“cephanelik”ti.^{2*} Bu yapının, altı inç kalınlığında ve çakılla dolu duvarları vardı, böylece magandalar ve kötü nişan almış avcıların kurşunları içine girip, çevredeki ormanı havaya uçurup, samana dönüştüremezdi.

Saat sabahın 5’iydi Gökyüzü hâlâ siyah, Samanyolu en parlak halindeydi. Yol ekibinden yarım düzine adam kamyon farları eşliğinde oylanarak, Austin Barut Şirketi patlayıcılarıyla dolu çantalar taşıyorlardı. Dazy’nin kamyonunun arkasına beş tane “çubuk” Kırmızı Patlayıcı yüklemesini izliyorum. Plastik tüplerin içinde geliyor, dinamitten çok kurabiye hamuruna benziyorlardı. Kanada’daki birçok ürün gibi, Austin’ler de iki dilde etiketlenmiştir. “*Explosifs, Explosives*” [Patlayıcılar]–Fransızca versiyonunun daha kısa olduğu nadir bir örnekti. Kasabadaki bir süpermarkette bir torba “yabani kuş yemi” görmüştüm. Kuş yemi. Dazy, kamyonunun kabinine neon bir işareti astı: TEHLİKELİ MADDE TAŞINMAKTADIR. Şimdi, koruya giderken şiddetli bir kaza geçirsek, acil müdahale ekipleri mesafelerini korumaları gerektiğini bileceklerdi. Vardığımızda, birinin kamyonunun kaportasının etrafında bir sabah toplantısı yapılıyordu. Dean ordaydı, düşüş güvenlik danışmanları ve ağaç tepelerini kesecek veya “kütüklerine ayıracak” bazı adamlarda beraberdi. Ağaçlar otoyola yakın olduğu için, trafiği işaretleyip ve yönlendirmek üzere koni koyucular ve işaretleyiciler de oradaydı.

Dazy tırmanma koşum takımını giydi ve ilk ağaca, bir köknara tırmanmaya hazırlandı. Tırmanma mahmuzlarını alt bacaklarına taktı. Mahmuzları ağacın yanlarına (bir sola, bir sağa, bir sola) tekmeleyerek gövdeye tırmandı. Üst bedenini tutmak üzere, gövdenin etrafından koşum takımına bağlanan bir halat vardı. Birkaç tekme adımından sonra, bedenini gövdeye yaklaştırmak için çevirme halatını kullanıyor, ardından artık gevşemiş olan halatın diğer ucunu ayağına ya da daha yukarılara doluyordu. Ve bunu patlayıcılar için delik açacağı

² Bu yapılarla ilgili her şeyi, benim ilk başta patlayıcı depolama ile ilgili çevrimiçi bir dergi olarak aldığım, www.explosivestoragemagazine.com adresinden öğrenebilirsiniz. Ama bu sadece fazlalık. Ancak sektörün kendi süreli yayınları var. Örneğin, yalnızca başlığı için abone olabileceğim Patlayıcı Mühendisleri Dergisi.

yükseklığe kadar tekrarladı. Dazy'nin yükseklik korkusu yoktu ve daha önce hiç düşmemişti. Sorduğumda, "Bu bana hayatta bir kez olabilecek bir sorti manevrası gibi geliyor," dedi.

Hava soğuktu, yağmur çiseliyordu ve ışık çok azdı. Bir güvenlik danışmanı bana bir iş montu ödünç verdi. Ceplerinde talaş vardı. İşaretçilerin konuşmalarını Dean'in telsizinden duyabiliyordum. Çalışma bölgesinin her iki ucunda durmuş, tek şerit trafiği dönüşümlü olarak durdurup, yürütüyorlardı. "Hey," diye biri diğerine telsizden seslendi. "İşte kız arkadaşın geliyor."

Dazy bir ipi aşağı saldı ve düşüş güvenlik danışmanı elektrikli testereyi ipe bağladı. "Muhtemelen özel bir düğüm var, ama onu kullanmayacağız" dedi.

Motorlu testere tırmandı, Dazy onu çözdü ve ardından ipi geri yolladığını söyledi. Bulunduğu yerden talaş ve gürültü fışkırmaya başladı. Delik açıldığında, motorlu testere Rapunzel gibi iple aşağı indi ve patlayıcılarla dolu bir sırt çantası yukarı çıktı.

On beş dakika sonra Dazy'nin işi bitmişti. Fitili takip ederek, aşağı indi. Dean, fitili makaradan açarak 90 metre uzaktaki patlama alanına götürdü. Hepimiz onu takip ettik. İşaretçiler, trafiğin her iki yönde de durdurulduğunu telsizle bildirdi ve Dean havalı kornayı on iki kez öttürdü. Ben misafir ateşleyiciydim. "Çarpıcı"ya basacaktım. Bu, bir anda şok tüpü fünyesi boyunca hareket eden, bir dizi küçük patlamayı başlatıyordu. Patlama gerçekleşmişti, ardından ağacın tepesi bitişikteki ağacın dallarına çarptığında iki keskin çatırdama, sonrasında yere çarparken kulakları sağır eden bir gümbürtü duyulmuş, ve finalde Dean dışında herkesten coşkulu bir çığlık yükselmişti. Ormanda bir ağaç devrilirse ve bunu duyacak kimse yoksa, bu çok yazıktır.

Dazy bizi patlama bölgesine geri götürdü. "Parçalanma ve saçılma"nın başarıldığına dair kanıtlar etrafımızda uzanıyordu. Bir grup parçalayıcı, düşen tepeyi dilimliyordu. Bizim durduğumuz yerden bakış açımıza göre, ağacın geri kalanı, yosunlar ve eğrelti otları arasında aynı görünüyordu. Farklı olmasın rağmen. Bu hali çok daha güvenliydi.

Güvenlik danışmanı hâlâ sırtıyordu. Ben de. Büyük

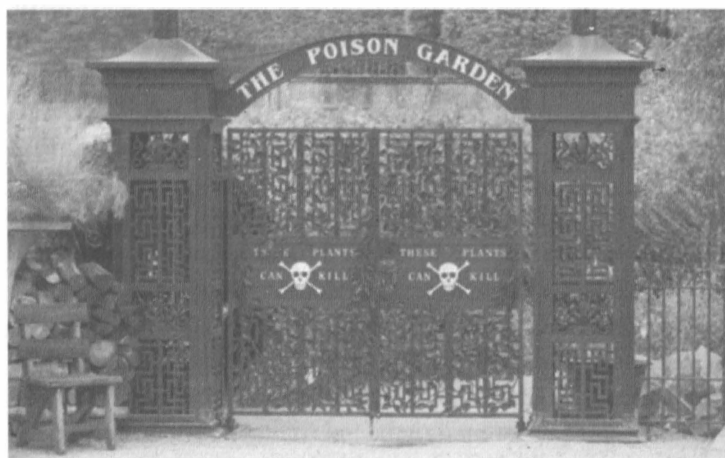
(kontrollü) patlamaların niçin insanlarda bu kadar sevince neden olduğundan emin değildim. Uç noktalara çekiliyoruz gibi görünüyordu: kocaman, yüksek, gürültülü. Bu haşmetin çekiciliği idi. Bu, balinaları önemseyip de çaça balıklarını umursamamızın,³ ağaçlara sarılıp da yoncaların üstüne basıp geçmemizin nedenidir.

O yüzden Dazy'nin bu korudaki çalışmasının zaman zaman şikâyet alması şaşırtıcı değildi. Bir keresinde bir protestocuyla konuşmaya, bu ağaçların ölmekte olduğunu ve nasıl olsa (çok) yakında devrileceklerini açıklamaya çalıştı. Protestocu, "Biz ağaçların ne zaman devrileceğini kendilerinin bileceğini düşünüyoruz" diye yanıtladı. Tabii ki bir ağacın devrilmesini sağlayan bilgi değildi; rüzgârın, yerçekiminin, hasarın ve çürümenin ölümcül bir karışımıydı.

Yargılamıyorum. Hepimizin hayat ağacının belirli dallarıyla duygusal bağları vardır ve bazıları için bu dal ağaçlardır. Türe özgü bağılıklarımızda mantıklı değiliz. Ahtapotu zekâsı yüzünden yemeyen bir adam tanıyorum. Buna rağmen domuz eti yiyor ve fareler için de yapışkan tuzaklar satın alıyor, gerçi fareler ve domuzlar son derece zekiler, muhtemelen ahtapotlardan daha zekiler (sanıyorum, çünkü SAT puanlarını görmedim). Bu durumda zekâ niye kimi koruyacağımıza karar vermemizin ölçüsü oluyor? Veya boyut? Basit ve küçüğün yaşama hakkı daha mı az?

Ağaçlar, özellikle yaşlı olanlar, koruma ve savunma dürtüsü uyandırıyor gibi görünüyordu. Belki de bunun nedeni ağaçların bunu kendilerinin yapamaması ya da yaptıklarının bariz olmamasındandır. Bir ağaç kaçamaz veya böcekten daha büyük bir şeye karşı savaşılamaz. Ağaçlar savunmasız, barışçıl ve masumdur. Bitkiler genel olarak bu havaya sahiptir. Kanmayın.

³ Abrau çaça balığı, hiçbir koruma amaçlı bağış kampanyalarında yer almayan, kritik seviyede nesli tehlikede olan 455 balık arasındadır. Sekiz solungaçlı asalak balığını kim kurtaracaktı? Jilet sırtlı remora ve delta gümüş balığı kimin umurundaydı?

8

TERÖRİST FASULYELER

Cinayet Suç Ortağı Olarak Baklagiller

FBI gibi, USDA'nın da suçlular için "en çok arananlar" listesi vardır. Federal Zararlı Yabani Otlar Listesinde ve en çok aranan istilacıların bir arada listelendiği diğer yerlerde, tespîh bezelyesi (veya Hindistan'da Hint meyankökü tohumu) adlı bir bitkiye rastladım: *Abrus precatorius*. Gözüme çarpan, bitkinin tohumunun bir fotoğrafıydı, bana hemen tanıdık gelen çarpıcı kırmızı ve siyah renkli bir fasulyeydi, çünkü evde masamda iki tane vardı. Trinidad'da yağmur ormanı yürüyüşünde, onlara jumbie boncukları adını veren ve yerlilerin onları kötü ruhları kovmak için taktığını söyleyen bir rehber tarafından bana verilmişlerdi. Söylemediği ve belki de bilmediği şey, *Abrus precatorius*'un güzel tohumlarının abrin kaynağı olduğu, muhtemelen dünyadaki en öldürücü fitotoksin (bitki toksini) olduğuydu. Abrin, risin ve Ebola virüsünün yanı sıra ABD Sağlık ve İnsani Hizmetler Birimi'nin Seçilmiş Ajanlar ve Toksinler listesinde. Bir gramdan fazla abrin bulundurmamak federal bir suçtur.

Ancak, tespîh bezelyesi bulundurmamak yasaldır. İnternette tespîh bezelyesinden binlerce kolye ve bileklik¹ satılmakta, üstüne üstlük bu ürünleri yapan kişilere fasulyeleri toplu

¹ Ama garip bir şekilde, hint meyankökünün tespîhleri yoktur. Ve sadece bir ürüne

olarak satan web siteleri bulunmaktadır. Fasulyelerime bakım ve torunlarımın onların etrafında olduğu tüm zamanları düşündüm. Onları alıp yutan bir çocuğa neler olabilirdi?

Muhtemelen pek bir şey olmazdı. Tohumun sert kabuğu mide sularına dayanıklıydı ve bağırsakları bozulmadan geçebilirdi. Neyse ki yeni yürümeye başlayan çocukların, karıştırdıkları şeyleri ağızlarına götürmeye çalıştıkları “ağızdan keşif” aşamasında azı dişleri yoktur. Çocuğu, birinin tespih bezelyelerine bulaşan bir ebeveyn, bunu ancak çocuk bijuteri malzemelerine sıçmaya başladığı an öğrenebilirdi.

Virginia Roxas-Duncan, biyolojik savaşa karşı önlemleri araştıran ABD Ordusu Bulaşıcı Hastalıklar Tıbbi Araştırma Enstitüsü’nde denetleyici bir biyologdur. Biyoterörizm ve Biyosavunma Dergisi için abrin hakkında yazmış ve Filipinler’de henüz çocukken tespih bezelyeleriyle oynamıştır. Bir zamanlar birazını yemiş olan bir oyun arkadaşı hakkında, “İshal oldu,” demişti. “Ama ertesi gün yine oyun oynuyorduk.”

Tespih bezelyelerini çiğneyen kişiler bile muhtemelen paçayı kurtaracaktır. Abrus precatorius ile intihar girişimi, bitkinin bulunmasının kolay olduğu ve diğer kendini öldürme ajanlarının olmadığı güney Hindistan kırsalında hiç de nadir değildir. 2017’de Hindistan Tıbbi Yoğun Bakım Dergisi, 112 intihar girişiminin bir incelemesini yayınladı. Altısı ölümle sonuçlanmıştı. Vakaların %14’ünde hiçbir belirti yoktu.

Abrinin çok daha sansasyonel kuzeni, risinin kaynağı olan hint fasulyesinin hikâyesi de hemen hemen aynıdır. Onlar da tespih bezelyeleri gibi hem bitkileri hem de tohumları fidanlıklar tarafından süs diye satıldığından, yasal olarak kolayca bulunabilirler. (Ancak, Washington Eyaleti’ndeki şüpheli kişinin yaptığı gibi, istikrarlı bir biçimde tüm stokları silip süpürürseniz, personel FBI’ı uyarabilir.) Klinik Toksikoloji Dergisi, on yıllık bir süre boyunca bir Orta Batı zehir kontrol merkezi ile kayıt altına alınmış hint tohumu yeme

1931 JEQUIRITY BEAN PURSE *YENİLİRSE ZEHİRLER*—şeklinde satıcı tarafından uyarı etiketi konmuştur.

vakalarını gözden geçirdi, toplamda 84 vaka vardı. %40'ı intihar girişimiydi – ortalama 10 hint fasulyesi kullanılmıştı. Diğer %60, ortalama 1 fasulye ile kasıtsız alımlardı – muhtemelen gözü pek, bebek bezli, ağızdan kaşifler tarafından gerçekleştirilmişti. Vakaların %60'ında tohumlar ezilmiş veya çiğnenmişti. Sonuç olarak kimse ölmemiş veya ciddi şekilde hastalanmamıştı. Çoğunlukla kusma ve ishal görülmüştü.

Tuhaf bir şekilde, hint tohumları yerine saf risin yutmanın (fare deneylerinden elde edilen bilgilerle) ölümcül olma olasılığı daha düşük olduğu görülmüştü. Montana Eyalet Üniversitesi biyokimyacısı Seth Pincus, toksinin iyileştirici potansiyelini araştırmakta ve ona maruz kalan insanlar için tedaviler geliştirmektedir. Testlerinde fareler, siz veya benim için, yenik düşmeden önce yaklaşık bir kola şişesi kadar konsantre risin tüketmiş. Pincus'un teorisine göre, ağızdaki bakteriler saf toksini emerken, mide asidinin ve enzimlerin geri kalanını dejenere edebileceğidir. Oysa birisi öğütülmüş hint tohumlarını tüketirse, bitki materyali yavaş salınımlı bir tür mekanizma olarak hareket eder, ağızda ve midede risini korur ve onu tamamen çalışır durumda bağırsağa iletir.

Bu arada, hint yağını etkili bir müshil yapan şey risin değildir. Uluslararası Hint Yağı Derneği'nin web sitesinde bizi temin etmeye çalıştığı şey, tohumlardan yağ çıkarıldığında geriye risin kaldığıdır. Amaç ishal ve dehidrasyon sebebiyle ölüm olmadıkça², hint yağı işe yaramaz bir cinayet silahıdır. Casey Cutler, 2005 yazında risin çıkarmak amacıyla hint yağı satın almak üzere Arizona Albertson'a gitmeden önce Uluslararası Hint Yağı Derneği web sitesini ziyaret etmemişti. GlobalSecurity.org'un kıdemli bir üyesi olan George Smith,

² Mussolini'nin faşist katilleri tarafından tercih edilen bir tekniktir. The Straight Dope köşesinin yazdığına göre, siyasi düşmanlara büyük miktarlarda –bir litreye kadar– zorla hint yağı içiriliyordu. Bunu nasıl bir insan yapabilir? Ayrıca, neden? Susuzluktan öldürmek için mi? Aşağılamak için mi? Çok sayıda e-postaya rağmen yorum yapmayan Uluslararası Hint Yağı Derneği'nden bile tatmin edici bir cevap bulamadım.

olayı register.com’da detaylandırmıştı. Cutler’in bir uyuşturucu satıcısına borcu vardı ve adam parayı almak için çıkıp gelirse, bağımlılık yapmayan uyuşturuculara benzeyen, risini ikram etmeyi planlamıştı. Cutler hint yağıyla uğraşırken oda arkadaşı kendini kötü hissetmeye başladı. Oda arkadaşı risin zehirlenmesi olabileceğinden korkup, acil servise gitti. Sadece gripti, ancak risin kelimesi geçince, tıbbi personel potansiyel bir terör olayından şüphelendi ve Phoenix SWAT ekibi daireye daldı. Cutler, esasen, suç niyetiyle müshil bulundurmaktan üç yıl hapis yattı.

Cutler’in haklı olduğu bir konu vardı: Koldaki iğneyle enjekte edilen risin – eğer gerçekten iğneye koyabilirseniz – kesinlikle bir adamı öldürürdü. Enjeksiyonla, öldürücü doz (bir fare için) bir gramın milyonda biri civarındadır. 1978’de Bulgar muhalif Georgi Markov, kalabalık bir Londra otobüs durağında dururken hava basınçlı casus şemsiyesiyle, uyluğuna enjekte edilen bir risin zerresiyle öldürüldü.

Abrin enjeksiyonu ile suikast, Hindistan’ın güneyinde bir grup deri işçisiyle, çok miktarda inek cinayetinin ilişkilendirildiği on dokuzuncu yüzyıla kadar uzanmaktadır. Teknik, *Hint Farmakografisi: Britanya Hindistanı’ndaki Bitkisel Kökenli Başlıca İlaçların Tarihçesi*’nde ayrıntılı olarak ortaya konmuştur. Öğütülmüş tespih bezelyeleri bir macun haline getiriliyor ve “sutari” adı verilen kalın bir iğne haline getiriliyordu. Bu daha sonra güneşte kurutulup, bilenip, bir değneğe yapıştırılıyordu. İneğe vurulursa,³ ucu derinin altında kırılacak ve suça dair ufak bir iz bırakacaktı.

³ Birkaç sutari ustası kiralık cinayet işlerine daldı. Hindistan Polis Gazetesi’nin 1890 tarihli bir sayısında, “büyük zehirleyici” Dooly Chamár’ın profilini yayınlandı, sonunda yakalandı ve “ömür boyu nakliye” cezasına çarptırıldı. Ceza olarak, Hindistan’da ömür boyu toplu taşımaya binmek kulağa bir miktar mantıklı gelse de kastedilen bu değildi. Bu sürgün edildiği anlamına geliyordu. Sürgün yeri de başlangıçta kafa karıştırıcıydı – Andaman ve Nikobar Adaları’nda beyaz kumlu pastoral bir hayattı. Turizmin doğuşundan önce, adalar, İngiliz sömürgelerinin Hint Demiryolları tarafından uygulanan her şeyden çok daha iğrenç işkence tekniklerini test ettiği, bir ceza yerleşkesine ev sahipliği yapıyordu.

Artık şimdi, ele geçirilen terörist haberleşmelerinin neden zaman zaman risin veya abrin içeren intihar bombalarını patlatma planlarından bahsettiğini anlıyorum. Şarapnel, zehri bir şekilde hayatta kalabilen yaralara enjekte ederek küçük “sutari”⁴ işlevi görecek. *Diplomat* dergisinin çevrimiçi baskısındaki bir yazıda, “Geleneksel bombaya daha öldürücü bir etki vermek için” diye açıklanıyordu. Tam oradayken abonelik yaptırmak için paragrafa ara verildi: “Bu makaleden hoşlanıyor musunuz? ...” Bilmiyorum, demek zorunda kaldım, masumların zehirli şarapnel ile toplu katliamı hakkında bir makaleden hoşlanacak biri var mıdır?

Bu teröristler masum insanların toksinleri solumasını mı amaçladı diye düşünüyor olabilirsiniz. Belki öyledir. Bu şekilde uygulanan risin, neredeyse enjeksiyon yoluyla yapıldığı kadar öldürücüdür. Pincus, “İleri seviye akciğer ödemi,” dedi kendiliğinden. “Vücut sıvılarında boğuluyorsun.” Bununla birlikte, kalabalıkları bu şekilde öldürmek için, teröristlerinizin, ideal olarak bir veya iki mikrondan daha büyük olmayan, son derece saf risin aerosollerinden oluşan bir bulut meydana getirmeye yetecek donanım ve uzmanlığa sahip olması gerekir. Aksi takdirde, buğu çok sayıda insan için tehdit oluşturacak kadar uzun süre havada kalamayacaktır. (Damlacıklara kıyasla ince aerosoller, akciğerlere daha derinden –yani daha tehlikeli bir şekilde– nüfuz eder, COVID-19 pandemisinin ortasında pek hoşlanmadığım bir keşif oldu.) Her neyse, Arap Yarımadası’ndaki El Kaide (risin) ve Jamaah Ansharud Daulah (abrin) terör hücreleri – karmaşık aerosol dağıtma sistemlerine sahip değildi. Bombalarını üzerine giyen

⁴ Çeşitli Batılı ulusların askerleri zaman zaman bunu denediler, ancak onlara sutari demediler. Onlara “misket bombası” adını verdiler – bir bombanın içine yerleştirilmiş 35.000 kadar küçük, toksine batırılmış ok bulunuyordu. Hem Kanada hem de Büyük Britanya, misket bombalarını hayvanlar üzerinde test ettiler. Etkileyici tesirine rağmen, her iki ülke de belki de kadınsı bir hijyen ürünü gibi görünen bir merminin, oldukça zayıf bir tehdit olduğunu fark ederek, onları cephaneliklerine eklemediler.

insanlar vardı, bombaların toksin dağıtmaktan ziyade, yakıp kül etme olasılığı daha yüksekti.

Bu örgütlerin, basit terör amaçlı bombalarına risin veya abrin eklemeyi planlamış olmaları da mümkündür. Korku salmak ve diğer sonuçlar için. Çünkü bir risin olayı kaç kişiye zarar verirse versin, milyonlara korku tohumları ekmeyi başarır.

“Gerçekleri bil. Kendini koru.” O halde, halkı bilinçlendirme kampanyalarının kaygı verici, her zaman kullanılan ifadelerine bir bakın. HIV, dang humması ve Zika virüsü ile ilgili web sitelerinde bunları görebilirsiniz. Kurşun zehirlenmesi, kimlik hırsızlığı, sevgili tecavüzü, ZEHİRLİ FASULYELER.

Büyük harfler bana ait değil. Bu sözler, bir Utah yemekhane personeli test ve belgelendirme sitesinde bu şekilde görünüyor. Bahsettikleri tehdit, meyankökü veya Hint fasulyesi değildir. (Hint fasulyesi aslında bir baklagil değildir. Bir sütleğendir.) Tehdit sayılanlar; börülce, kırmızı veya beyaz fasulye, kuru bakla ve Lima fasulyesidir. Bu yaygın yiyecekleri en az on dakika kaynatmazsanız, kendinizi önemli mide-bağırsak sıkıntıları içinde bulabilirsiniz. Beyaz börülce fasulyesinin bir kahve değirmeninde öğütülüp, üç dakika kızartılmasını ve üzerine pirincin üzerine serpilmesini öneren, Japon televizyon programının binden fazla izleyicisinin yaptığı gibi. Bir dergide yayınlanan, “Japonya’daki ‘Beyaz Börülce’ Olayı” adlı makaleye göre, yüz kadar insan hastaneye kaldırılmıştı.

Bir börülcenim insana yapabileceği kötülük hakkında daha fazla bilgi için, sizi “İdrar Mesanesinde Yabancı Cisim (Börülce): Olağandışı Bir Vaka Raporu”na yönlendiriyorum. 2018’de Hindistan, Jaipur’da genç bir adam “cinsel tatmin amacıyla” idrar yoluna dört tane börülce fasulyesi soktu. Bu vakalarda sıklıkla olduğu gibi, cisimler kolaylıkla iyileşebilecek noktanın ötesine geçmiş, ancak rahatsızlık, utançtan ağır bastığında adam tıbbi yardım istemiştir. Ultrason cihazı, börülce fasulyesinin adamın mesanesinde “yüzdüğünü” ortaya

çıkarmıştır. Fasulyeler gece boyunca ıslandığından, herhangi bir kuru fasulyenin yapacağı gibi, genişlemiş ve yumuşamış, bu da çıkarılmalarını zorlaştırmıştır. Şekil 3'teki, "börülcenin parça parça çıkarılması" bir fotoğraftır: paslanmaz çelikten cerrahi leğende, bir porsiyon parçalanmış, hafifçe ezilmiş fasulye – ameliyathanede forsepsle çıkarılan çoğu şeyden daha iştah açıcı görünse de muhtemelen önceden idrarda ıslatılması nedeniyle daha lezzetli değildir.

Fasulye ile ilgili benzersiz bir tehlikeli mi söz konusuydu? Bu soruyu Davis'de bulunan, California Üniversitesi'nden kısa süre önce emekli olan bitki bilimcisi Ann Filmer'a yönelttim. Cevabına, zehirli bahçe bitkileri hakkında bilgileri bir araya getirdiği bir web sitesinin bağlantısını da ekledi. Kategori 1'de olan (Birincil Derece Zehirlilik: "ciddi hastalığa veya ölüme neden olabilen") 112 bitkiden dokuzunun şu anda veya yakın zamana kadar bahçemizde yetişmekte olduğuna şaşırdım: zakkum, ağaç minesini, gece açan yasemin, lobelya, ormangülü, açelya, toyon, pittosporum ve kara çöpleme. Bir diğeri olan, ev bitkisi kroton, ofisimde turuncu bir seramik saksıda büyümeye devam ediyordu.

Başka bir deyişle, sadece fasulyeler değildir. Bitkilerdi, nokta. Eğer kaçamıyor, dövüşemiyor veya ateş edemiyorsanız, evrim size yenilmekten kaçınmanın başka, daha sessiz yollarıyla yardımcı olabilir. Bin yıl boyunca, doğal seçim, ağzını size açan yiyeceklerin lehineydi ama eninde sonunda hepsi uzak duracaktır.

Şaşırtıcı derecede çok sayıda ölümcül bahçe bitkisi olduğu göz önüne alındığında, neden basının ilgisi risinin üzerinde? Neden teröristler ve suikastçılar diğer bitkilerden toksin çıkarmıyor? İkinci sorunun cevabı muhtemelen ilkinde yatıyor: basını tüm ilgisi risinin üzerinde. Markov cinayeti, risini teröristlerin radarında parlak, yanıp sönen bir şey haline getirdi. Üç kuruşluk katiller ve hayatta kalmayı başaran bağımlılar için başvurulacak bir zehir haline geldi. Hint tohumlarından risin çıkarma talimatlarını bulmak için karanlık ağa girmenize gerek yoktur. Hızlı bir Google araması sizi sonuca götürecektir. Ancak

Breaking Bad'in dördüncü sezonunda, vadideki zambaklardan toksin çıkaran Walter White gibi bir suçlu ve kimyager değilseniz, muhtemelen diğer bitkileri cinayet ortağına dönüştürmek için gerekli donanıma ve bilgi birikimine sahip olamazsınız.

Risinin kötü şöhreti, ona diğer fitotoksinlerde bulunmayan uğursuz bir saygınlık kazandırdı. Terör çevrelerinde biraz itibar kazanmaya çalışıyorsanız, bir orman gülünden bir şey çıkarmaya çalıştığınızı söylemektense, risin yaptığınızı söylemek kulağa daha iyi gelir. Benim bu konuda dikkatimi, terörle mücadele uzmanı ve *Radyolojik ve Nükleer Terörizm* kitabının yazarı Andy Karam çekmişti.

Hal böyleyken, bunların hiçbiri, HHS Seçilmiş Ajanlar ve Toksinler listesinde neden zehirli bitki olarak sadece risin ve abrin olduğunu açıklayamaz. Seth Pincus'un buna bir cevabı vardı. Konuştuğumuzda bana, risin ve abrinin “seçici olmayan” toksinler olduğunu söyledi. Risin, her tür canlı hücrenin yüzeyindeki bir karbonhidrat olan galaktoza bağlanarak problem çıkarabiliyordu. (Deri hücrelerinin en dış tabakası ölüdür, bu nedenle risin tozuna dokunmak bir tehlike oluşturmaz. Biriktirdiğiniz bir pul, posta katili özentisi çıkabilir.) Diğer ölümcül toksinlerin çoğu (örneğin kolera veya bakteri toksini) tahribatlarını yalnızca bir bölgede yaparlar: örneğin kolon hücreleri veya sinir hücreleri.

Pincus'a, Çinli bir kimyasal tedarik satıcısının internet sayfası gönderdim. “RİSİN en iyi fiyatlarla stokta” yazıyordu. (Bak sen şu işe!: Bir kilogram risin 150 dolar, %99 saf) Abrin de benzer bir fiyatla karşıma çıktı. CAS numarası aracılığıyla toksinlerden herhangi birini arattığınızda, bu türde yarım düzine kadar site çıkıyordu. Bir satıcı, risin veya abrin olmasa da “at dalağı” dâhil olmak üzere birçok ürününün ücretsiz numunelerinin reklamını yapıyordu.

Pincus internet sitesinden haberdar değildi. Risini Texas Üniversitesi'ndeki bir araştırmacıdan alıyordu. Seçilmiş Ajanlar ve Toksinler listesine eklendiğinde, risinle çalışmak olağanüstü güç hâle gelmişti ve araştırmacı onu elden çıkarmaya karar vermişti. Elinde bulunan risini, Biyosavunma

ve Gelişmekte Olan Enfeksiyonları Araştırma Deposuna vermeyi (belki 10 veya 20 gram) teklif etti. Pincus, “‘Harika, onu alması için birini göndereceğiz’ dediler beklenildiği üzere” diye hatırladı Pincus, “Devasa zırhlı bir kamyon, kendisine eşlik eden polis arabalarıyla gelmişti. Şimdi de bana internetten, bu miktarın yüz katını alabileceğimi mi söylüyorsun?”

“Öyle görünüyor,” dedim. “Araştıracam!” Bir gün sonra, e-posta gelen kutuma Çin’den iki mesaj geldi. İlki kırmızı harflerle yazılmıştı. Kimyasal tedarik bulma kurumu LookChem’in bir çalışanından gelmişti: “Uluslararası veya ulusal yasaları ihlal eden herhangi bir bilginin... Look-Chem’de yayınlanmasına izin verilmiyor. Bu tür bilgilere ulaştığımızda devlet kurumlarına bildirmekle yükümlüüz.” Etkisi, gelen kutumdaki ikinci e-postayla biraz azaldı.

LookChem çalışanlarının e-postamı iletmış olması gereken Kaimosi kimya şirketinde satış müdürü olan Cathy, “Sizinle iletişim kurmak güzel,” diye yazmıştı. “Sizinle iş ilişkileri kurmak için bu fırsattan yararlanmak istiyorum.” Cathy, stoklarında risin bulunmadığını söyleyerek özür diledi, ancak özel bir paket hazırlamayı teklif etti. “Ürünümüz ileri teknolojiye sahip, kaliteli ve ucuz fiyatlandırılmıştır,” diye bana güvence verdi, “ve daha önce denizaşırı satılıp, büyük övgü aldı.” Cathy, ne kadar ihtiyacım olduğunu ve ne zaman ihtiyacım olacağını sordu.

Pincus’a e-postayı gösterdiğimde, “Bunu ne kadar ileri götürmen gerektiğini bilmiyorum,” dedi. FBI ajanları zaman zaman ofisine gelirlerdi (federal ziyaretçileri fark etmeden, köşede büyüyen bir hint bitkisi vardı). Sadece sohbet etmek için.

George Smith’e FBI’nın bu internet sitelerindeki trafiği izleyip izlemediğini sordum. Yaptıklarını söyledi, ancak bunu uzun zaman önce listeden çıkardıklarını hatırladı. Kaimosi risinden bahseden sayfadaki “Serin ve kuru bir yerde saklayın” yazan satırın altını çizdi. Smith, saflaştırılmış bir proteinin soğutulması gerektiğini söyledi. “Olsa olsa, minimal derecede işlem görmüş hint otu püresidir” dedi. Büyük olasılıkla,

“kilosu yüz dolara herhangi bir beyaz toz satacak” türden kişilerle uğraşıyordum.

Risini aerosol haline getirmenin zorlukları ve tipik ”Hint tohumu atıcısının” (Smith’den alıntı yapıyorum) zekâ yoksunu itibarı göz önüne alındığında, federallerin bir kitle imha silahı olarak risin hakkında fazla endişelenmediğini hayal edebiliyordum.

Pincus’a göre, aslında endişelenmeliler – havadaki veya yiyeceklerin içindeki risinden değil belki ama şu konuda endişelenmeliler: “Bünyenize risin geni alabilir ve onu grip gibi oldukça bulaşıcı bir virüse aktarabilirsiniz.” Artık sadece milyonlara bulaşmakla kalmayan, aynı zamanda milyonları öldüren de bir hatanız olur. (Elbette, öldürmek istemediğiniz milyonları korumak için, önce bir aşıya sahip olmak istersiniz.) ”Vatan savunmasında çalışan insanların, ‘Aaa, ticari olarak sentezlenen genler üzerinde iyi bir kontrole sahibiz, vs. vs. vs...’ dediklerini duymuştum. “Pincus’u bu sözler asla avutuyordu. Başka bir hikâye anlattı.

“Tedavi amaçlı, insan hücrelerinde belli olacak, yani üretilecek olan risinin toksik kısmını kodlayan bir geni sentezlemek istedik. Bu tür bir şeyi arayan biri varsa, bu gen pek çok tehlike sinyali verecektir. Ama dostum, siparişi geçtik ve iki hafta sonra gene elimizdeydi. Yani, Seçilmiş Ajan listesinin bizi sofistike teröristlerden koruduğunu düşünüyorsanız...” Cümleyi onun için bitireceğim. Sürüyle at dalağı.

Ayrıca: Teröristler? Bir haydut ulusun ordusunu düşünün. Kendi ülkemizi düşünelim. ABD ordusu risin ile, Birinci Dünya Savaşı’nda başlayıp ve İkinci Dünya Savaşı boyunca devam eden bol bol deney yaptı. El bombalarındaki şarapnel ile karıştırdılar. Dört kiloluk uçak bombalarına doldurdular. Püskürtücüleri, çözünmüş risin (veya bazen sadece Hint tohumu tozu) ile donattılar. Hiçbir şey umdukları gibi gitmedi.

Sonunda, bir kısmını, fareler üzerinde denenmek üzere, biri Colorado’da ve diğeri Maryland’de bulunan, ulusal vahşi yaşam araştırma laboratuvarlarına gönderdiler.

Savaş ve haşere kontrolü uzun süre ayrılmaz bir ikiliydi. Ne de olsa ikisi de büyük gruplar halindeki düşmanları, mümkün olduğunca verimli bir şekilde yok etmeye çalışıyordu. Nükleer çağa kadar, herhangi bir yeni moda ölümcül, insanların düşmanları üzerinde olduğu kadar, kürklü ve tüylü türün düşmanları üzerinde de denenme eğilimindeydi. Örneğin, Birleşmiş Milletler'in, Afrika dokumacı kuşu (veya "çekirge kuşu") üzerinde uygulanan kontrol çabalarının özeti, askerî silahların zaman çizelgesi gibidir: "silahlar, patlayıcılar, alev püskürtücüler, pıhtılaşmış benzin ve temas zehirleri."

İkinci Dünya Savaşı, kimyasal savaş ve zirai zararlı denetiminde çalışan insanları, ortak bir düşman etrafında birleştirdi: kahverengi sıçan. Nam-ı diğer Norveç faresi, diğer adıyla kanalizasyon faresi veya Denver Yaban Hayatı Araştırma Laboratuvarı'nın basın açıklamasından alıntı yapacak olursak "Hitler'in bu ülkedeki en büyük ajanı". Mevcut fare zehirleri için hammadde tedarik yolları savaş sırasında kesilmişti ve fareler refah içinde yaşıyorlardı: "...fabrikaları sabote ediyorlar, müttefiklerimizin ihtiyaç duyduğu yiyecekleri yok ediyorlar ve silahlı kuvvetlerimiz arasında hastalık yayıyorlar." Bu, kemirgenlerin düşman sempatzanı olarak ilk kez tasvir edilişi değildi. Birinci Dünya Savaşı sırasında, Kaliforniya yer sincaplarının yok edilmesi kampanyasının posterlerinde, küçük çivili Alman miğferleri giyen sincaplar vardı. "Bayan Sincap"ın taktığı kolye, Alman İmparatorluğu'nun en yüksek askerî onurlarından biri olan Demir Haç ile süslenmişti.

Haziran 1942'de alışılmadık bir savaş ittifakı kuruldu. ABD Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Ofisi'nin Ulusal Savunma Araştırma Komitesi'nin (NDRC) 9. Bölümü (kimyasal silahlar), yeni fare zehirleri arayışında Denver Yaban Hayatı Araştırma Laboratuvarı (şimdi NWRC) ile güçlerini birleştirdi. İlki mühimmat deposundan, gelecek vaat eden toksinler önerdi ve ikincisi onları hain omurgalılar üzerinde denedi.

”Bileşim W”⁵ kod adı altındaki Risin, sarin gibi bir adaydı. İlk olarak Haziran 1944’te test edilen, hayli dikkat çekici kemirgen öldürücü, Bölüm 9’un 1080 olarak adlandırdığı bir fitotoksindi. Ucuzdu ve fareleri hızla öldürüyordu.

Savaş ve tarım bakanlıkları bunu öğrenmeden çok önce 1080, doğal bitki formunda Afrika’nın kırsal kesimlerinde kullanılıyordu. O zamanlar hem kemirgenler hem de insanlar potansiyel hedeflerdi. Toksin hemen hemen hiçbir algılanabilir tat vermediğinden, saldırganın tek yapması gereken bitkiyi ezip, düşmanın kuyusuna atmak olacaktı. Ham bitki materyalinin etkinliğini sorgulayabilirim, ancak en nihayetinde ayrıştırılmış bir toksinin öldürücülüğü –TWS kod adı verilen bir floroasetat’tı– yazılı olarak belgelenmişti.

TWS, daha sonra Müttefik istihbaratıyla paylaşan bir Polonyalı kimyager ekibi tarafından tesadüfen keşfedildi. 20 Nisan 1945 tarihli, Bölüm 9’un gizliliği kaldırılmış iç yazışmasına göre, ilgili bir floroasetat ”su kaynakları için kirlетici” olarak değerlendiriliyordu, ancak hiç kullanılmamıştı. Yazışmada adı geçen personele zehirlenmiş köpeklerin görüntüleri gösterilmiş ve onlar bunu ”son derece tiksindirici bir gösteri” olarak nitelendirmişti. (1080, köpekler için farelere göre 17 ila 35 kat daha ölümcüldür.) İki birim de bu ”korkunç” şekilde ölüme neden olan etkenin ”hiçbir medeni ulus tarafından en ahlaksız düşmana karşı bile kullanılamayacak” nitelikte olduğunu kuvvetle hissetmiştir.

Böylece etkenler, fareler üzerinde test yapmak için Denver Yaban Hayatı Araştırma Laboratuvarı’na gönderildiler. Laboratuvarın basın bültenlerinden birinde, istila edilmiş bir

⁵ Siğil giderme ürünü Bileşim W’nin üreticileri, ürünlerine isim verirken bunu fark etmişler miydi? Bilmiyorum, çünkü Bileşim W’nin sahibi olan Prestige Brands telefonlara cevap vermiyor, çevrimiçi medya sorgu formları çıkmaz sokak ve Twitter’da da yoklar. Ancak uygunsuz isimler konusuna gelmişken ”Prestijli Markaları” ele alalım. Çünkü burada prestijli markalardan birkaçı daha var: Fleet lavman, bitler için Nix, gaz için Beano, URISTAT, Nostrilla dekonjestan, Summer’s Eve duş, Boil-Ease, Efferdent protez temizleyici ve Boudreaux’s popo merhemi.

New Orleans tahıl ambarı firmasında yapılan 1080 deneme çalışması anlatılıyor. Kimyasal suda eritilmiş ve bilinen sıçan yolları boyunca, parti bardakları içine konmuş kemirgen çayına yarım ons eklenerek bırakılmıştı. Yayına göre yirmi dört saat içinde 3.690 sıçan⁶ ölmüştü. NDRC'nin Kemirgen Kontrol Alt Komitesi tarafından 1945'te derlenen "1080 ile ilgili Saha Raporlarının Özeti"nde o kadar olağanüstü olmayan ama yine de etkileyici ölü sayıları verilmiştir. Bin otuz iki libre 1080, Monsanto'daki kimyagerler tarafından hazırlandı ve saha denemeleri için fare kuşatması altındaki ordu ve donanma tesislerine ve halk sağlığı departmanlarına gönderildi.

Özetin detayları, öldürme sayılarıyla birlikte, her bir yerin yem olarak kullandığı, yenilebilir yiyecekleri içeriyordu. Bunlar standart fare yemi gıdalarından (arpa, yulaf, tatlı patates, hindistancevizi, çikolata, fıstık ezmesi) mutfak sanatlarıyla ilgili daha yaratıcı karışımlara kadar uzanıyordu. Deniz Üssü Guam, 1080'lerini kuru yumurta, Mazola yağı ve taze domuz pastırması yağı ile karıştırırken, Dokuzuncu Servis Komutanlığı at eti ve ekmek kırıntılarını kullanarak 1080 köfteleri yapmıştı. Birinci Servis Komutanlığı, 1080'i kıymalı patates konservelerine karıştırdı. Texas Eyalet Sağlık Kurulu'nun gizli içerikleri bunlar mıydı? Patlamış mısır ve tavuk yemi. Özetin yazarları, pişirme talimatlarıyla birlikte kendi favori yem tariflerinden birkaçını paylaşmışlardı. (1080'i un ile karıştırın. Un-zehir karışımını sürekli karıştırarak küp şeklinde doğranmış sebzenin üzerine serpin.)

Ancak her şey yolunda gitmeyebiliyordu. Köpekler yemi yiyordu. Ya da ölmüş ve ölmekte olan kemirgenlerin cesetlerini yiyorlardı. Ve köpekler, hatırlatayım ki 1080'e son derece duyarlıdırlar. Bir raporda elli tanesini öldüğü bildirilmişti.

Bu ciddi bir kahrolası sıçan istilası. GEAPS, Grain Elevator and Processing Society ("tahıl elleçleme ve işleme dünyası için bilgi kaynağı") sözcüsü, "Devasa" olarak kabul etti. GEAPS çalışanı bir e-postada, kalitesiz depolama tesislerine sahip daha az gelişmiş ülkelerde bile, "bu sayıda sıçanın çok fazla sayıldığı ve nadir görüldüğünü" söyledi.

Devlet kurumları kafa yormaya başladılar. Limondan, zehirli limonata yaptılar. 1080, çiftçilerin çakallara karşı kullanılmak üzere predasit⁷ olarak kaydedildi.

Çiftçilerin şimdi yepyeni bir sorunu vardı: predasitin aynı zamanda bir insanın en iyi arkadaşı olabilecek türden bir öldürücü olmasını nasıl önleyebileceklerdi. Özellikle, etkilenen çakallar kaçma eğiliminde olduklarından ve Kemirgen Kontrol Alt Komitesi başkanı Justus Ward'ın sözleriyle, “önemli bir alana büyük miktarda sindirilmemiş zehirli gıda kustukları” için. Hangi çiftçi köpekleri onları bulup yiyecekti belli değildi.

Ward, Savunma Bakanlığı'nın Edgewood Cepahaneliği'nde çalışan kimyasal silah ustası Albay C. P. Rhoads'a danıştı. 1080'nin predasit versiyonu için Ward kibarca, “Belki de 1080'e dâhil edilebilecek bir ilaç önererek, çakalların kusma eğilimini azaltabilirsiniz” diye sordu. Ve acaba, 1080'in fare öldürme formülasyonu, tam tersini yapacak bir şeye dönüştürülebilir miydi? Bir emetizan — bir kusmuk tetikleyici — haline gelebilirse “böylece köpekler tarafından yenen zehirli yemler, 1080'nin neden olduğu kusma sayesinde çok daha hızlı bir şekilde atılır.” Ama bu aynı zamanda farelerin zehri kusmasına ve böylece hayatta kalmasına neden olmaz mıydı? ABD Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Ofisi Ulusal Savunma Araştırma Komitesi'nden Birdsey Renshaw'dan o zamanlar gizli olarak sınıflandırılmış bir iç yazışmadan alıntılacak olursak, “sıçanlar kúsamaz”dı.

Dünya Savaşı sona ermişti, ancak toksin tarama programı devam etti. Kırk beş yıllık bir süre boyunca, Denver Yaban Hayatı Araştırma Laboratuvarı tarafından yaklaşık on beş bin potansiyel zehir ve repulsif test edildi. Çevre ve hayvan refahı savunucularının baskısıyla, kimyagerler daha seçici hâle geldiler. Sadece ucuz ve ölümcül değil, aynı zamanda kontrol etmeye çalıştıkları hayvanlara özgü zehirler aradılar. DRC-

⁷ Sorunlu vahşi yaşam canlılarını öldürmek veya kontrol etmek için kullanılan kimyasallar anlamına gelir. (Çev.)

1339 zehiri, hem konuşma dilinde hem de gerçekten tasarıya uyuyor gibiydi. Büyük sürüler halindeki mahsul yiyiciler – karatavuklar, çekirge kuşları, inek kuşları, sığırcıklar– hepsi buna karşı son derece hassastı. Bu NSA⁸ için heyecan verici bir haberdı: Ulusal Ayçiçeği Kurumu.

NSA kırk yıldır, çoğu Kuzey ve Güney Dakota’da bulunan, on milyonlarca karatavuğun ve onlardan daha az yiyip içen pek çok sürünün göç yolundaki ayçiçeği çiftçilerinin çıkarlarını destekledi. Bu işin zorluğunu takdir etmeliyiz. Kuşların, kuş yemi yemesini engellemeye çalışıyorlardı. 2008 ve 2010 yılları arasında Kuzey Dakota ayçiçeği tarlalarına karatavukların verdiği hasar araştırıldığında, mahsulün ortalama %2’si kadar kayıp verildiği gözlemlendi.

Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi’nin Kuzey Dakota, Fargo’da ayçiçeği sorununa ayrılmış bir şubesi bulunmaktadır. Bu bitmek bilmeyen bir meydan okumaydı. Uzaklaştırmacılar geliştirdiler, ancak uygulama sorunları vardı. Ayçiçeğinin benzersiz duruşu, “aşağıya bakan baş konumu” nedeniyle, havadan püskürtülen mahsul ilaçları çiçeklerin alt kısımlarını ulaştırırken, tohumları kaçırmış olur. Kuşların çekemediği, hınca hınç dizili tohumlara sahip bir melez geliştirdiler, ancak tohumların içerdiği yağ oranı düşüktü. Ayçiçeği çiftçisi için bu çok büyük bir dezavantajdır çünkü ayçiçeklerindeki gerçek para kuş tohumundan değil yağdan kazanılmaktadır. (Ayçiçeği tohumları, kuş yemi karışımlarının çoğunun mütevazı bir yüzdesini oluşturur, bu iyi bir şeydir, çünkü kuş severler özellikle tek bir ürün kullansa, bu ürün için kuşları yok etme ironisini görmezden gelmek hayli zor olabilirdi.)

Yıllar içinde, NSA zehir için baskı yapmayı sürdürdü. 2006’da Frito-Lay, başlıca patates cipsi çeşitlerini, tohumları trans yağ içermeyen bir ayçiçeği çeşidi olan NuSun yağında kızartmayı planladıklarını duyurduğunda, işler doruk nok-

⁸ ABD Ulusal Güvenlik Kurumu’nun da kısaltmasıdır. (Çev.)

tasına ulaştı. Talebi karşılamak için ayçiçeği yetiştiricilerinin yüz binlerce dönüm yeniden ekime ihtiyaçları vardı. NSA, karatavukların yıllık "kabul edilebilir avlanma sayısı" için artış talebinde bulundu. Güney Dakota Av Hayvanları, Balık ve Parklar Departmanı buna itiraz etti; popüler bir av kuşu olan halka boyunlu sülünlerin de DRC-1339'a duyarlı olduğu ortaya çıkmıştı. Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi, 2003 yılında, düzinelerce hedefte olmayan kuş türünün DRC-1339'a karşı duyarlılıkları hakkında ayrıntılı veriler yayınlamıştı; bu veriler, özgün tarama programı olmayan, hatta bazı durumlarda yayınlamamış verilerdi. Sadece sülünler değil, aynı zamanda kardinal kuşları, alakargalar, kızılgerdanlar, Amerikan bildiricinleri, çayır kuşları, alaycı kuşlar, ağaç serçeleri ve peçeli baykuşlar da DRC-1339'a karşı yüksek hassasiyet göstermişti. Bu bilgi, tuzlu, poşetli atıştırılmalık yiyeceklerden aldığım zevki biraz bastırdı. Kanlı patates cipsi!

Her yıl kuzey ovalarına inen yetmiş milyon karatavuğun bir veya iki milyonunu öldürmek, küresel ısınmayı bir buz makinesiyle çözmeye çalışmak gibidir. Zehirleme kampanyaları, belgelenmiş sonuçlardan ziyade, hayal kırıklığı ve öfkeden kaynaklanan bir uygulama olan haşere kontrolünden çok, kin gibi görünüyordu. 2002 yılında NWRC araştırmacılarından oluşan bir ekip tarafından gerçekleştirilen nüfus modellemesi, göç eden karatavukların yıllık izin verilen avlanma sayısının iki milyona çıkarılması durumunda, ayçiçeği çiftçilerine sağlanan faydaların "muhtemelen gözardı edilebilir düzeyde olacağı" sonucuna varmıştır. Ancak katliam devam ediyordu. 2018'de USDA Yaban Hayatı Hizmetleri, 516.000 kırmızı kanatlı karatavuğu, 203.000 sığırcığı ve 408.000 inek kuşunu yok etti.

İroni, ayçiçeği yetiştiricilerinin en iyi neyin işe yaradığını uzun zamandır biliyor olmalarındaydı. 1970'lerin başlarında, NSA üyesi olan The Sunflower dergisine katkıda bulunanlar, öldürücü olmayan etkili yaklaşımlar öneriyordu: "öncelik habitat ve mahsul yönetimiydi". Kuşlara yemeleri için mah-

suller kadar lezzetli bir şey sunun: ucuz, stratejik şekilde yerleştirilmiş “tuzak ürün” dakin. Hasat sonrası bitki anızlarının altını sürmek yerine, onları diğer yetiştiricilerin tarlalarından uzaklaştırmak için kuşlara bırakın. Sürüler gelmeden önce tohumların daha çabuk hasat edilmeye hazır olması için, kurutucu maddeler uygulayın. Ayçiçeklerini yoğun su kamışına sahip bataklıkların veya kara tavuklara cazip gelen habitatlarının yakınına dikmeyin. Başka bir deyişle, adı yeni ayçiçeği melezine benzeyen, kendisinden sonsuz alıntılar yapılan generalin tavsiyesine uyun:⁹ Düşmanınızı bilin.

Son zamanlarda, habitat idaresi su kamışlarını yok etmek anlamına geliyordu. Eskiden 1080 ile olduğu gibi, zehri yine Monsanto sağladı: tartışmalı otkıran glifosat (Roundup’taki aktif madde). Dört NWRC araştırmacısının 2012 tarihli bir makalesinde okuduğum glifosat, erken hasat için ayçiçeklerini kurutmakta kullanılan kimyasallardan biriydi. Uzun bir iç çekiş ve aşağı bakan kafa...

Savaşta her zaman son bir seçenek vardır: teslim olmak. George Linz ve Page Klug, *Kuzey Amerika’da Karatavukların Ekolojisi ve Yönetimi (Ötücü Kuşlar)* kitabının bir bölümünde, “kuş yönetiminin en basit stratejisi, kuşların duyarlı olduğu mahsulleri bırakmak ve kara tavuklar tarafından zarar verilmeyecek başka mahsullere geçmektir.” Ya da Kuzey Dakota’lı ayçiçeği yetiştiricisinin, senatör Terry Wanzek’e dönüşmesi gibi, çiftçiliği tamamen bırakıp siyasete atılabilirsiniz. Associated Press muhabiri Blake Nicholson’a “Teslim olduk” demişti Wanzek. “Kuşlar kazandı.”

⁹ Sun Tzu.

9

TAMAM BABALIK

Kuşlara Karşı Beyhude Askerî Eylemler

Dönemin gazetelerinden anladığım kadarıyla, karga bombalaması olarak bilinen uygulama, 6 Şubat 1953'te Teksas'ın küçük bir kasabası olan Asa yakınlarında doruk noktasına ulaştı. "Kargalardan nefret eden" Joe Browder, 150 kilo dinamit alıp, onları bölerek 300 bomba yaptı. Yarı dinamikler, yerel bir dökümhaneden alınan metal parçalarla birlikte karton tüplere dolduruldu ve kuşların her gece tünemek için döndükleri Brazos Nehri boyunca uzanan çalılık meşe ağaçlarına iple bağlandılar. Baş döndürücü bir tahmine göre, aynı anda 50.000 karga ölüyordu.

Neden kimse yetkilileri aramamıştı? Çünkü yetkililer zaten oradaydı. Yerel av memuru, kargalar gün boyu beslenmek için uçup gittikten sonra bombaları dizen ekibin bir parçasıydı. Ve kuşların suçu belliydi: beslenmek. Zamanın gazetelerinde dile getirilen yaygın bir endişe, kargaların –“havanın kara haydutları”, “tüylü gangsterler”, “tehditkâr samur tufanı”– su kuşlarının yuvalarını yağmaladıkları, yumurtaları silip süpürdükleri ve civcivleri yiyip bitirdikleri için, ördek avcılarının avlayacak yeterli hayvan olmayacaktı. Karga bombalama, aslında, hükümet destekli bir koruma çabasıydı. 1935 kışında

250.000 Illinois kargasının bombalanarak öldürülmesine kim nezaret etmişti? Illinois koruma komiseri. Teksas, Coupland yakınlarındaki bir tünekte 3.000 kargayı kim öldürüp, St. Louis'deki bir vahşi yaşam konferansına gitti ve ertesi Cuma Creedmoor'da bir tünük bombalamak için geri döndü? Teksas vahşi yaşam federasyonu sekreteri.

Amerika'da doğal kaynakları koruma kavramının, köklü yapılanma barındıran, kargaşa içindeki tarihi böyledir. 1980'lere kadar bu kavram, bizim için şu an ifade ettiği anlamda anlaşılamamıştır. Yaban hayatı ve vahşi doğa, gerçek değerleri için korunmadı. Avcılık ve balıkçılık için muhafaza edildiler. Her zaman avlayacak ve balık tutacak yerler ve canlılar olmasını sağlamak için, muazzam genişlikte vahşi alanlar, zirai ve diğer gelişmelerden korundu. Dolayısıyla ördekler, kargalardan korunuyordu.

Çiftçiler de büyük sürülerin yeme alışkanlıklarına isyan etmişlerdi. 1952'de hükümetin zirai kanadı, dinamite bir şans verdi. Denver Yaban Hayatı Araştırma Laboratuvarı, uzun süren bir pirinç hırsızlığı gününden sonra, kızıl kanatlı karatavukların, mor karatavukların, sığırcıkların ve inek kuşlarının tünediği, 1,6 kilometre uzunluğundaki Arkansas bataklığı boyunca dizili ağaçlarda, bir dizi "deneysel bombalama testi" yaptı.¹ Çalışma, farklı bomba malzemelerini fiyat-performans açısından karşılaştırmayı amaçlamıştı: dinamit ile ateşleme fitili, kurşun saçma ile çelik, karton kutu ile dondurma kutusu ve teneke kutu. Bu çalışma sayesinde,

¹ Düşünlerde atılan pirinci silip süpürürlerse, kuşların iç organlarının patlayacağı efsanesini burada bırakalım. Yıllar geçtikçe, bu yanlış kalıcı bilgi Ann Landers'in sütununa ve Connecticut eyalet yasama meclisine kadar taşındı. 1985 yılında Temsilci Mae Schmidle, "Düğün İşlerinde Pişmemiş Pirinç Kullanılmasını Yasaklayan Bir Yasa" önerisinde bulundu. Audubon Derneği, göç eden kuşların pirinç tarlalarından beslendiğine dikkat çekerek, bunun zıvalık olduğunu söyledi. Bazı kiliseler bu uygulamayı yine de yasaklamaktadır, kuşlar için tehlikeli olduğundan değil; sert, yuvarlak tahılların üzerine basıp, kayıp düşebilecek, ardından da kişisel yaralanmalar üzerine uzman avukatlara uçarak gidecek misafirler için.

örneğin, posta tüpüne konmuş dinamit ve kurşun saçmanın “bomba başına ortalama ölüm” sayısının 1820 kuş olup, “öldürülen kuş başına maliyetin” bir sentten daha düşük olduğunu artık biliyoruz.

Deneyin ortaya çıkarmadığı şey, muazzam bir sürünün %1 veya %2’sine tekabül eden bir miktarı öldürmenin, çiftçilerin kayıpları üzerinde ne ölçüde gözle görülür bir etkiye sahip olduğuydu. Aslında bu değerlendirme, Oklahoma’da on yıldan fazla bir süredir, bombalanan kargalardan toplanan veriler sayesinde zaten mevcuttu. Uzun süredir, USDA’de ornitolog olarak görev yapan Richard Dolbeer, *Kuzey Amerika’daki Kara Kuşların Ekolojisi ve Yönetimi (Ötücü Kuşlar)* bölümünde 1934’ten 1945’e kadar 127 karga tüneğinde” su kuşu yumurtalarına ve tahıl mahsullerine verilen zararı azaltmak için” dinamit kullanıldı. Tahminen 3,8 milyon karga öldürüldü, ancak Dolbeer, “patlamaların toplam nüfus seviyesini, tarımsal hasarı veya su kuşu üretimini etkilediğine dair hiçbir kanıt elde edilemediğini” yazmıştı.

İşte vahşi yaşam hasar kontrolü aracı olarak öldürme olayı buydu. Bu sadece alçakça değil, aynı zamanda –toptan yok etme eylemi dışında– işe yaramazdı da. Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi’ne yaptığım bir ziyaret esnasında, arşivlerde bir sabahımı, uzun süre görev yapmış insanların bazılarının sözlü tarih metinlerini okuyarak geçirdim. Özellikle bir tanesi aklımda kaldı. Weldon Robinson, kariyerine devlet ödül avcısı olarak başladı ve çakalları tanesi 3 dolara öldürdü. Kısa süre sonra Denver Yaban Hayatı Araştırma Laboratuvarı tarafından işe alındı ve burada yükseldi. 1963’te Robinson, Kuş Kontrolü, Yırtıcı Hayvan Kontrolü ve Tarımsal Kemirgenler dâhil olmak üzere dört birimi denetledi. O, baş belası vahşi yaşam denizinin çarıydı. Robinson’ın sözlü tarihi, yol boyunca bir yerde, teşkilatın uzun süredir sayısını azaltmak için mücadele ettiği hayvanlarla ilgili bir aydınlanma yaşadığını ortaya koyuyordu: “Tabiat Ana uyum sağlıyor.”

Robinson, suçu dengeleyici yeniden üretim fenomenine

atmıştı. Bir popülasyonun bir kısmını yok edin ve böylece geriye kalanlar için daha fazla yiyecek olacaktır. Çeşitli fizyolojik tepkiler yoluyla – daha kısa gebelik süreleri, daha büyük yavrular, gecikmiş implantasyon gibi – iyi beslenmiş bir birey, mücadele eden veya zar sor idare eden bir canlıdan daha fazla yavru üretir. Bol miktarda yiyecek hem iyi beslenmiş ebeveynler hem de iyi doldurulmuş yavrularının hayatta kalma ve üreme olasılığı daha yüksektir. Örneğin, çakalların yiyecek kıt olduğunda üç, bol olduğunda sekiz yavrusu olabilmekteydi. Bu rakam, Michael Conover’ın teknik bir yayın olan kitabı İnsan-Yaban Hayatı Çatışmalarını Çözmekten edinilmiştir. Conover, insan-yaban hayatı çatışmasını çözme yöntemlerine (birçoğu ölümcül olan) yönelik araştırmalara sponsor olan Jack H. Berryman Enstitüsü’nün eski bir yöneticisidir. Conover, çakalları öldürmenin, erkekler için başka türlü üremeyeceklerinden, yeni bölgeler açtığını da ekliyordu. Uzun lafın kısısı: çakal popülasyonunda net bir azalma elde etmek için, çakalların yılda en az %60’lık kısmının, insanlar tarafından yok edilmesi gerekir.

Robinson bununla ilgili meşhur sözünü paylaştı. Ropörtajı yapan kadına “Doğum oranı, ölüm oranından daha etkilidir” dedi. Akılda kalıcı, ama kavranması biraz zor. Kadın hemen konuyu değiştirdi. Ama Robinson konuya geri döndü. Burada onu, sandalyesinde öne doğru eğilmiş olarak hayal ettim. “Doğum oranı, ölüm oranından daha etkilidir,” diye tekrarladı. Bunun üzerine röportajı yapan kadın, başka sorusu olmadığını söyledi, beraber eski fotoğraflara bakıp, Johnson Neff adlı bir meslektaşının eskiden saçı olmasına hayret ettiler.

Sözlü tarihte rastladığım başka bir şey, kuş kontrolü amacıyla, federal fonları güvence altına almak adına, sürü boyutlarını olduğundan fazla tahmin etme uygulamasından söz etmekteydi. Merkezin kuş tahribatı kontrol şefi, görüşmeyi yapan kişiye iki nokta arasında uçan bir sürünün büyüklüğünün nasıl tahmin edileceğini açıklıyordu. Teknik mükemmel değildi, ancak bazı eyaletlerin yaptığı gibi, olduğundan fazla bir sayı uydurmaktan

daha iyi olduğunu söyledi. “‘Yirmi milyon kuş var! Bizim ise, daha fazla paraya ihtiyacımız var.’ [Gülüşmeler.] Evet, çiftçiler de aynı yapıyordu. “Tarlamda iki yüz bin kuş var!” Daha fazlasına ihtiyacım var! [Kıkırdamalar.]”

Karatavukların piriñçleri yemesi durumunda, yenilen kısmın önemli bir kaybı temsil ettiğı bilgisi bile net değildi. 1971 tarihli bir Balık ve Yaban Hayatı Hizmet Kaynakları yayınının tahminlerine göre, dönüm başına ortalama kayıp yarım kile piriñç (hacimce yaklaşık dört galon) ve bir kilenin biraz üzerindeydi. Bu, belgeye göre, biçerdöver mahsulün içinden geçerken normalde yere dökülecek olan miktardan daha azdır (dönüm başına 1,6 ila 8 kilelik bir kayıp).

Ve bir de şu var: kuşlar çiftçiye önemli ölçüde haşere ve yabancı ot kontrolü hizmeti de vermektedir. Yaklaşık beş bin karatavuğun midisinin incelenmesine dayanarak, Biyolojik Araştırma Bürosu’ndan (NWRC’nin öncüsü) Foster Ellenborough Lascelles Beal şunları söyledi: “Sadece midisinin içeriğine bakılarak bile söylenebilir ki kıvıllı kanat kesinlikle yararlı bir kuştur. Zararlı böceklerin ve yabancı ot tohumlarının yok edilmesine sağladığı hizmet, tahıl tüketiminden kaynaklanan zarardan çok daha ağır basmaktadır.” Rapor, tarım bakanı haricinde kimse tarafından imzalanmadı. Bugün bu tür bilgileri bulmak için organik tarım kuruluşlarına^{2†} gitmeniz gerekir. (Örneğin, Vahşi Yaşam Çiftlik İttifakı: Mide içeriğine dayanarak, “Her bir tepeli baştankara, pekan ceviz endüstrisi için yaklaşık 2.900 dolar değerindedir” diye bildirmiştir.)

Dolbeer’in karatavuklar ile ilgili kitabında belirttiğı gibi, “çeşitli bariz nedenlerden ötürü: emek, masraf, içerdığı tehlikeler, yüksek oranda sakatlanma ... ve sorunları çözmedeki etkinlik eksikliği” nedeniyle kuş bombalama uygulaması kısa süre sonra bırakıldı. Bu durumda, Arkansas bombalama

² Veya Mormon tarih kitapları. 1848’de, Büyük Tuz Gölü’nden bir Kaliforniya martı sürüsü uçu ve tanrının eli gibi, yerleşimcilerin mahsullerini yiyip bitiren böcek sürülerinin üzerine indi. Bu olay, neden bu zamana kadar Utah eyalet kuşunun Kaliforniya martısı olduğunu açıklıyor.

deneyi raporunun olumlu sonuçlanması tuhaftı. Araştırmacılar Johnson Neff (Neff! Saçlı olan!) ve Mortimer Brooke Meanley Jr., sonuçların “tünek bombalamanın etkililiğini ve ekonomikliğini” gösterdiğini belirtti.

Meanley ve Neff, Joe Browder gibi, ekin yağmalayan kuşlardan nefret eden sıradan insanlar mıydı? Ve/veya bomba patlatmaya gönül vermiş tipler? Kuş bombalama uygulaması, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra zirveye ulaşmıştı. Bunun, savaş zamanından kalma yanlış yere odaklanmış vatanseverlik çöşkusu, geçmek bilmeyen bir muharebe hazzının ürünü olup olmadığını merak etmeye başlamıştım. Meanley için yazılan bir ölüm ilanı bu düşüncemi sona erdirdi. İkinci Dünya Savaşı’ndaki hizmetleri, askerleri doğaya çıkararak rehabilite etme şeklini almıştı. Askerleri kuş yürüyüşlerine çıkararak, askerî bağlılığını yerine getiriyor olmanın muazzam talihi hakkında yorumlar yapardı.” Hem Meanley hem de Neff, saygı duyulan kuş bilimcileriydi.

O halde, *Swainson Bülbülü’nün Doğal Tarihi*’nin yazarı olan bu nazik kuş sever, nasıl oldu da Arkansas bataklığında kara kuşları dinamitleme noktasına gelmişti? Sanırım nihayetinde, entomologların böcek öldürücüler geliştirmesi ve vahşi yaşam biyologlarının kendilerini ayıları öldürmek zorunda kalırken bulmasıyla aynı şekildeydi. İş olanağı azdı ve bula-bildikleri iş buydu. Bilgi birikimi kuş olan biri için, onların kontrolü, geçimini sağlamanın birkaç yolundan biriydi.

Meanley ve Neff’in bombalamayı neden desteklediğini bilemiyorum. Belki, Bay Beal’in karatavuk raporunu ya da Oklahoma karga bombalama kampanyalarının sönük sonuçları hakkındaki makaleyi hiç okumamışlardı. Neff ve Meanley’nin makalesini de kimse okumamış gibi görünüyordu, çünkü karatavuk kontrolü uygulamaları hızla bombalardan elini eteğini çekmişti.

Ve kimyasal savaşa geliyoruz. Beş yıl sonra, Neff ve Meanley tekrar sahaya çıktılar, karatavuk ve inek kuşlarının tüneklerinin etrafına strikninle işlenmiş tahıllar serpiştirdiler.

Dolbeer, her iki türün de “genellikle yemlerden kaçındığını” yazdı. Ya da belki sadece Johnson Neff ve Mortimer Brooke Meanley’den kaçınıyorlardı.

Hırsız kuşlara karşı yürütülen savaş, zaman zaman metafor aleminin dışına çıkmış ve gerçek bir askerî operasyon şeklini almıştır. Ekim 1932’de Avustralya savunma bakanı, Binbaşı G. P. W. Meredith liderliğindeki bir çift makineli tüfek nişancısını, Batı Avustralya eyaletindeki çiftçilerin buğdayıyla beslenen emu çetelerini bozguna uğratmak için göndermeyi kabul etti. (Savunma bakanı, çiftçilerin ilk talebi olan, makineli tüfek ödünç alma isteklerini reddetmişti.) Bu iş karşılığında ordu sadece, öldürülen kuşların tüylerinin ulusal hafif süvarilerin şapkalarında süs olarak kullanılmasını istedi.

Emu, Binbaşı Meredith ve nişancılarının tahmin ettiğinden daha zorlu bir düşman olduğunu kanıtladı. Uçamayan bir kuş olmasına rağmen, hızlı bir koşucudur ve gerçek bir motivasyonla hızı saatte 48 kilometreye ulaşabilir. Emular çevreye uyum sağlar ve bir gözcü ile seyahat ederler, bu durumda kuşlar silahların menziline girmeden çok önce uyarılır ve böylece sürü yükselen bir toz bulutu içinde dağılır. Üçüncü günde, ceset sayısının sadece yirmi altı kuş olduğu teyit edilince, Binbaşı Meredith taktik değiştirdi. Bir pusu kurdu, nişancılarını emuların su içmek için geleceği bir barajın üzerindeki çalılıklara gizledi. Saat 16.00 sıralarında, uzaktan büyük bir sürünün yaklaştığını fark ettiler.

Batı Avustralya’nın bir muhabiri, “Durmaksızın boyunlarını uzatmalarından ve yaklaşırkenki ihtiyatlı tavırlarından, son birkaç gün içinde yaşanan olayları unutmadıkları anlaşılıyordu, ancak amansız susuzluk onları devam etmeye zorladı” diye yazdı. Kuşlar birkaç yüz metre ötedeyken Binbaşı Meredith ateş emrini verdi. Toz çöktüğünde, adamlar cesetleri saymak için ayağa kalktılar. Hiç etkileyici olmayan şekilde elli kuş ölü olarak yerde yatıyordu. Bahaneler üretildi. İçlerinden biri bir gazeteciye verdiği demeçte, makineli tüfek tutukluk yaptı dedi. Bir diğeri, emuların “etten çok tüyü” olduğu için,

mermilerin çoğunun kuşların tüylerinden zararsız bir şekilde geçip gittiği varsayımını öne sürdü. Binbaşı Meredith, yüzlerce kuşun daha vurulduğunu, ancak hayatta kaldığına inanıyordu. Emulara “tankların dokunulmazlığı gibi, makineli tüfeklerle karşı karşıya kalabilmek” için neredeyse doğaüstü bir yetenek verildiğine inanıyordu. Sesi hüzünlü geliyordu. “Bu kuşların mermi karşılama kapasitesine sahip bir askerî tümenimiz olsaydı, dünyadaki her orduyla başa çıkabilirdik.”

Altıncı günde Binbaşı Meredith yenilgiyle geri çekildi. Perth *Daily News* gazetesi, “Emular, yol boyunca büyük sürüler halinde görüldü,” diye yazdı, “alaycı bir uğurlama töreni gibiydi.” Ve hepsi buraya kadardı. On iki yıl sonra, İkinci Dünya Savaşı şiddetlenirken, Batı Avustralya’nın yeni yeni türeyen buğday çiftçileri tekrar askerî müdahale talep edecekti. Bu sefer “alçaktan uçan uçaklardan atılan hafif bombalar” istemişlerdi. Bu talep reddedildi.

Bu sırada, Pasifik Okyanusu açıklarında, Midway Adası albatrosları aynı derecede aşılmaz bir düşman olarak yol alıyorlardı.

Midway Adaları, Pasifik Okyanusu’nda, Kuzey Amerika ve Asya’nın ortasında yer alır. Bu nedenle, ABD için stratejik olarak çok önemliydi ve 1941’de hükümet orada deniz kuvvetleri hava üssü inşa etti. Midway, her yıl adalara yumurtlamak ve yavrularını büyötmek için dönen, on binlerce Laysan albatrosu ve kara ayaklı albatros da dâhil olmak üzere, bir düzine kadar deniz kuşu türü için de önemliydi (ve hâlâ da öyle). Kuşlar, adalarda yırtıcılar olmadığı için hem insan hem de makinalardan oluşan yeni gelenleri korkuyla değil, soğukkanlılık ve merak karışımıyla karşıladılar. Hava sahasını paylaştıkları büyük, gürültülü metal kuşları umursamadan, donanma pistlerinin üzerinde süzöldüler. Çarpışmalar (kuş çarpmaları) sorun haline gelmeye başladı.

“Karbüratör hava deliğinde bir kuş vardı” dedi Jerry adında bir havacı makinist, 1959 hükümetinin bir film şeridinde donanma halkla ilişkiler görevlisinin mikrofonuna konuşuyor.

“Üç numaralı motorumuzda tamamen güç kaybına neden oldu.”

Mikrofon, ropörtajı yapan kişinin ağzına doğru döndü. Bıyığı, ters bir V şeklinde kesilmişti, baş aşağı süzülen bir albatrosu andırıyordu. “Super Constellation radar uçağının hava deliğine bir şaşkaloz alırsanız ne olur?” (“Şaşkaloz”, fiilen albatrosların askerî lakabıydı.) “Sizce kalkışta kaza yapmanıza sebep olabilir mi? Topyekûn uçağı ve personel kaybedebilir misiniz?”

“Evet efendim, büyük ihtimalle.”

Görüşmeyi yapan kişi yüzünü kameraya döner. “İşte buyurun. Neden bahsettiğini bilen insanların ağzından dinlediniz. Bu insanlar için, albatrosların neden hâlâ Midway’de var olduğunu anlamak zor.”

Sahne, Oahu’daki Donanma Hava Üssü Barbers Point’teki bir ofise geçti. Tuğamiral Benjamin E. Moore ve onun işaret çubuğuyla tanışıyoruz. Amiral Moore, albatrosların maliyet istatistiklerini vurgulayan poster panosunu destekleyen şövalenin yanında duruyor. “Geçen yıl beş yüz otuz sekiz çarpışma yaşadık” diyor. İşaretçi, KUŞ ÇARPIŞMALARI 538 yazan yere çubukla vurdu. Ardından, hasarı gideren adamların ücretlerinden başlayarak, bu çarpışmaların maliyetini kalem kalem listeleniyordu. “İki bin beş yüz yirmi adam, saatte iki dolardan, beş bin kırk dolara eşittir.” Amiral Moore ikinci bir şövalenin önüne geçti. Çubuk, İPTAL EDİLEN UÇUŞLAR 33’ü gösterdi. Sonlandırılan her uçuşta, pilotun güvenli iniş ağırlığına ulaşması için üç bin galon yakıt boşaltmasını gerekiyordu. İşaret çubuğu bakışlarımızı ATILAN YAKIT 99.200 galona ve bunun altındaki 17.500 \$ maliyet hesabına yönlendirdi. Amiral, kameranın görüşünde değilken birisinin gizlice girip değiştirmiş olduğu poster panosunun bulunduğu ilk şövaleye döndü. İşaret çubuğunun son ve kararlı dokuşunun gösterdiği şey; TOPLAM 156.000 ABD Doları idi.

Amiral Moore masasına doğru ilerledi. Solunda, direğe bağlanmış şekilde, tüm iç Mekân bayraklarına has hüznü,

gevşek tavrı takınmış bir Amerikan bayrağı sallanıyordu. Amiral oturdu. Ruh hali karamsardı. “Ya Midway’den albatrosları alıp adamları orada tutacağız, ya da kuşları bırakıp, nihayetinde yirmi iki kişilik bir uçuş ekibini gömeceğiz. Umarım görevim bir anneye ya da eşe, oğlunun ya da kocasının öldürüldüğünü açıklamak olmaz ve onu öldürenin...” Amiral Moore, şövale perisinin masasının üzerine düşürdüğü bir fotoğrafı kaldırmak için durakladı. Çimenlerin üzerinde sakince duran bir albatrosun büyütülmüş fotoğrafına tepeden bakıyordu. “...bu olduğunu.” Dramatik orkestral bir dalgalanma, sönen ışıklara ve SON yazısına eşlik etti.

Film şeridinin adı *Midway’in İkinci Muharebesi*’ydi. Ve muharebe uzundu, birincisinden çok daha uzun, İkinci Dünya Savaşı’nın kendisinden bile uzundu. Başlangıçta strateji basit bir katliamdı. Kuşlar çok olduğundan, mühimmat maliyeti yüksek olduğundan ve amiral de bütçesine dikkat ettiğinden, ilk saldırı silahsız yapıldı. İlk saldırı 1941’de gerçekleşti ve Balık ve Yaban Hayatı Servisi Özel Bilimsel Raporunda “Büyük Ölçekli Eleme Deneyi” başlığı altında detaylandırıldı. Uzun borular veya tahta sopalar taşıyan iki yüz adam, albatrosların kafalarının arkasına vurarak” günde 6 ya da 7 saat harcıyordu”. Tahminen seksen bin kuş öldürülmüştü. Paragraf, “Kısa bir süre için uçaklara yönelik tehlike olasılığı azaltıldı” diye sona eriyordu. “Ertesi sezon ise, eskisi kadar çok sayıda albatros var gibi görünüyordu.”

Strateji tacize dönüşmüştü. Albatrosları başka bir yerde yuva yapmaya ikna etmek için personel, sahip oldukları her şeyle saldırdı. Midway’deki albatros kontrolçabalarını gözden geçiren 1963 tarihli bir hükümet incelemesi, “Rahatsızlık” başlığı altında “tüfekler, tabancalar, bazukalar, havanlar” listeleniyordu. “Bazı kuşlar rahatsızlık verici olarak tescillendi” ancak yuvasını terk eden “kayda değer bir miktar yok”. Yuvaların en yoğun olduğu pistlerin kenarı boyunca 40 metre aralıklarla on karbür patlatıcı yerleştirildi. “Uçan kuş sayısında azalma yok” Personel, kuşları zehirli dumana

maruz bırakmak için araba lastikler ve işaret fişekleri yaktı. Kuşların ses üstü dalgaları duyabildiğini düşünüp, “ultrasonik siren” çalma hatasına düştüler. Bir noktada, bir Lockheed WV-2 Warning Star radar gözetleme uçağı, yuva alanının otuz metre yakınına yerde giderek yaklaştı ve yüksek yoğunluklu radar ışını açtı. Gözlemlenen hiçbir etkisi olmadı.

Adadaki kuşları taciz etmeyi başaramayan donanma, onları fiziksel olarak hareket ettirme olasılığını değerlendirdi. Başka bir test programında, pistlerin yakınındaki yuvalama alanından on sekiz albatros toplandı, bağlandı ve giden askerî nakliye uçaklarına kondu: Japonya, Filipinler, Guam, Kwajalein ve- eeeee! – ordunun en yüksek rütbeli albatros düşmanı Amiral Benjamin E. Moore’un yuvalama alanı olan Oahu’daki Deniz Hava Üssü Barbers Point’e bırakıldılar, On sekizin, on dördü yuvalama mevsimi için Midway’e geri uçtu (uçaksız). Donanma, bir albatrosun binlerce kilometre dolaşmasına rağmen, yuva yapmak için her zaman aynı noktaya döndüğünü fark etmemişti.

Ve hayır, yuvayı öylece hareket ettiremezsiniz. Donanma bunu da denedi. Kuşlar dâhili GPS’lerine başvuracak, yuvanın taşındığını görecektir, gerçek doğum yerlerine geri dönecek ve yeni bir yuva inşa etmeye başlayacaklardı. Daha sonra donanma yumurtaları hareket ettirmeyi denedi. On bin albatros yumurtası, denizcilerin yerel kuşları yuvalarından kovaladıkları ve kaçırılan yumurtaları hızla yerleştirdikleri, bitişik adaya taşındı. 1970’lerdeki Folgers³ reklamları gibiydi. *‘Bu kuşların yumurtalarını gizlice komşu adadan gelen yumurtalarla değiştirdik.’* Hazır kahve enayilerinin aksine kuşlar buna kanmadı.

Gına gelmiş olan donanma, yardım almak için bilime başvurdu. 2 Ekim 1957’de Pennsylvania Eyalet Üniversitesi zooloji profesörü Hubert Frings, Washington’dan bir telefon aldı. Aralık/Ocak yuvalama sezonu için Midway Adası’na

³ Folgers; bir Amerikan kahve markası

gelmeye ister miydi? Başka bir deyişle, Frings, sömestr arası tatilini Altoona, Pensilvanya civarında takılmak yerine, tropik bir adada geçirmek için bu büyük fedakârlığı yapar mıydı? Şüphesiz. Ona eşlik edecek olan kişi, cırcırböceği ve çekirge "cırlama sekanslarına" özel bir ilgisi olan, kütüphaneci ve biyoakustikçi olan karısı Mable olacaktı.⁴

Frings'in Midway'deki ilk gününde, başka bir "büyük ölçekli eleme" gerçekleşiyordu. Daha önceki toplu katliamların belgelenmiş başarısızlığına rağmen, Midway'deki tüm albatros nüfusunu sopalamaktan söz ediliyordu. Mable, albatrosların alarm ve tehlike çığlıklarını kaydetmeyi düşünerek ses bandı sistemiyle mücadeleye girişti, böylece kayıtlar daha sonra onları korkutup kaçırmak için, ornitolojik olarak daha bilinçli bir çabayla çalınabilirdi. Ortada kaydedilecek çığlık yoktu. Hubert anılarında "Kuşlar" diye yazmıştı, "çoğunlukla sopalanana kadar sessizce oturdular." Mable'ın kasetleri yalnızca "kafatasındaki külün çatlamasını" ve genç bir denizcinin bir noktada sıkıntıdan attığı çığlığını yakaladı: "Donanmaya masum kuşların kafalarını ezmek için katılmadım."

Hubert sessizce etik sorununu gündeme getirdi ve eğer bu yapılanlar duyulursa, "ABD'deki insanların göstereceği tepkiyi" dile getirdi. Endişeleri görmezden gelindi. Daha önce olduğu gibi, katliam yine amacına ulaşamadı. Hubert, 21.000 kuş öldürülmüş olsa da "hâlâ neredeyse aynı sayıda kuş pistlerin yakınında dolaşıyordu ve uçaklara çarpan kuş sayısı aynı kaldı" diye gözlemlemişti. Ayrıca, "Midway'dekiler tamamen yok edilse bile, muhtemelen müsait arazi belirtilerinin, yeni yerleşimcileri buraya çekmesi çok zaman almayacaktı" diye devam etti.

Hubert ve Mable daha nazik alternatifler sunmak için

⁴ Cırcırböceği civıltılarını sayarak dışarıdaki sıcaklığı –ya da bir Frings iseniz, kendi dairenizin içindekini– belirleyebileceğinize dair geleneksel takvim iddiasını çürütenler Hubert ve Mable Frings oldu. (Böylece: 25 saniyedeki civıltı sayısını bulun, 3'e bölün, 4 ekleyin, bunun Fahrenheit veya Celsius formülü olup olmadığını hatırlamaya çalışın, ve yapılacaklar listenize "hava durumu uygulamasını indir" notunu ekleyin.)

ellerinden geleni yaptılar. Ev arayan albatroslar için daha çekici hâle getirmek adına, yakındaki adalardaki plajları deniz üzümlerinden arındırmayı önerdiler. Planın donanma tanıtım filminde küçük bir rolü vardı. Amiral Moore'un işaret çubuğuyla Kure Adası'nın büyütülmüş bir fotoğrafına vurduğunu görüyorduk. Filmde, Donanma Havacılık Bürosu'nun çalışanları yerle bir etmeyi planladığını söylüyordu, ancak bu konuda daha fazla bir şey öğrenemedim.

Donanma, Midway'de yaşanan kendiliğinden olmasına rağmen, şansını" arazi modifikasyonu"ndan yana denedi. Biri, pistlerin yakınındaki bir dizi kum tepesinin yukarı doğru hava akımı oluşturduğunu ve albatrosların uçmak için buna ihtiyacı olduğunu öne sürmüştü. Bu nedenle, kum tepelerini düzleştirmek sorunu çözecekti. Hubert öyle düşünmüyordu. Okyanustan esen rüzgâr, albatrosların kanatlarının geniş yüzey alanıyla birleştiğinde, gereken tüm kaldırma gücünü sağlıyordu. Buna işaret etmesine rağmen, kum tepelerini buldozerlerle dümdüz ettiler. Yıkım bölgeye daha kolay erişim sağladığından, artık pist üzerinde süzülen daha fazla albatros vardı.

Haftalar geçmiş ve Hubert öğretmenliğe geri dönmek zorunda kalmıştı. O ve Mable, Pennsylvania'da bazı deneyler yapmayı kabul ettiler. Çift, bir albatros kovucu geliştirmek konusunda hevesliydi. Artık canlı albatros nakliyecisi haline gelmiş olan donanma, hemen Frings'lere iki tane gönderdi. Hubert'in hatıratları içinde bir fotoğraf, Mable'ı kısa kollu bir elbise ve çift renkli düz ayakkabılarıyla, kontrplak bir sandığın kapağını kaldırırken gösteriyordu. Yolculuklarının son ayağı olan Altoona'ya giden ekspres trenden yeni çıkmış iki Laysan albatrosunun kafaları didiklemekte oldukları jantın üzerine eğilmişti. Kuşlar, her zamanki gibi, insanların onlara yaptığı garip şeylerden kesinlikle etkilenmemiş görünüyorlardı.

Albatros kovma denemeleri hayal kırıklığıydı. Naftalin onları hiç rahatsız etmedi. Canlı yılanlar ileri sürüldü, görmezden geldiler. Tehlike ve alarm ötüşlerine ait kayıtlar da aynı şekilde, hiçbir tepkiye neden olmadı. Bu tahmin edilebilecek

bir neticeydi, çünkü bu ötüşleri yakalayıp ve kaydetmek için bir Midway albatrosu daire içine alındı, bu olurken, birkaç metre ötede yuva yapan kuşlar “kargaşanın nedeninin ne olduğunu görmek için dönüp bakmadı bile.” Albatros büyük ölçüde soğukkanlı bir kuştur.

Frings’ler, sonraki ocak ayında tekrar Midway’e döndü. Fikirleri tükeniyordu. Bir gün Hubert, bir grup donanma eşlerinin, önlerinde masa örtüleri tutarak çimenliklerine yürürken, aylaklık eden albatros sürüsünü zahmetsizce kovduklarını fark etti. ”Kuşlara doğru yürürken önümüzde tuttuğumuz çeşitli yüzeylerle testler yaptık” diye yazmıştı. “...Büyükçe bir düz yüzey...oldukça kovucuydu.” Bulgularından heyecan duyan Hubert, Midway komutanlığı ile bir toplantı ayarladı. Elllerinde büyük renkli kareler tutan adamlardan oluşan ”bütünleşik bir gösteri” ile, onların ”adasını yuva yapan kuşlardan temizlenebileceğine” inanıyordu. Albatrosların yuvalarına dönüş süresi boyunca, her gün yirmi ila otuz personele ihtiyaç duyulacağını tahmin ediyordu.

Öneri kabul edilmedi. Albatrosların yuvalama alanı boyunca alçak teller çekip, onları tökezleterek taciz etme önerisinin hemen ardından gelmişti. Hubert’in son önerisi, hangar çatılarında asılı metal koruma kalkanlarının altında uçan hiçbir albatros görülmediği gözleminden ilham almıştı. Uzun kumaş panoları asmanın, yuva yapmaması gereken bir yere yuva yapmaya çalışan herhangi bir albatrosun canını sıkıp, onu alıkoyup koymayacağını merak etmişti. Pist boyunca, sahilde 6 metrelik direkler arasına asılmış, 3 metre uzunluğunda, 1 metre genişliğinde renkli panolar hayal etti. Bir düğün organizatörü ya da Christo⁵ olsaydı, kulağa harika bir fikir gibi gelebilirdi. Bir donanma pilotu için hiç de o kadar iyi bir fikir değildi. Hubert bir akşam Subaylar Kulübü’nde bu fikri ortaya attı. “Kamuoyu,” diye yazmıştı anılarında, “bu konuda oybirliğine varamadı.”

⁵ Christo; tekstil enstalasyonları ile tanınan ünlü sanatçı.

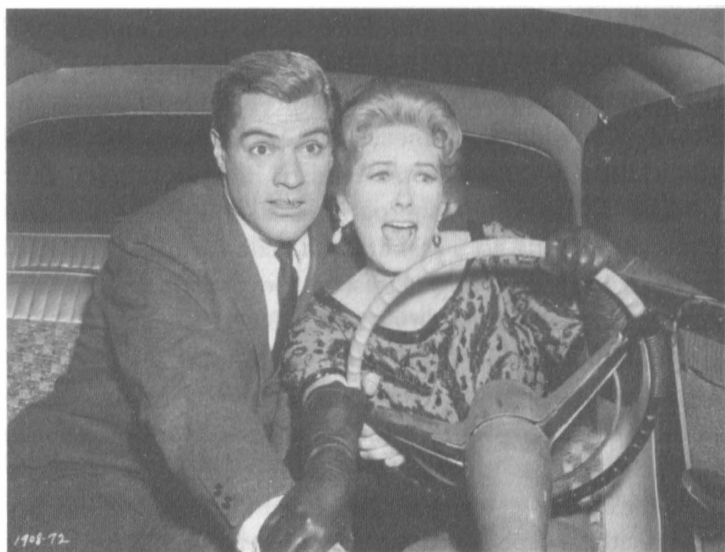
Bu sıralarda, Frings'lere yönelik tavırlar kötüye gitmeye başlamıştı. “İşimiz,” diye hatırladı, “faydasız ve zahmetli olarak kabul edildi.” Ve böylece Hubert Frings öğretmenliğe, Mable da çekirgelerine, cırcır böceklerine ve “örümceklerin yaşam tarzlarını gözden geçiren” yeni bir projeye geri döndü. Hubert’in günlüğünden bir alıntıyla bitiriyorum: “Sahip olduğumuz tüm hayvanlar arasında en çok bağlandığım bu Albatroslar oldu. Onları gerçekten seviyorum, bağımsızlıklarına ve kaygısız usüllerine saygı duyuyorum. Yaşamın gerçek aristokratlarıyla tanışmam, bir döneminin sonuna noktayı koydu.” Hubert ve Mable Frings hakkında, ben de böyle hissediyorum.

Donanma 1993'te Midway Donanma Hava Üssü'nü kapattı. Hiçbir uçak düşmedi. Şaşkaloz kuşu yüzünden hiçbir havacı ölmedi. Kuş saldırıları, denenen her şeye rağmen donanmanın görev süresi boyunca devam etmişti. Bir rapora göre, dört yıllık bir albatros kontrol programının sonunda, girişimlerin başladığı zamana göre iki kat daha fazla çarpışma olmuştu.

Eylül 1958'de *Flying* dergisi Midway'in albatros muamması hakkında bir makale yayınladı. Bir havacının, “İddiaya giriyorum, onlara ne fırlatırsak fırlatalım, her şey bittiğinde Midway hâlâ Şaşkaloz bölgesi olacak ve bizler yalnızca fet-hedilmeyi reddeden bir kuşun, kaprislerine tabi olan geçici varlıklar olacağız” demişti.

Umarım havacı bu bahse para koyar. Çünkü artık her şey bitti ve adalar tepeden tırnağa şaşkaloz bölgesi. Deniz Hava Üssü Midway artık Midway Adaları Ulusal Yaban Hayatı Sığınağı'dır. Orada, deniz kuşlarının mutlu bir şekilde yumurtadan çıkması, büyütülmesi ve şu anda kuşların yaşam alanlarını restore etmek için çalışan Balık ve Yaban Hayatı personelinin, sessizce kefareti ödeyen çabalarından başka hiçbir şey yaşanmıyor.

Vahşi yaşam hiçbir şeyden habersiz, trajik biçimde, dünyanın her yerinde büyük araçlarla yolu kesişerek akmaya devam ediyor. Ve bilim, bazen eğlenceli, ama her daim ciddiyetle çözümler aramaya devam ediyor.

10

YİNE YOLDA

Kırmızıda Karşıya Geçen Hayvanlar

26 Temmuz 2005'te uzay mekiği Discovery bir akbabaya çarptı. Kalkış sırasında yaşanan çarpışma videoya yansdı. Sanki roket kalkışının müthiş sıcakından keyif almışçasına, büyük bir kuşun süzüldüğünü ve sonra aniden İkarus gibi dış yakıt tankından sekip, egzoz dumanına daldığını görüyorsunuz. Araç daha yeni hızlanmaya başladığı için hasar küçüktü ve hasarın büyük kısmı akbabadaydı. Bununla birlikte, Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi'nin Sandusky, Ohio şubesinde vahşi yaşam biyoloğu olan Travis DeVault, "fazlasıyla mide yanmasına sebep oldu" diye anımsıyordu.

NWRC şubeleri, NASA'nın Plum Brook İstasyonu'nun arazisini paylaşmaktadır. Plum Brook, NASA'nın roket motorlarının, Mars iniş araçlarının ve benzerlerinin, uzay yolculuğunun zorlukları ve olağanüstü koşulları altında çalışacaklarından emin olmak için test edildiği yerdir. Plum Brook mühendisleri, ses hızından altı kat daha hızlı esen rüzgâr ve roket fırlatmadaki kadar sert titreşimler yaratabilirler. Ele avuca sığmaz bir akbabayla kıyaslandığında gülünç görünüyor, ama kimse gülmüyordu. Travis bana, uzay mekiği *Columbia*'nın inişte

yaşadığı trajik patlamaya yol açan şeyin, kalkışta meydana gelmiş olan bir çentik olduğunu hatırlatıyor.

Plum Brook İstasyonu, FAA (Federal Havacılık İdaresi) ve USDA tarafından ortaklaşa yönetilen, Ulusal Yaban Hayatı Saldırı Veritabanı'nın merkezidir. Plum Brook federal bir koleksiyondur. FBI da burada, Travis'in ofisinin karşısında, üzerinde isimsiz tabelalar olan bir dizi kapalı kapının arkasındadır. Orada ne yaptıklarını bilmiyordu ama kâğıt imha yeteneklerinden etkilenmişti. "Toz haline getiriyorlar" demişti.

2015 yılında Ulusal Yaban Hayatı Saldırı Veritabanı, sivil uçaklar ve vahşi yaşam arasında yirmi beş yıl boyunca gerçekleşmiş çarpışmalardan elde edilen verileri özetledi. Rapor türlerine göre ayrılmıştı:¹ çarpışma sayısı, uçaklara verilen toplam hasar maliyeti ile ölen ve yaralanan insanların sayısı veriliyordu. FAA'nın (ya da kim bilir belki FBI'nın) ilgi odağı olmanın iki yolu vardır: aşırı kilolular ya da gruplar halinde seyahat edenler.

Büyükklüklerine göre akbabalar² endişelenilecekler listesinin üst sıralarında yer alıyordu: on sekiz yaralı, bir ölü ve olayların %51'inde uçağa pahalıya mal olmuş olan hasarlar. Buna karşılık, yirmi yedi belgelenmiş baştankara saldırısının hiçbirini kayda değer bir hasara neden olmamıştı.

Jet uçağı motorlarına "kuş yutma" testi yapılır, ancak

¹ Roketin burun kısmına çarpan veya jet motorunun dönen kanatlarından geçen bir kuşun türünü belirlemek nasıl mümkün olabilir ki? Adli ornitolojiyle! Tüyler, gıdı tüyleri, gagalar, pençeler ve/veya "kalıntılar" (uçaktan kazanmış dokular) toplanır ve Smithsonian Enstitüsü'nün Tüy Tanımlama Laboratuvarına gönderilir. ABD Posta Servisi mutlu bir şekilde kalıntıları iletir. Ayrıca, web sitelerinden öğrendiğime göre, sülükleri, akvaryum balıklarını, akrepleri (çift kat bir kap gerektiriyordu), yirmi beş kilodan hafif kuşları, bu işe dâhil olmuş ve insanların en az bir defa kullandığı "küçük zararsız soğukkanlı hayvanları", yerel postanemdeki gişeye teslim edebiliyorlardı.

² Açıklığa kavuşturmak gerekirse, hindi akbabası hindi değil akbabadır. Her ne kadar hindiler de uçaklara çarpmış olsa da. Ama sadece vahşi olanlar bunu yapar. Süpermarkette satılan hindiler asla uçaklara çarpmadı, ancak süpermarkette satılan tavuklar çarptı, çünkü kuş çarpmalarına dayanma yeteneklerini test etmek için jet parçalarına fırlatıldılar. Onları fırlatan cihaza da evet, tavuk tabancası denir.

testte kullanılan kuşlar iki kilo ağırlığındadır. Akbabalar ise ortalama üç kilodur. Travis bana bu testlerden birinin görüntüsünün bağlantısını gönderdi, yavaşlatılmış görüntü bir kuşu rulo köfte gibi dilimleyen turbo jet motorun kanatlarının ilerleyişini ortaya koyuyordu. Akbaba veya pelikan büyüklüğünde bir kuşta, bıçaklar da parçalara ayrılabilirdi. Hassas bir şekilde kalibre edilmiş motor parçalarına çarpan pervane kanadı parçaları feci sonuçlara yol açabilirdi.

Travis ayrıca, havaalanı biyologlarına yönelik eğitimlerde kullandığı bir Boeing 757 saldırısının, kontrol kulesi görüntülerini bana e-posta ile gönderdi. Tanımlanamayan siyahımsı bir kuşun – gerçekten ekranda sadece bir noktaydı – kalkış sırasında motorun ağzında kayboluşunu ve arkadan neredeyse anında ateşten bir osuruk çıkardığını görebiliyordunuz. Aklınızda kalacak olan film müziği budur. Pilotun "Meydey, Meydey, Meydey" çağrısını ve arka planda normalde neşeli olan, ancak şimdi esrarengiz şekilde kulağa uğursuz gelen kuş cıvıltıları duyuyordunuz.

ABD’de en sık görülen altı kuş türünden biri sığırcıktır. Kanatlı yırtıcıları şaşırtmak için sığırcıklar bazen, herhangi bir uyarı ya da mantık olmaksızın yön değiştiren, bölünen ve tekrar birleşen üfürüm adı verilen, şekil değiştiren devasa sürüler halinde uçarlar. İçinden geçen bir jet motorunun açık ağzı, birkaçını yutmak zorunda kalır. Kuş krili gibilerdir.

En kötü senaryo, gruplar halinde uçan büyük kuşlardır. Kaptan Chesley B. "Sully" Sullen-berger’ı Hudson Nehri’ne inmeye mecbur eden türün, her bir motora giren bir veya iki tane Kanada kazı olması hiç de şaşırtıcı değildir.

Travis DeVault’un çeşitli zamanlarda yaptığı vahşi yaşam çarpışmaları araştırması, akbabalar, karatavuklar ve Kanada kazlarına odaklandı, ancak o gece FAA’nın "ABD sivil havacılığı için en tehlikeli vahşi yaşam türü" olarak gördüğü, çok daha tehlikeli bir yaratık hakkında veri toplayacaktı: ak kuyruklu geyik.

1990’dan 2009’a kadar, Ulusal Yaban Hayatı Saldırı Veri-

tabanı, ak kuyruklu geyikler ve uçaklar arasında gerçekleşmiş 879 çarpışma kaydetmişti. Çarpışmalarda 26 kişiyi yaralanmış ve diğer vahşi yaşam saldırılarına göre ortalama olarak altı kat daha fazla uçak hasar görmüştü. Havacılıkta bunun dışında sadece, Kanada kazları, kızıl kuyruklu şahinler ve pelikanlar daha fazla ölüme neden olmuştu. Geyik çarpışmaları inişte, kalkışta ve taksi yaparken meydana geliyordu. Elbette, hiçbir geyik seyir irtifasında bir uçağa çarpmadı. Öte yandan anlaşılabilir şekilde, iki hayvan park halindeki uçaklara çarpmıştı.

Ak kuyruklu geyikler, akbabalarından otuz kat daha ağırdır ve gruplar halinde seyahat ederler. Bu hem uçak hem de yoldaki araçlar için çifte sorun demektir. Travis'in son zamanlarda odaklandığı nokta şuydu: Yollardaki ve pistlerdeki yaratıklar, yoldan kaçmak için zaman olsa bile, genellikle zamanında yoldan çıkmıyorlardı. Soramayacağımız soruların cevaplarını arıyordu. Neden orada, farların önünde duruyorsunuz? Nasıl yardımcı olabiliriz? Bir uzay mekiği nasıl fark edilmez?

Travis beni Plum Brook'un altı bin ağaçlık arazisinde gezdirdi. Bir yaban hayatı biyoloğuyla, uzay merkezi turu yapıyordum. *"Oradaki kel kartal yuvasını görüyor musunuz? Ve burası mantar toplamak için harika bir yer. O binada büyük bir termal şey var. İşte bir yuva daha!"* Hangi binaların nadiren kullanıldığını geyiklerden anlayabilirsiniz. Yarım düzine kadarı Hipersonik Tünel Tesisi'nin arazisinde, düğün resepsiyonundaki konuklar gibi çimleri kemirip ve geziniyorlardı. Bunlar kümeler halinde, kilometre direklerinin sürekliliği gibi yollarda beliriyorlardı. İlk birkaç dakika, emniyet kemerime inat öne eğilip, "Bir tane gördüm!" diye haykırdım. Bir noktada Travis bana döndü: "Yaşadığın yerde pek geyik görmüyorsun, değil mi Mary?"

Travis yaşadığı yerde bir sürü geyik görüyordu ama vurduğu geyiği görmemişti. Bu çoğu zaman böyledir. "Vurduğun geyikler, takipçilerdir" dedi. Fren yaparsın ve gözün vurmak-

tan kıl payı kurtulduğun geyiği takip eder. “Sonra hızlanırsın ve bir sonraki çıkagelir.”

Hava kararır kararmaz, Travis’in araştırma ortağı Tom Seamans ile far tutulmuş geyik projesi dediğim şey için, biraz veri toplamak üzere buluşacaktık.

Travis ve dört meslektaşının yazdığı bir makaleye göre, saat başı geyik-araç çarpışmalarının en yüksek olduğu zaman, gece karanlığından üç kat daha yüksek olan gün batımı yaklaşmaktaydı. Geyikler krepüskülerdir; dermatolojide ortaya çıkmış bir kelime olup, aslında “şafakta veya alacakaranlıkta aktif” anlamına gelir. Kasım, göze çarpan diğer bir riskli sürüş zamanıdır, çünkü çiftleşme mevsimidir. Üreme konusunda kararlı olan geyik, genlerinin başarılı bir şekilde ilerlemesinin önündeki en bariz engeli fark etmekte başarısız olur: trafik.

Kısmen alacakaranlık olduğu için ve kısmen de Plum Brook’ta onlardan çok olduğu için yollarda geyik görüyorduk; burada çalışan kişi başına yaklaşık on geyik düşüyordu. Ayrıca, ormanın içinden geçen bir yol, geyikler için çekici bir yerdi. Yiyecekler yakınlarında büyür ve bir tür açıklıktır, dolayısıyla yırtıcılar görünmeden, gizlice yaklaşamazlar. Yolun açıklık alanı, görebilmeleri ve manevra yapmaları daha kolay olduğundan, kenarlardaki böcekleri avlayan kuşlara da hitap ediyordu. Çarpılanlar da leş yiyicileri oraya çekiyordu. Asfalt leşi, asfalt leşini doğuruyordu. (Başka bir akbaba kazasını önlemek umuduyla, Kennedy Uzay Merkezi yer ekipleri, fırlatmaya yaklaşan günlerde olağanüstü bir hızla cesetleri temizlemek için “asfalt leşi ekibi” oluşturuyordu.) En basit şekliyle, hayvanlar insanlarla aynı sebepten yolu tercih ediyordu; gitmek daha kolaydı.

Plum Brook’taki düşük hız sınırı, vahşi yaşam popülasyonunun artmasını sürdürmeye yardımcı oldu. Arabalar doğal bir yırtıcıdan daha hızlı hareket etmediği sürece, sürücü fren yapmasa bile hayvan genellikle zamanında yoldan çekilebilecektir. Avlananlar, mekânsal güvenlik sınırı denen şeyi korurlar. Kendileriyle bir avcı arasındaki mesafeyi görsel

olarak sezebilirler ve havalandırmadan önce, avcının tam olarak ne kadar yaklaşabileceklerine izin vermeleri gerektiğine dair esrarengiz bir sezgiye sahiptirler. Uçuş başlatma mesafesi ya da en yakın nokta olarak adlandırılan FID, koşullara göre kısalmaya veya uzar. Hayvanlar veya kuşlar besin açısından zengin ve lezzetli bir şeyle besleniyorsa, ziyafeti bırakmak için mümkün olan son ana kadar – en kısa FID’ye kadar bekleyebilirler. Avcı onlara koşarken geliyorsa, hızı hesaba katılır ve takipçi belirli bir mesafeye geldiğinde uçarlar. Neredeyse her zaman, güvenli kaçış mesafesini doğru bir şekilde tahmin ederler. Tabii onlara doğru gelen şeyin bir motoru yoksa.

Memeliler ve kuşlar, mantıklı bir şekilde, hızla akan arabaları yırtıcı olarak algırlarlar. Kaçış algoritmaları, sıkışık bir şehir caddesinde iyi çalışır –denerseniz bile, neredeyse hiçbir zaman bir güvercine çarpamazsınız– ancak sağduyuları onları bir otoyolda veya kırsal bir caddede yanıltabilir. Çünkü hangi yırtıcı 100 kilometre hızla üzerinize gelir ki? Evrimsel olarak konuşursak, bu yeni bir şey. Travis, “Hızlı arabalar yalnızca yüz yıldır piyasada” dedi. Batan güneşe karşı siperliğini aşağı indirdi. “Evrimsel açıdan, bu hiçbir şey.”

Travis, bunun yaban hayatı içinde, engellenmesi kolay olması gereken bir olaydan kaçınmak karşısında, şaşırtıcı derecedeki yetersiz kalışını açıkladığını düşünüyordu: “Öngörülebilir bir istikamet boyunca seyahat eden büyük, gürültülü bir araç.” Evrimin, işlemcileri yükseltmek için zamanı olmamıştı. Hızı tahmin etmek, “uzakta beliren” bir nesnenin size doğru gelirken boyutunun ne kadar hızlı büyüdüğünü algılama ve yorumlama becerisi gerektirir. Nesne hızlı hareket ederken, belirlemeyi algılamak ve görsel olarak işlemek daha zordur. Bazı güvercin araştırmacılarının bir üst aşamaya geçip, adlandırdığı gibi “uzakta beliren cisimlere hassas nöronlar” bulunmuş durumdaydı.

Travis ve Tom bunu incelemek için hatırı sayılır bir zaman ayırdılar. Çiftin temel çalışma protokolü basitti: “Bir aracı doğrudan akbabalara doğru sürdük...” Akbabalar daha rahat

bir ortama gitmesinler diye, ağır, metal bir plakaya sabitlenmiş bir rakun kadavrası tarafından cezbedilmişlerdi. Ford F-250 kamyonu olan araç, saatte 30, 75 ve 90 kilometre olmak üzere üç farklı hızda, fren yapmadan yol aldı. Uçuşa başlama mesafesi, akbabanın geri çekilmek için hareket ettiği anı işaretlemek için pencereden asfalta bir puf atıp, daha sonra pufla kadavra arasındaki mesafe ölçülerek hesaplandı. 60 kilometre için olan FID, 90 kilometre hızla ölçülen FID'den önemli derecede farklı değildi, bu da Travis ve Tom'un tahmin ettiği gibi, doğal olmayan hızlı bir "yırtıcı hayvanın" avın duyuşal ve bilişsel yeteneklerini aşırı zorladığını gösteriyordu.

Hiçbir akbabaya çarpmadılar, ancak hepsi son gaz uçarken, kıl payı atlattıkları oldu. Daha yüksek hızlarda neler olacağını görmek için Travis ve Tom bir çekim kamyonu tasarladılar. İnek kuşları –çünkü buralarda yaygın bulundukları ve dayanıklı oldukları için– geniş bir kafese yerleştirildi (lütfen üzülmeyin, daha sonra serbest bırakıldılar). Kafesin bir duvarı, araştırmacıların yolun ortasına yerleştirdikleri video kameraya doğru giden kamyonun görüntülerini oynattıkları bir video ekranıydı. Buldukları inek kuşları, araç hızından bağımsız olarak, mesafe yaklaşık 30 metre kaldığında havaya uçacaklardı. Aşağı yukarı saatte 120 kilometre hıza kadar, yoldan kaçmak için yeterli zamanları oluyordu.

Değişik hızlarda video oynatabilme sihiri sayesinde, Tom ve Travis videodaki kamyonun hızını saatte 360 kilometreye çıkarmayı başardılar; bu kabaca bir uçağın kalkış hızına eşitti. Çünkü bu araştırma gerçekten bununla ilgiliydi: uçuş güvenliği ve uçaklarda meydana gelecek hasarları önlemek. Her yıl ABD karayollarında, yüz milyonlarca³ küçük yaratığın

³ Ya da muhtemelen daha fazlası. Asfalt leşlerinin yaygınlığına ilişkin rakamlar, leş yiyenlerin kanıtları yemeye gelme hızları nedeniyle hafife alınma eğilimindedir. Mojave Çölü'nde yapılan bir araştırmada, yolun ortasındaki ezilmiş bir kaplumbağadan, yirmi bir saat içinde geriye kalan tek şeyin dağınık parçalar ve "çarpma noktasından sekiz metre uzakta iki kuru uzuv" olduğu bulundu. Çarpışmadan doksan iki saat sonra, kaplumbağa "solmuş bir leke"den başka bir şey değildi.

ölümünün nasıl önleneceğini bulmak harika olurdu, ancak çalışmanın nihai amacı bu değildi.

Uçak kadar hızlı giden bir kamyonla karşılaşan inek kuşlarının her biri, Ulusal Yaban Hayatı Saldırı Veritabanında bir istatistik olurdu.

Karşıdan karşıya geçen yayalar üzerine yapılan araştırma da benzer bir hikâye anlatmaktadır. Karar verme mekanizmamız, bir arabanın ne kadar uzakta olduğuna dayanır. Hızı hesaba katmada o kadar da iyi değiliz. DeneySEL kanıtlar, tam mesafe duyarlılığının yetişkinliğe kadar gelişmediğini göstermektedir. Avrupalı psikologlardan oluşan bir ekipten alıntı yaparsak, yolun kenarındaki küçük bir çocuk ve saatte 32 kilometreden daha hızlı giden bir araba bir araya geldiğinde, bu insanı "tedbirsiz karşıdan karşıya geçmeye" teşvik ediyor. Bu nedenle, düşünülmeden yerleştirilmiş "yavaş çocuk" işaretlerine ihtiyaç doğuyor. Sorun sadece çocukların karşıdan karşıya geçerken sağa sola bakmamamaları değil; şoförler de onları görmüyor.

Bir yırtıcıyla karşılaşan hayvanlar için, kaçmak sadece bir seçenek. Memeliler, binlerce yıl boyunca genlerini aktaracak kadar uzun süre hayatta kalma şanslarını artıran, çeşitli özellik ve davranışlara güvenirlere. Kokarca iğrenç bir koku yayar, kirpi oklarını kuşanmıştır. "Yırtıcı" hız yapan bir otomobil olduğunda, bu taktikler etkisizden, trajik biçimde uyumsuzu kadar değişebilir. Kaplumbağa (ve siz) olduğu yerde durur ve kafasını kabuğuna çeker. Bir geyik görünmemek için ağaçların arasında donup kalabilir. Sincaplar ve tavşanlar sokağın ortasında zikzak çizip ve salak salak dolanabilir. Katiliniz, kendi yolu ile sizinkinin muhtemel kesişme noktasını hesaplamış bir şahin olduğunda, rotayı aniden değiştirmek hayatınızı kurtarabilir. Katil karada yaşayan, her gün işe gidip gelen bir insan olduğunda, bu onun sana çarpmaktan kaçınma çabalarını boşa çıkarıyor.

Kendi kendini süren arabalar yolları ele geçirdiğinde, sincapların ve kokarcaların (ve kedilerin ve küçük köpeklerin)

hayatları, direksiyonu kıran ve fren yapan nazik sürücüler tarafından daha fazla korunamayabilir. İnsanın hayatta kalmasına dayalı ürpertici aritmetik söz konusu olduğunda, sürücülerin bu iki hareketi de yapmaması elbette daha güvenlidir. Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri, bir hayvana çarpmamak için kaçınma eylemi bulunan ve bu yüzden yaralanan kişi sayısının yılda on bin civarında olduğunu tahmin ediyor. Bu sayı, aracın hayvana çarpması halinde yaralanan insan sayısından sadece iki bin daha az. 2005 yılında, Karayolu Güvenliği Sigorta Enstitüsü (IIHS), %77'sine geyiklerin dâhil olduğu, 147 ölümcül (insan için) araç-hayvan kazasını analiz etti. İlk çarpışma nadiren insanları öldürüyor ya da yaralanmalarına neden oluyordu; ama sürücü ne zaman hayvandan kaçınmaya çalışsa, hemen her defa ölümle sonuçlanıyordu. Araç ya da motosiklet sürücüsü fren yapıyor, sonrasında araç savrulur yoldan çıkıyor ya da geyik eti kadar yumuşak olmayan bir şeye çarpıyordu.

Sekiz istisna vardı ki büyük bir geyiğin –ve bir durumda bir atın– ön cama çarptığı vakalardı. Daha uzun boylu olanlar öldürücüdür. Çünkü bu durumda arabanın ön tarafı hayvanın gövdesinden ziyade bacaklarına çarpıyor. Bacaklara alttan vurulduğunda, gövde ve kafa kaputun üzerinde fırıl fırıl dönüyor ve ön cama veya eğer hayvan yeterince uzun boyluysa tavana çarpıyor. Bu nedenle Volvo'nun bir LADS –büyük hayvan algılama sistemi– vardır, ancak SADS'si yoktur. Bir Volvo iletişim yöneticisi bir e-postada “Kamera belirli bir işareti arar” dedi. “Dört tane ince, uzun bacağı olan büyük bir vücut kütlesi.” Verdiği örnek bir Amerikan geyiğiydi.

1986'da bir yüksek lisans tezi için, İsveçli biyomühendislik öğrencilerinden oluşan bir ekip, bir geyik saldırısı düzenledi ve bunu yüksek hızda filme aldı, böylece çarpışma ve sonrası ağır çekimde incelenebilecekti. Amaç, bu genellikle yıkıcı çarpışmaların biyomekaniği hakkında daha ayrıntılı bir idrak sağlamak ve ardından bu kavrayışı bir geyik çarpışma testi mankeni geliştirmek için kullanmaktı. “Hasta ve zayıf” bir

sığın “öldürüldü ve hemen ardından [80 kilometre] hızla giden bir Volvo 240 tarafından çarpıldı.” İfade ilgimi çekmişti. Görünüşe göre Volvo 240, ölümü ile bacaklarının buruşması arasındaki kısacık anlarda bir geyiğe ulaşabilmek için, 0’dan 80 kilometreye yeterince hızla çıkabilen bir otomobildi. Bir kadavrayı çerçeveye asamazsınız, çünkü bu, geyiği yazarların tam da araştırmayı amaçladığı şeyi yapmaktan alıkoyacaktır.

Her neyse. Filmde ortaya çıkan şey şuydu. Yolcu öne fırladığında tavan çökerse –şimdi burada İsveçli geyik çarpışma testi mankeni tasarımcısı Magnus Gens’in zarif hatırlatıcı ifadesini ödünç alıyorum– “ufalanmış çelik, kafanın istikametine engel oluyor.” “Geyik ve Diğer Büyük Hayvan Yaban Hayatı Araç Çarpışmaları”nın daha az nazik ifadesini ödünç alacak olursak, “eksen etrafındaki baskı ... kemik parçalarının omurilik kanalına itilmesine neden olur.” Sürücünün başına düşen geyik boyun omurlarını eziyor, keskin parçalar omurilik sinirlerini keserek tam veya kısmi felce neden oluyordu. Ayrıca rahatsız edici derecede yaygın olarak: kırık yüz kemikleri ve kırılma sırasında ön cama çarpmaktan kaynaklanan yırtılmalar meydana geliyordu. Yaralar “enkaz, saç, bağırsaklar ve dışkı” ile enfekte oluyordu. Ve son olarak, iki taraf da çarpışmadan sağ çıkmayı başarırsa, birinin kucığında uzuvları zedelenmiş bir geyik oluyordu.

İşleri daha da kötüleştiren şey; bir geyiğin uzun bacakları, hayvanın gözlerini far mesafesinin üzerine çıkararak sürücülerin karanlıkta onları fark etmelerine yardımcı olan yansıtıcı parlaklığı ortadan kaldırabilir. (Yansıtmayı yapan tapetum lucidum, aslında bizim değil, *onların* görüşüne yardımcı olmak için oradadır. Işığı ikinci kez retinaya geri yansıtarak, az ışıklı koşullarda memelilerin görüşünü güçlendirir.)

Uzun toynaklıların yola fırlayabileceği, uzak kuzey bölgelerinde araç sürmeyi planlıyorsanız, tavan direkleri ve ön camları Magnus Gens’in müthiş geyik kazasındaki deneme mankeninden gelen bildirimlerle tasarlanıp güçlendirildiğinden, bir Saab veya Volvo tercih etmeyi düşünebilirsiniz. Magnus,

İsveç Ulusal Karayolu ve Ulaştırma Araştırma Enstitüsü'nden fon almış ve kendisine kısa bir süre sonra, bir deve çarpışma testi için manken tasarlamaya yardım etmesi yönünde talep gönderilmiştir.

Bir deve, bir geyikten daha uzun ve daha ağırdır, bu nedenle daha ölümcüldür. Büyük olasılıkla çatının çok daha büyük bir kısmı, doğrudan sürücülerin kafalarına çökecektir. Fırlayan toynaklılardan kaçmak için sağa sola eğilseler veya kaçsalar, o zaman da muhtemelen boyunları yerine omurgaları kırılacaktır. Bir araştırmaya göre, arabaları develere çarpan on altı Suudi'den dokuzunun boyundan aşağısı tamamıyla felç olmuştu. Karayolunun belirli bölümleri boyunca, deve yoğunluğu 1,6 kilometre başına on dokuza kadar ulaşıyordu. Bu hayvanlar vahşi değildir, ancak sahipleri genellikle gezinmelerine izin verir. Hatta geçmiş günlerde bazen bunu teşvik ettikleri bile olmuştur. Çünkü yakın zamana kadar Suudi kanunları, sürücünün devenin sahibine zararı karşılamasını gerektiriyordu. Riyad Silahlı Kuvvetler Hastanesi'ndeki bir nörobilimci ekibi, "Bu nedenle," diyor, "bazı deve sahiplerinin, kazalardan sonra tazminat talep etmek için gün batımından sonra hayvanlarını otoyollara doğru götüğü biliniyor." Bünyelerinde çiçek hastalığı; kafalarında da enkaz, saç, bağırsaklar ve dışkı taşıyorlar.

Özetlersek: Ne kadar sevimli olursa olsun, küçük bir yaratık için aşırı fren yapmayın veya çılgınca yoldan sapmayın. Boş çöl otoyolunda bir deve için dönün, fren yapın ve yoldan çıkın, çünkü kumdan başka çarpacak bir şey yok. Geyiklerin memleketinde asla hız yapmayın. Geyikler hakkında, size ne söyleyeceğimi bilmiyorum. IIHS çalışması, yalnızca güvenli bir şekilde yapılacak yer olduğunda fren yapmanız veya yoldan çıkmanız gerektiğini, asla savrulma veya kontrolü kaybetme noktasına gelmemenizi önerir, çünkü geyik çarpışmalarının, geyik dışındaki taraflara ne oranda zarar vereceği kestirilemez. Peki diğer alternatif ne, onlara çarpmak mı? Bunu kim yapar ki? İnsanlar fren yapar. Ve eğer sert fren yaparlarsa,

arabanın burnu aşağı iner ve darbe daha alçakta, belki de geyiğin bacakları seviyesinde gerçekleşir, bu da gövdenin daha fazla fırlayarak ön cama doğru gelmesine neden olur. Ve arkanızdaki arabalar da size çarpar. Mantıklı bir insanın ne yapması lazım?

En rasyonel sürücüye soralım: otonom arabaya. Eğer frenlere asılmak durumunda kalsa, bunu yalnızca hiçbir araba dibinden gitmediğinde mi yapıyor? Şeridinden saptığında, bunu yalnızca yol boşsa mı yapıyor? Kriterlerden biri eksikse, yola devam edip doğrudan bir beagle veya kokarcanın üzerinden mi geçecek? Bu soruları Google/Waymo'nun sürücüsüz araba medya ilişkileri uzmanına sordum ama o benimle iletişim kurmayı reddetti. Cevap alamadım ve görüşecek başka kimsem de yoktu, kısa süre sonra cevap vermeyi topyekûn bıraktı. Çıkmaza girdiğimiz bir anda, Uber'in 70 kilometre hızla giden otonom araçlarından biri, fren yapmadan veya yön değiştirmeden, Arizonalı bir yayaya çarptı. Sanki o bir sin-capmış gibi. Onların da verecek cevapları yok gibi görünüyor.

2012 yılında, Donna adında Kuzey Dakotalı bir kadın, kendisini rahatsız eden bir duruma dikkat çekmeyi umarak, sabah dinleyicileri yayına alan bir radyo programını aradı. Geyiklerin dâhil olduğu üç araba kazası geçirmişti ve her kaza, işlek bir yolda, bir GEYİK GEÇİDİ tabelasının yakınında olmuştu. Sonunda bir milyon internet izlenmesini aşacak olan görüntüler üzerine “Neden” diye yakındı, “geyikleri bu kadar işlek trafiğin olduğu yollardan geçmeye teşvik ediyoruz?” Kısa bir sessizlik oldu. Sunuculardan biri tereddütle, “Geyik geçit işaretlerinin, geyiğe nereden geçeceğini söylediğini mi düşünüyorsunuz?” Mümkün olabildiği kadar nazik bir şekilde, tabelaların biz sürücüler için olduğunu, bize yavaşlamamızı söylediğini açıkladı.

Geyiklere de bir şeyler söylüyor olabilirler. Sürücüler bir GEYİK GEÇİDİ işareti gördüklerinde yavaşlamıyorlar. Standart sarı üzerine siyah, elmas şeklindeki tabela, Tekdüzen Trafik Kontrol Cihazı W11-3 için geçerli olduğu gibi, süslü

yanıp sönen neon ışıklı geyik uyarı işaretleri için geçerlidir – ”zıplayan erkek geyik izlenimi vermek için sırayla etkinleştirilen” üç tane neon geyiği olan model de buna dâhildir. Bu teknolojiye, eskiden yemek yediğim bir San Francisco pizzacısının karşısında bulunan striptiz kulübünün önündeki neon tabeladan aşınayım. İri göğüslü çıplak birinin, sırayla üç hareketten oluşan dansı tekrar tekrar dönüyordu. Bahse girerim siz sürücüler onun için yavaşlarsınız.

Sürücüler gerçek tehlikenin bazı kanıtlarını gördüklerinde, uyarı işaretleri biraz daha iyi çalışır. Bir araştırmacı bunu kanıtlayabilmek için, her salı akşam karanlığında, sayısız haftalar boyunca, bir geyik kadavrasını yanıp sönen geyik geçidi uyarısından birkaç metre uzağa koydu. Arabalar ortalama 11 kilometre yavaşlamıştı. Benzer şekilde, yolun hemen gerisindeki çalılıklarda, “Işıklar Yanıp Sönerken Yola Geyik Çıkabilir” yazan, yanıp sönen neon bir tabelanın yanına kurulan “gerçekçi bir içi doldurulmuş geyik kaidesi”, ortalama hızda 19 kilometre düşüşe neden olmuştu.

Sürücüler, gerçek bir geyik olduğunu düşündükleri şeyin yarattığı tehlikeyi önemsedikleri için mi yavaşladılar, yoksa bir kadavraya aval aval bakmak için mi, yoksa dikkat çekecek şekilde, yabani otların arasında duran, tahnitçilik müzesi numunesinin tuhaf görüntüsü için miydi? İkincisi olduğunu tahmin ediyorum. Sürücülerin yaptığı şeydu: Gazdan ayaklarını çektiler ve geziye çıkmış gibi merakla bakındılar. Doldurulmuş bir geyiği görmek için kim yavaşlamaz ki? Belki biri kamyonun arkasına atar? “Kenara çek Jeb, biri yolun kenarına bir geyik kaidesi bırakmış.” Şimdi de JEB GEÇİDİ tabelalarına ihtiyacımız olacak.

Yine de geçerli olan kavram; uyarı materyallerini hiç değilse aralıklı olarak tehlikeyle eşleştirin. Etrafta geyik olmadıkça geyiklere seslenme. En iyi sonuçlar, uyarı mesajının güneş enerjili hayvan sensörlerinden gelen bir sinyalle etkinleştirildiği sistemlerden alınıyordu. Örneğin sadece, aşağı yukarı bir geyiğin boyunda bir canlı, yolun yakınındaki radar veya

lazer veya mikrodalga ışınını kırdığında yanan bir tabeladan bahsediyoruz.

Peki neden bu sistemleri her yerde göremiyoruz? Cevap belki de Montana Eyalet Üniversitesi'ndeki Batı Ulaştırma Enstitüsü'nün acı dolu hikâyesinde yatıyor. 2005 yılında Yellowstone Milli Parkı'nda böyle bir sistem denediler. Ne yazık ki müteahhitler, yol kenarına nelerin konulabileceği ve konulamayacağına ilişkin bazı kanunlardan ve park düzenlemelerinden habersizdi. Sistem, 1,6 kilometre başına on sekiz direk dikilmesini gerektiriyordu, ki bu çok fazlaydı ve tabelalar metal değil ahşap olmalıydılar ve o kadar cıvılcı renkte olamazlardı. Yazılım sorunları, hatalı donanım, bütçe sorunları, yüzey toprağı sorunları, sinyal hataları, yanlış negatifler, yanlış pozitifler vardı. Çok fazla yanlış pozitif hem de. Sürücüler, gerçekten de kar yağarken yolun yakınında gizlenen bir geyiğin varlığı konusunda uyarılmıştı. Ya da bankete çıkan bir araba. Veya hareket eden bitkiler. 'Dikkat! Rüzgârda sallanan ipekotu!'

Tehlike sadece hayvan açısından var olduğunda, sürücü veya araba için değil, bunu unutabilirsiniz. 2009'da Ulusal Park Servisi, Mojave Ulusal Koruma Alanı'ndaki iki otoyol şeridi boyunca yanıp sönen ışıklar ve KAPLUMBAĞALARA DİKKAT tabelaları kurarak, nesli tükenmekte olan kaplumbağaları kurtarıp kurtaramayacaklarını görmeye karar verdi. Biraz ileride, yolun kenarına bir çöl kaplumbağası maketi yerleştirdiler. Daha sonra sürücülerin yavaşlayıp fren yapmadığını, hatta kaplumbağaları beklediklerini düşündürecek şekilde, kafalarını çevirip çevirmediklerini görmek için yakınlarla saklandılar. Hayır.

Keşke Donna'nın inandığı gibi insanlarla değil hayvanlarla iletişim kurmak mümkün olsaydı. Geyiklerle türlü hayal kırıklıklarıyla sonuçlanan, iletişim denemeleri gerçekleştirildi: tampona monte edilen geyik düdüklere işe yaramadı, yol kenarına yerleştirilen geyik kovucular da aynı şekilde. Bazen de yardımcı olacağı düşünülen şey, farlardaki ışık yüzmesini

yönlendirip, yaklaşan arabanın “toynak farkındalığını” artırmak için otoyol boyunca açılı reflektörler monte etmekte. Wyoming’de yakın zamanda yapılan bir araştırma, test ettikleri reflektörlerle olmasa dahi, bazı umut verici sonuçlar verdi. Deneme çalışmalarının birinde, yansımalarını önlemek reflektörler beyaz kanvas kumaşa sarıldığında, işe yaramıştı. Araştırmacılar, geyiğin bu beyaz paketlere, başka bir geyiğin beyaz poposuna veya kuyruğunun alt kısmına verdiği tepki gibi bir tepki vermiş olabileceğini düşünüyorlar. Kuyruk sinyali –kuyruğunu kaldırıp beyazı kısmı göstermek– ürkmüş beyaz kuyruklu bir geyiğin, tehlikeyi yoldaşlarına iletme için yaptığı şey olarak algılanıyordu.

Şüphelerim var, çünkü Pennsylvania Eyalet Üniversitesi’ndeki araştırmacıların, beyaz kuyruklu geyiği, yol kenarına diktikleri, kontrplaktan geyik poposu ile kuyruk sinyali vermeye çalıştıkları, 1978 tarihli makalelerini okudum. Bazılarında, kaldırılmış kuyruk beyaza boyanmıştı; diğerlerinde ise gerçek bir geyik kuyruğu kontraplağa çivilenmişti. Ne yazık ki hiç kimse ulusal karayollarında, çürümekte olan geyik kuyruklarının çivilendiği, kontrplak geyik kışklarının dizili olduğunu görmek istemeyeceğinden, bunların hiçbirisi işe yaramadı.

Wyoming grubu, kanvas kumaş kullanıldığında ölüm oranlarının daha düşük olmasının nedeninin, sürücülerin onlara bakmak için yavaşlamaları olduğu teorisini ortaya attı; ki ben de bu konuda onlara katılıyorum. “Bekle Jeb. Direkte beyaz bir şey var.”

Bir an için Donna’ya geri dönelim. Aslında geyikleri, GEYİK GEÇİDİ tabelasıyla değil de vahşi hayata özgü bir üst geçitle, yolun karşısına, geçmelerini istediğiniz yere yönlendirebilirsiniz. Üst geçit, karayolunun kenarı boyunca devam eden çitlerle birleştirilirse, nihayetinde hayvanlar güvenli geçiş noktasına yönlendirilebilir. Buradaki zorluk, geçit yapılarının ve çitlerin maliyetli olması ve bunları ihtiyaç duyulan yerlere kurmanın imkânsız olabilmesidir. Ve ayrıca, ülkenin bazı bölgelerinde, yılın bazı zamanlarında beyaz kuyruklu geyik-

lere her yerde ihtiyaç duyulur. (Yaban hayatı üst geçitleri ve alt geçitleri, üremek veya yiyecek bulmak için toplu olarak göç eden türler veya topluluklarını parçalayan otoyollar tarafından genetik sağlığı tehdit edilen gruplarca kullanılma eğilimindedir.)

İşte geyikler ve farlarla ilgili sorun; karanlık olduğunda geyikler, küçük ışıklar ile arkadaki büyük araba arasında her zaman bağlantı kuramazlar. Yapsalar bile, hızla yaklaşan bir çift otomobil farı, pratikte hiçbir yararlı bilgi sağlamaz. Işık noktaları algılanabilir bir şekilde “görünmez”, bu yüzden ne kadar çabuk yaklaştıkları bir yana, yaklaştıkları bile anlaşılmaz. Travis ve Tom yardımcı olabilecek bir şeyi test ettiler; aracın ön ızgarasını aydınlatan, arkaya bakan bir ışık çubuğu. Umdukları şey, artık onlara doğru hızla gelen, büyük bir nesne olduğunu fark edebilen geyiğin, daha hızlı ve güvenilir bir şekilde yoldan kaçmasıydı. Sonunda hava karardı ve biz de veri toplamak için Plum Brook’un arka yollarına gittik. Buradaki fikir, yardımcı aydınlatma ışığı açıkken ve kapalıyken, kaçış başlama mesafesini (FID) ve donma davranışı olasılığını (far görmüş geyik) karşılaştırmaktı.

Plum Brook’un ana otoparkı, benim için Ohio’ya has kışın rengi olan, kuru ve ölü tozla kaplanmış, kahverengi bir mısır anızı tarlasına bakıyordu. Tom, teçhizatı Travis’in kamyonunun önüne bağlayarak topuklarının üzerinde çömeldi. Yukarı baktı. “Çulluğun sesini duyuyor musun?” Bir böcek olduğunu varsaydığım vızıltı aslında erkek çulluğun kur yapma dansının bir parçasıydı. Asla tam olarak kavrayamayacağım bu kırsal paradoksa uygun olarak, Tom’un hem vahşi hayata hem de onu avlamaya düşkünlüğü vardı.

Adamlar ekipmanı hazırlarken, telemetrelerini alıp tarladaki bir geyik kliğine doğru yürüdüm. Bir telemetre, bir tür lazer metredir. Işını bir nesneye yöneltirseniz ve dijital ekran size tam olarak ne kadar uzakta olduğunu söyler. Tahminime göre bu geyiklerin FID’si yaklaşık 90 metreydi. Haklı olarak ihtiyatlıydılar. Buradaki mesafe bulucular çoğunlukla avcılar

tarafından, uzaktaki hedeflere nişan alırken, mermi düşüm telafisini hesaplamak için kullanılıyordu.

Travis yola çıkacağımızı haber vermek için seslendi. Geyikleri taciz etmeyi bırakıp kamyonu geri döndüm.

Arka yollarda çok az sokak lambası vardı, bu da uzaktaki bir geyiği görmeyi zorlaştırıyordu. Bunun yerine, FLIR (ileriye dönük kızılötesi) adı verilen bir ısı algılama sistemi ile onları bulmaya çalıştık. FLIR, etrafınızı gösterge panosuna monte edilmiş bir ekranda, görece sıcaklığa göre görüntüler. Görüntü, karakalem çizimi gibi, grenli gri bir cetvelde resmedilir. Büyük kar kütleleri siyahtı. Yol kenarındaki böğürtlenlerin üzerindeki kokarcalar ve rakunlar, ürkütücü beyaz renkte parlıyordu. Eski kamp fenerlerindeki o tuhaf iplikler gibi görünüyorlardı. Sıcak yaz gecelerinde, bir memelinin vücut ısısı asfaltın ısısıyla eşleşebilir, o yüzden Travis ve Tom yirmi metre ötede, yolun ortasında duran geyiği gözden kaçırmışlardı.

“Orada...” diye Tom karanlığı işaret etti. İlk deneyimiz FLIR ekranında, birkaç yüz metre önümüzde, yolun sağ tarafında, engebeli bir arazide duruyordu. Travis 60 kilometre hıza çıkıp orada sabitledi. Tom’un kolu yolcu penceresinden dışarı sarkmış, gözleriyse FLIR ekranındaydı. Elinde yansıtıcı bantla kaplı, küçük bir çakıl torbası tutuyordu. Geyik ormana doğru dönerken Tom çantayı bıraktı. Birkaç saniye sonra kamyon, geyiğin kaçtığı yere geldi ve durduk. Tom telemetreyle dışarı çıkardı, Travis ile benim bir an önce Tom’un bıraktığı çakıl torbasına geri dönmemizi bekledi. Sonra telemetreyi bize doğrulttu. Telemetrenin gösterdiği rakam, bu geyiğin FID’sidir.

Burada hızlı ileri saracağım çünkü Travis ve Tom’un projesinin sonuçlarını paylaşmak istiyorum. Işık teçhizatları çalıştı, patent için beklemedeler ve NWRC, bu teknolojiyi üretip, pazarlamak için bir ortak arayışında. Geyiğin kaçışa başlama mesafesinde önemli ölçüde fark olmasa da arkaya bakan aydınlatmanın eklenmesi “geyik donması” vakalarında çarpıcı bir azalmaya neden oldu. Teçhizat yerleştirildiğine,

aynı kamyonun farlarında teçhizat yokken donup kalan on geyik yerine, yalnızca bir tanesi yerinde kalakalmıştı.

Sürücü koltuğunda Tom bir veri sayfası doldurdu. FLIR ekranını izliyordum. Bir hayalet çakal ağaçların arasında hareket ediyordu. Durdu, bize baktı ve yoluna devam etti. Uzaktan bir güvenlik kapısı, üzerine bir yeti çıkmış gibi görünüyordu. Isı ile görmek, bu işi anlamanın anahtarıydı; dünyayı algılamamanın başka yolları da vardı. Bir hayvana bir şey iletmek istiyorsanız, mesajınızı tercüme etmeniz gerekebilirdi.

Örneğin; Travis ve Tom'un kamyonun önüne koyduğu ışık, güçlü bir mavi ve morötesi emisyonu sahipti, çünkü bu, spektrumda geyiklerin en iyi gördüğü bölümdü – yani biz insanların yapabileceğinden çok daha iyi. Geyik görüşü bana, onu inceleyen bir adam tarafından ayrıntılı olarak açıklanmıştı; Tennessee Tech Üniversitesi'nde vahşi yaşam biyolojisi profesörü olan Bradley Cohen tarafından. "Geyiklerin en aktif olduğu alacakaranlıkta, UV ışığı en kullanışlı şeydir" dedi. Biz eflatuni alacakaranlıkta ayrıntıları görmekte zorlanırken, bir geyik onu parlak mavi renkte, net bir şekilde görür. Bizim alacakaranlığımız onların öğle vakti gibidir.

Size "daha fazla beyaz ve daha parlak" sonuçlar verdiğini iddia eden çamaşır deterjanları, geyiklere hizmet eder. Bu sabunların üreticileri ürünlere, morötesi aralığında beliren, optik parlatici bir madde eklediler. Bize göre, bu algılanabilir bir renk değildir. Cohen, bir geyiğe göre kıyafetlerin "parlak" olduğunu söyledi. Kamuflaj pantolonunu Cheer⁴ ile yıkayan avcı, kendi kazdığı kuyuya düşmüştü.

Bir geyiğin tayfın morötesi ucunda sahip olduğu avantajlar ne olursa olsun, diğer ucundan yoksundur. Bir geyik için kırmızı ve turuncu, renk yokluğu olarak algılanır. Turuncu onlar için siyahtır. Bu nedenle, turuncu/kırmızı avcı emniyet ceketi, o avcıyı diğer avcılarının içinde öne çıkarırken, geyik

⁴ Cheer; bir sıvı çamaşır deterjan markası olup, renkleri parlak tutmak için özel olarak formüle edilmiştir.

için mağazadan satın alınan her kamuflajdan daha fazla kamuflaj olabilir.

İşte geyik görüşü hakkında sıra dışı bir bilgi daha. Geyikler, bizim yaptığımız gibi, görme keskinliğini merkezi çekirdekte sağlamaktan ziyade, görüş alanları boyunca uzanan ince bir şerit (bir “görsel çizgi”) en iyi şekilde görürler. Çevresel görüşünüzle bir kitap okumak gibi olurdu. Elbette ki geyikler okuyamıyor, ancak kurulumları, onları gizlice gözetlemeye çalışan bir avcıyı tespit etmelerine yardımcı oluyordu.

Bazı kuşların da görsel bir çizgisi vardır. Avlanmak ve seyahat etmek için kullanışlıdır. Görsel bir çizgiye sahip göçmen bir kuş, gözlerini veya kafasını hareket ettirmeden tüm ufku inceleyebilir.

Tom Seamans vakti zamanında çok sayıda kuş araştırması yapmıştı. Her ne kadar görüş alanlarını çok fazla incelememiş olsa da o alana garip şeyler yerleştirmiştir.

11

HIRSIZI KORKUTMANIN YOLLARI

Korkutma Aygıtının Ezoterik Sanatı

Tom Seamans, otuz bir yıldır Plum Brook İstasyonu'nda çalışmaktaydı. Ak kuyruklu sığır renginde saçları ve tatlı dilli, samimi bir tavrı vardı. Oradayken fotoğrafını çekmedim ve zihnim ilerleyen aylarda bir adım öteye geçip, kendisini Orville Redenbacher'ın ten rengi kapitone av ceketinin içindeki haliyle yer değiştirecekti. Tom, Cornell'de eğitim almış bir vahşi yaşam biyoloğu ve doğuştan amatör tamircidir. O ve Travis, hallerinden memnun, pek çok saat geçirdikleri bir atölyeyi paylaşıyorlardı. Onlar ışık çubuğunu kaldırıp, dükkânı kapatırken ben etrafta dolaşıyordum. Birçok yönden, hayli tipik bir atölyeydi ama bu çift için aynı şey söylenemezdi.

Rakun idrarı da tipik sayılmazdı. Tom ve bir meslektaşı, potansiyel sığırcık kovucularını test ediyordu. İdrar, daha sonra kâbus gibi dev Air Wick spreyleri benzeri, sığırcık yuvasının tabanına takılan delikli kapaklı boş reçeteli ilaç şişelerine konacaktı.¹ Sığırcıklar oyuklara yuva yaparlar ve bir jet motoru

¹ Ekip, kuşları potansiyel olarak uzaklaştıran şeyin yabancılığından ziyade, yırtıcı idrar kokusu olduğundan emin olmak için, sadece yabancı madde içeren şişelerle de test yaptı: Febreze Ekstra Dayanıklı Kumaş Tazeleyici. Bilim, sığırcıkların Febreze Ekstra Dayanıklı Kumaş Tazeleyici hakkında, rakun idrarı konusunda

kaportası, ateşleme trajedisine kadar, rahat bir postmodern bungalov gibidir. Sığırcıklar, iki saatten daha kısa bir sürede yuva yapabilir, potansiyel olarak uçuş öncesi inceleme ve kalkış arasındaki dönemde kat temizliği yapabilirler. Kiracı için de ev sahibi için de kötü haber.

Kuş caydırma araştırması, Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi'nin Plum Brook şubesinde uzun bir geçmişe sahiptir. 1990'a kadar, odak noktası vahşi yaşamı uçaklardan ve arabalardan uzak tutmak değil de çiftçilerin mahsullerinden uzak tutmaktı. 1987'de Seamans işe alındığında, iş sadece karata-vuklar ve mısırla ilgiliydi.² Tom'un kadim kuş korkutma sanatı konusunda derin bilgisi vardı. İnsan-yaban hayatı çatışması alanında "korkutucu cihazlar" olarak bilinen düzinelerce şeyi test etti. Çoğu yalnızca geçici olarak korkutuyordu. Kuşları korkutup kaçırmak kolaydır ama onları uzak tutmak çok daha zordur. Yaratıklar alışkanlık kazanır. Bir zamanlar onları korkutan sese veya görüntüye alışırlar. Blöfünüzü görmeye başlarlar.

En az veya en kısa sürede etkili olan, hareketsiz duran sahte yırtıcıdır. İnternet, büyük boynuzlu baykuş kopyalarına tüneyen güvercinlerin ve fiberglas çakalların gölgesinde dinlenen Kanada kazlarının fotoğraflarıyla dolu. Klasik mısır tarlası korkuluğu gerçekten kuşları cezbedebilir çünkü onu yiyeceklerle ilişkilendirmeye başlarlar. Göç eden bir karata-vuk sürüsü için, otoyolun kenarındaki altın taklar, Bob's Big Boy tabelası gibi, büyük ve besleyici bir yemek bulabilmelerinin nedenidir.

1981'de, insan-yaban hayatı çatışması araştırmacısı ve yazar Michael Conover, bir dizi ultra gerçekçi, sahte yırtıcı hayvan tuzağını test etti. Yemleme istasyonlarında, şahinlerin avladığı bilinen on küçük kuş türünü ne kadar süre uzak tutacaklarını görmek için, küçük atmacalar ve çakırdoğanlardan

hissettiklerinin aynısını hissedip hissetmediklerini söylemek için oradaydı. İki koku da en ufak bir fark yaratmadı.

² NWRC'nin Sandusky şubesi, 1965 yılında Elveda Karakuş Derneği adı altında bir araya gelen bir grup mısır çiftçisinin lobicilik çabalarıyla kuruldu. Bu isim, Capitol Hill'dekilere, Ohio kırsalındakilere görüldüğü kadar işbirlikçi gelmedi ve 1967'de Elveda Karakuş Derneği, bu alaycı espriyi rafa kaldırdı, Ohio Yağmacı Kuşların Kontrolü Koordinasyon Komitesi adını aldı.

oluşan, tahnit edilmiş müzelik kaideler kuruldu. Cevap beş ila sekiz saat arasındaydı.

Uzun süreli korku yaratmak için kuşların bazı akıbetleri görmesi veya duyması gerekir. Bir başarı izleme deneyinde Conover, gerçek bir sığırcık kapma görüntülerini ve/veya seslerini dâhil edip, bir baykuş tuzağının korkutuculuk hassasiyetini genişletti. Bazıları kayda alınmış imdat çağrıları içeriyor, bazılarında canlı performans sergileniyordu. İşte çıkarımlardan biri: “Ölü bir sığırcığı modele bağlamak, canlı bir sığırcığı bağlamaktan daha az etkiliydi.” PETA’nın pençelerine bağlanmak istemiyorsanız, bu geçerli bir yaklaşım değildir. Ayrıca, bazı türlerde, imdat çağrıları kurbanın sürüdeki eşlerini geri püskürtmeye değil, onlara yardım etmeye ya da bazen sadece aval aval bakmaya hizmet eder.

Hangi türün dağıtmaya çalışıldığına bağlı olarak, ölü bir kuş kendi başına garip bir şekilde etkili olabilir. Doğru şekilde monte edilmesi şartıyla elbette. Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi’nden “Sorunlu Akbaba Tüneklerini Dağıtmak için Kukla Kullanma Yönergeleri”nden alıntı yapıyorum. “Hazırlanan kuşun duruşu, bir veya iki kanadı aşağı sarkmış şekilde, ayaklarından asılı ölü bir kuşun duruşuna benzemelidir.” Kukla nasıl yapılır el kitabını yazan iki araştırmacıyla, Michael Avery (şu anda emekli) ve NWRC’nin Florida Saha İstasyonu’ndan John Humphrey ile konuştum. 2002 yılında yapılan bir çalışmada, onlar ve bir meslektaşları, altı farklı iletişim kulesine bir akbaba kadavrasını veya tahnit edilmiş bir akbabayı monte etmenin etkilerini belgelediler. Akbabalar, bu ve bunun gibi etrafı açık kulelere tünemeyi severler; kaygan, keskin kokulu dışkıları, onarım ekipleri için yapılara tırmanmayı tehlikeli ve iğrenç hâle getirir. Bir kuklanın asılmasından sonraki dokuz gün içinde, tüneyen akbabaların safları %93 ila %100 oranında azaldı. Kuşlar, kukla indirildikten (veya çürüdükten) beş ay sonrasına kadar oradan uzak durdular.

Avery’nin inancı değişmişti. “Tıkır tıkır çalışıyor” dedi.

Bir tılsım gibi, neden işe yaradığına dair akılcı, büyüyle alakalı olmayan bir açıklaması yoktu. “Soran insanlara verdi-

ğim cevap,” dedi Humphrey, ‘Bilmiyoruz, ama bir mahalleye gitsem ve bir ağaca baş aşağı asılmış birini görsem, ben de orayı terk ederdim.’”

Avery, kendisinin ve meslektaşlarının 2002’de yazdığı gibi, “Akbabaların tahnit edilmiş heykellerin, ölü bir tünek arkadaşı olarak gördüğü ve benzer bir kaderin başına gelmesini istemeyerek bölgeyi terk ettiğini düşünmek cazip geliyor.” Bu cazibeye direniyordu. “Bu hayali, insan benzeri bir düşünce.”

Doğru, diye itiraf etti Humphrey, “bu en iyi cevap değil belki. Ama sahip olduğum tek şey o.”

Tom Seamans’ın atölyedeki kuru depolama odasında bir akbaba heykeli vardı ve onu ziyarete gidiyorduk. USDA Yaban Hayatı Hizmetleri tarafından çok sayıda akbaba şikâyeti olan eyaletlerde kullanılan modellerden biriydi. Gövdesi strafor-
du, çünkü strafor kuştan çok daha uzun süre dayanır, ancak kanatları ve kuyruğu gerçektir, çünkü tüyler temel unsur gibi görünmekteydi.

Akbaba tüneklerini dağıtma stratejilerinin onlara ateş etmeyi içerdiği göz önüne alındığında, akbaba kuklası ölü-
mü hatırlatan bir gelişim olsa da güzeldi ve bunun için Tom Seamans’a teşekkür etmeliyiz.

Pek çok keşif gibi bu da tesadüfiydi. Tom kuş yemi poşetlerinden oluşan bir rafı düzeltiyordu. “Eskiden burada büyük bir roket kulesi vardı ve akbabalar orada takılırdı.” 1999’da Tom’un on iki sorunlu kuş çarpışmasına karışan türün, ortalama vücut yoğunluğunu hesaplaması gerekiyordu. (Jet parçalarını test etmek için standart bir kuş kuklası tasarlamaya yardım ediyordu.) Silahıyla roket rampasına doğru yola koyulmuş. Ölü akbaba düşerken, ayaklarından biri yaklaşık 60 metre yükseklikte yapıya takılmış. “Ve ben köprüye ölü kuşu almak için çıkmamıştım.” Orada öylece asılı kalmış. Bir daha hiç kimse kulede başka bir akbaba görmemiş.

Tom, bu efektin tekrarlanıp, uygulanıp uygulanamayacağını merak ediyordu. Önce bir kadavrayı dışarı sermeyi denedi. Hiçbir şey olmamıştı. Havada asılı ve dönüyor olmalıydı.

Bunun neden işe yaradığını da bilmiyordu. “Tek tahmi-

nim, bu hiç doğal bir şey değil. Düşünüyorlar ve ‘*burada bir sorun var*’ diyorlar.”

Akbabaların böyle şeyler düşünüp düşünmediğini asla bilemeyiz, ama insanlar kesinlikle düşünür. Everglades Ulusal Parkı’ndaki Royal Palm Ziyaretçi Merkezi’ndeki personel, yakındaki bir tünekten uçan ve otoparktaki arabalara zarar veren kara akbabaların cesaretini kırmak için kuklalar kullanmayı denedi. Ziyaretçiler, balık avından geri döndüklerinde ön cam sileceklerinin lastik kanatlarını kopmuş veya açılır tavanlarının etrafındaki contaları çıkarılmış hâlde buluyorlardı. Otoparkın etrafındaki ağaçlara kuklalar asılmıştı, bu da akbabaların cesaretini kırıyordu, ama şimdi de korucular günlerinin büyük bir bölümünü tuhaf park ziyaretçilerine kuklaları açıklamakla geçiriyorlardı. Şimdi bunun yerine, otoparkta “Aracınızı Akbabalardan Korumak için Branda Kullanın” yazan bir kutu var.

Akbabalar bunu neden yapıyorlardı? Kauçuk, kalafat ve vinil egzoz gazı, çürüyen hayvan leşinde de bulunan bir kimyasal mıydı? Tüm bu öğelerin ortak olarak barındırdığı, cazip bir bileşik mi vardı? NWRC’nin Florida Saha İstasyon’undaki araştırmacılar bunu çözmeye çalıştı. Çünkü o bileşiğin –ya da bileşikler ailesinin– ne olduğunu bilirlerse, onu akbabaları başka yerlere çekmek için kullanabilirlerdi, aynı bir tırmalama direğinin kediye mobilyalardan uzak tutması gibi.

Bir dergideki makalede yapılan açıklamadan anlaşılacağı üzere, Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi’nin kararlı ve özverili bilim adamlarının, laboratuvarda yemek pişirmeye başlamış gibi görünmesine sebep olan bir proje başladı. Akbabalar tarafından zarar görmüş yirmi bir nesne, “traş bıçağı kullanarak, incecik kıyıldı” ve 131 derece Fahrenheit’ta ısıtıldı. Buhar sıkıştırıldıktan sonra gaz kromatografi yöntemi ile tanımlandı. Buradaki düşünce, tüm malzemelerde ortak olan bileşikleri bulmak ve sonra süngerleri bunlarla ıslatmak ve nasıl tepki verdiklerini görmek için akbabalara sunmaktı. Ne yazık ki kimyasallar çok çabuk buharlaşmış ve ardından finansman da buhar olup uçmuştu. Gizem –ve vandallık– devam ediyordu.

Akbaba vandallığının, malzemelerin kokusuyla hiçbir ilgisi

olmaması da mümkündür. Bu davranışla ilgili en sevdiğim açıklama, emekli yırtıcı kuş koruma biyoloğu Keith Bildstein'dan gelmişti. Bildstein, Falkland Adaları'ndaki çizgili leş yiyen şahinlerde aynı tür çekip koparma davranışını gözlemlemiş ve diğer şeylerin yanı sıra ölü koyunları yiyen, Yeni Zelanda dağ papağanlarının da park edilmiş arabaları bu şekilde tahrip ettiğini duymuştu. Bildstein, kuşa bir kadavradan et parçalarını koparmak için gereken hareketlerin ve boyun kuvvetinin, kauçuk ve kalafatı çekip koparmak için ihtiyaç duyduğu şeye benzer olduğunu kaydetmişti. Ve bir leşin kaslarının ve tendonlarının gerginliği ve yoğunluğu, kauçuğa ve contalarınkine benziyordu. Elllerinde bulunan (veya gagalarında) kaslı herhangi bir nesneyi çekerek boyunlarını güçlendiren akbabalar için, bunun bir grup kuşun itiş kakışı arasında kadavradan beslenmeye çalışırken, rekabet avantajına sahip olacakları varsayımında bulunmuştu. Başka bir deyişle, bu sağlıklı bir diyetti.

Tom kuklayı yere geri bıraktı. Bunu neredeyse şefkatle yapıyordu. Hindi akbabalarını neredeyse çullukları sevdiği kadar severdi. “Bazen,” demişti bana daha önce, “sadece bir katlanır sandalyeye oturup, arkama yaslanırım ve etrafta dönmelerini izlerim. Eğer ortalık yeterince sakinse, geçip gittiklerini duyabilirsiniz.”

Tom atölye ışıklarını kapattı ve kapıyı kilitledi. “Kuklalar” dedi, “11 Eylül kurtarma sahasında kullandığımız şeylerden biriydi.”

İkiz Kuleler çöktüğünde, insan kalıntılarını bulabilmek için bir milyara yakın enkaz parçası tarandı. Bu, ABD tarihindeki en büyük adli soruşturmaydı. Yirmi dört kurumdan bin kişi, sonunda yirmi bin parça insan kalıntısını kurtardı. Seamans ve meslektaşları, süreci anlatan 2004 tarihli bir makalede, “Bu, bahçe tırmıklarıyla ve kelimenin tam anlamıyla elleri ve dizleri üzerinde insanları içeren bir süreçti” diye yazıyordu. Operasyon için uzak ama zahmetsiz, geniş bir alana ihtiyaç vardı. Son zamanlarda kapatılmış, garip bir şekilde Fresh Kills [Taze Ölüler] gibi duruma uygun bir isme sahip, Staten Island'da bulunan bir depolama sahası seçildi.

Üçüncü gün kuşlar geldi. Operasyon için olay komutanı olarak görev yapan NYPD müfettişi, "Hangi yığınların, daha fazla vücut kısımları barındırdığını, onların üzerine konmasından anlıyorduk" demişti. "Ve insan kalıntıları için [onlarla] savaşmak zorunda kalacaktık." Seamans, kuşları uzak tutmak için görevlendirilen Yaban Hayatı Hizmetleri ekibinin bir parçasıydı. Bana hikâyeyi anlatmasını istedim. O ve Travis'in, araştırma video görüntülerini izlemek ve analiz etmek için kullandıkları eski bir FEMA karavanındaki bej renkli bir kanepede oturuyorduk. Mobilyalar düşük bütçeli türdendi. Bir insan folluğu.

Tom, "Oraya gün doğmadan varırdık" diye hatırlıyor. "İnmeden önce onları uzak tutmaya çalışırdık. Çevre boyunca yürür, gökyüzünü yaklaşan kuşlar için tarar ve sonra inmelerini önlemek için fişekler yakardık." Fişek, kulağa pompalı tüfek mermisi gibi gelen zararsız patlayıcılardır. Kuşlar pompalı tüfek seslerine alışınca, ekip bu sefer gerçek silahları çıkardı ve "ölümcül takviye"ye başvurdu.³ Bir kuş vurulunca, diğerleri de bunu unutmazdı. Hiç güzel bir yöntem değil ama etkili. "Ateş etmeye başladığımız zaman, kuşların fişekleri tamamen görmezden gelmeye başladıkları zamandı." On aylık operasyon süresince, kaçan binlerce kuştan sadece yirmi üçü öldürüldü.

³ En sevdiğim öldürücü takviye hikâyesi, alışveriş merkezlerinde gördüğünüz pompayla şişirilmiş yumuşak, boru şeklinde, dikkat çekmek üzere konmuş korkulukların başka bir versiyonu olan Scarey Man'i içeriyor. Bu şeylerin aksine, Scarey Man ilaveten çığlık atar ve belli aralıklarla şişer, içinden yaylı palyaçoların fırladığı kutu oyuncaklar gibi olduğu yerde fırlar. 1991'de USDA'nın yaptığı bir araştırma, kuşların yaklaşık bir hafta içinde Scarey Man'e alışmaya başladığını keşfetmişti. Araştırmacılarından ikisi, Allen Stickley ve Junior King, öldürücü bir takviyenin Scarey Man'i daha uzun süre korkutucu yapıp yapamayacağını test etti. Vinil birer panço giydiler ve karabatakların musallat olduğu bir balık çiftliğinin kıyısında kıpırdamadan oturdular. Scarey Man şiştiğinde, adam yana sıçırıyor, "tiz bir çığlık atıp, aşağı yukarı sallanıyor" ve ardından karabataklara ateş ediyordu. "Scarey Man kimliğine bürünmek" için harcanan saatlerin kayıtları, Stickley'in saha notlarıyla birlikte NWRC arşivlerinde durmaktadır. Kuşlar korkmaktan çok çok eğlenmiş gibi görünüyorlardı. "1 Mart 1992. Saat 14:56. Üç kuş geldi, oturdu ve işimi yapmamı izledi." Junior sıkılmış, görev yerinden uzaklaşıp, rastgele kuşları vurmaya başlamıştı. Stickley tiksintiyle, "Ona amacın, kuşlara Korkunç Adam'ın ateş ettiğini düşündürmek olduğunu hatırlattım," diye yazmıştı. Junior adındaki adamların nesi vardı böyle?

Bu yirmi üç kuş, kukla yapımında kullanıldı. Bunlar kuşların boş boş dolandığı alanlarda –birlikte takıldıkları, dinlenip, yediklerini sindirdiği yerlerde– oldukça efektifti, ancak kurtarma sahasının kendisinde pek de işe yaramamıştı. “Çünkü...” Tom bunu nasıl söyleyeceğini düşünüyordu. “Motivasyonları çok yüksekti”

Akbabalar ve onların ölü şeylere duyduğu korkunç iştah hakkında bir şeyler söyledim.

“Akbabalar mı?” dedi Tom. “Bütün bu zaman boyunca sadece bir tane akbaba gördük.”

Ben türcü bir varsayımda bulunmuştum. Ölülerini yemeye gelen kuşlar ringa martılarıydı. Tabii ki! Martılar ve çöplükler. Fresh Kills’in aktif bir çöplük olduğu dönemde, orada tahmini 100.000 martı besleniyordu.

Şans eseri, araştırma gezimin bir sonraki durağı, robotik bir şahin mucidinin ürününü sergileyeceği San Jose, California’daki bir çöp sahası olacaktı.

Şahinler genelde güvercinleri ve o büyüklükteki diğer kuşları avlarlar, ancak bir martı yaklaşık olarak bir alabalık büyüklüğündedir ve hafife alınmaz. Bir şahinin bir martıyı alıp götürdüğünü hayal etmek çok zor. Ya da bir şahinden ya da robot bir şahinden korkan bir martıyı. Her şey birazdan netleşecekti.

RoBird henüz, Nico Nijenhuis’in kiralık arabasının bagajında, alüminyum bir çantada dinlenmekteydi. Nijenhuis, RoBird’ün yaratıcısıydı. Potansiyel müşterilere tanıtım yapmak için şirketi Clear Flight Solutions’ın bulunduğu Hollanda’dan buraya gelmişti. Ama ilk olarak bir slayt sunumu yaptı. Guadalupe Depolama Alanı idari binasında bir toplantı masasının etrafında oturuyorduk. Nico ve diğer Clear Flight çalışanları arasında, RoBird de dâhil olmak üzere drone tabanlı kuş kaçırma hizmetleri sunan Aerium’dan da bir adam vardı. Day-Glo yelekli bir grup insanla masanın diğer ucunda oturuyordum; çöp sahası operasyon müdürü, mühendislik müdürü ve kartını almadığım ama daha sonra bana ”On iki yıldır çöplerin içindeyim” diyecek olan bir adamla birlikte.

Nico’yu dinlediğiniz zaman, neredeyse her büyüklükte, her cinsten kuşun neden bir şahinden uzak durmaya meyilli olduğunu anlamanız uzun sürmez. Gökdoğanlar avlarına 320 kilometre hızla dalarlar. Gökdoğanlar dünyadaki en hızlı hayvanlardır, çitalar değil. Bir şahin hedefine ulaştığında, amacına hızla ve verimli bir şekilde ulaşır. Notlarıma “Doğrudan vuruş, temiz ölüm” yazmışım. Ve evet, yetişkin bir martıyla dalaşabilirler.

Takip konusundaki tüm bu hünerlerine rağmen, şahinler yavaş süzülme konusunda o kadar da değillerdi. Şahinler, kartallar ve Nico’nun dediği gibi diğer “uzun kanatlılar”, kıyıya yanaşmak ve sıcak hava dalgasıyla uçmak, uçarken avlanmak için gereken yüzey alanına sahipti.

Nico beni şok edecek bir şey söyledi. “Kuşlar uçmayı sevmez.” Uçuşun, telaşlı yüksek tempolu kanat çırpma gerektiren türünü kastediyordu. Çünkü bu çok yorucuydu. Şahinler avlanmak için her bir seferde sadece beş veya altı dakika havalanır ve sonra dinlenirlerdi. Bu, RoBird’ün on iki dakikalık pil ömrüne bir açıklama veya bunun için bir bahaneydi.

“On iki dakika mı?” dedi bazıları. Ben de demiş olabilirim.

Nico, “Daha uzun bir süre doğal olmaz” dedi.

Bir meslektaşım araya girdi. “Gidip RoBird’ün neler yapabileceğini görelim.”

Çöp sahası personelinin “boşaltım alanına” çıktığımızda giymemiz için baretler dağıttığı otoparka doğru yürüdük. Burası kamyonlar dolusu çöpün “boşaltım kanyonuna” bırakıldığı ve daha sonra sıkıştırıldığı ve günün sonunda yabani domuzları ve diğer gece çöpçülerini caydırmak için inşaat enkazıyla kaplandığı yerd. Taze boşaltılmış yükler, martıların beklediği şeydir. Burada, idari binanın yanında bile, birkaç sürekli tepede süzülüyordu. Gölgeleleri kaldırıma yansyordu.

Kendimi operasyon müdürü Neil’e tanıttım. Martılar, Neil’in sorunları arasında en alt sıralarda yer alıyordu. Listede çok daha üst sıralarda yer alan emlakçılar, çöp sahasını çevreleyen gösterişli mahallelerde çalışıyor, müstakbel alıcılara orasının iki yıl içinde kapanacağını söylüyorlardı. Ev sahipleri çok geçmeden bunun bir yalan olduğunu anlıyor ve

öfkeleniyorlardı. Tesisi kapattırmaya çalışıyorlardı. Kokudan şikâyet ediyor, geceleri yiyecek çıkarmak için bahçelerini kazan domuzlardan yakınıyorlardı. Domuzlar, çöplüklerin onları çöp imhası için kullandığı günlerden kalmaydı.

Konuşmamızın ortasında Neil açıklama yapmadan arkasını dönüp uzaklaştı.

“Çöplük dedin,” diye uyarıda bulundu biri.

Bir başkası, “Burası sıhhi atık depolama sahası,” diye ekledi. “Bir çöplük değil.”

“Çöplük, küfür gibi bir kelime.”

Sanırım, RoBird temsilcilerinin aracıyla yolculuk etmek durumunda kalacaktım.

Birkaç dakika sonra, insan yapımı çöp kanyonunun ağzında duruyorduk. Aşağıda, bir işçi, batı martılarından oluşan fırtınanın içinde bir sıkıştırıcı kullanıyordu. Kar fırtınasında herhangi bir araç sürmek gibi, yüksek bir risk vardı. Martılar, sürücülerin ne yaptıklarını görmelerini zorlaştırıyordu. Ayrıca bazı şeyleri, bazen şaşırtıcı derecede büyük şeyleri düşürüyorlardı. Baretler sadece kuş boku için değildi.

RoBird çantadan çıkarıldı. Dış kısmı gerçekçi bir şekilde boya tabancası ile boyanmış ve tüylerin aerodinamik katkısını yaklaşık olarak yansıtabilecek şekilde doku verilmişti. Nico, bize küçük pusulanın nerede olduğunu göstermek için kafatasını açtı. Sonra tekrar kapattı ve aynen bir bebeğe yapacağı gibi, onu dikkatle tişörtünde “Pilot” yazan genç bir adama teslim etti. Pilot, aynı kâğıttan uçaklardaki gibi RoBird’ü omzunun üzerinden geri çekti ve fırlatırken, ikinci bir pilot olan Ekbert, kanat kontrollerini çalıştırdı: solda gaz, sağda irtifa olmak üzere aynı anda kontrol edilebilen iki joystickli bir konsoldu bu.

Nico burada oldukça şaşırtıcı bir şey yaratmıştı. Bu, pervanesi olmayan ve ses çıkarmayan insansız bir uçak sistemiydi – bir insansız hava aracıydı. Bir şahin gibi, kanat çırpıyor, yükseliyor ve yerçekimi kuvvetini kullanarak uçup, dalışa geçiyordu. Pilot, onu sadece daireler çizerek uçurmakla kalmıyor; avlanan bir şahinin hareketlerini taklit de ediyordu. Tüm RoBird pilotları gerçek şahinlerle eğitim yapıyordu.

Şirketiniz bir RoBird satın alırsa, bunu sizin için kim kul-

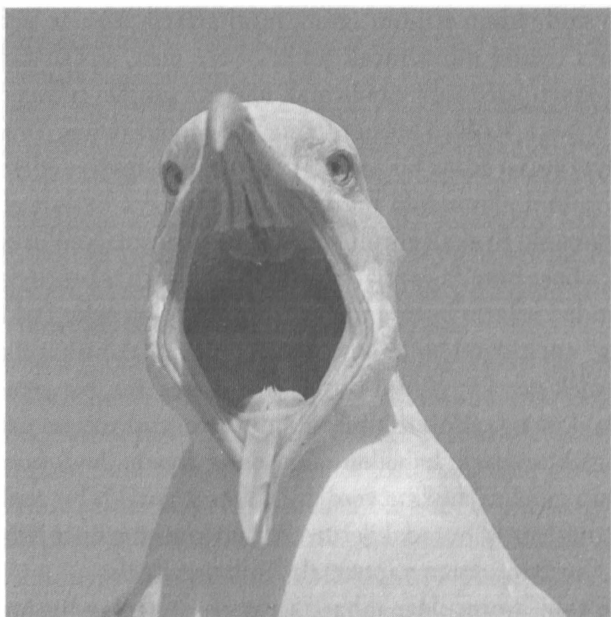
lanacaktı? Kimse çünkü gidip bir RoBird satın alamazsınız. Ekbert'in hizmetlerini satın alabilirsiniz. Bir pilot, ihtiyaç duyduğunuz veya madden karşılayabileceğiniz sıklıkta RoBird ile çıkıp gelecektir.

Alternatif olarak, gerçek bir şahin ve şahinci kiralayabilirsiniz. Kuş bertaraf eden şahinleri önemli hayvanlardır. İki ila beş yıl boyunca eğitim görürler ve eyaletler tarafından veya havaalanlarında kullanılacaklarsa Federal Havacılık İdaresi tarafından lisanslanırlar. San Francisco Giants beyzbol takımı, dokuzuncu turda stadyumun etrafını saran, taraftarların üzerine sıçan ve ara sıra oyunu durduracak şekilde yere inen, sosisli sandviç delisi martı sürüsünü caydırmak için bir şahinci tutmayı düşündü. Nico, RoBird müşterilerine bile zaman zaman, ölümcül takviye olması adına bir şahinci getirmelerini tavsiye ediyordu.

Boşaltım alanındaki martılar uzaklaşmaya başlamışlardı. Her zamanki fiyakalı gürültüleri suspus olmuştu. Neil'in birkaç dakika önce burada yaptığı gibi, birisi bir fişekli tabancayla ateş ettiğinde kuşların havalandığını gördüm ve bu sefer farklıydı. "Ateş" ani kitlesel bir kalkışa neden olur, ancak birkaç dakika beklemek gerekir, çünkü kuşlar geri döner. Bu, bir yırtıcının (ya da ikna edici robotik bir taklidin) mevcudiyetinin getirdiği, düşük seviyede kalıcılığı olan, daha ziyade 'hadi buradan defolup gidelim' hissine verdiği irkilme kaynaklı bir tepkidir. Fişek ateşlemek, buradakilerden birinin kısa süre önce belirttiği gibi, "kuşlara idman yaptırmak" anlamına gelir.

Ve tabi, komşuları rahatsız etmek. İnsanlar bütün gün patlayan havai fişek sesi duymak istemiyorlardı. Ayrıca arabalarındaki pislikleri temizlemek de istemiyorlardı çünkü yerel katı atık sahasından gelen martı sürüsü, sokaklarının üzerinde dönüyordu. Şikâyet ediyorlardı, sonrasında da Neil bedava araba yıkama kuponları dağıtmak zorunda kalıyordu.

Katı atık sahasının martılara yönelik son tavrı, onları görmezden gelmek oldu. Onları burada tutmak daha az zahmetli, dedi Neil benimle konuşurken. Neil martıları düşünmekten bıkmıştı ama ben bıkmamıştım, henüz değil...

12

AZİZ PETRUS'UN MARTILARI

Vatikan Lazer Deniyor

Bir martıyı yeterince tedirgin ederseniz, kusacaktır.¹ Onları ele alması gereken biyologlar için tatsız olsa da bu alışkanlık kuşların ne yediğini kolayca anlamanızı sağlar. İşte bir ringa martısının yenilebilir olarak kabul ettiği şeylerin kısmi bir listesi – yani, Pennsylvania Üniversitesi'nde kıdemli araştırmacı olan Julie C. Ellis'in talimatı doğrultusunda kusturulan şeyler; bolonya, karıncalar, çilekli kek, büyük bir uskumru, bütün bir sosisli sandviç, zarar görmemiş bir fare, kalamar, kullanılmış bir hijyenik kadın pedi, atılmış ıstakoz yemi, Viyana sosisi, pufla kazı, böcekler, çürük tavuk bagetleri, bir sıçan, top kek kâğıdı, dolu bir bebek bezi ve bir tabak dolusu midyeli, deniz mahsullü spagetti.

Hiçbir martı Julie Ellis'e çiçek kusmamıştır. Martılar dünyayı yer ama bitkilere dokunmazlar. Hollandalı usta çiçekçi Paul Deckers, Papa'nın 2017 Paskalya Ayini arifesinde Aziz

“Savunma amaçlı kusma”yı ilk duyduğumda, bunun hafifleyip, daha hızlı kanatlanıp kaçabilmenin bir yolu olduğunu düşündüm. Hayır. Yırtıcıyı geri püskürtmek için de yapılıyordu. Tam tersine, muhtemelen, dedi martı uzmanı Julie Ellis, “potansiyel bir yırtıcıyı alternatif yiyeceklerle oyalamanın bir yolu.” Hayvanlar bizden farklıdır.

Petrus Bazilikası'nın dışındaki sunağın etrafına üç kamyon dolusu çiçek düzenlediğinde, martılardan yana endişe etmemiştir.

Hâl böyle olunca, Gördüklerimiz inanılır gibi değildir” demiştir. Bir gece önce Aziz Petrus Meydanı'ndan ayrıldığında, açık hava sunağına giden geniş, sığ basamaklarda altı bin nergis dizilmişti. Kalabalığın meydana, çiçekli kargaşaya girmesine izin verilmeden sadece saatler önce, sabah 6.00'da oraya geri döndü. Orta koridordaki nergis saksıları devrilmiş, basamaklar darmaduman haldeydi. Mihrabın zemini saksı toprağıyla sıvanmıştı. Vazolardan uzun saplı güller çıkarılmış ve sanki gecenin bir vakti veda gösterisi için gelmiş bir diva balerini gibi etrafa saçılmıştı.

Yine de çiçekler yenmemiştir. Anlamsız bir vandalizm eylemi gibi görünüyordu, Everglades'in vinil çekiştiren akbabaları ya da Dipanjan Naha'nın tencere parçalayan makağı kadar gizemli bir olaydı. Bir martı bunu neden yapar? Biyolojik bir güdü müydü? Yoksa bazı türler sadece şerefsiz miydi?

Cevaplar için, çevrimiçi toplantı yazılımı aracılığıyla, evinin çamaşır odasındaki masada oturan Julie Ellis'e döndüm. “Düşünebildiğim tek şey,” dedi, “toprakta solucan arıyor olabilecekleri.” Olabilirdi. Ama Deckers'ın gönderdiği resimlerden görebildiğim, perişan nergislerin çoğu hâlâ saksılarındaydı. Ve güller kesme çiçeklerdi.

Martı araştırmacısı Sarah Courchesne, Maine'deki bir park yerinde duran arabasından sohbetimize katılmıştı. Sarah, Maine'in Appledore Adası'ndaki Shoals Deniz Laboratuvarı'nda ringa balığı ve kara sırtlı büyük martıları incelemekteydi. “Ne düşünüyorsun Sarah?” dedi Julie. “Sarah? Sesi açmaya çalışıyor gibi görünüyor.”

Sarah'nın ağzı sessizce hareket etti ve sonra yüzü dondu ve sonunda kelimeler ağzından döküldü. “Bir hayli gergin bir andı. Bir çeşit çim yolma mıydı, Julie?”

“Bu benim de aklıma geldi”, dedi Julie. “Belki.” Üreme kolonilerindeki martılar, kendi bölgesini sahiplenme gösterisi olarak ot tutamalarını çekmek için gagalarını kullanırlar.

Sarah'nın kullandığı terim "yerinden edilmiş saldırganlık"tı. Birinin yüzüne vurmak yerine duvarı yumruklamak gibi mi? Evet, dedi Julie, gerçi martılar ikinci söylediğimi de yapabiliyorlardı. Üreme kolonilerinde, ringa martıları bazen başka bir martının civcivini gagalayarak öldürebiliyordu. Sonra kendileri veya başka bir martı o civcivi yiyebiliyordu. Bununla ilgili her şeyi, martıların İskoçya'nın Isle of May adasına inişini izleyen Jasper Parson'ın bir makalesi olan "Ringa Martılarında Yamyamlık"ta okudum. Yeni öğrendiğim kelimeyle gösteriş yaptım: kronizm, başka birinin yavrusunun yenmesi. Bunu da yapıyorlardı.

Sarah'nın gözlemlerine göre, ringa martısı yamyamlığına ilişkin raporlar abartılı. "Komşusunun bebeğini öldürdükleri ama yemedikleri çok sayıda durum var. Hatta bazen öldürmezler bile. Sadece gagalarlar."

"Bilirsin," diye araya girdi Julie, "belki de olay, komşunun bebeğini kör edip, orada yavaş yavaş ölürken, yattığı yerde bırakmaktır. Çok güzel, gerçekten."

Yine de ne Julie ne de Sarah martıların, kendi menfaati için etrafına duyarsız kalan bir tür olduğunu söylemezler.² Yuvalarından uzaklaşan ringa martılarının yavrularının %20 ila 30'u saldırıya uğrarken, bir araştırmaya göre benzer sayı yavru, onları besleyen ve koruyan komşu martı tarafından tarafından evlat ediniliyor. Aynı insanlarda olduğu gibi, aynı aylarda olduğu gibi, türün vahşi (bize göre) davranışlarının büyük kısmından sadece birkaç birey sorumludur. 1968 yılında, Isle of May adasında, üreme mevsiminde yenen 329 ringa martısı yavrusunun 167'si dört yamyam martı tarafından yenilmişti. Parsons'a göre, 250 ringa martısı çiftinden biri yamyamlık yapıyordu. Bunun yiyecek kıtlığıyla hiçbir ilgisi

² Özellikle penisleri olmadığı için. Çoğu kuş gibi, martılar da kloak açıklıklarını hizalayarak çiftleşirler. Bunun için ornitolojik terim "kloak öpücüğü"dür. Bu, kuş çiftleşmesinin kulağa tatlı ve ağırbaşlı gelmesini sağlar, ta ki onların kloaklarından dışkıladığını hatırlayana kadar.

olmadığını keşfetmişti. En çok yemeyi sevdikleri şey bu gibi görünüyordu.

Martılar, kabuk parçalarına karşı (ve bebek martı gagalarına ve bebek bezi astarlarına) dirençli ve onları geri kusabilen, pek çok gıda kaynağını tüketebilen bir gaga ile kalın bir kursak geliştirmişlerdi, böylece istedikleri hemen hemen her şeyi yiyebiliyorlardı. Tek başına yaşayan martılar, tek başına yaşayan insanlar kadar farklıdır. Bazıları kıyıya yakın yaşar ve balık tutar. Bazıları atık sahalarına saldırırlar. Yine de bazıları şehirlere gidip, kaldırıma düşmüş patates kızartması ve soslu sandviç artıklarını yiyebiliyordu (ve bir araştırmaya göre koroner kalp yetmezliğine yakalanıyorlardı). Birkaçı komşularının yavrularını yiyor ve birkaçı ağaçkakan ile ötücü kuşları titrek kanatlarından yakalayıp avlanıyordu. Sarah önceki günlerde, birinin kusmuğunda büyük bir ibikli sinekkapan görmüştü. “Her ne kadar,” diye ekledi, “yemek borusunda hem ileri hem de geri gitmiş olsa da çok iyi durumda bir ibikli sinekkapandı.”

Yukarıda sözü edilen çiçek vandalizminin gerçekleştiği yer olan Aziz Petrus Meydanının üstünde takılan avcı bir martı vardı ya da varmış. Bunu biliyoruz çünkü kuş 2014 senesinde kameralara yakalanmıştı. Papa Francis’in biraz önce serbest bıraktığı beyaz ”barış güvercini”ni önce gagalayıp, sonra da ironik bir şevkle dalarak, ağır çekimde yere serişini izleyebilirsiniz. Her ocak ayında Papa, Katolik gençlik grubundan çocuklarla birlikte barış mesajını okumak ve güvercin salmak için balkona çıkar. Güvercin hayatta kaldı, ancak gelenek kalamadı. Daha sonraki yıllarda güvercin şeklinde, helyumla şişirilmiş bir balon serbest bırakıldı.

Julie ve Sarah, martıların üreme kolonilerinde zaman geçirsek göreceğimiz, “daha sevimli bir yanları” olduğunu bilmenizi isterler. Martılar sadık ebeveynlerdir ve bu, yavruları büyötmeye yardım etmek için etrafta dolaşan erkekleri de içerir. Bu kuşlar için tipik bir davranış değildir. Daha tipik olan, yuva davranışları bir asır önce doğa bilimci F.

H. Herrick tarafından gözlemlenen ve *Yabani Kuşların Ev Yaşamı*'nda anlatılan sığırcıktır: "Dört saat içinde... dışı bir saat kuluçkaya yattı, yirmi dokuz kez yavrularını besledi ve on üç kez yuvayı temizledi. Erkek yuvayı on bir defa ziyaret etti" –civcivlerini besleyip beslemediği ya da sadece bir yere oturup, dışının ayağına dolanıp dolanmadığı net değil– "sıhhi konulara sadece iki kez katıldı."

Martılar, topluluğun kendilerine ait olması koşuluyla topluluk odaklıdır. Bir martı, yırtıcı olarak algıladığı şeyi gördüğünde, koloninin geri kalanını uyarır. Alarm çağrılarının sıklığı, davetsiz misafirin yaklaşık konumunu bildirir ve diğerleri onu taciz etmek için hücum ederler.³ Bu da elbette onların duyarsız ve kaba itibarlarına katkıda bulunur, çünkü davetsiz misafir, genellikle kıyı tatil beldelerinde, bilmeden yuvaya çok yakın dolaşan bir turisttir. İngiliz ITV web sitesinde, "Emekli Kadının Martı Saldırısından Sonra Yüzünden Kanlar Aktı" derken, manşet yazarının kaleminden sansasyon fışkırıyordu. (Ekteki fotoğrafta, kadının başının tepesinde sadece küçük kurumuş bir kan lekesi görülmektedir.)

Hindistan'da maymunların konumlandırıldığı yerde, bizim de martılarımız var gibi görünüyor; yaşlı kadınları kanlar içinde bırakıyor, turistlerin ellerinden atıştırmalık alıyor, gazete satışlarını artırıyor, politikacıları sinirlendiriyorlardı. ("Martı Saldırıları: David Cameron, Konu Hakkında 'Bir Dizi Yapılandırılmış Toplantı' İçin Çağrıda Bulunuyor", Cornwall'da bir martı evcil bir kaplumbağaya saldırdıktan sonra *Guardian*'ın manşeti böyleydi.) Martı araştırmacısı ve Atlantik Koleji profesörü John Anderson, kendi yaşadığı sahil kasabasında, martı saldırısı haberlerini medyanın abarttığını düşünüyor. "Saçma," dedi bana yazdığı bir e-postada.

³ Ve eğer bu sen isen bol şanslar. Ellis'in dediği gibi, martılar, başınızı gagalamanın yanı sıra, "dışkılarını hedeflemekte çok usta" olabilirler. Appledore Adası'nda yoğun bir kanyonu geçerken kendini korumayı umarak yağmurluk giyen ve kapüşonunu sımsıkı çeken bir öğrencinin hikâyesini paylaştı. "Bir martı doğrudan ağzına sıçmayı başardı."

“İnsanlara havlayan ve saldıran köpekler haber DEĞİLDİR, oysa size pike yapan bir martı tirajı artırır.” Anderson suçu Kuşlar filmine atıyor. “Alfred Hitchcock’un cevaplaması gereken çok şey var.”

Öyleyse martıların sevimli özelliklerine odaklanalım. Geçenlerde, Audubon dergisi eski editörlerinden birinin martılarla ilgili bir kitabını okudum. Kitapta martıların yemek paylaşma çağrısı olduğundan bahsediliyordu, sonrasında ben de bundan Julie ve Sarah’ya bahsettim. Ne kadar sevimli, değil mi?

“Hımm,” dedi Sarah. “Yiyecek bulduklarında yaptıklarını işittiğim çağrı, bölgesel olan uzun bir çağrıdır. Arkadaşlarını akşam yemeğine davet etmektense, buldukları yemek üzerinde hak iddia ettiklerine bahse girerim. Bu yüzden bu konuda ‘martılar şerefsizdir’ hipotezine bir bayrak dikmeliyim.”

Ama bu bir hayatta kalma stratejisidir. Tüm bu anlattıklarım. Bu, beslenmeyi sürdürmek, soyunu korumak, genleri bir sonraki nesle kadar aktarmakla ilgilidir. Martıların martılık yapması ve ne yazık ki bazı durumlarda bunu yaparken aynı insanların insan gibi davranmasına benzerlik göstermesidir.

Ama papanın gülleriyle uğraşmak... bunun ne demek olduğuna kim cevap verecekti? Gidip yerinde görsem iyi olacaktı. Paskalya hafta sonu yaklaşıyordu ve bu sefer Vatikan hazırlıklıydı. Paul Deckers ve ekibi, “lazerle çalışan korkuluk”un yaratıcısı André Frijters ile beraber Vatikan’a uçtular. Lazerlerin etkili, görünüşte merhametli bir kuş korkutma yöntemi olduğunu duymaya devam ediyordum. Tom Seamans, Fresh Kills’te akşamları bir tanesini kullanıyordu. Royal Palm Ziyaretçi Merkezi personeli, arabalara zarar veren akbabalar üzerinde birini denemişti. Kuşları uzak tutmak, PowerPoint slaytlarında kimsenin anlamadığı grafiklere çubuk tutmak kadar ucuz ve kolay olabilir miydi?

Vatikan’da Paskalya hafta sonu, Katolik profesyonellerin neşeli bir uğultusudur. Her yerden rahibeler ve rahipler akın

ediyor, bu da Aziz Petrus Meydanı'na mezuniyet günündeki bir üniversite kampüsü görünümü veriyordu: uçuşan elbiseler, özel şapkalar, selfie çubukları. Bir düzine kadar martı da oradaydı – çeşmede serinliyor, Aziz Petrus'un mermer saçlarında kalabalığı izliyorlardı – ama o ana kadar gözlerini korkutmaya gerek olmamıştı. Altı çiçekçi asistanı, çiçekleri dikmek için koşuşturuyordu.

André Frijters bir saate kadar, 17.00 civarında benimle güvenlik kapısında buluşacaktı. Lazer ışınlarının her bir bitkiye ulaşması için ayarlanması gerektiğinden, tüm çiçekler yerlerine konana kadar çalışmasına başlayamıyordu. Vatikan'da alışverişin en ucuz ve en pahalı noktaları olan, hediyelik eşya tezgâhlarını ve papalığa ait terzi dükkânlarını dolaştım. Kısmen sıkıldığımdan kısmen de çizgili ve kabarık paçalı don giymiş bir adamın o kadar da heybetli görünmediğini düşündüğümünden, Vatikan İsviçreli Muhafızlarından birinin yanına gidip konuşmayı denedim ama başaramadım.

Bir barikatın arkasından Paul Deckers'ın son ayarlamaları yönetişini izliyordum. Burada geçirdiğim zamanın çoğunda, uzakta beliren, deri yürüyüş botları ve bel çantasıyla (o da deri) uzun adımlar atarak görüş alanıma giren, her zaman acelesi olan bir figürdü. Geldiğim gece, otellerindeki kafede André ile otururken sohbet etmek için kısa bir süre bizimle kaldı. 2017'deki martı fiyaskosunun hikâyesini ve Hollanda'ya döndüğünde, gelecekteki Vatikan gösterileri için, kitlesel bir çözüm bulmak üzere nasıl Hollanda televizyonuna çıktığını anlattı.

Yanıt veren yaklaşık 250 kişiden çoğu, senaryonun tekil gerekliliklerini düşünmemişti. Durduğum yerden, neredeyse papanın yatak odasının içini görebiliyordum. Vatikan Şehri sakinleri, bir kişinin önerdiği gibi “çığırın sirenler” veya “bomba sesleri” tarafından bütün gece uyanık kalmak istemiyorlardı. Ertesi sabah, “pis kokulu” sisin içinde ayine katılmak istemiyorlardı. Her ne kadar, bir kukla hali hazırda Aziz Petrus'ta sergilenen Çarmıha Gerilme ikonografisine

gönderme gibi görülebilse de ayaklarından bağlanmış, asılı duran ölü bir martı asla söz konusu olamazdı. André, bir kuklanın geceleri işe yarayacağından bile emin değildi. Martılar gündüz kuşları olarak evrimleşmiştir; bazıları Roma'nın çöp bidonlarını yağmalamak için gece vardiyasına başlamış olsa da martıların gece görüşü, bir heykelin ürkütücü ayrıntılarını işlemek için yeterince keskin olmayabilir. RoBird'ü düşündüm ama anlaşılan Nico Nijenhuis o gün televizyon izlemiyormuş.

André, televizyondaki savunmasının ertesi günü Deckers'ı aradı ve ona şöyle dedi: “Yirmi beş yıldır kuşları korkutuyorum.” Vogelverschrikker (Hollandaca korkuluk demek) şirketinin sahibiydi. André, bir tür tek renkli lazer ışık gösterisi cihazı olan LaserOp Automatic 200'ü getirmeyi önerdi. Lazerler sessizdir, görünüşte insancıldır ve genellikle, en az bir hafta boyunca martıların sinirlerini bozacaklarına güvenilebilirsiniz. Işınların en görünür olduğu karanlıkta veya düşük ışıktaki kullanılırlar. ABD'deki Yaban Hayatı Hizmetleri, karabatakları, martıları ve akbabaları, birilerinin onları ve dışkılarını istemediği yapılara tünemekten caydırmak amacıyla kullanmıştı.

Lazer ışını yeşildir, bazı kuşların bizden daha iyi gördüğü düşünülen bir renktir. Bazı üreticilerin web sitelerinde ortaya koydukları bir teori var, lazerler işe yarıyor çünkü kuşlar bu ışınları havayı kesip, onlara doğru gelen katı yeşil bir çubuk olarak algılıyor. (Bunun kimin teorisi olduğunu ve bu kişinin kaç tane *Yıldız Savaşları* filmi izlediğini merak ediyorum. Kontrol ettim; ürünün reklam metninde “ışın kılıcı” referansı bulunmuyor. Buna en fazla, “çubuk etkisi” diyorlar.) Bazı türler –örneğin güvercinler ve sığırcıklar– ya bu şekilde görmüyorlar ya da şaşırmıyorlar.

Saat tam beşte André ortaya çıktı ve benimle mihraba doğru yürüdü. Ertesi gün, seksen bin Katolik ve turist, papanın ayinini dinlemeye gelecek ve gezici rahip müfrezesinden komünyon alacaklardı, ama şimdilik gri plastik sandalyelerden oluşan bir seyirci kalabalığına bakıyorduk. André yanında

iki tane LaserOp Automatic 200 getirdi. Bir tane yeterdi ama burası Vatikan. Emin olmak istiyordu. Lazerler, çiftlik alanına yığılmış arı kovanlarıyla karıştırılabilecek kutular gibi beyaz bir yapıya yerleştirilmişti. Orada, Aziz Petrus Meydanı'ndaki sunağın dibinde, bilemiyorum, Ikea marka vaftiz kurnalarına mı benziyorlar?

André ve ben, yaprak üfleyicili bir temizlik ekibinin gürültüsü üzerinden konuşmaya çalışıyorduk. "Kuş korkutmaya nasıl başladın!" diye bağırdım.

Kulağıma doğru eğildi. "Eh, ben kendim de bir çiftçiydim!"

Bu ihtimal aklıma gelmemişti. Paul Deckers'ın bir çiçekçiye benzediği kadar, André de bir çiftçiye benziyordu. O da deri giyiyordu – onun durumunda, içinde yaşadığı siyah bir ceketti bu. Saçı ve sakalı üç numara tıraş edilmişti. Kotları kalçalarına kadar iniyor, dar olmasalar da kesinlikle çiftçi kotu değillerdi.

André marul yetiştiriyordu. "Atom marul ve manolya!" Yaprak üfleyici tam konuşmanın ortasında kapandı. "Manolya!" bir tezahürat gibi çıkmıştı.

Salata seven canlı hayvan koleksiyonu, marullarının peşine düşmüştü. Tavşanlar, kargalar, tahtalı güvercinler. "Tahtalı güvercinleri göbeklerini yedi. Onları gaz bombalarıyla uzaklaştıramadım." (Bir gaz bombası veya propan topu, tarlada bırakılıp, aralıklarla ateşlenen bir tür fişek cihazıdır.) "Ekinlerin üzerine ağ koyabilirsiniz, ancak bunu devam ettirmek çok pahalıdır ve çok fazla emek ister. Kargalar altlarında solucan olduğunu düşündükleri için bitkileri çekiştirip yolarlar." André'ye martıların nergislerle yaptığı şeyin bu olup olmadığını sordum. Hasarın meraktan dolayı yapıldığını düşündüğünü söyledi: "Martı, 'Değişik bir şey var, belki onu yiyebilirim. O yüzden önce ben tadına bakayım' diye düşünüyor.."

André kuşları seviyordu. Böcek zararlılarını yararlı bir şekilde tükettiklerinden bahsetti. "Kuşlar çiftçilerden çok önce buradaydı" diye ekledi. "Çiftçi gelir, bir restoran açar, kuşlar yemek yemeye gelir ve genellikle her şey böyle başlar."

8. bölümdeki senatör gibi, André de en etkili stratejiyi denedi. Kariyer değiştirdi. Bir gün André hâlâ bir çiftçiyken, gürültü çıkartarak aralıklı olarak şişirip, aniden fırlayan kuş kaçırıcısı Scarey Man'ın üreticisiyle telefonda konuşuyordu. "Adam bana dedi ki 'Biliyorsun, Hollanda'da ithalatçım yok. Bunu yapmak ister misin?' 'Tamam', dedim. 'Bunu beğendim.'" André, Hollanda'da Korkunç Adam'ın adamı oldu. Müşteriler genellikle daha ucuz bir ürün isterdi, o da kısa süre sonra fişekler, şahin uçurtmaları ve kuklalar stoklamaya başladı. "Dünyada kuş korkutma ile ilgili satın alabileceğiniz her şey, bizde depoda vardı." Bir süre çiftliği idare etti. "Korku ve marul arasında yaşam çok fazla gelmişti." Korkuyu seçti. Çalışma saatleri de parası da daha iyiydi. Altına hücumda olduğu gibi, çiftçilikte de en güvenilir geçim şeklini sağlayanlar, erzaklarını herkese satan kişilerdir.

André, lazeri görmek ve gözden kaçabilecek noktaları not etmek için her birkaç metrede bir çömelerek, çiçekli serginin çevresinde yürüyordu. Not defterimle birlikte peşine takılmıştım, odağını bölüp ve görüş alanını bozuyordum.

"Sadece seni takip edeceğim" dedim.

"Onu görebiliyorum" dedi.

Meydanın ötesinde bir yerden, haykırışlar ve tezahüratlar birbirine giriyor, gitgide yükseliyordu. Bu kırmızı halı sesiydi – çok ünlü bir yıldız yanaşıp, limuzininden iniyordu. André, "Bu o," dedi. "Francis. O bir rock yıldızı."

O hafta yüzlerce rahibe şehirdeydi. Yeşil kıyafetleri olan, pembe kıyafetleri olan rahibeler görmüştüm. Kötü kıyafetler! Elektronik sigara içen rahibeler, kuyruklara kaynak yapan rahibeler. Tam o anda rahibeler koşuyor, gülüyor, dirseklerini sallıyor ve peçeleri uçuşuyordu. Aziz Petrus Meydanı'nın kuzey tarafındaki güvenlik kapıları az önce açılmıştı ve hattın ön tarafından bir grup, Papa Francis'in bazilikanın içinde yapmak üzere olduğu törende ön sıradaki koltuklar için acele ediyordu. İnsanlar dışarıdaki sunağın arkasında yarışırken,

direğe monte edilmiş hoparlörün üzerinden bir martı uçtu. İki tanesi de Arnavut kaldırımından havalandı, onu takip etti.

Rahibeler, kuşları bitkilerden uzaklaştırmak için dünyanın en eski tekniğini uyguladılar: gürültü çıkararak onlara doğru koştular. Gervase Markham 1631’de kargaları ve diğer “mısır düşmanlarını” uzak tutmanın en iyi yolunun, “küçük bir çocuğa sahip olmak... tohumcuyu takip etmek... büyük gürültü ve alkış sesi çıkarmak” olduğunu yazmıştı. Uygulama, İngiltere’nin Nunney kentinde yakın zamanda bir müzedeki serginin konusu olan, çocuk işçi uygulamalarına dair 1869’da yapılan İngiliz parlamentosu soruşturması için ayrıntılı olarak belgelenmişti. Çocuklar genellikle altı ile dokuz yaşları arasındaydı; erkek çocuklar daha zahmetli çiftlik işleri için henüz yeterince güçlü değillerdi. Tarlalarda “bağırmaları” ve tahta kuş ürkütücülerini şakırdatarak dolaşmaları için üç kuruş para ödendi. Tohumların ekildiği ilkbaharda bir ay çalışıyor, sonbaharda ekinler olgunlaştığında bir ay daha çalışmak üzere geri geliyorlardı ve eğitimlerindeki herhangi bir süreklilik fiilen ortadan kaldırılmıştı. Çiftçilerin bakış açısına göre buradaki dezavantaj, çocukların tembel olmalarıydı, öylesineydi ki bir çiftçinin söylediğine göre, “her bir oğlana bakmak üzere, bir insana ihtiyaç vardı.”

Şey, o halde, korkutma işini o insanlara yaptırmaları gerekirdi. Yetişkin kuş korkutucuları nadirdir, ancak bugün bile varlar. Onları işe almak uygun maliyetli olabilir. Bunu biraz inanarak söylüyorum çünkü bilim bu konuyu araştırmıştı. Birleşik Krallık Tarım, Balıkçılık ve Gıda Bakanlığı, diğer şeylerin yanı sıra “korkutucu uygulamaları” test etmek için kuzey Norfolk, İngiltere’de deneysel bir çiftliğe sahiptir. Bir dizi kıyı buğdayı ve kolza tohumu tarlasından oluşan alan, üç bin yosun kazından oluşan yerleşik bir sürünün kayda değer yıllık tahribatı için seçildi. Araştırmacılar Juliet Vickery ve Ronald Summers, alanı, yaygın olarak kullanılan tekniklerin (propan topları ve benzerleri), haftada altı gün ATV ile dolaşan “tam zamanlı insan kuş kovucu” araçlarıyla maliyet etkinliğini

karşılaştırmak için kullandılar. (“Çiftçi kazları yedinci günde korkuttu,” diye yazdı araştırmacılar İncil’de yazdığı gibi.) İnsan kuş ürkütücüsü, kuşların otlamak için var güçleriyle harcadıkları süre ve yoğunluğu –“dışkılama yoğunluğu” ile ölçülüyordu– önemli ölçüde azaltmayı başarmıştı.

ATV’leri almak için başlangıçtaki yatırım faktoring yapılsa bile, insan korkutucunun maliyeti daha uygun kalıyordu. Birkaç çiftçi bunu bir kenara yazmış görünüyordu. Hollandalı meyve yetiştiricileri bazen, mahsullerin olgunlaştığı yaz aylarında, kuş avcısı olarak çalışmak üzere üniversite öğren-cilerini işe alıyorlardı.

Bir insan kuş korkutucu, nispeten küçük bir alan için mantıklıdır. Aziz Petrus’un dışındaki çiçekler yarım dönümden daha az bir alanı kaplıyor ve sadece birkaç geceliğine koruma gerektiriyordu. Basit ve uygun maliyetli insan kuş korkutucu çağrılan bir senaryo varsa, işte o buydu. Deckers’ın orijinal fikirler çağrısını görseydim, “Bir insan kuş avcısı tutmayı düşündünüz mü? Sadece orada, sunakta oturup etrafa göz kulak olacak ve martıları kaçacak birini?” derdim. Bunun yerine, böyle bir e-postayı Roma’dan eve döndükten sonra gönderdim. “Hayır, bunu düşünmedik” dedi Deckers. “Böyle yapmamamız André için daha iyi!” dedi. Ve öyleydi. Vatikan Şehir Devleti bir bakkalı, bir eczanesi, bir sinema salonu olmayan, ancak iki LaserOp Automatic 200 kuş korkutma ünitesi olan bir ulus olmaya hazırlanıyordu.

André lazer ünitelerinden birinin kapağını açtı. İçeride, Daniel Craig’in üzerine eğilip uğraşacağı, MI5 ve tüm Londra nehir kenarını yok etmek için ayarlanmış bombayı etkisiz hâle getirmeye ya da püskürtücü sistemini programlamaya yarayacakmış gibi duran bir dijital ekran vardı. André, “Yalnızca beş düğme,” dedi. Başlangıç zamanlarını ve etkinleştirmeler arasındaki aralıkları belirlemek için, bir de kapsaması gereken alanların sınırlarını ayarlamak için düğmeler bulunuyordu. “Bir çiftçi bile bunu yapabilir.”

Büyük bir çiftlik için, insan korkutucular kullanmak hem

personel açısından maliyetli hem de delikten çıkan kafalara tokmakla vurduğunuz oyunun sonu gelmez bir versiyonu gibi olacaktı. André'ninki gibi otomatik bir sistem çok caziptir: tüm alanı kapsayacak şekilde özel olarak programlanabilen bir dizi güneş enerjili ünite. Kuş caydırıcılığının parıltılı istikbali bu muydu?

André, bir ekiciyi ışının yolunun dışarı sürükledi. "Beş altı yıl içinde" diye başladı ama konuşma beklediğim yere gitmedi, "kimse lazer kullanmayacak. Tehlikeli." Derslerde kullanılmak üzere satılan, elde taşınabilir türü bile retinaya zarar verebilirdi. Lazer ışığı gözdeki pigmentler tarafından emildiğinde enerjiyi biriktirir ve dokuyu ısıtır. Işık sıkı bir ışınla ulaştığı ve göz merceği çok daha fazla odaklandığından, enerji yoğunluğu yüksek olur. Verdiği hasar açısından, ayağınıza basan birinin sivri topuklu ayakkabı giymesiyle, mokesen ayakkabı giymesi arasındaki fark gibidir.

André lazer koruyucu gözlük takmıyordu. Sorduğumda, ışınların aşağıya doğru yönlendirildiğini ve gözlerinize zarar vermek için ışının kaynağına bakmanız gerektiğini belirtti.

Kim lazer ışınına bakar ki? Ergen erkekler, vakaların %80'i onlardan oluşuyordu. Bu, 77 farklı vakayı inceleyen ve yüzlerce akrana e-postayla anket gönderen bir oftalmolog ekibinin bulgusuydu. Buldukları çocuklardan bazıları, lazere bakma yarışmalarına katılarak, acil servis personeline lazere 10, 20, hatta bir vakada 60 saniye baktıklarını isteksizce kabul etmişlerdi. (Erkeklerin genellikle kendine zarar vermeye dayalı, davranışsal veya genetik bozuklukları vardı.)

Ayrılmadan önce Purdue Üniversitesi biyoloji profesörü ve eski Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi araştırmacısı Esteban Fernandez-Juricic ile telefonda konuştum. Kuş caydırıcı lazere kısa süreli maruz kalmanın, kuşlar açısından güvenliğini inceleyen bir araştırmaya katılmıştı. Türünün ilk çalışmasıydı, daha önceki güvenlik iddiaları, insan odaklı uzaklıklara, spektral hassasiyetlere ve kendi ifadesiyle "kuş gözüyle hiçbir alakası" olmayan göz konfigürasyonuna dayanıyordu. Este-

ban, bazı türlerin lazer görüş alanlarına girdiğinde bile tepki vermediğini söyledi. “Belki bazı türler lazerleri göremiyor, bunu bilmiyoruz. Dolayısıyla tepki vermeyen türlere daha fazla özen göstermeliyiz.” Ama tam tersi olma olasılığı daha yüksek olabilirdi. Esteban, bu türlerden birinin sürüsü ile karşı karşıya kalan, hayal kırıklığına uğramış bir çiftçinin düşüncelerini dile getirdi: “Haydi bakalım canlı türü, size elveda! Biraz daha lazer ister misiniz!” Roberto Benigni’nin harika ve heyecan verici Oskar konuşmasına benzer bir tarzı vardı.

Lazer şirketleri Esteban’ın projesini biliyor ve bu onları tedirgin ediyordu. Tarım için büyük birimler üretmeye çalışıyorlardı ve çok fazla yatırım tehlikedeydi. Esteban, “Sana anlatamayacağım hikâyelerim var,” dedi. “Bunu... nasıl niteleneceğimi bilemiyorum...”

“Birisi sonuçlarınızı etkilemeye mi çalıştı?” diye yönelttim sorumu. “Rüşvet?”

“Bu söylediklerin, bir zamanlar yaşananlardan çok da farklı olmayabilir.” Esteban üniversite avukatını aramak zorunda kalmıştı. “‘Aman Tanrım! Bu işe dâhil olmuşsun, çünkü bu...! Yok artık!’ Dedim.

André Frijters, Esteban’ı duymamıştı, bu şaşırtıcı değildi çünkü çalışmanın sonuçları henüz yayınlanmamıştı. Eve geldikten üç ay sonra Esteban, ön bulguları benimle paylaştı – ayrıntı yok ve lazer isimleri yoktu. Sonuçların, kuşları korkutan bir ekibin buluşma için Purdue’ya gitmesi için yeterince sarsıcı olduğunu söyledi.

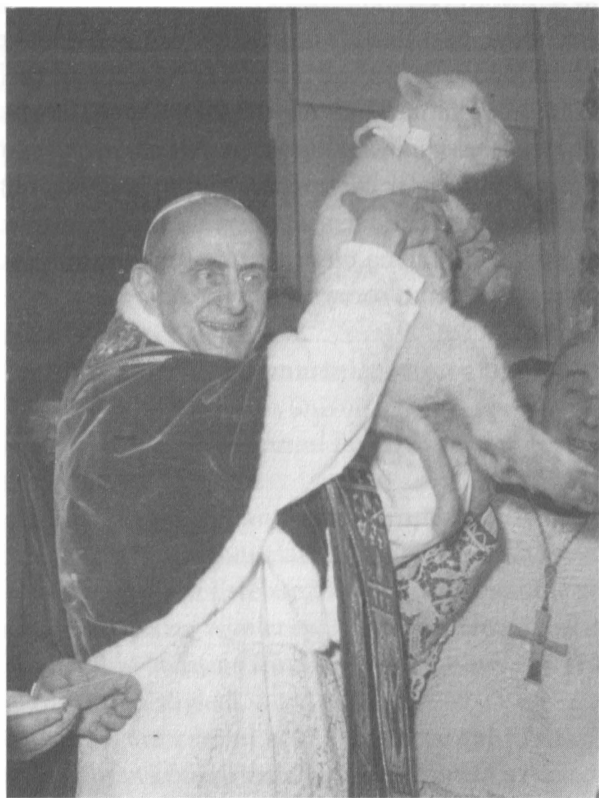
Esteban ziyaretçilerini sakinleştirmeye çalışmıştı. “Bunu yapmaya çalışan kötü şirketler gibi değilsiniz! Lazerin çalışma şeklini, dalga boyunu veya yoğunluğunu değiştirmek için bilimsel toplulukla birlikte çalışmak için bir fırsat bu” demişti.

Bir yıl sonra, çalışma yayınlanmadı ve Esteban e-postalarımı cevap vermiyordu. Umarım iyidir.

Saat 17.00 civarında, 2017 Paskalya çiçek saldırısının olduğu saatlerde, neler olduğunu görmek için Aziz Petrus Meydanı’na yürüdüm. Işıklar, sunak alanında vızıldayan

devirlerle bitkilere dokunurken, lazerler ateş böceği gibi parıldıyordu. Görünüşe göre işlerini yapıyorlardı: Güvenlik çitinin arkasından görebildiğim kadarıyla, Deckers'ın çiçekleri bozulmamıştı. Meydanın ortasındaki bir çeşmenin dibinde, kaldırım taşlarının sıcaklığına çekilmiş otuz martı uyuyordu.

Sütunlu yol boyunca, bir düzine kadar Romalı evsiz uyanıyor ve sessizce uyku tulumlarını topluyordu. Polis arabaları on metre öteye park edilmişti, ama İtalyan polisi bu erkekleri ve kadınları huzur içinde uyumaya bırakmıştı. Bu Papa Francis'in kibar ve nazik eli miydi? Papalığının, adaşı olan, yoksulların ve hayvanların dostu olan Aziz Francis'ten ne derece etkilendiğini merak ediyordum. Mevcut papalık, rahatsız edici vahşi yaşam için daha ilerici yaklaşımları benimsiyor olabilir miydi? Bu saçma bir araştırma, biliyorum. Ama ben oradaydım. Ben de bu soruyu sorabilirdim.

13

CİZVİT VE SIÇAN

Papalık Yaşam Akademisi'nden Yaban Hayatı İdaresi İpuçları

Vatikan Şehir Devleti, Disney'in Magic Kingdom Parkı'nın büyüklüğünde, egemen bir ulustur. Disney World gibi, turistlerin girebildiği yerleri ve sadece personele izin verilen bölümleri vardır. İkisi de olmadığım ve Vatikan'ın basın tanımına uymadığım için, Vatikan Şehir Devleti genel sekreterine yazmam söylendi. Bu yaptığım, Donald Trump'a kişisel bir not yazarak ABD'ye girmeye çalışmak gibiydi. Gerçi muhtemelen işler daha iyi gitti. Notum iletildi ve Google Çeviri'nin aşağıdaki gibi tercüme ettiği zarif yanıt derhal gönderildi. "Sevgili leydim, bu fırsatı size saygılarımla sunmaktan memnuniyet duyarım." Notla uyumsuz bir şekilde "Vatikan Bahçeler ve Atık Müdürü" tarafından imzalanmıştı.

Aynı yönetici, mavi bir Ford Focus'a¹ binmiş, Vatikan'ın

¹ Papa Francis de Ford Focus kullanıyordu. Vatikan ve Ford Focus'un olayı neydi böyle? Ford'un pazarlama departmanından Erich Merkle, hiçbir şey olmadığını söyledi. Tesadüftü. Merkle bir Mustang kullanıyordu, ancak gösterişsiz Focus'u savundu. "Görsel olarak baktığınızda, hatları aslında oldukça yakışıklı." Ford'un Avrupa'da ST adını verdikleri, turbo beslemeli, 252 beygir gücünde bir Focus sattığını da sözlerine ekledi. "O şey bir canavar. Onu tercih ettikten sonra mı? Üzerine bir rüzgarlık koy, öne de Recaro pilot koltukları? Gerçekten çok seksi."

korunan girişlerinden birinde kaldırımda park etmişti. Rafael Tornini elimi sıkmak için dışarı çıktı. Şahsen, resmi ama gösterişsiz bir adamdı. Hafif yıpranmış temiz, koyu mavi bir takım elbise giymişti. Ofisine doğru yola çıktık. Sokaklar dar ve büyük ölçüde boştu. Trafiksiz bir şehir, çocuksuz bir ülke gibi görünüyordu.²

”İşte şurası, İtalya sınırı!” Tornini’nin kutsal Mekânı çevreleyen devasa duvara bakışını takip ettim. Üzerinden bir martı kayarak geçti. İşte senin barış sembolün, diye düşündüm kendi kendime. Bir kuş, herhangi bir kuş, duvarların üzerinde süzülen, sınırları yok sayan! Barış, özgürlük, birlik! Çok fazla espresso içmiştim galiba.

Tornini’nin ofisi mütevazıydı. Manzarası, kalın yapraklı bir asma ağacıydı. Aramıza bir tercüman katıldı. Tornini, martıların Vatikan bahçelerinde sorun çıkarmadığını söyledi. “Sorun olanlar, yeşil papağanlar.” Bahçe görevlilerinin ektiği tohumları yiyorlardı.

Onlardan kurtulmak için hiçbir şey yapılmıyordu. “Onlar sistemin bir parçası.” Barış güvercini fiyaskosunu haber yapan Katolik Haber Servisi muhabiri Carol Glatz’a göre, Kutsal Babamız bir kuş insanıydı. Eskiden bir papağanı varmış (ve ona küfürlü kelimeler öğretmiş).

Papa Francis gerçekten de ulusu, tarih öncesi hayvan aktivisti Assisili Aziz Francis’in dünya görüşüne göre yönlendiriyordu. Tornini şu anki görevine başlamadan kısa bir süre önce Papa Francis, kimyasal böcek ilaçları yerine biyolojik haşere kontrolünün kullanılmasına karar vermişti. Yarasalar sivrisinekleri yediği için onları teşvik etmek adına, sorunlu

Papa’nın arabası aslında bir Focus ST miydi? Hayır, değildi. Papa “daha ilkel” bir model seçmişti.

² İsviçreli Muhafızların birkaç yüksek rütbeli üyesi, Vatikan Şehir Devleti içinde aileleriyle birlikte yaşıyor, ancak ülkenin sınırları içinde hiçbir bebek dünyaya gelmemişti. Gazeteci Carol Glatz dokuz aylık hamileyken ve Vatikan basın salonunda çalışırken, yanında çalışan bir rahibe bebeğin orada doğmasını umuyordu. Çünkü bu, Vatikan’da kaydedilen ilk doğum olacaktı. Vatikan’da doğduğu için vatandaşlık almanın bebeğe ne gibi görkemli faydalar olabilirdi ki? Sıfır. Vatikan’da vatandaşlık doğumla değil, idari kararla veriliyordu.

haşereleri avlayan böcekler tanıtıldı ve bahçelerdeki ağaç gövdelerine kuş yuvaları monte edildi.

Vatikan yarasa yuvalarını görmek için Tornini'nin arbasına geri döndük. Çok güzellerdi, ahşaptan yapılmışlardı ve güzel bir zevki yansıyorlardı. Kısa süre sonra alçak, geniş bir çim yığına vardık. Vatikan'ın gübreye dönüşmek üzere çürüyen organik kalıntı yığını! Uzakta, bir haftadır orada olan, açık seçik şekilde konmuş, papalığa ait organik atıklar vardı; Paskalya Pazarı'ndan arta kalan özenle dokunmuş palmye yapraklarıydı bunlar. Tornini benim için bir tane çıkardı.

Açık kompost yığınları hayvanları çekebilir. İşte burada – Vatikan haşere kontrolü konusuna ender rastlanan konuşmaya geçiş yapıyorduk. Tercümandan kemirgen sorunları hakkında bilgi almasını istedim.

Tornini'ye “Ratti” (italyanca sıçanlar demek) dediğini duydum. Bana döndü: “Sì, sì. Vatikan'da fareleri var”.³

Sì, diye cevap vermişti Tornini, ona tuzak kurup kurmadıklarını sorduğumda. Tercümana bir şeyler söyledi ve ardından ekledi: ”Onlara karşı harekete geçmeleri gerekiyordu, çünkü nüfusları çok kalabalık. Ve gerçekten zarar veriyorlar. Makinelere, kablolara. Her yeri olabildiğince temiz tutmaya çalışıyorlar ama...”

“Yani Papa Francis'e göre fareleri öldürmekte sorun yok mu?”

Tornini, Papa Francis ile hiç tanışmamıştı ve şimdi onun

³ Eve geldikten sonra Vatikan'ın hangi haşere kontrol firmasını kullandığını öğrenmek için internete girdim. Yaptığım arama beni, var olmayan bir şirket olan Derattizzazione Roma'nın, bilgisayar tarafından oluşturulmuş web sayfasına yöneltti. “Vatikan'ı farelerden arındırmak için yaptığımız büyük hizmetler” başlığı altında, gerçek olsa, farelerin bile farelere sahip olduğu, her binanın her odasında gece gündüz, hatta pazar günleri arındırma işinin devam ettiği, inanılmaz derecede vebalı bir Vatikan olduğuna dair, iki sayfalık çılgın bir liste vardı. Acil Vatikan Arındırması, Gece Vatikan Arındırması, Vatikan Kantinlerinin Arındırılması, Pazar Vatikan Arındırması, Vatikan Alışveriş Merkezlerinin Arındırılması, Vatikan Teknik Odalarının Arındırılması, Vatikan Asansörlerinin Arındırılması, Vatikan Farelerinin Arındırılması. Verimli tercüme yazılımı, yorgunluktan tükenmiş arındırıcıların vardiyaları bittiğinde, kendilerine gelmek için gittikleri bar için bile bir isim yaratmıştı: Vatikan Sıçan Barı.

adına konuşması isteniyordu. Tercüman dinledi, sonra bana döndü. “Bunu kendisine sorman gerektiğini söylüyor.”

Tabii ki bunu yapamam. Bunun yerine, üst düzey bağlantıları olmayan eski bir Katolik için, mümkün olan buna en yakın şeyi yaptım. Papalık Yaşam Akademisi’nde görevli biyoetik uzmanı Peder Carlo Casalone ile bir röportajım vardı. PYA, bir tür Katolik düşünce kuruluşudur. Üyeleri papa tarafından atanır, ancak mutlaka din adamları veya hatta Katolik olmak zorunda değildirler. PYA, Kilise doktrinine kalıcı olandan (kürtaj, ötanazi) daha modern olana (gen tedavisi, yapay zekâ) kadar uzanan konularda rehberlik eder. Cinsel istismar skandalı genişlerken, PYA, Kilise’nin cevabını hazırlanmasında rol oynamıştı. PYA medya yöneticisine, akademinin bazı vahşi hayvanların zararlı olarak adlandırılmasına ilişkin görüşleriyle ilgilendiğimi söyledim. Yani, bir tür hangi koşullar altında yok edilmeye veya zulüm görmeye karşı, ahlaki korumalardan muaf olmalıdır? Assisi’li Aziz Francis’ten alıntı yaptım. Farelerden bahsetmedim. Hemen cevap verdi. Belki de son zamanlarda gelen kutusuna düşen zorlu soruşturmalardan, çok daha hoş bir yere yönelmiş bir soruydu.

Aziz Petrus Meydanı’ndan Via della Conciliazione’ye doğru dümdüz yürüyün. Üç blok ötede, Papa Francis’in talihsiz bir titremeye sahip, koca kafalı oyuncaklarını satan hediyelik eşya dükkânının karşısında, karamel rengi sıvalı, üç katlı kutu gibi bir bina göreceksiniz. Kapının yanındaki plaket, Pontificia Academia pro Vita, Pontifical Yaşam Akademisi’ne geldiğinizi bildirir. Vatikan Şehir Devletinin fiziksel sınırlarının dışında yer almasına rağmen, PYA resmi olarak onun bir parçasıdır, bu da orayı ziyaret ederken, bir tür jeopolitik dönüşüm geçirdiğiniz anlamına gelir. İtalya’dasınız ama yine de Vatikan’ın içindesiniz.

Peder Carlo’nun ofis duvarları beyaz ve dekordan yoksundu, tabii haçı dekor saymıyorsanız. Tornini’nin ofisinde de durum aynıydı. Vatikan’ın savurganlığı, bir lazer ışını gibi sadece müzenin ve kiliselerin içine yoğunlaşmış gibi görünüyordu. Peder Carlo’nun kendisi sade biriydi: siyah pantolon, siyah ayakkabılar, beyaz şerit yakalı siyah düğmeli gömlek giymişti. Sesi

alçak ve sakindi, konuşurken ellerini kullanmıyor ve İtalyan erkeklerinin klişe tarzında konuşmuyordu. Yerler mermer olsa da onun yürürken hiç ses çıkarmadığını düşünüyorum.

Bu gösteriş karışıklığının bir kısmı, mütevazı ve doğayla iç içe olan Assisili rahip Aziz Francis'ten etkilenen Papa Francis'in etkisi olabilirdi. Papa olduğunda Francis, sıradan bir din adamı dairesi almıştı. Tornini gibi, Ford Focus'la dolaşıyordu. O hafta birkaç cemaat mensubunun ayaklarının yıkanmasını içeren, Kutsal Perşembe Ayını'ne uğramıştım. Bu, gerçek bir temizlikten ziyade bir jestti, ayağın üzerine damlatılan bir damla sudan ibaretti. Katolik Haber Servisi'nden tanıdığım Carol Glatz gülererek, "Francis sert bir fırçayla içeri dalıyor" diye güldü. (Ve evet, kesinlikle kırmızı mokasenlilerden kaçınıyordu.)⁴

Bu yüzden merak ediyordum. Papa, doğal dünyaya ve onun vahşi sakinlerine saygı gösterme ve koruma yönünde ne kadar ileri gitmemiz gerektiğini düşünüyordu? Ben gelmeden önce, PYA medya yöneticisi bana Francis'in oldukça hoş bulduğum "Ortak Evimizin Bakımı Üzerine" başlıklı papalık genelgesinin bir kopyasını gönderdi. "Her yaratığın kendi amacı vardır" diye yazıyordu. "Hiçbiri gereksiz değildir." Aziz Francis'in

⁴ Neredeyse "Prada" yazacaktım ve sonra Dieter Philippi'nin papalık ayakkabıları üzerine, 100'den fazla ısmarlama kırmızı papalık ayakkabısı fotoğrafıyla dolu kapsamlı incelemesini okudum. Papa Benedict'in resmi kunduracısı Adriano Stefanelli'ydi. Benedict'e Esquire dergisinin onursal "yılın aksesuar seçimi" ödülünü kazandıran kırmızı mokasenleri ve "papanın dairesinde giydiği özel terlikleri" yapmıştı. Vatikan yakınlarındaki papalık ve rahip terzisi olan Gammarelli'de, gelenek gereği yeni seçilmiş papaların Aziz Petrus'un balkonuna ilk çıktıklarında giydikleri, merasime özel kırmızı mokasenleri yapan bir kunduracı vardı. Ve Philippi'nin 119 sayfalık yorumunu baştan aşağı taradığını söyleyen herhangi biri yalan söylüyordu. Silvano Lattanzi'nin Benedict'in kadife terliklerini giydiği iddiası? "Bunun yanlış bir iddia olduğundan oldukça eminim." Raymond Massaro'nun onun için yaptığı terlikler mi? "Papa'nın daha önce böyle bir ayakkabı giydiğini sanmıyorum." Ferragamo'nun "papalık tarzı" şarap kırmızısı mokasenleri? "Papa bu ayakkabıları hiç giymedi." Vatikan arması ile basılan parm araları? "Papa böyle bir tasarımı asla giymez." Süs dikişli Prada kırmızı mokasenler? "Bir yanlışlama. Papa süslü dikişleri bırakmış biri." Philippi'ye göre, sadece bir tane ticari ayakkabı şirketi, haklı olarak Papa Benedict'i giydirdiğini iddia edebilirdi. Benedict, 2009 yaz tatili sırasında yürüyüş yaparken, Camper Pelotas deri spor ayakkabılarını giymişti.

güneşe, aya veya en küçük hayvanlara baktığında hemen nasılda bir şarkıya başladığını anlatıyordu. Bu pasajları Peder Carlo'ya okudum.

Dinledi, başını salladı. "Aziz Francis, doğa ve insanlık arasında yeni bir ilişki başlattı. Şiirlerini okursanız, Su Kardeş, Güneş Kardeş, Ay Kardeş ifadelerini bulursunuz."

"Aziz Francis, Sıçan Kardeş'i de bunlara dâhil eder mi?" Ya da Pamuk Kurdu Kardeşi, ya da Kuzey Dakota Ayçiçeği Mahsulünün %2'sini Yiyen Karatavuk Amcayı?

Peder Carlo evet diyor, evet yapardı. "Ölümü bile dâhil eder."⁵

"Aziz Francis özellikle kemirgenler hakkında bir şey söyledi mi?" dediğimi duydum.

"Hayır, yapmadı. Ama mesele şu ki kardeşlik basit bir ilişki değildir. Erkek ve kız kardeşlerinle normalde de kavga edersin. Biriyle ilişki içinde olmanın pastoral bir yolu olduğunu düşünemezsiniz. İnsanlar ve dünya arasındaki her ilişkinin sadece olumlu yönleri olamaz. Aynı zamanda olumsuz yönleri de vardır. Mesele bu yönlerle nasıl başa çıktığınızdır?" Bu adam iyi biriydi.

"Evet ve nasıl başa çıkmalıyız peki?" Bunları söylemek iyi, güzel ama hem insanlara hem de hayvanlara adil bir biçimde hizmet edecek şekilde nasıl hareket edecektik? Örneğin golf sahalarındaki Kanada kazlarını ele alalım. Suçları neydi? Çimleri kirletmek.⁶ Ortalığı dağıtmak. Bundan ötürü, onları

⁵ Ölüm Kardeş: o bir kadın. Ayrıca Alec K. Redfearn and the Eyesores'un yedinci albümünün adı. Signal to Noise dergisi, Ölüm Kardeş'in "20'inci Yüzyıl Amerikan, kabaresi ile... Doğu Avrupa folk, gürültülü rock müzik ve minimalizmin muhteşem bir karışımı" olarak tanımlıyordu. Bir dipnotun sizi nereye götüreceğini asla bilemezsiniz.

⁶ Ama internetin sizi inandırdığın kadar ağır değil. Kaz Ehlilleştiriciler, günde 3 ila 4 pound dışkılamaların sağlıyordu. Washington DC'deki National Mall'da bulunan Geese Polis şefi günde 2 ila 3 pound olduğunu iddia ediyordu. Bir Boston belediye meclisi üyesi: "günde en fazla 3 pound kadar" demişti. Kanada kaz dışkısını karalama kampanyası New Jersey'deki Montclair Local'de zirveye ulaşmış gibi görünüyordu: "Yetişkin bir Kanada kaz 20 kilo ağırlığa kadar ulaşabilir ve ağırlığının iki katından fazlasını dışkılar." Bu, tek bir kazdan, günde 40 kilo dışkı eder. Bir at bu kadar dışkılıyor. Muhabir USDA'dan alıntı yapmıştı; NWRC halkla ilişkiler ofisindeki irtibat memuru beni günde toplam 1,5 pound dışkıladıklarını belgeleyen, USDA "Kazlar, Ördekler ve Sakarmekeler" başlıklı bilgi formuna

toplaması ve gazla zehirlemesi için birini çağırmamıza izin mi verilmeliydi? Birkaç varlıklı insan bir deliğe bir top atmak istediği ve Kutsal Mekân büyüklüğünde, saplantılı bir şekilde düzenli bir oyun yüzeyine ihtiyaçları olduğu için ölmeyi hak ediyorlar mıydı? Yeşil alanları sularken boşa harcanan tüm Su Kardeş'i bir düşünün. Belki de kazları değil, golfu ortadan kaldırmamanın zamanı gelmiştir!

Peder Carlo düşüncelerini topladı. İçlerinden muhakkak: Bu kadını kim içeri aldı? diye düşünüyorlardı.””Eylemi bulduğumuz yerin bağlamına göre yerleştirmeliyiz. Golf sahası, içinde çalışan insanlar için ne anlama geliyor? Bölgede insanların iş bulmasının tek yolu buysa, yaptığınız eylemin bu yönünü de göz önünde bulundurmalısınız”.

“İkincisi, belki kuşları öldürmeye gerek yoktur. Güzergâhlarını saptırmak için başka bir şekilde hareket edebilirsiniz. Yenilikçi müdahale yöntemiyle hareket etmeli, öyle düşünmelisiniz.”

Yumurta çürütmek gibi! Neredeyse kusacaktım. Bazı belediyeler Kanada kazlarının sürülerini itlaf etmek yerine, yuvaları arar bulur veya yumurtaları sallar ya da yağa bulayıp sonra onları yuvaya geri koyardı. Sonuç olarak, yumurtalar çürür ve ebeveynler boşa kuluçkaya yatarlardı. Michigan Doğal Kaynaklar Departmanından bir ekip, bir Kanada kazı fetüsünün hayatını insani olarak sonlandırılmanın kestirme yolunu bulmak için on binlerce yumurtayı inceledi. Daha sonra, yumurtanın içinde bir kazın içindekinden daha fazla hava olduğuna dair

yönlendirdi. USDA istihbarat formunun yazarı, bilgilerini Virginia Tech Üniversitesi Kooperatif Eki'nin kazlara ilişkin malumat içeren sayfasından almıştı. Bu bilgi notu “çalışmaların bunu gösterdiğini” söylüyor ancak herhangi bir çalışmadan alıntı yapmıyordu. Bir Google Akademik araması, karşıma gerçekten dışarı çıkıp bazı dışkıları tartmış sadece bir araştırmacı olan B. A. Manny'yi çıkardı. Manny'nin bulguları: Bir Kanada kazının günlük dışkısının ortalama toplam (ıslak) ağırlığının, bir poundun sadece üçte biri kadar olduğunu gösteriyordu. Virginia Tech günde 1,5 pound rakamını nereden bulmuştu? Yazar göndermiş olduğum birden fazla e-postanın hiçbirine cevap vermedi, bu yüzden bu da bir sır olarak kaldı. Pound başına yapılan hesap bir yana, Kanada kazı sık dışkılar. Manny'nin bulgularına göre; günde ortalama yirmi sekiz kez, ilgili bir araştırmada, Kanadalı bir ekip “uyuyan kazların bazen küçük dışkı yığınları ürettiğini” raporlamıştı.

bir gösterge olan, söz konusu yumurtanın yüzüp yüzmediğine bakarak yaşını değerlendirmek gibi bir yöntem geliştirdiler. Teknik, ABD İnsanî Yardım Kurumu ve PETA tarafından tavsiye edilmişti, ama Katolik Kilisesi'nin kaz kürtağı hakkında ne söyleyeceğini merak etmeme rağmen, Peder Carlo'nun kafasını karıştırmak istemediğimden, konuşmaya devam ettim.

Peki ya bir yırtıcı, diyelim ki bir çakal, insana ait bir evcil hayvanı öldürse? Kişinin bu yırtıcıyı öldürmesi etik midir? Yırtıcı hayatta kalma içgüdüsüyle hareket ettiğinde mesela?

Peder Carlo, masasının üstündeki zımbayı düzeltti. "Olayların insanlar üzerindeki duygusal etkisini aklınızdan çıkar-mamalısınız."

"Ama bunları nasıl tartıyorsunuz Peder Carlo? Yırtıcının hayatına karşı kişinin duyguları mı?"

Ofisin kapısı çalındı, bir adam elinde geleneksel İtalyan Paskalya keki ve bir sürahi su olan tepsiyle içeri girdi. "Ah, Sandro, grazie!" (İtalyanca, teşekkürler) Peder Carlo ya ikramlardan ya da belki de sadece sohbetle ara verilmesinden dolayı memnun görünüyordu. Sandro su bardaklarını bıraktı. Benimkinin kenarında kahverengi bir leke vardı. Peder Carlo sessizce onunkini benimkiyle değiştirdi.

Kekimizi yemek için ara verirken, Papa Francis'in Paskalya Ayini'nden sonra elektrikli bir scooter üzerinde dolaştığını, insanların elini sıktığını, açıkça kalabalığa karıştığını izleyişimi belirtmek istedim.

"Evet ve bu güvenlikten sorumlu insanları çıldırtıyor." Peder Carlo, Papa Francis'in yeni bir gözlük reçetesi alması gereken bir zamanla ilgili hikâyeyi anlattı. Güvenliğe haber vermeden gözlükçüye gitmişti. Gözlükçü çok mutlu olmuş ama sonunda biraz hayal kırıklığına uğramıştı. "Francis ona, 'Sadece cam istiyorum, çerçeve istemiyorum. Çünkü zaten çerçevelerim var.' Demişti gerçekten de 'Çerçevelerim var. Sadece camlarına ihtiyacım var.'" Peder Carlo, bu hatırayla eğlenirken başını salladı. "İnanabiliyor musun?" Gülümsemesi iki ön dişinin arasında bir boşluk olduğunu gösteriyordu. Sade giysileri ve düzenli saç kesimi –kişisel stiline dair hiçbir gösterge olmaması– nedeniyle

olan boşluk, yenmiş tırnaklar veya ortaya çıkan bir sutyen askısı gibi tesadüfi bir yakınlık etkisine sahipti.

O anda Sandro, tabakları ve bardakları toplamak için tep-sisiyle geri döndü. Peder Carlo adım odadan çıkmasını izledi, sonra konuğuna döndü. “Hayvanlar, çakalla ilgili söylediğiniz şey gibi, içgüdülerine göre hareket ederler.” Çaaak-haaal diye telaffuz etmişti, çok lirik bir kelimeydi. “Öte yandan insan, özgür iradeye sahiptir. Yaratılışın yönetiminden sorumludurlar. Onların rolü doğaya yardım etmektir. Çünkü biz sistemi inceleyebiliriz ama hayvanlar yapamaz.” Domuzları ve geyiği itlaf etmek yerine, geyiklerin ve yaban domuzlarının aşırı kalabalık olduğu İtalya bölgelerine kurtları yeniden yerleştirme örneğini verdi. “Kurtlardan ekosistemi dengelemelerini istendi.” Güldü. Yine boşluk! İşte ben bunun için yaşıyordum.

Şeker kamışı tarlalarındaki fareleri öldürmek için Hawaii’ye getirilen Hint firavun farelerinin hikâyesini anlattım. Gözden kaçırdıkları şey, farelerin gece, firavun farelerinin ise gündüz yaratıkları olduğuydu. Firavun fareleri, birkaç fare ve bir sürü deniz kaplumbağası yumurtası yediler.

“Evet. Peki.” Peder Carlo çantasına uzandı. Yakalaması gereken bir treni vardı. “Dünyanın karmaşık sistemlerinde, tüm eylemlerimizin etkisini tahmin edemeyiz, değil mi? Sağduyu ilkesine göre hareket etmeliyiz.”

İşte buna kesinlikle katılıyordum. İtalyan kurtlarıyla ilgili olarak, daha sonra onların geyik ve yaban domuzu popülasyonunu azaltmaya gerçekten yardımcı olduklarını okudum. Verimliydiler ve çoğaldılar, sorasında beslenmek için çiftçilerin hayvanlarına yönelmeye başladılar. Böylece çiftçiler itlaf edilmeleri için propaganda yapmaya başladılar. Zaten hep böyle olur. Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi halkla ilişkiler uzmanı Gail Keirn’in sözleriyle, “Yaban hayatı sorunları söz konusu olduğunda, kendi sorunlarımızın çoğunu da kendimiz yaratmışız gibi görünüyor.”

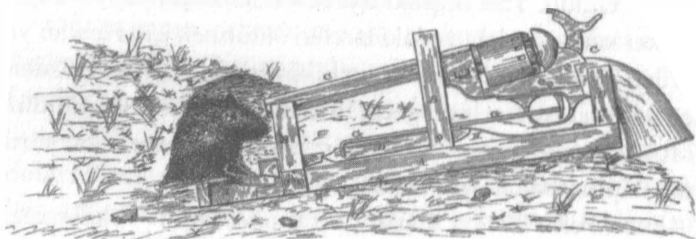
Belki de hiçbir yer, zorlukları ve hissedilen dehşeti bir sonrakı durağım, sevimli bir ada devleti olan Yeni Zelanda’dan daha iyi bilmiyordu!

(No Model.)

J. A. WILLIAMS.
ANIMAL TRAP.

No. 260,766.

Patented Dec. 26, 1882.

Witnesses:

J. B. Clark.
W. H. Kern

Inventor,
Jas. A. Williams,
per
F. A. Lehmann
attorney.

U.S. PATENT OFFICE

14

ZARAFETLE ÖLDÜRMEK

Bir Zararlı Kimin Umrunda?

Bir penguen kolonisinde yaşamak, utanç bilmemektir. Yaptığınız her şeyi –çiftleşmek, avlanmak, yavrularının yemesi için balık fırlatmak– komşularınızın gözlerinin önünde yaparsınız. Sarı gözlü penguen bunların hiçbirini yapmaz. Diğer sarı gözlü penguenlerin görüş alanından uzakta, kıyıdaki ot öbeğine bir yuva kurar. İnsan banliyölerinde olduğu gibi, alan ve mahremiyet arayışı, daha uzun bir yolculuğu beraberinde getirir. Her akşam, Yeni Zelanda'nın Otago Yarımadası'nın sarı gözlü penguenleri, denizdeki işlerinden döner, sahili geçer, çalılıkları aşar ve eve gitmek için kısmen dik bir kayalığa tırmanırlar.

Elm Vahşi Yaşam Turları tarafından özel bir araziye düzenlenen gezide, sarı gözlü penguenlerin yoğun trafikli saatlerini izleyebilirsiniz. Elm'in nüktedan operasyon müdürü Shaun Templeton, o günkü geziyi yönetiyordu. Shaun'un genç, tıraşlı ve bronzlaşmış bir kafası vardı. Ve bana bir foku hatırlatan iri kahverengi gözlere sahipti. Belki sadece bu öğleden sonranın bağlamından ötürü böyle düşünüyordum. Buradaki bazı plajlar, bir zamanlar Coney Adası'nın insanlara sahip olduğu gibi yüzgeçayaklara sahipti.

Saat 17.00'yi biraz geçerken ilk penguen, geriye gelen dü-

zensiz dalgaların üzerinde vücut sörfü yaparken ortaya çıktı. Suyun onu olabildiğince uzağa taşımasına izin veriyor, sonra karaya oturup duruyor ve sarı gözlü bir penguenin telaşlı hali diyebileceğim, ağır ve temkinli hareketlerle sahili yürüyerek geçiyordu. Koyu çevreleyen kayalıkların tabanında, dikkate değer bir seri sıçramayla yukarı doğru çıkmaya başlıyor, öne eğiliyor, dizlerini kırmak için duraklıyor, sonra tekrar yukarı doğru sıçırıyordu; bütün bu çaba, yokuşta yaklaşık 1,5 santimetre yukarı çıkmak içindi.

Bu nedenle ya da kısmen, sarı gözlü penguen dünyanın en çok nesli tükenme tehlikesi altındaki penguenidir. Ücra köşelerdeki yuvalar ve onlara ulaşmak için uzun, açık alanda yapılan yürüyüşler, yırtıcılar için alışveriş ve yemek fırsatı demektir; her zaman olduğu gibi foklar ve deniz aslanları ve aynı zamanda yeni gelenler, örneğin kakımlar (ABD’de kısa kuyruklu gelincikler olarak bilinir), sıçanlar ve vahşi kediler de bunların arasında sayılabilir. Dünyada yaklaşık sadece dört bin sarı gözlü penguen kaldı, bunlardan kırk üçü o anda o koydaydı. Kakımların bu sezon burada şimdiden üç yavru öldürdüğü biliniyordu. Shaun bunu takip edebiliyordu çünkü çoğu hafta buradaydı ve Elm şirket olarak, Sarı Gözlü Penguen Vakfı’nın koruma çabalarına katkıda bulunuyordu.

Alacakaranlık çökmüş, işe gidiş geliş çoğunlukla bitmişti. Artık kürklü fokları izliyorduk.

“Buraya bak.” Shaun, dağılımı kemik yığını gösteriyordu: iki iskamrozun başı ve kılıcıyla bir tür ahtapot iç kabuğuydu. “Çok etkileyici bir deniz aslanı kusmuğu.” Deniz aslanları avlarının kemikleri dâhil her şeyi yerler, sonra baykuşların yaptığı gibi, sindirilemeyen şeyleri kusarlar, ancak daha az derli toplu bir hâlde. Kusmakta penguen kalıntılarının olmayışını mutlu bir şekilde aklımıza yazdık.

Shaun geçimini turizmden sağlıyor ama uğraşları gereği bir doğa bilimciye daha yakın. Bu ifadenin kesin parametrelerini bilmiyorum ama bence kendinizi “etkileyici” kelimesini herhangi bir hayvanın kusmuğu için kullanırken bulursanız, öyle biri olabilirsiniz. Sarı gözlü penguen için korkunç bir yirmi yıl

oldu. Shaun şöyle açıkladı. Yaşam alanlarını insanlara kaptırmaları ve olta takımlarına dolanmaları bir yana, bu kuşlar son zamanlarda hastalık (kuş humması ve kuş difterisi) ve açlıktan ölmüşlerdi. Denizler ısındıkça, bu kuşların yediği dipte yaşayan balıklar, daha soğuk olduğundan daha derin sulara doğru gitmeye başlamışlardı. Sarı gözlü penguenler derinlere dalabilirler ama bu balıkların bazılarının şu anda yaşadığı kadar derinlere dalamazlar. Belki de her şeyden çok, doğal olmayan yırtıcılar onlara zarar veriyordur; yani kakımlar ve arkadaşları.

Sayılarındaki mevcut düşüş bu hızla devam ederse, sarı gözlü penguenin muhtemelen on ya da yirmi yıl içinde nesli tükenmiş olacak. Orada onları izlemek ve bu bilgilerden bir şekilde etkilenmemek çok zordu. Kaybetmememiz gereken bir canlıydı bu! Açın bir bakın onlara. Şeker kırmızısı gagaları, pembe zarif botları, gözlerinden geriye doğru yayılan sarı maskeleri vardı. Onlar Flash'tı, onlar 1970'lerin Bowie'siydi! Sevimli, gösterişli türlerin daha değerli olduğunu veya bir şekilde daha fazla ilgiyi hak ettiğini ima etmek istemiyorum. Ama bu sadece... lanet olsun.

Tepede bir çift birbirini selamlıyordu. Gürültüden anlayabiliyordunuz. Sarı gözlü penguenin Maori dilindeki adı "hoiho"dur ve "gürültü çıkaran" anlamına gelir. Şışt, demek istiyorsunuz. "Kakımlar sizi duyacak! Siz ayrılana kadar bekleyip yavrularınızı almak için gelecekler."

Burada başı belada olan sadece sarı gözlü penguenler değildi. Uçamayan tüm Yeni Zelanda türleri buna dâhildi (ve birçoğunun hâlâ kanatları var). On milyonlarca yıl boyunca bu adalarda yerli yırtıcı hayvanlar yoktu, bu yüzden buraya gelen kuşların hızla kaçmaya ihtiyaçları olmamıştı. Evrim, enerjiyi hayatta kalmaya daha fazla katkıda bulunan bir şeye yönelterek, bazı türlerin kanatlarını kullanımdan kaldırdı. Sonra avcılar ortaya çıktı. Bunlar kaçak yolcular ve diğer kara parçalarından gelenlerdi. Her yıl istilacı türler yaklaşık 25 milyon yerli Yeni Zelanda kuşunu öldürüyordu: Bunların en ünlüsü kivi kuşlarıydı ama aynı zamanda gece papağanları, mavi ördekler, mavi penguenler ve kealar da sayılabilirdi (11.

bölümde tanıştığımız leş yiyen dağ papağanları). Kakımlar, verimli katiller ve becerikli tırmanıcılardır. Yumurtayı çok severler ama yavru kuşları da öldürüp yerler. Örneğin, her yıl North Island'daki kahverengi kivi yavrularının %40'ı kakımlar tarafından öldürülüyor.

Kakımlar. Onları buraya kim davet etti?

Tavşanlarla başladı. 1863'te, memleket hasreti çeken Avrupalı yerleşimciler, o zamanlar Yeni Zelanda'daki bu tür birkaç gruptan biri olan Otago İklimlendirme Derneği'ni kurdular ve Otago kırsalına altı tavşan saldırdılar. "Sporcuların ve doğa bilimcilerin eski evlerine dair hatıralarını bu kadar değerli kılan etkinliklerden keyif alabilmelerinin" umulduğunu açıkladılar.

Bir toprak sahibinin maharetle yaptığı "tavşan aritmetiğini" abartılı bir şekilde özetleyebilirsek sonuç: $2 \times 3 = 9.000.000$. Üç yılda iki tavşan, 9 milyon tavşana eşittir. 1876'da Otago'nun çoğu, tavşanlar tarafından istila edilmişti. Burada tavşanların sakındıkları doğal kara yırtıcıları yoktu ve ılıman iklim üreme mevsimlerini uzatmıştı. Tavşanlar koyun otlaklarını çırılçıplak bıraktılar. Sürüler açlıktan öldü. Bir milyon dönümden fazla Otago arazisi terk edildi.

1881'de hükümet yetkilileri nihayet harekete geçti. Bir Tavşan Sorunu Yasası çıkardılar, onları vurup zehirlemek için tavşan müfettişleri ve "tavşancılar" tuttular. Kakımlar ve gelincikler Avrupa'dan getirildi ve bu "tavşan düşmanlarının" yaklaşık sekiz bin tanesi Yeni Zelanda kırsalına salıverildi ve yasalarla korundu.

Ancak tavşanlar, kakımların menüsünde yer alan türlerden yalnızca biriydi. Acımasız borulu avcılar hızla o bölgedeki kuş nüfusuna yöneldiler; yumurtalar, civcivler, küçük yetiştikiler. Soykırım yürüyüşü başlamıştı. 2019 itibarıyla, Yeni Zelanda'nın karada yaşayan omurgalı türlerinin %79'u, yok olma tehdidi veya riski altında olarak sınıflandırıldı. Buna 78 kuş türü ve 89 sürüngen türü de dâhildir.

2012'de Yeni Zelanda hükümeti tekrar devreye girdi. Bir zamanlar kakım ithal edip korudukları yerde, şimdi onlardan

kurtulmaya çalışıyorlardı. Yırtıcıdan Arınmış 2050 (PF2050), vahşi yaşamı en çok tehdit eden üç istilacı yırtıcı hayvanı ortadan kaldırarak, doğal biyoçeşitliliği korumak amacıyla kurulmuş Koruma Departmanı'nın (DOC) çabasıdır: bunlar kakımlar, sıçanlar ve çalı kuyruklu sıçanlardır. (2050 yılı, DOC'nin bunu gerçekleştirmeyi amaçladığı yıldır.) Vatandaşlar, enerjik kamu girişimiyle bu amacı hayat geçirmek üzere davaya dâhil edildiler. Herhangi bir milli park ziyaretçi merkezinde dolaşın; broşürler ve endişe verici istatistikler ile tahnit edilmiş kakımları, dişler açılmış hâlde, pençesi özellikle vahşi bir kuşa veya çiğnenmiş bir yumurtaya yerleştirilmiş biçimde, Yırtıcıdan Arınmış 2050 sergisinde görebilirsiniz.

Bütün şehirler yemi yutmuştu. Vatandaşlar ve çiftçiler yüzlerce DOC tuzakı kurdular. Başarı öyküleri ve ipuçları, “Mutlu Tuzaklar!” imzasıyla bitirilen aylık bir bültende paylaşılıyordu.

Bugün sadece Otago'nun kuşlarını değil, onları korumak için kullanılan çeşitli DOC tuzak modellerini de gezdik. Her yırtıcının kendine özgü zorlukları vardır. Shaun, “Kediler taze eti sever” diyor, “bu yüzden onları çok fazla yememeniz gerekiyor.”

Dünyadaki çoğu yerde birtakım vahşi kediler var. Fakat bu, “birtakım” vahşi kedilerin çok ötesinde bir durum. Çünkü kakımlar ve yaban gelincikleriyle birlikte, tavşanları öldürmek için kırsal kesime bol miktarda kedi de bırakılmıştı. Hatta kediler bu iş için özel olarak yetiştirilmişlerdi. Talep arzı aştığında, Dunedin gençleri şehri dolaşıp, ev kedilerini çalmak için harekete geçmişlerdi.

Şimdi, ziyaretçi merkezlerinde ve müzelerde yan yan bakan kakımların yanı sıra midesinin ve onun içindekilerin yanında poz veren, tahnit edilmiş bir vahşi kedi görebilirsiniz: masanın üzerinde görmek isteyeceğim türden bir kâğıt ağırlığı gibi, akrilikle korunmuş korkunç küçük pençeler, tüyler ve kemikler bulunuyordu.

Tepeden minibüse geri dönerken, DOC cephaneliğine daha yeni eklenmiş olan, kendi kendini sıfırlayan Goodnature A24'ün yanından geçiyoruz. Yem, ince, esnek bir metal

çubuğun arkasında, tüpün ucuna takılıyordu. Hayvanın kafası çubuğu ittiğinde, karbondioksit kutusu tarafından tahrik edilen bir pistonun ateşlenmesini tetikliyordu. *İhtiyarlara Yer Yok* filminde Javier Bardem'in karakterinin kullandığı sıra dışı cinayet silahını belki hatırlarsınız. Bu öyle bir mekanizmaydı.

Kakımı tuzağa düşürmek bir hayli güçtür. Shaun, "Kafalarını bir şeylere sokmayı sevmiyorlar" dedi. O zaman neden tüpün ucuna yem takılarak çalıştırılan bir tuzak yapmışlar? Çünkü bu şekilde kafa, özellikle de beyin, ölümcül bir darbe alır ve yırtıcı çok hızlı şekilde ölür.

Yeni Zelanda, istilacı yırtıcıları ortadan kaldırmaya kararlıydı ama bunu insanca yapmaya da kararlıydı. Hiç kimse bu çabaya, ertesi gün Christchurch'e görmeye gideceğim Bruce Warburton'dan daha fazla katkıda bulunmamıştı. Warburton daha insancıl tuzaklar tasarlamaya yardımcı olur, hayvan refahı standartlarına uygun tuzak taslakları hazırlar ve bu standartları karşılayıp karşılamadıklarını görmek için tuzakları test eder. Hem Ulusal Haşere Kontrol Teşkilatı hem de Ulusal Hayvan Refahı Danışma Komitesi ile profesyonel bağlantıları olan tek Yeni Zelandalı kesinlikle odur.

Sonunda tavşanlara ne oldu? Sebat, direnç ve çoğalma yoluyla, gayet iyi gidiyorlar. Kakımlardan, kedilerden ve tavşanlardan sağ kurtulmayı başardılar, hatta Avustralya'dan gizlice getirilen ve kanamaya yol açarak öldüren tavşan virüsünden bile. Shaun, bu yıl her zamankinden daha fazla tavşan gördüğünü söyledi. Yiyecek bol bol tavşan olduğu için, kakımlar da geliyordu. Bizi bu güzel ve yürek burkan yerden uzaklaştıran minibüsün sürücü koltuğundan, omzunun üzerinden, "Kakımlar çatıya çıkıyor" dedi.

Samantha Brown, burnunun üzerinde çilleri, kulağa hoş gelen Kivi aksanı ve hayvanların hızlı bir şekilde nasıl öldürüleceği konusunda kapsamlı bilgisi olan genç bir biyologdur. Sam, Yeni Zelanda'nın Kraliyet Araştırma Enstitülerinden biri olan Land-care Research'te Bruce Warburton ile birlikte çalışıyordu. Christchurch'ün eteklerinde bulunan şubeleri biyolojik çeşitlilik ve sürdürülebilirliğe odaklanmıştı. Bu,

koruma uzmanları için çok sayıda çekici iş olanağı anlamına geliyordu. Her ne kadar tuzak testi söz konusu olduğunda kucağa daha az çekici gelse de...

Biz Warburton'ın gelmesini beklerken, Sam yolun birkaç kilometre ilerisindeki test tesisinde çekilmiş bir videoyu işaret etti. O hafta herhangi bir test planlanmamıştı, bu benim için bir hayal kırıklığından çok bir rahatlamaydı. Ekibin yaptığı olumlu ve duygusal açıdan yıpratıcı çalışmayı takdir ediyor ve saygı duyuyordum, ancak canlı izlemek istediğimden emin değildim. Benim de kafamı sokmaktan hoşlanmadığım şeyler vardı.

Kurulum basitti. Tripod üzerindeki bir video kamera, bir gözlem kalemine dönüktü. Bir insan karanlıkta elinde kronometre ve tahmin edemeyeceğim duygular içinde bekliyordu. Sam, video çerçevesinin altındaki bir dijital veriyi işaret etti. "Geçen zamanı buradan görebilirsin" dedi. Tuzak açıldıktan sonra, gözlemci kronometreyi tıklattı. Ölümcül bir tuzağın insanlığı hızından ileri gelir: ölüm hızlı olmalıdır, evet, ama daha da önemlisi kurbanın hiçbir şey hissetmeden bilincini hemen kaybetmesidir.

Sam, "Bu, Northland Bölge Konseyi'nin kedi tuzağı testi-dir" dedi. SA2 Kedi tuzağı sadece vahşi kedilerde değil, aynı zamanda keseli sıçanlarda da kullanılıyordu. Avustralya'ya özgü olan keseli sıçanlar, kürk ticaretini geliştirmek için on dokuzuncu yüzyılda Yeni Zelanda'da serbest bırakılmışlardı. Yeni evlerinde büyüdüler, çoğaldılar ve yayıldılar, yerli kuşları barındıran çok sayıda ağaçtan beslenip onları yok ettiler. Her gece tükettikleri 21.000 ton yaprak ve sürgüne ek olarak, yumurtaya da bayılıyorlardı.

Ekranada, zaman saniyenin onda biri hassasiyetinde görüntüleniyordu ve tuzağa düşen siz değilseniz, okunamayacak kadar hızla artıyordu. Sam ve ben yarım dakikalık "sakın oraya girme" düşüncelerimizi sıraladığımız süre boyunca, sessizce oturduk ve sonra bela içeri girdi. Sam'in bir meslektaşını çerçeveye doğru koşturdu. Bir yanım onun hayvanı serbest bırakmaya ikna olmasını umuyordu. Sam anlatmaya başla-

dı. “Burada Grant başın yanına bakmaya ve gözün yanına dokunmaya çalışıyor.” Göz kapağında yer alan¹, göz kırpmaya refleksi kontrol etti. Refleks kaybolduğunda hayvan bilincini kaybetmiş olur ve kronometre durdurulurdu.

Videoda test edilen tuzak, yaylandığında boyuna kenetlenen metal bir çubuk kullanıyordu. Bu şekilde boynunu kırarak bir fareyi, hatta bir sıçanı öldürmek mümkün olsa da bunun gibi bir tuzakta daha büyük bir hayvan boğularak öldürülürdü: Metal çubuk karotis arterlerine kısaç gibi kapanarak beyni kandan ve dolayısıyla oksijenden mahrum bırakıyordu. Metal boru, nefes borusunu da kapatabileceğinden, boğulma destekleyici bir rol oynar. Boğulma, strangülasyon ile aynı son noktaya varır, ancak kan akışı yerine hava alımını kestiği için daha uzun sürer. Böylece kan dolaşımı devam eder ve hali hazırda kanda bulunan oksijenin tükenmesi biraz zaman alır. Bu çeşit iyi tasarlanmış bir tuzakla, kendinden geçme 40 ila 50 saniye içinde gerçekleşir. (Çoğu film yönetmeni, Tarantino olmasa da boğma sahnelerini beş ya da on saniye olarak çeker, çünkü gerçekten, kim bundan fazlasını görmek ister ki?)

Kafaya bir darbe vurularak daha hızlı, daha nazik bir ölüm bahsedilebilir. Hayatı sona erdirmenin insancıl bir yolu olarak, beyni hedef alan tek kurşunla rekabet edebilecek çok az şey vardır; bu nedenle, Amerikan Veteriner Hekimler Birliği (AVMA) tarafından yayınlanan kılavuzlarda “uygun şekilde yerleştirilmiş ateşli silah”, kabul edilebilir bir ötanazi modu olarak dâhil edilmiştir.^{2†} Dünyanın ilk insancıl öldürme tuzağı,

¹ Palpebra, göz kapağı demektir. Tıbbın her şey için kendi lügati vardır. Diz arkası mı? Popliteus. Kulak kırı mı? Serumen. Halluks, “ayak başparmağı” anlamına gelir ve zihinsel çıkıntı, “çok fazla Latince ezberlemenin neden olduğu belirgin bir kafatası şişkinliği” anlamına gelir, ay, pardon, “çene”.

² Boynunu kesmek gibi. İnsancılık aslında, Mösyö Guillotine’in motivasyonuydu. Bilimsel malzeme katalogları eskiden, “küçük hayvan giyotini” adı verilen bir öğeyi listelerdi. Bu günlerde, en azından çevrimiçi olarak, belki de olumsuz anlamda ilgi çektikleri için, onları yalnızca kullanılmış olarak satın alabilirsiniz. Bir giyotin ne kadar insancıl olursa olsun, bir kafanın kesilmesini gerektirir ve bu mide bulandırıcıdır. Ve şimdi şunu söylemeliyim ki; eBay’den kullanılmış bir kemirgen giyotini satmak istiyorsanız, tanrı aşkına fotoğraf çekmeden önce bıçağı temizleyin.

aslında, kafaya dayanmış bir silah içeriyordu. 1882’de Teksas, Fredonia’dan James Alexander Williams’a verilen 269.766 numaralı ABD Patenti, çerçeveye dik olarak yerleştirilmiş bir tabanca içeriyordu. Patente eşlik eden resimde, namlu, bir yuvadan çıkan çeşitli kemirgenlere nişan almıştı. İstenmeyen yırtıcı çubuğa basıyor, çubuk da tetiğe basıyordu. Patentin ayrıntılarını okurken, Bay Williams’ın güvenlik, insancılık, hatta kemirgen kontrolüne çok da önem verdiği hissine kapılmıyorsunuz: “Bu buluş herhangi bir kapıya veya pencereye monte edilerek, istenilen kişiyi veya şeyi öldürmek için, bağlı bulunduğu kapının veya pencerenin açılmasıyla çalışır.”

Öyleyse neden SA2 Kedi tuzağının yapımcıları kafatasını vurmaya çalışmıyorlar? Çünkü kafaya insani bir vuruş için tuzağın çok dikkatli bir şekilde yerleştirilmesi gerekiyor. Boyun arterlerinin kapanmasını sağlamak, vücut büyüklüğü ve pozisyonuna göre çok daha uzun sürebilir. Ayrıca Sam, barın öldürücü, insancıl bir darbe indirmeye yetecek bir kuvvetle vurması için (insanlar adına) güvenlik sorunlarıyla karşılaşmaya başladığını söyledi. Çubuğu ayarlamak için onu geri çekmek biraz güç istiyordu ve eğer kişi onu elinden kaçırırsa, parmaklarına kapanıp kemiklerini kırabilirdi.

Kakımlar için yapılan insancıl tuzaklar içinde, kafaya vurmaya üzere tasarlanmış olanlar da bulunmaktadır. Bunun nedeni, bu hayvanların alışılmadık derecede güçlü, kaslı boyunlara sahip olmaları ve kalın kasların arterleri korumasıdır. Ayrıca, bu kasların sağladığı güç, kakımın serbest kalmasını sağlayabilir.

Sam, “Modifiye Edilmiş Victor” adlı bir kakım kapanı testinin videosunun bağlantısına tıkladı. Bu, kakımları insanca öldürmek için geliştirilmiş ürün (Warburton tarafından), fareler için kullanılan, klasik ahşap Victor marka geçmeli tuzaktı. Başu uygun yönden ve uygun derinliğe yönlendirmek için, yem üzerine kalıplanmış plastik bir başlık veya örtü sabitleniyordu. Çubuk, kulakların olduğu enleme çarpıyor ve Sam’in dediğine göre bilinç kaybı neredeyse anında gerçekleşiyordu.

“Şimdiden gevşemeye başladığınızı görebilirsiniz.” Beynim aldığı bilgiye dair daha mülayim bir yorum sunuyordu.

“Bakın, 1940lı yıllarda klas olmak için kürk otriş takan kadınlardan biri.”

Yirmi iki yaşımıdayken fare istilasına uğramış bir apartmanda yaşıyordum. Alman Gotik fontuyla yazılmış ve grafik tasarımcı oda arkadaşım tarafından buzdolabına yapıştırılmış Fare Ölüm Sayımı, ben taşınana kadar otuz iki çarpıya kadar çıkmıştı. Ev sahibi kedilere izin vermedi, bu yüzden tuzaklar satın aldık, klasik, ucuz ahşap Victor çıtçıtlı kapanlarının kurulumu ve imhası benim günlük ev işimdi. Hayvanların kafasına veya boynuna vurdukları için, anında öldürdüklerini varsayarak fazla düşünmeden yerleştirdim. Her zaman başka bir yerini kısıtıran bir fare çıkıp beni şaşırtmayı başarmıştı; yandan gelip, omzunu kaptıran fare. Fikrini değiştirip, geri çekilirken burnunu sıkıştıran bir başkası...

Guelph Üniversitesi'nden biyobilimci Georgia Mason'ın çeşitli kemirgen kontrol yöntemlerinin insancılığıyla ilgili eksiksiz ve cesur karşılaştırmasına göre, bu tür şeyler zamanın %4'ünde bir Victor yakalama tuzağıyla yapılıyor. Mason'a göre bu, fareleri %57 oranında bacaklarından veya kuyruğundan yakalayan bir rakip ürüne kıyasla kesinlikle oldukça iyi bir sonuç. Mason, üniversitenin Campbell Hayvan Refahı Araştırma Merkezi'nde davranışsal biyoloji okuyor ve karşılaştırma çalışması *Hayvan Refahı* dergisinde yayınlandı. O, Kanadalı Bruce Warburton. O olağanüstü.

Bu günlerde Victor şirketi, Warburton'un "Modifiye Edilmiş Victor"unun kendi versiyonları olan, Quick-Kill adlı hızlı bir tuzağı satıyorlar.³ Onları bunun için takdir ediyorum, ancak 2019 ürün kataloglarında yapışkan tuzaklar satmaya devam ettiklerini görmek beni hayal kırıklığına uğrattı.⁴ Mason'a göre hayvanı, bir yere yapıştırmanın uzun süren

³ Victor markasının; Clean-Kill, Fast-Kill, Smart-Kill veya Power-Kill tuzakları birbirine karıştırılmamalıdır. Hepsisi tescilli markalardır. Victor hukuk personeli, küçük kemirgen öldürme evreninin tamamını temel olarak ticari marka haline getirmiştir: Kill Bar, Kill Gate, Kill Vault, Kill-Point, Multi-Kill, hatta, katalog kopyalarına bakılacak olursa, Mulit-Kill'in tümü de Victor ticari markalarıdır.

⁴ Kemirgenden Arınmış Yaşam adında, bolca fotoğraflanmış 44 sayfalık bir cihaz. Bir dizi haşere kontrol şirketi bu terimi benimsemiştir, sanki fareler ve sıçanlar

işkencesine ek olarak, derisinden parçalar koparabilir veya kaçmaya çalışırken uzuvlarını kemirebilir. Profesyonel bir haşere kontrol uzmanı, tuzakları günlük olarak kontrol etmeli ve yakalanan herhangi bir kemirgeni insanca öldürmelidir, ancak Victor ve diğerleri çevrimiçi olarak herkese yapışkan tuzaklar satıyor, hangi ev sahibi bununla uğraşabilir ki? Milyonlarca fare ve sıçan yavaş yavaş susuzluktan ölmeye terk edilmişti. Mason, ilk mücadelede sırasında burnunu yüzeye yapıştırıp boğulanların daha şanslı olduğunu söyledi.

Yapıştırıcı tuzaklar, Yeni Zelanda’da ve Avrupa’nın bazı bölgelerinde yasa dışıdır. Victor ürün müdürüne e-posta göndererek şirketin yapıştırıcı kapanları satmayı durdurmayı planlayıp planlamadığını sordum. Buna inanmayacaksın ama cevap vermedi.

Sam’in ofis kapısı açıldı. Gelen, elinde bir kutu tuzakla içeri giren Warburton’dı. Kariyerinin birkaç on yılı orada geçmişti. Elimi sıkmak için kutuyu bırakırken, içindekiler şingirdadı. Warburton’un güler yüzlü, alaycı bir tavrı vardı. Etrafındaki herkesi kendisine benzetmeye çalışmıyordu, ama herkesin benzediğini hayal edebiliyordum. İlginç bir melezdi; hayvan ahlak bilimi uzmanı ve avcısıydı. Ona insanlık işine nasıl dâhil olduğunu sordum. Yeni Zelanda Hayvanlara Zulüm Önleme Derneği’nin, özellikle hiç de nazik olmayan bir ayak tuzağının yerini alabileceğini umdukları yeni, insancıl bir sıçan tuzağına ilgi duymasıyla başladığını söyledi – buradaki anahtar kelimeler testere çenelilerdi. (Keseli sıçanlar hâlâ yün haline getirilen kürkleri için ticari olarak tuzağa düşürülüyor.)⁵ ”Orman bakanımıza götürdüler ve o da onlara ‘Peki, bu

bir yaşam tarzı seçimi veya uğruna rehabilitasyona gittiğiniz bir şeymiş gibi. “Altı yıldır kemirgensizim.”

⁵ Keseli sıçan yünü, muazzam yumuşak bir yün türüdür. Yeni Zelanda’ya ilk geldiğimde bir çift harika yeşil keseli sıçan yünü eldiven aldım. Huzurlu sıçan sürülerinin, koyunlar gibi kırıldığını hayal ettim. Sonra Warburton, sıçan yığınının kesilemeyecek kadar kısa olduğunu ve bunun yerine genellikle yüzüldüklerini açıkladı. Yüzmek, bir tür ölüm sonrası kimyasal tüy dökücü içeriyordu. Mutluluğum azalmış olsa da hâlâ eldivenleri giyiyorum.

tuzak ne kadar iyi?’ diye sordu ve böylece bize geldiler.” Biz derken, Landcare’i kastediyordu.

Sanırım nedenden çok nasıl ile ilgilendim. Sorumu yeniden yönelttim.

“Yani, onlar haşereler” dedi Warburton, “ama onlar da duyguları olan hayvanlar.⁶ Acı çekme kapasiteleri var. Bunu düşünmek, acılarını en aza indirmek için özen göstermek gibi bir görevimiz var. Tabii bu sadece benim felsefem.”

Warburton’ın kutusundaki tuzaklar çoğunlukla mekanikti: tetikle ve vur. Hakkında okuduğum o yeni moda şeyler ne-redeydi? Yeni Zelanda’ya gelmeden önce Yırtıcıdan Arınmış 2050 araştırmacısıyla kakımlar ve sıçanlar için geliştirilmekte olan, insancıl bir karbondioksit tuzağı hakkında konuşmuş-tum. Hayvan bir tünele giriyor, kızılötesi ışınından geçiyor, her iki uçtaki kapıların kapanması karbondioksitin dışarı atılmasını tetikliyordu.

Doğru konsantrasyon ve akış hızında karbondioksitin insanca öldürdüğüne inanılmaktadır. Gaz, AVMA’nın kabul edilebilir ötanazi araçlarından biridir. Bir yaban hayatı kontrol operatörü, örneğin Kanada kazlarını veya birinin tavan arasında canlı olarak bir rakunu tuzağa düşürdüğünde, bir sonraki durak bir CO₂ odası olabilir. Operatör bundan ev sahibine bahsetmeyebilir ve ev sahibi, operatörün web site-sindeki insancıl kelimesinin hayvanın güneşli, ormanlık bir alana sürüleceği ve serbest bırakılacağı anlamına geldiğine inanmayı tercih ederek soru sormayabilir. (Bu, gazdan daha az insancıl olabilir. Bununla ilgili tavsiye için bkz. “İzinsiz Giren Pençeli: Ev Sahipleri için Kaynaklar”, sayfa 297)

Karbondioksitin insancılığı, 2018 AVMA İnsancıl Sonlar Sempozyumu’nda yenilenen bir tartışma konusuydu. Bu, Kasım ayında Chicago yakınlarında her yıl düzenlenen hayvan ötanazi

⁶ Yeni Zelanda Hayvan Refahı Yasası’nın tanımı gereği, “duyarlı” terimi, vücudun etrafındaki sensörlerden beyne uyarı aktarabilen bir sinir sistemine ve bu sinyalleri algılanan duylara çevirecek kadar gelişmiş bir beyne sahip herhangi bir hayvan için geçerlidir. Bu, tüm omurgalılar, ve ayrıca ahtapot, kalamar, yengeç ve istakoz anlamına gelir, ama öğrendiğimde rahatladım ki istiridyeler değil.

araştırma konferansıdır. Çekici! Al sana ikilem. Bir organizmanın daha zor nefes almasına neden olan, düşük oksijen seviyesi değil, kandaki yüksek karbondioksit seviyesidir. Nefes darlığı ve paniğe neden olmamak için sonun bir an önce gelmesini istersiniz. Ancak konsantrasyon ve akış hızı bunu sağlayacak kadar yüksek olduğunda, CO₂, mukoza zarlarıyla temas ettiği an bir asit oluşturmaya başlayabilir, böylece hayvan yanma ve boğulma hissi yaşayabilir. Doğru uygulamak çok zor.

İnsancıl sonlar arenasına yeni gelen bir başka ürün de elektronik tuzaklardı. Bunlar çift katlı elektrikli zemin plakalarına sahip kutu tuzaklardı. Bir ziyaretçi içeri girdiğinde, üst plaka alt plaka ile temas edecek şekilde eğilip, devreyi tamamlıyor ve akımı ziyaretçiye iletliyordu. Warburton, sıçanlar için tasarlanmış böyle bir cihazı test etti. Hayvan refahı açısından biraz karışık bir başarı olduğunu söyledi. “Elektrot plakaları temiz olduğunda iyi çalışıyor, ancak biraz kirlendiğinde hayvanın bileklerini yaktı. Yani bu hiç de iyi değil” dedi. Warburton, benimle kulağa örtmece ve laf salatası gibi gelen, ulusal bir tiksintiyi paylaşmıştı. Sözleri saldırgan değildi, sadece dolambaçsızdı. En az sayıda ve düşük hacimlerde teslim edildi. Sonraki birkaç sayfa için ünlem işaretine ihtiyacım olmayacak.

Georgia Mason, Sıçan Öldürücü adlı ticari olarak satılan bir versiyona ağırlık verdi. İki dakika için iki bin volt. (Bu olurken, ev sahibine bir mesaj gelir: “KEMİRGEN YAKALANDI.” ROMANTİK YEMEK BERBAT OLDU.) Elektrik çarpması, kalp ve diyafram kaslarının normal hareketlerini bozarak öldürür. Her ikisi de beyni oksijenden mahrum bırakan ventriküler fibrilasyon ve solunum sıkıntısı nedeniyle gerçekleşen bir ölümdür. Kas kasılmalarının fazlasıyla acı verici olduğu düşünüldüğünden, çiftlik hayvanlarına insancıl yoldan elektrik verilirken, bilincin hemen kapanmasını sağlamak için beyinden bir akım geçirilirken önceden vücuda şok verilmesi gerekir veya en azından şok da buna eşlik etmelidir. Bu tuzakların da bunu yapıp yapmadığı bilinmiyordu.

Mason, iyi tasarlanmış bir elektronik tuzağı, iyi bir yakalama tuzağının yanı sıra kemirgenler için tüm ölümcül seçenekle-

rin arasında en insancıl olanlar olarak sıraladı çünkü her ikisi de büyük ölçüde hızlı öldürüyordu. Yeni Zelanda’da insancıl öldürme tuzaklarına izin verilen süre, geri döndürülemeyen bilinçsizliğe üç dakikada ulaşmasıdır. Bir dakikadan kısa sürede o seviyeye getiren iki tuzağın test videolarını izledikten sonra, üç dakika bana sonsuzluk gibi geldi. Warburton bunu Sam’e söylediğimi duydu.

“Üç dakika çok kötü değil” dedi ve tuzakları kutuya geri koydu. “Zehirler zor olanlardır.” İşte kakımların, keseli sıçanların ve sıçanların neslinin tükenmesine neden olmamasının altındaki çirkin gerçek buydu. Yırtıcıdan Arınmış 2050, motive olmuş vatandaşların mutlu bir şekilde tuzağa düşürülmesinden çok, havadan damlayan zehirli yemlere güveniyordu. Yerli kuşları avlayan bazı canlıların sayıları ve uzaklıkları düşünüldüğünde, tuzaklar hepsini yakalayamayacaktı. Ve hepsini yakalayamazsanız, hızla geri döneceklerdi, özellikle de fareler.

Yeni Zelanda’nın DOC’u daha iyi zehirler arayışında: insanca öldüren zehirler, hedeflenen istilacı türleri öldüren ve başka hiçbir canlıya zarar vermeyen zehirler, toprakta ve toprağın üstünde yaşayan hayvanlarda birikmeyen zehirler. Ve Landcare onları görev bilinciyle test etmektedir. Warburton, “Personel için bu oldukça zor” dedi. Çünkü test edilenler için de zordu. Çünkü artık dakikalardan ya da saniyelerden değil, saatler ya da günlerden bahsediyordunuz.

Bu testler, tuzakların test edildiği tesisin yakınında, Landcare ofislerinden kısa bir sürüş mesafesinde gerçekleştiriliyordu. Warburton arabanın anahtarlarını elinde tutuyordu. “Görmek ister miydin?”

“L hapi” için bir görsel arama yaparsanız, Google size L harfi ile işaretlenmiş düşük doz aspirin tabletlerinin yakın plan birçok fotoğrafını sunacaktır. Bu beni yüksek sesle güldürdü, çünkü ilgilendiğim L hapi, işkence ve çok gizli amfetaminlere maruz kalan II. Dünya Savaşı görevlilerine verilen tür öldürücü ilaçlar anlamına geliyordu. L hapları, adından da anlaşılacağı gibi potasyum siyanür içeriyordu. CIA’in selefi olan OSS, bir

kişinin hayatına son vermenin hızlı ve kolayca gizlenebilen bir yolu olduğu için siyanürü seçmişti.

Georgia Mason, çeşitli kemirgen zehirlerini değerlendirirken siyanürü en insancıl olarak en üst sıraya koyuyordu. Merkezi sinir sistemi aktivitesini bastırıyor ve kanın hücrelere oksijen taşıma yeteneğine müdahale ederek, bir tür kimyasal boğulmaya neden oluyordu. Mason, yutulan siyanürle ilgili iki tane Yeni Zelanda çalışmasına atıfta bulundu; bunlardan biri, sıçanların bir ila bir buçuk dakika sonra bilinçlerini kaybettiklerini, diğeri ise bunun yaklaşık beş dakika sürdüğünü gösteriyordu. Kendinden geçmeden önceki zaman diliminde, ağırlı olabilecek kas spazmları ve bazı kasılmalar vardı. Kasılmalar, EEG'nin bilinç kaybına işaret etmesinden sonra meydana geldiğinden, hayvan bunların farkında olmazdı.

Ancak, bir izleyici bunun farkına varırdı. Görünüş önemlidir. Devletler mahkûmları uyuşturucu "kokteyli" ile idam ettiğinde, genellikle kasları felç edecek bir şey eklemeyi tercih ederler. Solunum kaslarını felç etmek mi istiyorlar yoksa daha çok sıkma, yüzünü buruşturma, spazm, kasılma ile mi ilgileniyorlar? Bu araştırmayı, uzun süre idam odası yardımcı federal savcılığını yapan, Ölüm Cezası Bilgi Merkezi'nin eski araştırma ve özel proje direktörü, Robin Konrad ile yürüttüm. Devlet yetkililerinin her iki sebebi de düşündüklerini söyledi, ancak ona göre, evet, sebep hoş olmayan görüntülerden ve sonuçlanabilecek olası çılgınlardan ve haykırışlardan kaçınmaya çalıştıklarıydı.

Kasılmaların görsel olarak rahatsız edici olması, Avitrol adı verilen olağandışı korkutucu bir ajanın arkadan çalışma ilkesidir. Çiftçiler tarafından kullanıldığı şekliyle, kimyasal, tarlalara dağılmış yemin küçük bir yüzdesine, belki de yüz parçadan birine uygulanıyordu. Piyango vurup da onu yiyen havaya uçuyor, çırpınıp ve ciyaklıyor ve kısa bir süre sonra görkemli bir şekilde sarsılıp, düşerek ölüyordu. Buradaki fikir, gösteriye tanık olan sürünün geri kalanının ürküp çiftçinin tarlasından kaçmasıydı.

1975'te Ontario Çevre Bakanı, eyalette yalnızca insancıl ol-

duğu kanıtlanan pestisitlerin uygulanabileceğini açıkladı. Avitrol korkutucu bir ajan olarak kullanılsa da bir zehirdi ve bu nedenle testlere dâhil edilmmişti. Ottawa Üniversitesi'nin sonuçlara ilişkin raporuna göre, kasılmalar, bir EEG'nin dissosiyatif anesteziiden kaynaklanana benzer bir farkındalık eksikliği gösterdiği noktadan sonra meydana geliyordu. Ekip, Avitrol'ü insancıl buldu, ancak bilimsel kanıtların "etkileri gözlemleyenlerin fikrini asla değiştirmeyeceği" konusunda da uyarıda bulundu.

Bu konuda haklıydılar. YouTube'da Avitrol verilmiş bir güvercin videosu var ya da vardı. Yorum yapanlar kuşun acı çektiğini varsayıp, acıma ve öfke mesajları yazdılar. (En azından kadınlar öyle yaptı. Erkeklerin gönderileri daha çok "Bu şeyleri nereden alabilirim?" ve "Belki de her şeye sıçmaktan vazgeçmeliler ve böylece başlarına bunlar gelmez" şeklindeydi.) Avitrol kurbanlarının dramatik ölüm sancıları, diğer kuşlardan çok insanları üzmektedir. Etkinliğini yaygın korkutma cihazlarıinkiyle karşılaştıran çalışmalarda, kimyasallar en son sıralarda yer aldılar.

USDA Yaban Hayatı Hizmetleri, çakallardan şikâyet eden çiftçiler adına bir siyanür cihazı kullanıyor. Bu cihazın ilk örneği 1930'larda geliştirildi ve İnsancıl Çakal Yakalayıcı olarak biliniyordu. Yerden çıkıntı yapan yemi çektiklerinde tetiklenen, gömülü bir siyanür püskürtücüydü. Çekme işini yapanın hayvanın çenesi olduğunu varsayarsak, zehir, bir OSS siyanür hapı gibi doğrudan ağza püskürüyordu.

Bir şekilde sorun çıkacağını bilirsiniz. 1940'tan 1941'e kadar uzanan bir ABD Balık ve Yaban Hayatı Servisi araştırmasında Yakalayıcı, insancılık açısından ve hedeflenmeyen yaban hayatı olumsuz etkileme yönünden, basit tuzaklarla kıyaslanıp tercih edildi. Nasıl edilmesin ki? Fakat Yakalayıcı, o yıl boyunca yedi inek ve yirmi dört evcil köpeği de öldürdü, böylece bu da onun sonu oldu. 2013-16 yılları arasında cihazın piyasaya M-44 adıyla sürülen güncellenmiş versiyonu, yirmi iki evcil hayvanı ve çiftlik hayvanını öldürdü ve yıllar içinde, onu jeodezik araştırma işareti zannedip çalmak isteyen bir adam da dâhil olmak üzere birçok insanı yaraladı. Konuyla

ilgili en az bir dava devam ediyor ve dört eyalette M-44'ler yasaklandı. Sayonara, siyanür.

Warburton ve ben çitler boyunca yürüdük. Çoğu boş. Söylediğine göre, birkaç sıçan, asılı çuvallarda uyuyordu. Onlara annelerinin kesesini hatırlatıyormuş. Yaygın ve ucuz bir sıçan zehrinden, bir pıhtılaşma önleyiciden bahsediyorduk.

Küçük dozlarda pıhtılaşma önleyiciler, örneğin ameliyattan sonra yatakta yatmak zorunda kalan hastalarda oluşabilecek kan pıhtılarını önlemek için kullanılır. (Kardeşim Rip'e varfarin reçete edildiğinde bana "Sıçan zehri alıyorum" diye mesaj atmıştı ve öyleydi de.) Daha büyük dozlarda, pıhtılaşma önleyiciler, kullanımdan ötürü yıpranma sonucu oluşan kılcal damar çatlaklarında meydana gelmesi gereken pıhtılaşmayı engellerler. Pıhtılaşma önleyici tüketen hayvanlar iç kanamadan ölürler. Warburton bunun tatsız bir ölüm şekli olduğunu söyledi. "Kanamanın nerede olduğuna bağlı olarak, çok fazla acı verebilir" diye ekledi. Ayrıca bu, kemirgenlerde bir ila üç gün süren ve sıçanlarda bir haftaya kadar devam edebilen yavaş bir ölümdü. ABD'de, bazı pıhtılaşma önleyici sınıfı ilaçlar, profesyonel haşere öldürücüler tarafından kullanılmak üzere veya doğal vahşi yaşamı tehdit eden kemirgenlerin adalarda yok edilmesiyle sınırlandırılmıştır.

Yırtıcıdan Arınmış 2050, pıhtılaşma önleyici kullanmaz. Yeni Zelanda'nın istilacı yırtıcılarına havadan 1080 infüzyon çözeltisi yem damlatılır. 1080'in II. Dünya Savaşı ve 8. bölümden kalan mirası göz önüne alındığında, bunu öğrendiğimde şaşırmıştım. Warburton, zehrin etkilerinin –özellikle sıçanlar üzerindeki– insancılık spektrumunun orta noktalarına düştüğünü söylüyordu. "Son birkaç saat içinde mideleri bulanıyor, ama o kadar da kötü değil." (Denver Yaban Hayatı Araştırma Laboratuvarı, o zamanlar, 1080'in etkilerinin türlere göre, "gelişmiş depresyon"dan –köpeklerde ve diğer aşırı hassas türlerde– "en şiddetli epileptiform kasılmalar"a kadar çeşitlilik gösterdiğini buldu.)

Farklı derecelerde iğrençlikle 1080, çok çeşitli memelileri ve kuşları öldürebiliyordu. PF2050 yemleri, kuşlara çekici

gelmemeleri için boyanmıştır ve Yeni Zelanda’da neredeyse hiç yerli memeli yoktur; sadece iki yarasa türü vardır ve onların hiçbirisi yem topraklarıyla ilgilenmez. *Yeni Zelanda Ekoloji Dergisi*’nde yayınlanan bir ceset sayımına göre, 1080 damlasıyla öldürülen yerli kuşların sayısının ”göz ardı edilebilir” olduğunu belirlendi. Her halükârda, kuşların yırtıcılarını toplu olarak öldürmelerinden elde ettikleri faydalardan daha ağır basacak kadar yüksek değildi.

Yeni Zelanda’da birkaç yerli memeli olabilir, ancak buraya dışarıdan getirilmiş yedi geyik türü vardı. İntibak toplumları tarafından gönderilen ve günümüzde hâlâ avlanan av stoklarıydı bunlar. 1080, onların tümünün canına okudu. Warburton bir dönel kavşakta manevra yaparken “1080 operasyonlarını yürüten insanlar avcılardan ölüm tehditleri alıyorlar” dedi. “1080’in geyiğe karşı acımasız olduğunu söylüyorlar ve sonra gidip onlara ok atıyorlar.” Warburton hafifçe gülümsedi. “Bunu söyleyebilirim çünkü ben bir avcıyım.” Avcıları yatıştırmak için geyik kovucular geliştirildi ve bazı bölgelere 1080 yemleri ilave edildi.

1080 ile ilgili başka bir endişe de ikincil zehirlenmedir, yani kakımların, keseli sıçanların ve farelerin leşleriyle beslenebilecek canlıların ölmesi veya hastalanmasıdır. Evcil köpekler buna bariz bir örnektir ama 11. bölümde karşılaştığımız dağ papağanları olan kealar da leşle beslenirler ve öldürülmüşlerdir. Oysa kealar Yırtıcılardan Arınmış 2050’nin korumaya çalıştığı yerli türlerden biridir.

Bu da demek oluyor ki şimdi DOC’nin de bir kea kovucusu ya ihtiyacı var. İncelemeyi yürüten ve bize yetişen Sam, ”Bu adamlar aslında önümüzdeki hafta bir miktar kea kovucuyla beraber 1080 de alacaklar” dedi. “Keseli sıçanların ve farelerin yemi yemeye devam edeceğinden emin olmalıyız.” Zehirli yeminize bir kea kovucu eklemenin mükemmel bir şey olduğu konusunda herkes hemfikir, ancak belki de benim gibi tadını test edenlerden biriyle tanışmadıkları sürece...

Fırça kuyruklu sıçanlar kabarıktır ve Amerikan keseli sıçanının çıplak pembe kuyruğuna veya uzun burnuna sahip değildirler. Gözleri, insan gözü, kedi gözü ya da inanılmaz

derecede sevimli bulacağınız hemen hemen her şeyin gözü gibi yüzlerinin daha ön tarafındadır.

“Biliyorum” dedi Sam yüz ifademi onaylayarak, “sadece kea ölümlerini azaltmasını umuyorsun.”

Başka bir muhafaza grubuna geçtik. Warburton, “İşte bu arkadaş” dedi, “kolekalsiferol adı verilen ve 1080’nin yerini alması düşünülen bir D vitamini formu verildi.” Keseli sıçanlar özellikle buna duyarlıydı ama kuşlar değildi. “Ama pek hoş bir zehir değil, anlıyor musun? Şeyleri kireçlendiriyor.” Yumuşak dokuları. Kalbi. “Ve oldukça uzun zaman alıyor ve sonunda yemek yemeyi bırakıyorlar. Daha dün ‘Hayır, daha fazla deneme yapmıyoruz’ dememiz gerekip gerekmediğini konuşuyorduk.”

Warburton ve ben Sam’e veda edip ve Landcare ofis bina-sına geri dönmek için otoparka gittik. Az önce gördüklerim ve öğrendiklerim göz önüne alındığında, Yırtıcıdan Arınmış 2050’ye halkın katılımının boyutu beni şaşırttı. Büyük bir 1080 operasyonu, 80.000 hektarı alanı kaplayabilir. Bir hükümet broşürü, sanki biri gelip onu Federer için yerleştirmiş gibi, eşit aralıklarla yerleştirilmiş beş yem içeren bir tenis kortu görüntüsünü kullanarak dağılma stratejisini göstermekteydi. Hektar başına yaklaşık beş sıçan ki bu da 400.000 ölü sıçan demekti. Buna ilaveten kim bilir kaç kakım ve fare ölüsü de olacaktı. Ayrıca tüm geyikler ve tesadüfen nesli tükenmekte olan kuşlar. “Ölü orman”, 1080 hava hareketinin sonrasını tanımlamak için aktivistler tarafından değil, USDA’lı biri tarafından kullanıldığını duyduğum bir terimdi.

Yeni Zelanda’nın çevre konusunda geniş çapta lanse edilmiş bağlılığının ışığında, daha yaygın bir direniş beklerdim.

Warburton, “Kimse gözünü kırpıyor çünkü her şey ormanın içinde ve gece oluyor” dedi. “Gündüz vakti ve bir merada bunlar olsaydı” –başını arabanın camına doğru eğdi– “bunu yapmamıza izin verilmezdi. Bence hak ettiğimizden biraz daha fazla sosyal lisans almamızı sağlıyor. Bu ve bu hayvanların istilacı olduğu gerçeği. Bize bunların zararlı olduğunu ve ormanlarımızı yediklerini, kuşlarımızı öldürdüklerini söyleyen yaygın bir medya baskısı ve genel bir kabulleniş var.”

Sadece medya değildi. Yırtıcı karşıtı propaganda her yer-

de ortaya çıkabiliyordu. Yeni Zelanda milli parklarındaki hediyelik eşya dükkânları, şaka gibi ama, asfalt leşi şeklinde Ezilmiş Keseli Sıçan çikolataları satıyorlardı. Popüler bir çocuk kitabı, soyu tükenmekte olan bir kuş grubunu Grinch suratlı bir kakım ile karşı karşıya getiriyordu. ("Hiçbirimizin onunla savaşmasına imkân yok! Mahvolduk!")

Warburton kakım nefretini asla kabul etmez. "Kakımlar inanılmaz derecede minik hayvanlardır. İnanılmaz dağcılardır ve inanılmaz yırtıcılardır. Kendilerinden daha büyük bir hayvanları alt edebilirler." Warburton için özellikle can sıkıcı olan, nesli tükenmekte olan kuşları öldüren evcil hayvanlara uygulanan çifte standarttır. Çoğunlukla kedilere. "Kedilerden nefret ediyorum."⁷* Hayvan refahı araştırmalarına önemli katkılarından dolayı Yeni Zelanda Kraliyet Cemiyeti Bronz Madalyası kazanan kişi diyordu bunu. Warburton evcil kedilerin sahiplenilmesinin yasa dışı hâle getirilmesini istiyordu.

"Ve bu konuda iyi şanslar, Bruce."

"Yani, sahip olduğun sende kalıyor, ama onu bir başkasıyla değiştiremiyorsun." Aksi takdirde, Yırtıcıdan Arınmış 2050, Nesli Tükenmekte Olan Kuş Popülasyonlarını Yok Eden Ev Kedileri ve Onlara "Kiwilerden Kaçınma Eğitimi 2050" Vermedikçe, Yetişkin Kivileri Öldüren Köpekler dışında, aslında yırtıcılardan arınmış olur. Kocam Ed'i, keseli sıçanların birbirlerine ne dediklerini hayal ederken anıyorum. "Neden bizden nefret ediyorlar? Neden? Niye? Eldivenleri için onlara güzel yünler veriyoruz..."

Hiçbir şey yapmamayı savunan Yeni Zelandalılar var mıydı?

Var, dedi Warburton. "Yeterince süre rahat bırakırsanız, işlerin yeni bir denge bulacağını savunan insanlar var. Bazı türleri kaybedersiniz, ancak diğerleri uyum sağlar. Diğer insanlar, belirli alanlarda [yırtıcıları] yönetebileceğimizi söylüyor." Korunması gereken bir sürü nesil, tükenmekte olan yaban hayatı (ve yaban hayatı turizmi) olan bir ada veya çitle

⁷ Yeni Zelanda öyle olduğunu söylüyor. Pancake Rocks'taki kıyının üzerindeki bir uçurumun eşiğinde, turistleri çitin üzerine tırmanmamaları konusunda uyarın bir tabela var. Üzerinde yazan uyarı "Aptal olma" cümlesiyle bitiyor.

çevrili bir alan veya Otago Yarımadası gibi bir şey anlamına geliyordu. “Ve sonra bir de adayı topyekûn imha etmemiz gerektiğini düşünen bir grup insan var.”

Warburton ortada bir yerde duruyordu. ”Pratik bir bakış açısından, tüm adayı imha etmeye gücümüz yetmez. Hektar başına 500-1000 Yeni Zelanda doları. Bunu 26 milyon hektara uygulayamazsınız. Ayrıca fareler geri gelebilir.” Her zaman yaptıkları gibi, limandaki gemilerden.

PF2050 hareketinin, eski çevreye uyum sağlayan toplumlarıinkiyle bir miktar DNA paylaşıyor olması beni şaşırttı. Etrafınızdaki arazinin her zaman bildiğiniz gibi görünmesi için duyulan aynı arzunun bir kısmı var; ideal, statik bir ekosisteme olan inanç. Ancak ekosistemler her zaman gelişir. “Botanikçiler var” dedi Warburton, “geyikleri sevmeyen, çünkü alt bitki örtüsünü yiyip ormanı değiştiriyorlar. Ama eskiden alt bitki örtüsünü yiyen, nesli tükenmiş uçamayan kuşlar da vardı.” Bu kuşlar emulara benziyordu, ancak daha büyüktü ve çok uzun zaman önce nesli tükenene kadar avlandılar. “Yani, nesli tükenmiş kuşların sonrası ve geyiklerin öncesi olan bir ormanı restore etmeye çalışıyorlar.”

Yeni Zelanda’nın Güney Adası’nın bazı kısımlarında, “yabani kozalaklı ağaçların” tehlikeleri konusunda uyarı veren işaretlerle karşılaşıyorsunuz. Çam ağaçları! Toprağa ve yaşam tarzına tehdit oluşturuyor! Sınırlı olan suyu kullanıyorlar! İkonik manzaraları değiştiriyorlar! Söyleyebileceğim kadarıyla, bu bir ümitsiz vaka. Rüzgâr siperi olarak dikildiler ve şimdi her yerdeler. Ve oldukça sevimliler! Bağışla beni, Ulusal Yabani Kozalaklı Kontrol Programı. Sadece nerede çizgi çizileceğini bilmek zor. Neyi kurtarmak ve ne pahasına. Dün sahilde sarı gözlü penguenlerin neslinin tükenmesini önlemek için ne gerekiyorsa onu desteklemeye hazırdım. Bugün bundan o kadar da emin değilim. Diğerlerini korumak için bazı türlerin öldürülmesi konusunda huzurlu hissetmek zor.

Kısmen, işler ancak bu şekilde yapılabilir. Zehir 1945’i hatırlatıyor. Şimdiye kadar daha iyi bir şey bulunamadı mı?

15

YOK OLAN FARE

Gen Dürtülerinin Korkunç Büyüsü

Herkes fare yemek ister. Şahinler ister, çakallar ister, karkaralar, tilkiler, sıçanlar. Fare, anatomik savunması olmayan besleyici bir lokmadır: zehir veya zararlı akıntı yok, diken yok, kabuk yok. Bir farenin en büyük umudu, kendisini güvenli bir yere götürmek ve bunu hızlı yapmaktır. Bu durumda, fare üstündür. Başından daha büyük olmayan bir delikten geçebilir. Motive olmuş bir fare, vücut uzunluğunun dört katı yüksekliğe kadar zıplayabilir. Bir fare olsaydım, koşmaya başlamadan 6 metre yüksekliğindeki bir duvarı aşabilirdim. Kendi posta kutumun kapağından geçebilirdim.

Bazı çalışmalar¹ ve video görüntülerin izledim. Bu gö-

¹ Smithsonian Koruma Biyolojisi Enstitüsü'nden Will Pitt, NWRC'deyken bunu belgeledi. Test edilen ev farelerinin tümü, yerel ev faresi kafasının ortalama genişliği olan 13 milimetrelilik deliklerden geçerek yiyeceğe erişebildi. Daha az resmi olan bir kanıt ise, sıcak bir günde köpeğiyle yürüyüşten döndükten sonra, kamyonunun zemininden bir su şişesi kapan arkadaşım Steph'in olayında görülür. Bir yudum aldı ve sırasıyla şişenin içinde kokuşmuş bir tat ve ölü bir fare keşfetti. Suyu tükürdüğünü duyan danışman hemşire, "Doktora ihtiyacın olacağını sanmıyorum" dedi. "Ama bir psikiyatriste ihtiyacın olabilir." Steph görev bilinciyle benim için geri döndü ve kafayı ölçtü. Tam olarak su şişesinin ağzı büyüklüğündeydi.

rüntüler, Colorado, Fort Collins'deki Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi'nde fareler için kaçışa dayanıklı bir yaşam alanı yaratmak için çalışan vahşi yaşam biyoloğu olan Aaron Shiels'in bilgisayarındaydı. Ana özellik, Aaron'un bu sabah bana gösterdiği oda boyutunda simüle edilmiş bir doğal ortam veya SNE ("siniiii" deniyordu) diye adlandırılıyordu. Her fareye bir kimlik çipi yerleştiriliyor ve SNE'nin yükseltilmiş tabanının altında her kemirgenin görülebilmesini sağlayan bir çip okuyucu bulunuyordu. Duvarlar düz (tırmanılmaz) plastik plakalardandı, farelerin sıçramasını önlemek ve kayadaki zar zor fark edilebilen çıkıntılara parmak uçlarıyla tutunan kaya tırmanışçıları gibi, vida başlarına pençe atmalarını önlemek için dışarıdan vidalanmıştı. Metal kaplama, SNE'nin ek yerlerini ve onu içeren dış odanın köşelerindeki dolguları kaplıyordu. Çünkü bir fare dişlerini takabildiği her yerde bir delik açabilir: ahşap, plastik, cüruf briketi, alüminyum. Bir farenin ön dişleri kendiliğinden bilenen keskilerdir. Arka taraflar ön taraflara göre daha yumuşaktır, bu nedenle bir fare dişlerini her bir araya getirdiğinde, alt kesici dişlerinin önündeki sert emaye, üst kısımların daha yumuşak olan arka taraflarını aşındırarak kenarları keskinleştirir. Kemirgen Latince'de "dişlemek" anlamına gelir. Bunu iyi ve hızlı, o kadar iyi ve o kadar hızlı yaparlar ki rüzgâr borularını kapatmak ve talaşı dışarıda tutmak için dişlerindeki bir boşluktan yanaklarının içini emmeleri gerekir.

SNE'nin mevcut sakinleri, büyük bir değeri veya endişesi olmayan farelerdir. Güvenlik özellikleri, gelecekteki bir grup yerleşimci için tasarlanmıştı: sadece erkek yavrular üretecek şekilde genetiği değiştirilmiş fareler. Ve bu özelliği, doğal olarak yayılacağından çok daha hızlı yaymak için, gen dürtüsü adı verilen bir süreçle daha da geliştirdiler. Gen dürtüsü, istilacı türlerin kontrolünün olası geleceği, bir adanın her yerine zehir serpmenin potansiyel bir alternatifidir.

Herhangi bir genetik modifikasyon gibi, gen dürtüsü sadece halk arasında değil, bilim camiasında da bazı insanları

rahatsız ediyor. En gözle görünür şekilde de Jane Goodall'ı. Bu yüzden, farelerin mühendisliğinden önce, onları içinde yaşatacak olan habitatın mühendisliği gelmelidir. Aaron'un işinin bir kısmı, böyle bir yer yaratmak ve kaçmanın imkânsız olduğunu yüksek bir kesinlikle göstermek olmuştur. Fareye bile...

"Aksi takdirde, tüm haberlere çıkmıştım." 2017 yılında, NWRC'nin bitişindeki USDA Veterinerlik Hizmetleri tesisinden oldukça bulaşıcı bir bakteriyel enfeksiyona sahip bir geyik kaçtı. "İnsanlar bizim olduğunu düşündü." Aaron'un ela gözleri ve bugün elastik bir bantta toplanmış, omuz hizasında, kızıl-kahve saçları vardı. Az önce ön kapıda gördüğümün Aaron olduğunu fark ettim. Güvenlik kimliğimi kontrol ederken, atkuyruğu havada, yanımdan yaya olarak geçmişti. Ana kapıyı kırıp geçecek bir adama benziyordu, ama şimdi onun sadece sabahları işine koşan bir adam olduğunu biliyordum.

Nesli tükenmekte olan ada yerlilerini taciz edip öldüren tüm istilacı türler arasında ev faresi, endişe listesinde üst sıralarda yer almıyor. Adalarda deniz kuşu yırtıcıları olmaksızın evrimleşen deniz kuşları için bir sorun olabilirler, örneğin Midway Adaları'nı sonsuz kuşatma altında tutan albatroslar gibi. (2015'te yaban hayatı kameraları, yumurtalarının üstüne kuluçkaya yatan albatroslarla beslenen farelerin, korkunç sahnelerini yakalamaya başladı.)

Ancak farelerin gen güdümlü test türü olarak seçilmesinin nedeni deniz kuşlarının korunması değildir. Fareler seçildi çünkü bilim farelere aşına. İlk önce kodunu çözmeden bir hayvanın genomuyla oynayamazsınız. Ek olarak, fareler birkaç hafta içinde motor gibi üreyebilir. Gen güdümü nesiller boyunca etkili olur, bu nedenle emeklilik yaşına gelmeden önce veriye sahip olmak isteyen araştırmacılar, hızlı üreyen türleri tercih ederler.

Bugüne kadar sadece bir fare SNE'den kaçtı. Filmlerdeki gibi bir hapisane kaçıışı olmuştu. Fare, yatak takımı olarak konulan talaşının derinliklerine gömülmüş, personel talaş-

ları değiştirmek için geldiğinde, fareyi de yatağıyla birlikte fareşin içine almıştı. Çamaşır arabasından kaçtı! (Ertesi gün muhafazanın dışındaki bir tuzağa yakalandı.)

SNE şu anda sessiz. Fareler uyuyor. Fareler üzerinde çalıştığını ve ayrıca insanca çalıştığını görmek için Goodnature A24 tarafından yürütülen bir deneyin parçaları onlar. Şimdiye kadarki zorluk, yem gibi görünüyor. Yemyeşil bir tropik ortamda, doğal gıda kaynaklarıyla rekabet edebilmek için yem son derece cazip² olmalıdır. Aaron bana bir şişe Goodnature yemi veriyor, çikolatalı-hindistancevizli, kokusu olan ama tadı olmayan, lezzetli bir yapışkan. Aaron'a 'güneş kremi yemek gibi bir şey' diyorum.

- ² Guam'daki istilacı, kuşları yok eden kahverengi ağaç yılanlarını ortadan kaldırmak için ABD hükümeti, asetaminofen (veya ağrı kesici topluluğundaki adıyla Tylenol) katılmış olan ölü yeni doğan farelerden oluşan bir yem kullandı. (Veya evcil yılan topluluğundaki adlarıyla "keseli tavşanlar") Ancak keseli tavşanlar ucuz değildi ve üç gün içinde bir yılanla bile lezzetsiz gelmeye başladılar ("yeşil renklenme... ardından şişme, sızıntı, koku ve sonunda yırtılma"). Böylece on beş yıllık sürece bir yedek yem arayışı başladı. Yılanlar bizim gibi çiğnemedikleri ve yemeklerinin tadını çıkarmadıkları için, ucuz çekirdek bir malzemeyi (deniz sünger denendi ve sakız kauçuğu) karşı konulmaz çekici bir şey ile kaplayabileceğimizi düşündük. Philadelphia'daki Monell Kimyasal Duyular Merkezi'ndeki bir düzine veya daha fazla sargılar ve kaplamalar, tutsak yılanları baştan çıkarmayı başaramadı: Rokfor peyniri, termit çekici, kümes hayvanları yağı, cenin domuz derisi, çuha çiçeği yağı, bebek maması. (Araştırmacı Bruce Kimball, bebek maması şirketinden direnç beklemişti, ama hepsi işin içindeydi. Tylenol insanları olaya mesafeli kaldılar.) Sonunda bir kazanan çıktı: özünde "fare yağı" olan bir konserve et ürünü. Kimball, anlaşılır bir gururla, "Spam'i tersine mühendislikle geliştirdik" dedi. Spam ucuzdu, en az bir hafta saklanabilirdi ve karıncaları çekmezdi – ve Guam'daki insanlar gibi, yılanlar da açıklanamaz bir şekilde buna çok düşküncü. Diğer zorluk, ağaç yılanlarının olduğu yerlere (ve diğer yaratıkların olmadığı) yemleri koymaktı. Keseli tavşanlar, oyuncak askerler gibi plastik paraşütlerle asılmış ve helikopterlerden paraşüt iplerinin dallara takılacağı gölgeliğe atılmışlardı. Vergi mükelleflerinin dolarları beni çok mutlu ediyordu. Bununla birlikte, her bir yeme altı adet iplik inceliğinde paraşüt kordonunu elle takmanın "usandırıcı" olduğu ortaya çıkmış olup, Guam'ın tamamını kapsamak için iki milyon yem gerekiyordu. Şimdi bir "havadan yayın sistemi" kullanıyorlar, bir tür helikoptere monte makineli tüfek, biyolojik olarak parçalanabilen mısır nişastası flmaları ile konserve et yemlerini ağaçlara dolamak için ateşleniyordu.

Sonuç? Kahverengi ağaç yılanları, on iki yerli Guam kuş türünden dokuzunu hızla yok etmiş olsa da ABD Donanması, USDA ve ABD Balık ve Yaban Hayatı Bakanlığı'nın birleşik gücü şimdiye kadar yaptıkları iyiliğin sonucunu göremediler.

“Yedin mi?” Bakışları korku, kafa karışıklığı ve acımayı bir arada barındırıyor. “Biraz sakız ister misin?”

Pek çok insan gibi benim de genetik mühendisliği ve onun olası geleceği hakkında bazı çekincelerim var. Ayrıca birçok insan gibi, nasıl çalıştığını zerre kadar bilmiyorum. Bu öğleden sonra için planım, zerre kadardan biraz daha fazlasını bilen biri olmak. Merkezin vahşi yaşam genetiği personeliyle üst katta, idari toplantı odası için eğlenceli bir şekilde uygun bir isim olan, Uzun Konuşma Odası’nda buluşacağım (ama öyle değildi – not aldığım zaman ortaya çıkacak bir farkındalık; kapının yanındaki plakette: Longs Peak Odası yazıyordu).

Şimdi ana girişteyim, eşlikçimi bekliyorum. Tahnitçilik mi? Var, elbette var. Bir elektrik direğinin üst kısmındaki bir yuvanın içinde ve çevresinde bir keşiş muhabbet kuşu ailesi poz veriyor. Üç boyutlu figürler, sandalyemin yanındaki küçük masanın yüzeyinin çoğunu kaplıyor, kahvemi doğrudan kuşların altına koymaya zorluyor ve bu da bende belirsiz bir huzursuzluk duygusu uyandırıyor.

Eşlikçim geldi ve merdiven boşluğuna doğru yol aldık. Koridorlara asılmış araştırma posterleri ve fotojenik “rahatsız edici” türlerin renkli patlamaları duruyordu: karabataklar, yer sincapları, kunduzlar. Yaban hayatı yönetim ajansları ve haşere kontrol web siteleri de bunu yapıyor ve bu bana her zaman biraz garip geliyor – bu, FBI’ın koridorlarını iyi görünömlü federal suçluların vesikalıklarıyla dekore etmesi gibi olurdu.

Longs Peak Odası’nda, koruma genetiği uzmanı Toni Piaggio’nun yanına oturdum. Kendi kişisel genetiği gayet iyiydi. Kendisine, zarif elmacık kemikleri, göz kamaştırıcı bir zekâ, parlak siyah bukleler, derin sabır rezervleri miras kalmıştı. Toni, kendisi gibi bir genetikçi olan, genç meslektaşları Kevin Oh’u bana tanıştırıyor.

Gen güdümünün gerekliliğine ve yapabildiklerine gelmeden önce, nasıl olduğuna ufaktan bir dokunuyoruz. Bir gen güdümü, iki eşsiz manipülasyondur. Birincisi, en azından genel

anlamda insanların aşına olduğu bir şey: genetik modifikasyon, GDO'daki GD. Bu, CRISPR-Cas (veya kısaca CRISPER) adı verilen bir teknoloji kullanılarak yapılır. Bir hedef gen seçilir –örneğin, sivrisineklerin sıtmayı taşımasını sağlayan özellik için olan bir gen– ve ardından Kevin'in CRISPR'nın “moleküler makas” dediği şey, hedef geni keser veya değiştirir. Düzenleme, bu durumda, embriyonun büyümesinin erken dönemlerinde –sadece birkaç düzine hücre varken– yapılır, böylece değiştirilmiş genom ileriye dönük her yeni hücreye kopyalanır.

CRISPR-Cas, faj adı verilen, virüslere karşı savunma işlevi gören mekanizmanın bir parçası olan doğal bir bakteri elementidir. Bu savunma sistemi, virüsün DNA'sını kesen bir enzim içerir ve bunu yaparken, Kevin'in dediği gibi, “moleküler barkod” olan hafızasını korur. Yani virüs geri dönerse, spesifik genetik dizi onu tanıyacak ve kesecektir. Genetikçiler, DNA'yı hassas hedefleme ve düzenleme yolu olarak, CRISPR tarama ve kesme sisteminden yararlanıyorlardı.

“Ama enzim oraya nasıl giriyor?” diye sızlanıyorum.

Kevin, “Kelimenin tam anlamıyla fare embriyolarına enjekte ediyorlar” diyor.

“Süper minicik, oyuncak bebek evi şırıngaları mı kullanıyorsunuz?” Bunları görmek istiyordum.

Toni konuşmayı ilerletmek için devreye girdi. “Farklı yöntemler var. Embriyoyu bir nevi bakteri üretme kabına dolduruyoruz.”

Enzim içeri girer. Tarar, bir eşleşme bulur ve bip sesi çıkarır, işini yapar.

Diyelim ki makasınız, barkod okuyucunuz ve oyuncak bebek evi ilaç gereçlerinizle bir grup farenin genomunu manipüle etmeyi başardınız. Şimdi bu fareler dişi yavru üretemeyecekler. Farelerin istila ettiği bir adada onlardan yeterince serbest bıraksanız bile, nüfus azalmaya başlayacaktır.

Esas zorluk “Yeterli” kavramındaydı. Gen güdümü unsurunun devreye girdiği yer burasıdır. Normal Mendel kalıtımı

ile bu yeni özellik, yavruların %50'sinde ortaya çıkar, çünkü yavruların genetiğinin yarısı erkek tarafından sağlanır. Bir gen güdümünün yapmayı amaçladığı şey, bu geni %100 kalıtsal hâle getirmek için gerekli sistemi sağlamaktır. Böylece, gen güdümlü fareden doğan tüm fareler bu özelliği taşıyacaktır. Başarılı bir gen güdümü, bir özelliğin bir popülasyona yayılması için gereken süreyi hızlandıracaktır.

İşte bir pürüz. Bir ada popülasyonunu, gen güdümlü hayvanların yeterli istila yaptığı noktaya kadar doldurmak için, bilim adamlarının kurtulmaya çalıştıkları çok sayıda türü serbest bırakmaları gerekecekti. Adanın istilacı nüfusunun büyüklüğüne bağlı olarak, dengeyi bozmak için laboratuvarda doğmuş önemli sayıda gen güdümlü hayvan gerekebilir. Bu nedenle, gen güdümü durumu iyileştirmeden önce, geçici olarak daha da kötüleştirecektir. Bu nedenle, kemirgenlerle ilgili ilk adım, muhtemelen kurtulmaya çalıştığımız bir uygulama olan, kemirgen öldürücünün havadan bırakılması olacaktır. Gen güdümlü kemirgenler, daha sonra bir tür temizlik ve bakım programı olarak serbest bırakılacaktır. Böylece hayatta kalanlar ile yeni gelecek olan kemirgenler, sayılarını tekrar artıramadan ve başka bir zehir yağmuruna tutulmadan tükeneklerdir.

Şimdiye kadar, gen güdümü unsurunun aldatıcı olduğu kanıtlandı. Gen tahrik mekanizması her zaman doğru şekilde kopyalanmaz. Ve embriyonun gelişimi içinde manipülasyonu kabul edeceği dar bir pencere var gibi görünüyor. Çok erken yapılırsa, bu onu öldürür; çok geç yapılırsa da dönüşmez. Yabani farelerin cinsel uygulamaları da zorluk teşkil edebilir. Bir defada doğan yavruların, birden fazla erkek tarafından döllen yavruları kapsayabileceği poliandrinin, vahşi fareler arasında önceden düşünülen daha yaygın olduğu yakın zamanda anlaşıldı. Bu nedenle, popülasyonu ele geçirmek daha uzun sürebilir ve daha fazla gen güdümlü erkek gerektirebilir.

Daha temel düzeyde, istilacı sakinlerin genetiği değiştirilmiş yeni gelenlerle ürememe olasılığı var. Doğada, dünyanın

farklı adalarından veya bölgelerinden gelen fareler ayrı ayrı evrimleşmeye başlar. Farklı alt türlerin sayısı kadar ayrışmalar da birbirleriyle üremeyecek kadar farklıdırlar. Sağımda oturan toksikolog Katherine Horak, “Bu fareleri laboratuvar da yaratıyorsunuz ve ondan sonra adadaki vahşi farelerin onları cinsel olarak çekici bulmasını sağlamalısınız” dedi. Laboratuvar faresi, vahşi fareden şaşırtıcı şekilde farklıdır. “Laboratuvar fareleri orada oturup elinizde takılmak ister. İlk kez vahşi bir fareyle çalıştığımda,” diye hatırladı Horak, “Şöyle olmuşum, ‘Bu nedir böyle?’ Ayağa kalkıp yüzümü ısırarak istemişti.” (Yüksek güvenli habitat ihtiyacının sebebi) SNE’de gerçekleşecek ilk şeylerden biri çiftleşme denemeleriydi – istilacıları kontrol edebilmek için yeterince seksi bir cins yaratmak adına, gen güdümlü laboratuvar farelerinin vahşi farelerle geri çaprazlama yapılması gerekir.

Gen güdümlü organizmalarla ilgili en büyük endişe, kontrol etmeleri amaçlanan alanın ve popülasyonun ötesine geçecek olmalarıdır. Ve yerliler nereye giderlerse gitsinler onlarla üremekten çekinmeyeceklerdir. Diyelim ki gen güdümlü “kızsız” bir yaban domuzu yarattınız ve bunlardan biri evcil bir domuzla çiftleşti. Domuz çiftçileri bu durumdan memnun olmazdı. Bu, bilim adamlarının fiziksel olarak izole edilmiş bir popülasyonla başlamayı planlamalarının bir nedenidir –örneğin uzak, ıssız bir adadaki istilacı kemirgenler. (Tercihen gemilerin ziyaret etmediği bir ada, çünkü fareler ve sıçanlar kötü şöhretli kaçak yolculardır.)

İlgili senaryodan kaçınmanın bir yolu vardı. Farklı kara kütlelerinden gelen farelerin çiftleşmesini engelleyebilecek aynı genetik sürüklenme, bir güvenlik özelliği olarak kullanılabilir. Genetikçiler, belirli bir ada veya bölgenin nüfusuna özgü bir genetik barkodu hedefleyebilirdi. Toni, “Yani CRISPR, genomun sadece bu fare popülasyonunda bulduğumuz bu yerini kesebilir” dedi. “Yani birisi bu fareleri hain bir şekilde bir yere nakletse bile” –ya da onlar kendilerini kaçak yolcu olarak taşıtsalar bile– “yerel nüfusa göç etmesi konusunda

endişelenmemize gerek kalmazdı.” Diğer güven verici haberler, San Diego’daki California Üniversitesi’nde yapılan bir araştırmada, bir gen güdümünü durdurmanın, hatta tersine çevirmenin mümkün olabileceğini öne sürüyordu. 2020 sonbaharında yayınlanan bir makalede, meyve sineklerinde iki yeni gen tahrik kontrol mekanizmasının çalıştığı yazılmıştı.

Katherine Horak, gen güdümünden tamamen farklı ve daha az endişe yaratan bir şey üzerinde çalışıyordu. Buna müdahaleci RNA veya RNAi deniyordu. Anlatıyorum şimdi: Bahsedilen öldürücü bir yemdir, ancak zehir içermez. Bu türe özgü genetik çözümdür, ancak hedef türün genomunu değiştirmez. Bu ona çekici bir ambalaj verir: hedef dışı hayvanları etkilemez, çevre için güvenlidir, yaramazlık yapmaz. RNAi, tüm organizmaların sahip olduğu bir mekanizmaya dayanır: viral RNA için devriye gezen ve onu yok eden enzimler. Böylece hedef hayvanınızın yaşam süreçleri için kritik bir protein seçecek, onu viral RNA gibi giydirecek ve girişim mekanizmasının onu yok etmesine izin vereceksiniz. Elbette yaşam için kritik olan yüzlerce protein var. Horak, onu çabucak bulacak ve acı vermeden sonlandıracak, muhtemelen nörolojik veya kardiyak bir tane arayacaktı.

RNAi yemi ile ilgili zorluk, sindirim sisteminin asitleri ve enzimleri aracılığıyla hassas genetik kod dizileri göndermenizdir. Horak, bir taşıyıcı molekül tasarlamak için biyokimyacılarla birlikte çalışıyor. Bu, RNAi’yi EPA’ya kaydettirmek gibi biraz zaman alacak. Home Depot’ta³ göreceğiniz bir şey olmaktan en az on yıl uzakta.

Yaklaşımın yeniliği onu tetikleyebilir. Horak, “Benim dünyamda algılanan risk ve gerçek risk hakkında çok fazla yorum yapılıyor” dedi. “İnsanlar, yeterince yenirse her şeyi öldürebilecek olan pıhtılaşma önleyici kemirgen öldürücülerin gerçek riski konusunda daha rahatlar. Ancak bunu yıllardır yaptığımız için bu risk seviyesi bir şekilde kabul edilebilir.”

³ Amerika’da bulunan, ev eşyaları satan zincir mağaza. (Çev.)

(Bazı yerlerde ve bazı insanlar için her türlü) “Ama RNAi’nin riskleri yeni riskler ve bu yüzden bu riskler konusunda te-reddüt var.”

RNAi, yemlere dayalı herhangi bir ada yok etme çabasının kaçınılmaz zorluğuyla karşı karşıya kalacaktır. Reddediş. Hiçbir yemle karşılaşmamış kemirgenler. (Ya da zehirli yemle, onu kemirenler, kendilerini hasta hissedecek kadar yiyecek ama ölmeyecekler ve o andan itibaren uzak duracaklar.) Kurumlar, istilacı bir türün son onunu takip etmek ve izlemek için çok fazla para harcayabilirler. On bir, on iki, on üç için – ilk on bini yok etmek için harcadıklarından daha fazla. Bu, şu anda Amerikan kunduzlarının çoğaldığı Kaliforniya’nın Sacramento–San Joaquin Nehri Deltası’nda oluyor. Amerikan kunduzları, kunduzla benzer – manzarayı popüler olmayan şekillerde manipüle etmeyi seven büyük yüzücü kemirgenlerdir. Ancak Amerikan kunduzları daha hızlı ürer ve istilacıdır. Kaliforniya Balık ve Yaban Hayatı Departmanı, kalanları bulmak için kısırlaştırılmış “Hain Amerikan kunduzları”nı saldı – bunlar radyo vericili tasmalı bireylerdi, gizli akrabalarına ihanet etmek için serbest bırakılmışlardı.

Bir gen dürtüsü, kemirgenlerin kendilerini yok etmelerini sağlar. Ölüm ya da acı olmadan ve hedef dışı hiçbir türü öldürmeden.

Hal böyle olunca...

EPA, USDA ile Sağlık ve İnsan Hizmetleri Departmanı’nın “zararlı” olarak kabul ettiği bazı türler şunlardır: sincaplar, ayılar, rakunlar, tilkiler, çakallar, kokarcalar, uçan sincaplar, ağaç sincapları, küçük kahverengi yarasalar, çingiraklı yılanlar, mercan yılanları, uçurum kırlangıçları, kargalar, ev ispinozları, hindi akbabaları, kara akbabalar ve dilsiz kuğular.

Beni rahatsız eden de bu, diyorum Aaron’a. Şimdi onun binasına geri dönmüştük, yığılmış pleksiglas habitatlarında, üç kare oyunundaki gibi dizilmiş fareleri izliyoruz. Paul Lynde bir duvardan ters takla atıyor. Ya bir devlet kurumu sonunda bu diğer “zararlılara” yönelik gen güdümü ile ilerlemeye karar

verirse? Sırada hangi türlerin olacağını ekonomik kaygılar belirlemeye başlarsa ne olur? Ondan sonra ne olacak? Elveda cep sincapları? Görüşmek üzere, “rahatsız edici kunduz” mu? Şu anda odak noktası adanın korunması. Daha çekici ve daha az endişe verici bir uygulama: nesli tükenmekte olan türleri coğrafi olarak izole edilmiş bir yerde kurtarmak. Yani orada deniyorsunuz ve iyi çalışıyor ve yerli türler iyileşiyor ve pozitif eleştiriler yapıyor. Sonra ne olacak? Çizgi nerede çizilecek ve kim çizecek? Unutmayalım: Ulusal Yaban Hayatı Araştırma Merkezi, USDA’nın bir parçasıdır. Bir koruma örgütü değil. “Aaron, buradaki son nokta, nihai hedef, tarım zararlıları değil mi? Doğru mu?”

“Bu da tartışmanın bir parçasıydı,” diye itiraf ediyor.

Bu kısmı bana korkutucu gelmişti. Belirleyici faktör, tarımın kırmızı çizgisi olduğunda ne olduğunu gördük. Gen güdümü, geçmiş yüzyılların zehirlenme, ateş etme, tuzağa düşürme, bombalama, yok etme kampanyalarının daha derli toplu bir yorumu mu olacaktı?

Aaron, kararların sadece finansal olamaması konusunda hemfikir. “Etik değerlere bağlı olmalı. Bunun birçok cephede kabul edildiğinden emin olmak için birçok adım attığımızı düşünüyoruz ve bunu test etmek için üçüncü dünya ülkelerine gitmeye çalışmıyoruz.” Ancak ABD, memelilerde gen güdümü üzerine çalışan tek ülke değil. Biz üzerindeyse, Çin de öyle. Üstelik Çin, genetik mühendisliği alanında rahatlatıcı düzeyde gözetim serbestliği tanımadı.

Aaron, Jane Goodall’ın gen güdümü araştırmaları konusunda geçici yasaklama çağrısı yaptığı GBIRD toplantısında idi. GBIRD, İstilacı Kemirgenlerin Genetik Biyokontrolü anlamına gelir; beş ABD ve Avustralya devlet kurumu ile üniversitelerin yanı sıra, kâr amacı gütmeyen Ada Koruma’dan oluşan bir konsorsiyumdur. Ona Goodall’ın belirttiği itirazın ne olduğunu soruyorum. (Onunla doğrudan iletişim kurma çabalarım başarısız olmuştu.)

“Bence endişe, teknolojinin ve insanların onunla deney

yapma yeteneğinin çok hızlı hareket etmesi ve onu yavaşlatmanın tek yolunun onu tamamen kapatmak olması” diyor. “Ve bence bu iyi bir şey. Jane gibi saygın biri tavır alırsa, insanlar duracak ve “Belki de hepimizin takip edeceği bazı yönergeler oluşturmamız gerek” diye düşünecek.”

Evet lütfen. Yönergeler. Bir türün popülasyonunu veya coğrafi dağılımını azaltmak yerine, bir gen güdümün bir türü tüm kıtadan sildiğini hayal edin. Ya da bir ekosistemin beklenmedik ve feci bir şekilde değiştiğini. Bazı biyologları rahatsız eden bilinmeyen bilinmezlerdir. NWRC’de eski proje lideri ve şimdi Smithsonian Koruma Biyolojisi Enstitüsü müdür yardımcısı Will Pitt ile konuştum. Herhangi bir spesifik serpinti senaryosundan ziyade, genel bir ihtiyatlılığı dile getirdi. “İnsanlar her zaman, ‘Sorun olabilecek her şeyi düşündük’ derler. Eh, muhtemelen düşünmediğiniz şeylerden biri, illa bir sorun olacağıdır.”

Üst sırada köşedeki habitatında, Charles Nelson Reilly arka ayakları üzerinde dönüyor. “Bakın ne kadar zekiyiz. Nasıl dans ettiğimizi görün! Bizi yok etmeyin!” Şahsen farelerin yok olmasından nefret ederim. Tüm türler içinde onlar her zaman listede olması gereken bir tür. Ne tür bir savunmasız küçük et parçasına dönüşeceklerini kim bilebilir? Ama küçük kemirgenler söz konusu olduğunda, çoğunlukla aynı görüşte olmadığımın şüpheleniyorum. Bence pek çok insanın, küresel olarak farelerin neslinin tükenmesi ile sorunu olmaz diyorum.

“Doğru mu?”

“Fare sorunu olan bir çiftçiye veya çiftlik sahibine sorarsanız mı demek istiyorsunuz?” Aaron sakızını çiğniyor ve bu soruyu düşünüyor. “Ve sen, ‘Ya fareler, bazı önemli işlevleri olan yerlerde bile gezegenden silinseler?’ dedin.”

“Evet.”

“Evet, ‘Umurumda değil’ diye düşünebilirler.”

Aaron, mülkünde bir sürü faresi olan büyük bir tarım işletmecisi tanıyor. Adı Roger, sığır ve mandıra işletmelerinin

sığırlarını yetiştirilmek üzere gönderdiği bir besi yeri işletiyor. Ne için yetiştirildiklerine bağlı olarak, süt veya sığır eti veya daha fazla sığır eti için üreme gibi, farklı diyetlerle besleniyorlardı. Fareler tüm besinlerin tadını çıkarıyordu. Aaron, SNE için vahşi farelere ihtiyaç duyduğunda, Roger'ın evine gidiyordu. Roger'ın can sıkıcı kemirgenler ve akıbetlerinin ne olması gerektiği konusunda kesin fikirleri vardı. Aaron öğle yemeğinden sonra benimle oraya gitmeyi kabul etti.

Roger, buldozer büyüklüğünde bir forklift sürerek bizi karşılamaya geldi. Beyaz keçe kovboy şapkası hariç, geri kalan kıyafeti çoğunlukla kottu. Aşağı indi ve elini uzattı. Tutuşu güçlü ama sıkı bir el sıkışmanın önemi konusunda koçluk almış biri gibi değildi. Daha çok el aletlerini çok kullanan bir insan tarzındaydı. "Tanıştığımıza memnun oldum", dedi Roger.

Aaron bir süredir buralarda değildi, o yüzden kendini yeniden tanıttı. "Kim olduğunuzu biliyorum" dedi Roger. "Geyiği dışarı salan sizlersiniz." Aaron konunun sapmasına izin verdi.

Şapkayı, Roger'ın tahıl asansörünün içine kadar takip ettik. Gözlerimiz loşluğa alıştıkça onları görmeye başladık. Her yarım dakikada bir, bir fare bir duvarın tabanı boyunca hızla koşuyor, veya zeminde yuvarlanıyor ve bir metal makine parçası yığınının altında gözden kayboluyordu. Yirmi fare görüyorsanız, göremediğiniz iki yüz tane daha vardır derler.

Sohbete devam etmek için tekrar güneşe çıkıyoruz. Üstümüzde bir kırık mısır silosu ve sanırım geri kalan iki yüz fare duruyor.

Roger, "Hayır, bu fazlasıyla fare geçirmez," diyor. Gömleğinin üst düğmesi açık ve uzun beyaz göğüs kılları rüzgâr çıkınca titriyor. "Oraya gidebilirler, ama neden gitsinler? Yiyecek bir şeyler bulmak için çok uzağa gitmelerine gerek yok." Bir botunu yere sürtüyor. Yerlerde yeterince dökülmüş mısır vardı, biz yukarı çektiğimizde araba yolu çakıl gibi çatırdamıştı.

Diğer yem bileşenleri açıkta depolanıyordu. Yolun sonunda, bira fabrikasının tahıl ve arpa şerbetçiotlarından oluşan alçak bir dağ silsilesi vardı. Roger'dan fareler yüzünden kayba uğradığı yüzdeyi tahmin etmesini istedim.

"Eh, yirmi beş tonluk partiler halinde geliyor. Farelerin bundan elli pound yiyip yemediğini nereden bilebilirsin ki?" Bir eliyle şapkasını çıkarıp, diğeriyle teri siliyor. Yüzü şapkanın başladığı yere kadar bronzlaşmış, sonrası bronzlaşmamış. "Büyük resme baktığında, rüzgâr muhtemelen bundan daha fazlasını uçuruyor. Bilirsin, yani. Bunun büyük bir sorun olduğundan emin değilim."

Roger'ın farelerle ilgili küçük şikâyeti, araçlarının motorlarına yuva yapmayı sevmeleri ve bazen kabloları çiğnemeleri. Ama tuzak ya da zehir kurmuyordu. "Ahır kedileri beslemeye çalışıyorum. Buna rağmen sarı çizgiye gitmeye ve ezilmeye devam ediyorlar. Ya da peçeli baykuşlar onları kapıyor."

Fareleri yiyen peçeli baykuşları cesaretlendirmek için yuva kutuları koyar mı diye soruyorum. Bu aptalca bir soru. Roger'ın ahırları var. Kutulara ihtiyacı yok. Her ne kadar uygulamayı duymuş olsa da. "Bunu California'da yapıyorlar. Dostum, çok fazla fare yiyorlar." Fare sorunu olmamasının sebebinin çiftliğinin etrafındaki tilkilerin nüfusu düşük tutması olduğunu tahmin ediyor. Muhtemelen de öyle. 1950'lerin sonlarında, Oregon'da aşırı düzeyde gerçekleştirilen tilki ve çakal katliamı, büyük bir fare istilasına katkıda bulundu. Kaliforniya'da, 1918 dolaylarında, bir ödül programı saniyeler içinde başladı: yer sincabı kuyruğu veya bazı ilçelerde kafa derisi başına üç sent.⁴

Gökyüzünde, Holstein ağılı üzerinde, yirmi kadar siyah kuş

⁴ Vcdansız ödül toplayıcıları iki kez para kazanırdı: bir ilçede kafa derisinden ve diğesinde kuyruktan. Bazıları, derinin parçalarını sıska bir çubuğun etrafına sararak sahte kuyruklar oluşturmdu. Bu arada, diğeri kuyrukları kesecek ve kemirgeni daha fazla kuyruk üretmesi için serbest bırakacaktı. Yetkililer, Guam'da istilacı kahverengi ağaç yılanları için bir ödül programı düşünürken, insanların yeni bir gelir kaynağı yaratmak için onları henüz var olmadıkları adalarda serbest bırakmaya cezbedebileceğinden endişe etmişlerdi.

doğuya doğru uçuyorlardı. Aaron, kuşları taciz etme stratejilerini soruyor. Roger, "Gelip sığırcıklara ateş edecek adamlarım var" diyor. Bunları kullanmadığını, çünkü etkili olmadığını ekliyor. Ateş edildiğinde kuşlar havalanıyor, etrafta dönüp, çabucak geri geliyorlardı. "Bu daha çok psikolojik bir fayda. Bir şeyler yapıyormuş gibi hissetmek için." Ağaçların arkasında kuşların kaybolmasını izliyor. "Büyük bir sorun değil."

Bu kitabı tam burada Roger'ın kokulu, fırınlanmış sığır besi yerinde bitirmek istiyorum. Büyük beyaz şapkalı adam bana umut veriyor. Bana göre, insanların işlerine karışan ve onları hayal kırıklığına uğratabilecek vahşi hayvanlarla, her şeye rağmen birlikte yaşayabildikleri olası bir geleceği temsil ediyor. Bu olası gelecekte, insanların vahşi yaşamın yol açtığı hasara tepkisi kabullenmeye yakındır. Ya da belki istifa etmek daha yakındır. Her neyse, önceki on yıllara ve yüzyıllara damgasını vuran vicdansız bir yok oluştan çok uzak bir şey. İnsanlar öfkeden sıyrılabilselerse, daha insancıl yaklaşımların daha etkili olduğunu görebilirler.

Roger'dan daha ilerici birçok çiftçi ve çiftlik sahibi var ve bu yüzden bu beni umutlandırıyor. O büyük bir tarım istihdamcısı, küçük organik olanlardan değil, ama yine de konuyu anlıyor. Kelimeler ağzından dökülmeden bile, birlikte yaşam ve biyokontrol uyguluyor. Kemirgenlere ve kuşlara kaybettiği yem, iş yapmanın maliyetinin bir parçası. Belki de aranan model hırsızlık olmalı. Süpermarketler ve zincir mağazalar hırsızları zehirlemez; onları alt etmenin daha iyi yollarını bulurlar.

Biz ayrılmadan önce Roger bize yemlik alanlarını gösteriyor. Damızlık boğalar bir bakım istihkaklarını alıyorlar. Roger yalaktan bir avuç alıp koklamam için bana uzatıyor. Yürüyoruz. "Buranın karşısında ticari besi sığırları var" diyor. Mısırla şişmanlatılıyorlar. "Gerçekten yüksek kalorili, yüksek karbonhidratlı."

Şişman sığırlar çitin yanında duruyor, kuyruklarını sallıyor

ve bize bakıyorlar. Hepiniz fareler hakkında konuşuyorsunuz, peki ya biz?

“Kesilmek için JDA’ya veya Cargill’e gidecekler,” diye ekliyor Roger kayıtsızca. “Muhtemelen altmış gün sonra.” Çünkü benim gibi insanlar hamburgerlerini yemek isterler. Söylemek isterim ki; yılda sadece bir veya iki kez. Ama bunun kötü bir savunma olduğunu biliyorum. Önemli olan miktar değil, yaptığınız ya da yapmadığınız açıklamadır. İnsanlara sığır eti yemediğinizi veya asla yapıştırıcı kullanmayacağınızı söylediğinizde, alternatifi onlar için biraz daha rahatsız edici hâle getirirsiniz. Hiç düşünmedikleri bir şeye kafa yormalarını sağlarsınız.

Yüzyıllar boyunca insanlar, arazilerine izinsiz giren vahşi yaşamı öldürdüler –ya da bunu onlar adına yapması için birini getirdiler– vicdan azabı çekmeden ve bunun insanca yapıлып yapılmadığını pek düşünmeden. Laboratuvar sıçanlarına ve farelerine etik muamele edilmesi ve insancıl “ötanazi” için ayrıntılı protokollerimiz var, ancak evlerimizdeki ve bahçelerimizdeki kemirgenler veya rakunlar için resmi standartlar mevcut değil. Ayrıntıları yok edicilere ve “yaban hayatı kontrol operatörlerine” bırakıyoruz, ikincisi, dibe battıktan sonra kürk pazarından çıkma bir meslek ve tuzakçılar da insanların çatı katlarından sincapları alarak daha iyi para kazanabileceklerini fark edenler.

Kemirgenler trendi yansıtmak için iyi bir örnek. İnsanlar farelere karşı daha az zalim olabiliyorsa, bir fareye daha az zalim olmayı akıllarından bile geçiyorlarsa, o zaman işler iyiye doğru gidiyor demektir. Sadece fareler için değil, insanlar için de iyi olabilir. On dokuzuncu yüzyıl tarihçisi Léon Ménabréa, “İnsana solucanın yuvasına saygı duyması öğretilabiliyorsa,” diye yazmıştı, “hemcinslerinininkine daha fazla saygı duyması gerekir.”

Colorado’dan döndükten birkaç ay sonra dışarıda kitap okuyordum. Çatının ucundan bir çatı faresi koşarken kafamı kaldırdım. İlk dürtüm, hırdavatçıya gidip bir tuzak satın almaktı. Ama yapmadım. Nasıl yapabilirdim ki? Küçük Bayan Birlikte Yaşam. Söylediklerini uygula. Ayrıca, bildiğim gibi,

birini yerinden etmek başka birine BOŞLUK sinyali gönderilmesine neden oluyordu.⁵ Komşum şeftali ağacına saldıran sincapları canlı yakalayıp mahalledeki bir parka salıyor. Yan yana yaşadığımız on yıl boyunca Sisifos gibi bunu yaptı.

Birkaç gün sonra verandadaki merdivenlerden aşağı inerken fareyi tekrar gördüm. Ağzında bir yenidoğan ile bir ağaç dalından aşağı koşuyordu. Gözlerimiz buluştu. Dondum. Meyvesini düşürdü. Tepeden bakıldığında, gözden gizlenmiş çıplak kuyruğuyla, çatı faresi sertifikalandırılacak kadar sevimlidir. Bu tür, Norveç sıçanından daha küçüktür, kürkü daha sıcak, daha güzel bir kahverengidir. Kuyruk tüyü olmayan bir sincaba benzer. Bu arkadaş, körfezde yürüyüş yaptığım parkın etrafında koşan yer sincapları kadar sevimliydi. (Tarih herhangi bir belirtiyse, hastalık geçirme olasılıkları da daha düşüktür.) Basamaklardan aşağı indim ve elimdekileri çamaşır makinesine koydum ve fareyi unuttum.

Bir hafta sonra, bir duvarın içinde hareket eden bir şey duydum. Küçük arkadaşın kabloları çiğneyip evi ateşe verecek, dedi Ed. Ona işin içine nasıl girdiğini anlamak ve "dışlama" uygulamak istediğimi söyledim. Bunu anlamam için bana bir hafta süre verdi.

Yaban hayatı kameramı evin dışında farklı yerlere kurdum ve farenin nereden girdiğini bulduk. Boşluğu Ed doldurdu ve hepsi bu kadar. Gürültüler sona erdi. Çoğunlukla kamerada olmak üzere, etrafta fareyi görmeye devam ettim ama bir ya da iki kez yollarımız kesişti. Selam veriyordum ve ikimiz de günümüze devam ediyorduk.

⁵ Veya daha ağırbaşlı bir ölçekte, "Yorkshire'daki kendi mülkümünden biliyorum... Herhangi bir ayda 300 veya 400 gri sincap öldürülür öldürülmez, benzer bir sayıda kemirgen gelir ... ve onların yerlerini alır." – Tarım ve Balıkçılık Bakanlığı parlamenter sekreteri olan Feversham Kontu, Lordlar Kamarası toplantısında, 1937 Gri Sincaplar (İthalat ve Muhafaza Yasağı) Emri'ni tartışırken böyle demişti.

TEŞEKKÜR

Bu proje üzerinde çalışırken zaman zaman "omurgalı haşere" terimiyle karşılaştım. Bunu pek umursamıyorum, çünkü bir hayvanı, insan girişimi bağlamındaki rolüne indirgiyor. Ancak, terimin adil ve uygun görüldüğü bir memeli var ve o da benim. Bitmek bilmeyen rahatsızlık verişime karşı gösterdikleri nezaket ve hoşgörü için, birkaç kişi seçilmelidir. Başımı onlar için öne eğiyorum. Tezahürat eden kalabalık tarafından ellerin üzerinde taşınıyorlar. Bunlar: Stewart Breck, Justin Dellinger, Travis DeVault, André Frijters, Joel Kline, Dipanjan Naha, Aaron Shiels, Bruce Warburton ve Dazy Weymer. Bu kitabı benim kadar siz de yarattınız. Ve karşılığında, temsil ettiği duyguları asla gerçekten yakalamayan o tek kelimeye sahibim. Teşekkürler.

Sayfada daha az görünür olmalarına rağmen, aşağıdaki kişiler de beni kucakladılar ve genellikle onları çok az veya hiç uyarmadan yaptığım ziyaretlerde, zamanlarını ve bilgilerini paylaştılar. Samantha Brown, Peder Carlo Casalone, Aaron Koss-Young, Charlie Martin, Dean McGeough, Nico Nijenhuis, Toni Piaggio, Qamar Qureshi, Saroj Raj, Tom Seamans, Shaun Templeton, Kurtis Tesch, Rafael Tornini, R. B. S Tyagi ve Tina White.

Kim Annis, Jonathan Clemente, Bradley Cohen, Sarah Courchesne, Doug Eckery, Julie Carol Ellis, Esteban Fernandez-Juricic, Dave Garshelis, Katherine Horak, John Humphrey, Bruce Kimball, Mario Klip, Page Klug, Tim Manley,

Stella McMillin, Vicky Monroe, Julie Oakes, Seth Pincus, William Pitt, Samantha Pollak, Heather Reich, Virginia Roxas-Duncan, Shane Siers, Steve Smith, Peter Tira, Catherine VandeVoort, Harry Wetherbee, Kate Wilmot ve Bonnie Yates: eğer püsküllü bela statüsüne erişmediysem de en azından bir iki saatliğine kulaklarında uğuldayan bir şeydim. Beni geri çevirmediğiniz için teşekkür ederim.

Tim Bibby, Paul Deckers, Carol Glatz, Thaddeus Jones, Gail Keirn, Kirsten Macintyre, Fabrizio Mastrofini, Heather Steere, Kevin Van Damme ve Brian Wakeling: Sizin yardımınız, aksi takdirde var olmayacak bölümlerin tamamını mümkün kıldı. Size çok teşekkür ederim. Keli Hendricks, John Griffin, John Hadidian ve Kellie Nicholas, olayları hem tarihsel hem de politik bağlam içine yerleştirdiniz ve içgörülerinizi derinden takdir ediyorum. Gelen kutunuzu istila etmeme izin verdiğiniz için teşekkür ederim, John Anderson, Meera Bhatia, Johan Elmberg, Ann Filmer, Robin Konrad, Georgia Mason, Christina Meister, Sanath Muliya ve George Smith.

Haberciliğim beni dilini ve kültürünü anlamadığım yerlere götürdü. Yazılı ve sözlü çeviri konusundaki yardımları için Raffaella Buschiazzo ve Charles Lansdorp'a şükranlarımı sunarım. Nilanjana Bhowmick, Aritra Naha ve Shweta Singh, her birinize: Yetenekli kulağınız ve hızlı zihniniz, raporlarıma nüans kattı ve arkadaşlığınız, evden uzaktayken kendimi evimde gibi hissettirdi.

Jill Bialosky ve Jay Mandel'e: şu ana kadar yirmi yıl ve yedi kitap, işte buradayım, size tekrar teşekkür ediyorum. Yine de asla yeterli gelmiyor. Çünkü her şey her zaman yolunda gitti. Yayıncılıkta ne sıklıkta olur bu –veya herhangi bir işte? hayatta!– bu olur mu? Devam eden W. W. Norton mucizesine diğer ölçülemez şekillerde katkıda bulunanlar işte şu mükemmel insanlardır: Steve Attardo, Louise Brockett, Steve Colca, Brendan Curry, Ingsu Liu, Erin Lovett, Meredith McGinnis, Stephanie Romeo ve Drew Weitman.

Janet Byrne'a zarif ve uzman metin düzenlemesi ve çalış-

mamı kontrol ederken gösterdiği sabır, incelik ve şevk için minnettarım. Çok azı onun kadar iyidir (onun kadar mı? Janet! Yardım et!).

Emular için Carlton Engelhardt'a ve sivri topuklular için Andy Karam'a bir selam. Cynthia, beni Nila ile tanıştırdığın için teşekkür ederim. Jeff, dinlediğin ve bunun iyi bir fikir olduğunu düşündüğün için teşekkür ederim ve Jesse, Yeni Zelanda bağlantıların ve misafirperverliğin için teşekkür ederim. Steph, seyahat programına maymun zamanını eklediğin için teşekkürler. Ve Ed, her zaman Ed, her şey için teşekkürler.

TÜYLÜ MÜTECAVİZ

Ev Sahipleri İçin Kaynaklar

ABD İnsani Yardım Derneği'nin (HSUS) web sitesinde yararlı bir "Hakkında Yapılması Gerekenler" dizisi vardır. Bunlar arasında, yarasalar, ayılar, Kanada kazları, sincaplar, çakallar, kargalar, geyikler, tilkiler, fareler, keseli sıçanlar, güvercinler, tavşanlar, rakunlar, sıçanlar, kokarcalar, yılanlar, sincaplar, serçeler, sığırcıklar, yabani hindiler ve dağ sıçanları gibi kentsel ve banliyö yaban hayatı türleriyle ilgili sorunları çözmeye veya daha iyisi önlemeye yönelik stratejiler yer almaktadır.

<https://www.humanesociety.org/resource/wildlife-management-solutions>

PETA web sitesindeki "Yaban Hayatıyla Uyum İçinde Yaşamak" serisinde daha iyi tavsiyeler bulunabilir. Yarasalar, kazlar, fareler, çizgili sincaplar, güvercinler, rakunlar, kokarcalar, sincaplar, tavşanlar ve sıçanlar dâhildir.

<https://www.peta.org/issues/wildlife/living-harmony-wild-life/>

Vahşi hayvanlar bir çatı katında veya sürüngen bir alanda bir aile yetiştirmeye başladıysa hem annenin hem de yavrunun insanca tahliyesini üstlenmek için profesyonel yardıma ihtiyacınız olacaktır. Herhangi bir arama yapmadan önce, HSUS "Bir Yaban Hayatı Kontrol Şirketi Seçmek" web sayfasını

okumanızı tavsiye ederim. Onları dışarı çıkarmak özel bilgi birikimi gerektirir.

Daha sonra onları serbest bırakmak gibi. Bugünlerde en iyi uygulamaya “yerinde” sürüm denir. Operatör, herhangi bir giriş noktasını mühürlemenize ve diğer çekici yuvalama alanlarını ortadan kaldırmanıza veya kapatmanıza yardımcı olduktan sonra, hayvanlar ev aralıklarından, yani mülkünüzde serbest bırakılır. Onları yakındaki bir ormana veya parka götürmek insanca geliyor ama muhtemelen değil. Maryland Üniversitesi ve HSUS araştırmacıları tarafından, otuz sekiz gri sincaba radyo vericili tasma takılıp, yakındaki Patuxent Araştırma Sığınağı’na yerleştiren bir araştırma, “Sincaplar pek başarılı olmadı” sonucuna vardı. On yedi tanesi leş olarak veya tasmanın yanında duran kafatası ya da kabarık kuyruk parçası ya da sadece tasmaları bulunurken – ikisi “üzerlerinde diş izleriyle” bir tilki ininin içinden alındı. Kalan on sekiz sincap ortalama on bir gün içinde ortadan kayboldu, akıbetleri bilinmiyor. Rakunlarda, bir çalışmaya göre daha iyi sonuç alınıyor, ancak bazı eyaletler uygulamayı yasaklıyor çünkü aynı anda kuduz virüsü de yer değiştirebiliyor.

Ev sahipleri ve kemirgenler için iyi haber: Gittikçe daha fazla haşere kontrol şirketi, zehirli yem kutularına veya tuzaklara alternatif olarak “dışlama” sunuyor. Farelerin, sıçanların veya sincapların girebileceği tüm (şaşırtıcı derecede küçük) yarıkları ve boşlukları bulmak ve ardından bunları hayvanların kolayca kemiremeyeceği paslanmaz bir şeyle doldurmak meselesidir: tipik olarak çelik yünü kullanılır. Xcluder Rodent ve Pest Defense, “kes ve doldur” paslanmaz çelik fiber ürünler üretiyor. Yedi günlük bir NWRC testinde, Xcluder ile bloke edilen 10 boşluktan hiçbiri, tercih ettikleri “cezbedici yiyeceklerle” (fıstık ezmesi, yulaf ezmesi topları, ev fareleri için sosisli sandviçler ve peynirler) ulaşmaya çalışan fareler ve sıçanlar tarafından ihlal edilemedi.

KAYNAKÇA

KISA BİR GİRİŞ

Evans, E. P. *The Criminal Prosecution and Capital Punishment of Animals*. New York: E. P. Dutton and Company, 1906.

1. PENÇE POLİSLERİ

Conover, Michael R. *Resolving Human Wildlife Conflicts: The Science of Wildlife Damage Management*. Boca Raton: Lewis Publishers, 2002. Table 3.1: Studies of Nonfatal and Fatal Injuries to Humans by Wildlife in Different Parts of the U.S. and Canada.

Floyd, Timothy. "Bear-Inflicted Human Injury and Fatality." *Wilderness and Environmental Medicine* 10 (1999): 75–87.

U.S. Consumer Product Safety Commission. "Product Instability or Tip-Over Injuries and Fatalities Associated with Televisions, Furniture, and Appliances: 2012 Report." Graph, p. 17.

Young, Stanley Paul, and Edward Alphonso Goldman. *The Puma*. Washington, DC: American Wildlife Institute, 1946.

2. HANEYE TECAVÜZ VE YEMEK

Allredge, Mat W., et al. "Evaluation of Translocation of Black Bears Involved in Human-Bear Conflicts in South-Central

- Colorado." *Wildlife Society Bulletin* 39, no. 2 (June 2015): 334–40.
- Beckmann, Jon P., Carl W. Lackey, and Joel Berger. "Evaluation of Deterrent Techniques and Dogs to Alter Behavior of 'Nuisance' Black Bears." *Wildlife Society Bulletin* 32, no. 4 (2004): 1141–46.
- Breck, Stewart W. "Selective Foraging for Anthropogenic Resources by Black Bears: Minivans in Yosemite National Park." *Journal of Mammalogy* 90, no. 5 (October 2009): 1041–44.
- George, Kelly A., et al. "Changes in Attitude Toward Animals in the United States from 1978 to 2014." *Biological Conservation* 201 (2016): 237–42.
- Johnson, Heather E., et al. "Human Development and Climate Affect Hibernation in a Large Carnivore with Implications for Human-Carnivore Conflicts." *Journal of Applied Ecology* 55, no. 2 (March 2018): 663–72.
- Johnson, Heather E., et al. "Assessing Ecological and Social Outcomes of a Bear-Proofing Experiment." *Journal of Wildlife Management* 82, no. 6 (2018): 1102–14.
- Linnell, John D. C., et al. "Translocation of Carnivores as a Method for Managing Problem Animals: A Review." *Biodiversity and Conservation* 6, no. 9 (September 1997): 1245–57.
- Manning, Elizabeth. "Tasers for Moose and Bears: Alaska Explores Law Enforcement Tool for Wildlife." *Alaska Fish & Wildlife News*, March 2010.
- Nelson, Ralph A., et al. "Behavior, Biochemistry, and Hibernation in Black, Grizzly, and Polar Bears." *Proceedings of the International Conference on Bear Research and Management* 5 (1983): 284–90.
- Roenigk, Adolph. *Pioneer History of Kansas*. Transcribed by his great-grandniece L. Ann Bowler. Denver, CO, 1933. <https://www.kancoll.org/books/roenigk/index.html>.
- Rogers, Lynn L. "Homing by Radio-Collared Black Bears, *Ursus americanus*, in Minnesota." *Canadian Field Naturalist* 100, January 1986.
- Spencer, Rocky D., Richard A. Beausoleil, and Donald A.

Martorello. "How Agencies Respond to Human-Black Bear Conflicts: A Survey of Wildlife Agencies in North America." *Ursus* 18, no. 2 (2007): 217-29.

3. ODADAKİ FİL

The Asian Elephant (Elephas maximus) of Nagaland: Landscape & Human-Elephant Conflict Management. Dimapur, Nagaland: Government of Nagaland, Wildlife Wing, Department of Forests, Environment and Wildlife.

Gopalakrishnan, Shankar, Terpan Singh Chauhan, and M. S. Selvaraj. "It Is Not Just About Fences: Dynamics of Human-Wildlife Conflict in Tamil Nadu and Uttarakhand." *Economic & Political Weekly* 52: 97-104.

Hindustan Times. "Appetite for Money: Elephants Who Entered a Shop Gorge on Rs 2,000, 500 Notes." April 25, 2017.

———. "Drunken Man Challenges Elephants' Herd, Trampled to Death in Jharkhand." December 19, 2018.

Jayewardene, Jayantha. *The Elephant in Sri Lanka.* Colombo, Sri Lanka: Wildlife Heritage Trust of Sri Lanka, 1994.

Lahiri-Choudhury, Dhriti K. "History of Elephants in Captivity in India and Their Use: An Overview." *Gajah* 14 (June 1995): 28-31.

McKay, George M. *Behavior and Ecology of the Asiatic Elephant* (Smithsonian Contributions to Zoology, Number 125). Washington, DC: Smithsonian Institution Press, 1973.

Naha, Dipanjan, et al. "Assessment and Prediction of Spatial Patterns of Human-Elephant Conflicts in Changing Land Cover Scenarios of a Human-Dominated Landscape in North Bengal." *PLOS ONE*, February 1, 2019.

Outlook India. "928 Elephants Died Unnaturally Since 2009 Including 565 Due to Electrocution Alone." March 25, 2019.

———. "Delhi Planning to Club Old Age Home with Cow Shelter." January 9, 2019. Siegel, Ronald K., and Mark Brodie. "Alcohol Self-Administration by Elephants." *Bulletin of the Psychonomic Society* 22, no. 1 (1984): 49-52.

U.S. House of Representatives, Committee on the Judiciary, Hearing before the Subcommittee on Crime. *Captive Elephant Accident Prevention Act of 1999*. 106th Cong., 2d sess., 2000. H.R. 2273.

4. KÜÇÜK BİR SORUN

Athreya, Vidya. "Is Relocation a Viable Option for Unwanted Animals? The Case of the Leopard in India." *Conservation and Society* 4, no. 3 (2006): 419–23.

Athreya, Vidya, et al. "Translocation as a Tool for Mitigating Conflict with Leopards in Human-Dominated Landscapes of India." *Conservation Biology* 25, no. 1 (November 2010): 133–41.

Corbett, Jim. *The Man-Eating Leopard of Rudraprayag*. New Delhi: Rupa, 2016.

Naha, Dipanjan, S. Sathyakumar, and G. S. Rawat. "Understanding Drivers of Human-Leopard Conflicts in the Indian Himalayan Region: Spatio-Temporal Patterns of Conflicts and Perception of Local Communities Towards Conserving Large Carnivores." *PLOS ONE*, October 2018.

Singh, H. S. *Leopards in the Changing Landscapes*. Dehra Dun: Bishen Singh Mahendra Pal Singh, 2014.

Times of India. "Leopard Enters Hema Malini's House." May 28, 2011.

5. MAYMUN DÜZENLEMESİ

Chauhan, Arvind. "Monkey Snatches Baby from Mom, Kills It." *Times of India*, November 14, 2018.

———. "UP: After Infant's Death, 2 More Toddlers Attacked by Monkeys." *Times of India*, November 17, 2018.

Colagross-Schouten, A., et al. "The Contraceptive Efficacy of Intravas Injection of Vasalgel™ for Adult Male Rhesus Monkeys." *Basic Clinical Andrology* 27, no. 1 (2017), article no. 4.

- Gandhiok, Jasjeev, and Paras Singh. "Delhi: Simians Wreak Havoc; Forest Department, Corporations Pass Buck." *Times of India*, January 19, 2019.
- Harris, Gardiner. "Indians Feed the Monkeys, Which Bite the Hand." *New York Times*, May 22, 2012.
- Killian, G., D. Wagner, and L. Miller. "Observations on the Use of the GnRH Vaccine Gonacon™ in Male White-Tailed Deer (*Odocoileus virginianus*)." *Proceedings of the 11th Wildlife Damage Management Conference*, 2005.
- Miller, Lowell A., Kathleen A. Fagerstone, and Douglas C. Eckery. "Twenty Years of Immunocontraceptive Research: Lessons Learned." *Journal of Zoo and Wildlife Medicine* 44, Supplement 4 (December 2013): S84–S96.
- Mohan, Vishwa. "Order to Cull HP's 'Vermin' Monkeys Draws Activists' Ire." *Times of India*, July 19, 2019.
- Mohapatra, Bijayeeni, et al. "Snakebite Mortality in India: A Nationally Representative Mortality Survey." *PLOS Neglected Tropical Diseases* 5, no 4 (April 2011): e1018.
- Singh, Paras. "Delhi: South Corporation Finally Nets Eight Monkey Catchers." *Times of India*, October 8, 2018.
- Times of India*. "Teen Killed in Monkey Attack in Kasganj; 5th Death in a Month." December 3, 2018.
- . "Simians Lay Siege to Agra." November 16, 2018.
- . "70-Year-Old Allegedly Stoned to Death by Monkeys; Kin Demands FIR." October 20, 2018.

6. CIVALI PUMALAR

- Beier, Paul, Seth P. D. Riley, and Raymond M. Sauvajot. "Mountain Lions." In *Urban Carnivores: Ecology, Conflict, and Conservation*, edited by Stanley D. Gehrt, Seth P. D. Riley, and Brian L. Cypher. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2010.
- Brewster, R. Kyle, et al. "Do You Hear What I Hear? Human Perception of Coyote Group Size." *Human–Wildlife Interaction* 11, no. 2 (Fall 2017): 167–74.
- Clemente, Jonathan D. "CIA's Medical and Psychological

- Analysis Center (MPAC) and the Health of Foreign Leaders.” *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 19, no. 3 (2006): 385–423.
- Fisher, A. K. “The Hawks and Owls of the United States in Their Relation to Agriculture.” Washington, DC: U.S. Department of Agriculture, Division of Ornithology and Mammalogy, Bulletin No. 3, 1893.
- Hunter, J. S. “The Mountain Lion.” Article manuscript, undated. Joseph S. Hunter Papers, F3735:618. California State Archives: Records of the Division of Fish and Game. [Jay Bruce statement]
- “Mountain Lion.” Letter from Jay C. Bruce to J. S. Hunter, March 23, 1941. Joseph S. Hunter Papers, F3735:618. California State Archives: Records of the Division of Fish and Game.
- Peirce, E. R. “A Method of Determining the Prevalence of Rats in Ships.” *The Medical Officer* 43 (1930): 222–24.
- Todd, Kim. “Coyote Tracker.” *Bay Nature*, January–March 2018.
- Welch, David. “Dung Properties and Defecation Characteristics in Some Scottish Herbivores, with an Evaluation of the Dung-Volume Method of Assessing Occupance.” *Acta Theriologica* 27, no. 15 (October 1982): 191–212.
- Yiakoulaki, M. D., and A. S. Nastis. “A Modified Faecal Harness for Grazing Goats on Mediterranean Shrublands.” *Journal of Range Management* 51, no. 5 (September 1998): 545–46.
- Young, Stanley Paul, and Edward Alphonso Goldman. *The Puma*. Washington, DC: The American Wildlife Institute, 1946.

7. AĞAÇLAR DEVRİLDİĞİNDE

- BC Parks. Wildlife/Danger Tree Assessor’s Course Workbook. Revised edition, March 2012. <https://www2.gov.bc.ca/assets/gov/environment/plants-animals-and-ecosystems/conservation-habitat-management/wildlife-conservation/wildlife-tree-committee/parks-handbook.pdf>.
- Brookes, Andrew. “Preventing Death and Serious Injury from Falling Trees and Branches.” *Australian Journal of Outdoor Education* 11, no. 2 (2007): 50–59.

- Mulford, J. S., H. Oberli, and S. Tovosia. "Coconut Palm-Related Injuries in the Pacific Islands." *ANZ Journal of Surgery* 71, no. 1 (2001): 32–34.
- Oregon Fatality Assessment and Control Evaluation. *Fallers Logging Safety* (manual). 2007. <https://www.ohsu.edu/sites/default/files/2019-02/ORFACE-SafetyBooklet-FallersLoggingSafety-Eng.pdf>.
- Schmidlin, Thomas. "Human Fatalities from Wind-Related Tree Failures in the United States, 1995–2007." *Natural Hazards* 50, no. 1 (2009): 13–25.
- Tribun-Bali*. "Falling Durian Possibly Killed Man in West Bali" (via Google Translate). January 28, 2015.
- . "To the Durian Garden Without Head Shield, Kusman Found Dead" (via Google Translate). March 26, 2015.
- Walsh, Raoul A., and Lara Ryan. "Hospital Admissions in the Hunter Region from Trees and Other Falling Objects, 2008–2012." *Australian and New Zealand Journal of Public Health* 41, no. 2 (2017): 121–24.

8. TERÖRİST FASÜLYELER

- Arianti, V. "Biological Terrorism in Indonesia." *The Diplomat*, November 20, 2019. <https://thedi diplomat.com/2019/11/biological-terrorism-in-indonesia/>.
- "Compound 1080—Powerful New Rat Killer." Press release, n.d. Fort Collins, CO: National Wildlife Research Center Archive.
- Dymock, William, C. J. H. Warden, and David Hooper. *Pharmacographia Indica: A History of the Principal Drugs of Vegetable Origin, Met with in British India*. London: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co., 1891.
- Eisemann, John D., Patricia A. Pipas, and John L. Cummings. "Acute and Chronic Toxicity of Compound DRC-1339 (3-Chloro-4-Methylaniline Hydrochloride) to Birds." *USDA National Wildlife Research Center Staff Publications* 211, November 2003.

- Filmer, Ann. "Safe and Poisonous Garden Plants." University of California, Davis, October 2012. https://ucanr.edu/sites/poisonous_safe_plants/files/154528.pdf.
- Jacobsen, W. C., and S. V. Christerson, eds., Rodent Control Division. "California Ground Squirrels: A Bulletin Dealing with Life Histories, Habits and Control of the Ground Squirrels in California." *Monthly Bulletin of the California State Commission of Horticulture* VII, nos. 11 and 12, November–December 1918.
- Jain, Ankita, et al. "Foreign Body (Kidney Beans) in Urinary Bladder: An Unusual Case Report." *Annals of Medicine and Surgery* 32 (August 2018): 22–25.
- Karthikeyan, Aishwarya, and S. Deepak Amalnath. "*Abrus precatorius* Poisoning: A Retrospective Study of 112 Patients." *Indian Journal of Critical Care* 21, no. 4 (April 2017): 224–25.
- Linz, George M., and H. Jeffrey Honan. "Tracing the History of Blackbird Research Through an Industry's Looking Glass: *The Sunflower Magazine*." *Proceedings of the 18th Vertebrate Pest Conference*, 1998.
- Malik, Balwant Singh. "Punishment of Transportation for Life." *Journal of the Indian Law Institute* 36, no. 1 (1994): 111–20.
- Nicholson, Blake. "Debate Rises over Blackbirds." *Bismarck Tribune*, March 18, 2007.
- Ogawa, Haruko, and Kimie Date. "The 'White Kidney Bean Incident' in Japan." In *Lectins: Methods and Protocols*. Part of Methods in Molecular Biology book series, volume 1200. New York: Humana Press, 2014.
- Ormsbee, R. A. "A Summary of Field Reports on 1080 (Sodium Fluoroacetate)." National Research Council, Insect Control Committee, Technical Report No. 163. December 17, 1945.
- Pincus, Seth H., et al. "Passive and Active Vaccination Strategies to Prevent Ricin Poisoning." *Toxins* 3, no. 9 (September 2011): 1163–84.
- Pitschmann, Vladimír, and Zdeněk Hon. "Military Importance of

Natural Toxins and Their Analogs.” *Molecules* 21, no. 5 (April 2016): 556–78.

Renshaw, Birdsey, to Dr. W. R. Kirner. Memorandum regarding “Animal Poisons” sent from the Office for Emergency Management National Defense Research Committee of the Office of Scientific Research and Development. Washington, DC (1530 P Street, NW), December 30, 1943. Fort Collins, CO: National Wildlife Research Center Archive.

Roxas-Duncan, Virginia I., and Leonard A. Smith. “Of Beans and Beads: Ricin and Abrin in Bioterrorism and Biocrime.” *Journal of Bioterrorism & Biodefense* S2:002, January 2012.

Smith, George, and Dick Destiny. “Great WMD Failures: Casey the Castor Oil Killer.” *The Register*, October 18, 2006. http://www.theregister.com/2006/10/18/dd_castor_oil_wmd/.

The Sunflower. “Blackbird Project Focuses on Population Reduction.” December 1, 1996.

Thornton, S. L., et al. “Castor Bean Seed Ingestions: A State-Wide Poison Control System’s Experience.” *Clinical Toxicology* 52, no. 4 (March 2014): 265–68.

Ward, Justus C. “Rodent Control with 1080, ANTU, and Other War-Developed Toxic Agents.” *American Journal of Public Health* 36, no. 12 (December 1946): 1427–31.

Wildlife Research Laboratory, Division of Wildlife Research, U.S. Fish & Wildlife Services. “Compound 1080—A New Agent for the Control of Noxious Mammals.” Denver, CO, n.d. Fort Collins, CO: National Wildlife Research Center Archive.

9. TAMAM BABALIK

Blackwell, Bradley F., Eric Huszar, George M. Linz, and Richard A. Dolbeer. “Lethal Control of Red-Winged Blackbirds to Manage Damage to Sunflower: An Economic Evaluation.” *Journal of Wildlife Management* 67, no. 4 (October 2003): 818–28.

- Daily News* (Perth). "Emus Outwit Gunners." November 4, 1932, p. 1.
- . "Campion Evacuated: Emus Flourish Unharried." November 10, 1932, p. 5.
- Daily Telegraph* (Sydney). "Not Easy to Kill Emus: A Thousand Rounds Fired, 12 Dead." November 5, 1932, p. 3.
- Fisher, Harvey I. "Airplane-Albatross Collisions on Midway Atoll." *The Condor* 68 (May 1966): 229–42.
- Flying Magazine*. "MATS Versus the Gooney Bird." September 1958.
- Frings, Hubert. *The Scientific Scobberlotching of Hubert and Mable Frings*. BTcurlew Press, 2015.
- Frings, Hubert, and Mable Frings. "Problems of Albatrosses and Men on Midway Islands." *The Elepaio: Journal of the Hawaii Audubon Society* 20, no. 5 (1959).
- Kenyon, Karl W., Dale W. Rice, Chandler S. Robbins, and John W. Aldrich. "Birds and Aircraft on Midway Islands: 1956–57 Investigations." *Special Scientific Report—Wildlife* No. 38. Washington, DC: United States Department of the Interior, Fish and Wildlife Service, January 1958.
- Mail* (Adelaide). "Request to Use Bombs to Kill Emus." July 3, 1943, p. 12.
- Rice, Dale W. "Birds and Aircraft on Midway Islands: 1957–58 Investigations." *Special Scientific Report—Wildlife* No. 44. Washington, DC: United States Department of the Interior, Fish and Wildlife Service, 1959.
- Robbins, Chandler S. "Birds and Aircraft on Midway Islands: 1959–63 Investigations. *Special Scientific Report—Wildlife* No. 85. Washington, DC: United States Department of the Interior, Fish and Wildlife Service, 1966.
- Sydney Morning Herald*. "War on Emus." October 12, 1932, p. 11.
- USFWS—Pacific Region. "Night Vision Trail Cameras Capture Mouse Attacks on Albatross." Video, October 31, 2017.
- West Australian* (Perth). "War on Emus: Ambush at a Dam." November 8, 1932, p. 8.
- Western Mail* (Perth). "A Thousand Birds in Luck: Machine Guns Jam." November 10, 1932, p. 28.

10. YİNE YOLDA

- Ansari, S. A., et al. "Dorsal Spine Injuries in Saudi Arabia—An Unusual Cause." *Surgical Neurology* 56, no. 3 (2001): 181–84.
- Biondi, Kristin M. "White-Tailed Deer Incidents with U.S. Civil Aircraft." *Wildlife Society Bulletin* 35, no. 3 (September 2011): 303–9.
- Blackwell, Bradley F., and Thomas W. Seamans. "Enhancing the Perceived Threat of Vehicle Approach to Deer." *Journal of Wildlife Management* 73, no. 1 (2009): 128–35.
- Cohen, Bradley S., et al. "Behavioral Measure of the Light-Adapted Visual Sensitivity of the White-Tailed Deer." *Wildlife Society Bulletin* 38, no. 3 (September 2014): 480–85.
- D'Angelo, Gino, et al. "Development and Evaluation of Devices Designed to Minimize Deer-Vehicle Collisions." Final Project Report, Daniel B. Warnell School of Forestry and Natural Resources. July 2, 2007.
- DeVault, Travis, et al. "Effects of Vehicle Speed on Flight Initiation by Turkey Vultures: Implications for Bird-Vehicle Collisions." *PLOS ONE*, February 4, 2014.
- . "Speed Kills: Ineffective Avian Escape Responses to Oncoming Vehicles." *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, February 22, 2015.
- DeVault, Travis, Bradley F. Blackwell, and Jerrold L. Belant, eds. *Wildlife in Airport Environments: Preventing Animal-Aircraft Collisions through Science-Based Management*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2013.
- DeVault, Travis, Thomas W. Seamans, and Brad Blackwell. "Frontal Vehicle Illumination via Rear-Facing Lighting Reduces Potential for Collisions with White-Tailed Deer." *Ecosphere* (manuscript accepted).
- Dolbeer, Richard A., et al. "Wildlife Strikes to Civil Aircraft in the United States, 1990–2015." *National Wildlife Strike Database Serial Report Number 21*, July 2015.
- Gens, Magnus. "Moose Crash Test Dummy." Master's thesis, Royal Institute of Technology, Stockholm, Sweden. *VTI särtryck* 342, 2001.

- Hughson, Debra L., and Neal Darby. "Desert Tortoise Road Mortality in Mojave National Preserve, California." *California Fish and Game* 99, no. 4 (September 2013): 222–32.
- Kennedy Space Center Status Report. "Roadkill Roundup." April 26, 2006.
- Kim, Sharon, and A. Robertson Harrop. "Maxillofacial Injuries in Moose–Motor Vehicle Collisions Versus Other High-Speed Motor Vehicle Collisions." *Canadian Journal of Plastic Surgery* 13, no. 4 (December 2005): 191–94.
- Knapp, Keith K. "Deer-Vehicle Crash Countermeasure Toolbox." Iowa State University Institute for Transportation, Deer-Vehicle Crash Information Clearinghouse, 2001.
- Pynn, Tania P., and Bruce R. Pynn. "Moose and Other Large Animal Wildlife Collisions: Implications for Prevention and Emergency Care." *Journal of Emergency Nursing* 30, no. 6 (2004): 542–47.
- Riginos, Corinna, et al. "Wildlife Warning Reflectors and White Canvas Reduce Deer-Vehicle Collisions and Risky Road-Crossing Behavior." *Wildlife Society Bulletin* 42, no. 4 (March 2018): 1–11.
- Al-Sebai, M. W., and S. Al-Zahrani. "Cervical Spinal Injuries Caused by Collision of Cars with Camels." *Injury* 28, no. 3 (April 1997): 191–94.
- Simmons, James Raymond. *Feathers and Fur on the Turnpike*. Boston: The Christopher Publishing House, 1938.
- Williams, Allan F., and Joann K. Wells. "Characteristics of Vehicle-Animal Crashes in Which Vehicle Occupants Are Killed." *Traffic Injury Prevention* 6, no. 1 (2005): 56–59.

II. HIRSIZI KORKUTMANIN YOLLARI

- Avery, Michael L., et al. "Dispersing Vulture Roosts on Communication Towers." *Journal of Raptor Research* 36, no. 1 (February 2002): 45–50.
- Bildstein, Keith. *Raptors: The Curious Nature of Diurnal Birds of Prey*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2017.
- Blackwell, Bradley, Thomas W. Seamans, Morgan B. Pfeiffer,

- and Bruce N. Buckingham. "European Starling (*Sturnus vulgaris*) Reproduction Undeterred by Predator Scent Inside Nest Boxes." *Canadian Journal of Zoology* 96, no. 9 (2018): 980–86.
- Chipman, Richard B., et al. "Emergency Wildlife Management Response to Protect Evidence Associated with the Terrorist Attack on the World Trade Center, New York City." *Proceedings of the 21st Vertebrate Pest Conference*, 2004.
- Mauldin, Richard E., et al. "Development of a Synthetic Materials Mimic for Vulture Olfaction Research." *Proceedings of the 10th Damage Management Conference*, 2003.
- Seamans, Thomas W. "Response of Roosting Turkey Vultures to a Vulture Effigy." *Ohio Journal of Science* 104, no. 5 (December 2004): 136–38.
- Tillman, Eric A., John S. Humphrey, and Michael L. Avery. "Use of Vulture Carcasses and Effigies to Reduce Vulture Damage to Property and Agriculture." *Proceedings of the 20th Vertebrate Pest Conference*, 2002, pp. 123–28.

12. AZİZ PETRUS'UN MARTILARI

- Glahn, James F., Greg Ellis, Paul Fioranelli, and Brian Dorr. "Evaluation of Moderate and Low-Powered Lasers for Dispersing Double-Crested Cormorants from Their Night Roosts." *Proceedings of the Ninth Wildlife Damage Management Conference*, January 2001.
- Glatz, Carol. "Feathery Fiascos: The Unfortunate Prey for Peace." Catholic News Service Blog, January 27, 2014.
- Graham, Frank, Jr. *Gulls: An Ecological History*. New York: Van Nostrand Reinhold, 1975.
- Linton, E., et al. "Retinal Burns from Laser Pointers: A Risk in Children with Behavioral Problems." *Eye* 33, no. 3 (March 2019): 492–504.
- Markham, Gervase. *Markham's Farewell to Husbandry*. London: Nicholas Oakes for John Harrison, 1631.
- Parsons, Jasper. "Cannibalism in Herring Gulls." *British Birds* (newsletter), December 1, 1971.

Vickery, Juliet A., and Ronald W. Summers. "Cost-Effectiveness of Scaring Brent Geese (*Branta b. bernicla*) from Fields of Arable Crops by a Human Bird Scarer." *Crop Protection* 11, no. 5 (October 1992): 480–84.

13. CİZVİT VE SIĞAN

Francis (pope). " 'Laudato Si': On Care for Our Common Home." Encyclical of the Holy Father on Climate Change and Inequality. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html.

Philippi, Dieter. "Campagi—The Footwear of the Pope and the Clergy." <http://www.dieter-philippi.de/en/ecclesiastical-fineries/campagi-the-footgear-of-the-pope-and-the-clergy>.

14. ZARAFETLE ÖLDÜRMEK

Adams, Lowell W., J. Hadidian, and V. Flyger. "Movement and Mortality of Translocated Urban-Suburban Grey Squirrels." *Animal Welfare* 13, no. 1 (February 2004): 45–50.

American Veterinary Medical Association. AVMA Guidelines for the Euthanasia of Animals. American Veterinary Medical Association: 2013 edition.

———. "AVMA May Change Guidance for CO₂ Euthanasia in Rodents." *JAVMA News*, January 1, 2019.

Egerton, Rachael. " 'Unconquerable Enemy or Bountiful Resource?' A New Perspective on the Rabbit in Central Otago." Bachelor's thesis, University of Otago, Dunedin, New Zealand, March 18, 2014. Australian & New Zealand Environmental History Network, <https://www.environmentalhistory-au-nz.org/publications/>.

King, Carolyn M. "Liberation and Spread of Stoats (*Mustela erminea*) and Weasels (*M. nivalis*) in New Zealand, 1883–1920." *New Zealand Journal of Ecology* 41, no. 2 (2017): 163–76.

- Littin, Kate E., et al. "Behavior and Time to Unconsciousness of Brushtail Possums (*Trichosurus vulpecula*) After a Lethal or Sublethal Dose of 1080." *Wildlife Research* 36, no. 8 (2009): 709–20.
- Mason, G., and K. E. Littin. "The Humaneness of Rodent Pest Control." *Animal Welfare* 12, no. 1 (February 2003): 1–37.
- Morriss, Grant A., Graham Nugent, and Jackie Whitford. "Dead Birds Found After Aerial Poisoning Operations Targeting Small Mammal Pests in New Zealand 2003–14." *New Zealand Journal of Ecology* 40, no. 3 (January 2016): 361–70.
- Robinson, Weldon B. "The 'Humane Coyote-Getter' vs. the Steel Trap in Control of Predatory Animals." *Journal of Wildlife Management* 7, no. 2 (April 1943): 179–89.
- Stats NZ. "Conservation Status of Indigenous Land Species." April 17, 2019. <https://www.stats.govt.nz/indicators/conservation-status-of-indigenous-land-species>.
- Warburton, Bruce, Nick Poutu, and Ian Domigan. "Effectiveness of the Victor Snapback Trap for Killing Stoats." *DOC Science Internal Series* 83. Wellington: New Zealand Department of Conservation. October 2002.
- Warburton, Bruce, Neville G. Gregory, and Grant Morriss. "Effect of Jaw Shape in Kill-Traps on Time to Loss of Palpebral Reflexes in Brushtail Possums." *Journal of Wildlife Diseases* 36, no. 1 (2000): 92–96.

15. YOK OLAN FARE

- Kimball, Bruce, et al. "Development of Artificial Bait for Brown Treesnake Suppression." *Biological Invasions* 18 (2016): 359–69.
- Pitt, William C., et al. "Physical and Behavioral Abilities of Commensal Rodents Related to the Design of Selective Rodenticide Bait Stations." *International Journal of Pest Management* 57, no. 3 (July–September 2011): 189–93.